

سەدىقەھاجى رۇزى

پوبلىستىكا ۋە لىكسىيەلەر

(1)

ئۇيغۇر باھارى نەشرىياتى

سەنئەتچى رۆزى ئەسەرلىرى

پوبلىستىكا ۋە لىكسىيەلەر

(1)

ئاپتورى: سىدىقھاجى روزى

تۈزىتىپ تەھرىرلىگۈچى: سىدىقھاجى روزى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: تۇرغۇنجان ئابدۇلئەھەد

مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: مەمەتنىياز بۇلاق

بەتچىك: ئۇيغۇر سەۋداسى

2017 - يىلى 4 - ئاي

www.uyghurbahari.org

Email: info@uyghurbahari.org

ئۇيغۇر باھارى نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى

سەدىقھاجى روزى

پېشقەدەم ئىنقىلابچى، ئاتا قلىق ئوبزورچى ۋە يازغۇچى

رابعه خانم ئامېرىكا سابو- رهئسى بوش بىلەن 26/06/2006

رابیہ خانم ٹامہریکا سابقہ تاشقی ئشیلار منسٹری ریس خانم
بللہ بللہ

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

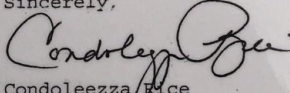
March 4, 2002

Dear Mr. Rouzi:

Thank you, on behalf of President Bush, for your letter of January 23 concerning the unjust imprisonment of your wife, Rebiya Kadeer, in China.

During his February 21-22 visit to Beijing, the President reiterated to China's leadership that the Administration remains firmly committed to the defense of human rights and democracy in China. Members of the President's party expressed our concern about your wife's plight with Chinese authorities, urging that she be freed immediately. The United States Government in Beijing and Washington has repeatedly urged Chinese authorities to end this injustice, and we will continue to do so until Rebiya Kadeer is free.

Sincerely,

Condoleezza Rice
Assistant to the President
for National Security Affairs

Mr. Sidik Rouzi
619 North Pottenger
Shawnee, Oklahoma 74801

ئاۋ- ساراي (ئامېرىكا ۋاشىنگتون) دىن سىدىقھاجى روزىغا يېزىلغان
خەت

(تەرجىمىسى)

ۋاشىنگىتون ئاۋ- ساراي

2002-يىلى 3-ئاينىڭ 4-كۈنى

قەدىرلىك روزى ئەپەندىم:

رەپىقىڭىز رابىيە قادىرنىڭ خىتايىدا ناھەق تۈرمىگە سولانغانلىقى توغرىسىدىكى 23-يانۋار يوللىغان تەلەپ خېتىڭىزگە ئامېرىكا پىرىزدېنتى "بۇش" نامىدىن رەھمەت.

پىرىزدېنت 2-ئاينىڭ 21-22-كۈنلىرىدىكى زىيارىتىدە جۇڭگونىڭ باشلىقىغا جۇڭگونىڭ ئىنسان ھەقلىرى ۋە دىموكراتىيىسىنى نوقتىلىق ئوتتۇرغا قويدى. بىزنىڭ تەلىپىمىزنى پىرىزدېنت ئەزالىرى رەپىقىڭىزنىڭ جۇڭگو ھۆكۈمىتى بىلەن بولغان قېيىنچىلىقىنى ئوتتۇرغا قويۇش ئارقىلىق، رەپىقىڭىزنى قويۇپ بېرىشكە قىستىدى. بېيجىڭدىكى ۋە ۋاشىنگىتوندىكى ئامېرىكا ھۆكۈمىتى جۇڭگو ھۆكۈمىتىنى ھەقسىزلىكىنى ئاخىرلاشتۇرۇشنى تەكىتلىدى، بىز تاكى رابىيە قادىر ئەركىنلىكىگە ئېرىشكۈچە داۋاملاشتۇرىمىز.

ھۆرمەت بىلەن

(ئىمزا)

Condoleezza Rice

دۆلەت بىخەتەرلىك ئىدارىسى پىرىزدېنت كاتىبى

سىدىق روزى (ئادرىس)

پوبلېستىكا ۋە لېكسىيەلەر

مۇندەرىجە

1...	سەدىقھاجى سەدىقھاجى روزى ۋە رابىيە قادىرنىڭ تەرجىمىھالى
26	رابىيە قادىرنىڭ تەرجىمىھالى
36	كېرىش سۆز
49	ئاقسارايغا يېزىلغان خەت
52.....	ئىككى دۆلەت سۆھبىتى
54.....	بىگنۇئەندە قوراللىق توپىلاڭ
58.....	ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىدا
61.....	لوندۇندا
63.....	ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن ئىمىش
65.....	سۆز – مەتبۇئات ئەركىنلىكى
68.....	چىراق ياققان ئومۇمى كېچىرىم
71.....	ئېنېرگىيە ئىستراتېگىيىسى
72.....	قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشى
76.....	ئوتتۇرا ئاسىيا
79.....	ئېيتقىنا قەشقەر
83.....	قىسقىچە مۇلاھىزە
84.....	خاتىرىلەش
87.....	باھا
89.....	خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەش
92	جۇڭگو ياپونىيە مۇناسىۋەتلىرى
94.....	ختاي ئىككى تۈرلۈك قانۇنغا قول قويدى
97	باياناتچىنىڭ باياناتىغا باھا

- ئاخبارات ئەركىنلىكى بولمىغان يەردە، ئىقتىساد تەرەققىياتىنىڭ بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ 100
- يېڭى يىل ئۇيغۇرلار ئۈچۈن قۇتلۇق باشلاندى 103
- تەھدىت بىلەن باشلانغان يېڭى بىر يىل 106
- ئىككى خىل قىسمەت ۋە ئىككى خىل قىممەت 110
- تەيۋەن بوغىزىنىڭ ۋەزىيىتى يەنە جىددىيلەشتىمۇ؟ 114
- ئىسمائىل تىلىۋالدىنىڭ دوكلاتىغا باھا 117
- تاجاۋۇزچىلىقنىڭ تەبىرى 118
- باج ئېلىش خىزمىتى بىلەن ئاتالمىش نامراتلارنى يۆلەش خىزمىتىنىڭ ماھىيىتى نېمە؟ 119
- ئالدامچى كۆچمەنلەر ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇلۇغ قۇرۇق گەپلىرى 123
- دۇنيا سودىسى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ ئىقتىسادى ئەھۋالى 127
- بوھرانغا يېتىپ قالغان خىتاي جەمئىيىتى 131
- ئامېرىكا، خىتاي مۇناسىۋىتىنىڭ «شېرىن ئايلىرى» ئاخىرلاشتى 133
- قارا نوپۇس ئۇيغۇرلار 136
- خىتايىنىڭ دىپلوماتىك پائالىيىتىگە باھا 139
- مەدەنىيەت «قىزغىنلىقى» ۋە مەدەنىيەت يوقىتىش ۋەھشىلىكى 143
- دۇنياۋى خىتاي تەھدىتى ۋە مەھكۇم مىللەتنىڭ تەقدىرى 147
- تەبەت بىلەن بېيجىڭنىڭ سۆھبىتى 149
- ۋاڭ دارىن نېمە دەيدۇ؟ 153
- ياپونىيە بىلەن جۇڭگو ئۇرۇشۇپ قالامدۇ؟ 156
- تاپاۋەت پەرقى ۋە تەخسىمات كىرىزىسى 158
- قانداق كۈزىتىشلەر بۇ؟ 161
- ئىسلاھات ۋە ھەل قىلغۇچ دەۋىر 165
- تەيۋەن بوغىزىدا بوران - چاپقۇن ۋە گاڭگىراپ قالغان جۇڭنەنخەي 168
- تەيۋەن بوغىزىدا چۇقان - سۈرەن ئاخىرلاشتىمۇ؟ 171

- 174..... «مىللى بۆلگۈنچىلىك» بۇ ئۇقۇمنىڭ تەبىرى توغرىسىدا
- 177 ئاياللار ھوقۇقى ۋە ئاياللارنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى
- 180..... ھالۇ – دەردىنى سۆزلەپ بېرىش دىپلوماتىيىسى
- ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنى
- 183..... ئۆتكۈزۈلدى
- ئاق ساراينىڭ دۆلەت بىخەتەرلىكى دوكلاتى ھەققىدە ئىككى شىڭگىل
- 188..... پاراڭ

سىدىقھاجى روزى ۋە رابىيە قادىرنىڭ تەرجىمىھالى

سىدىقھاجى روزى

يېقىندا "ئازادلىق" تور بىتىگە بىر نەپەر يېڭى كىشى ئىنكاس يېزىپ مېنىڭ يەنى سىدىقھاجى روزىنىڭ سالاھىيىتى نېمە دەپ سوراپتۇ. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەن تۆۋەندە سالاھىيىتىمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى شۇ كىشىگە سۆزلەپ بەرگۈچە ئوقۇرمەنلەرنىڭمۇ مېنىڭ سالاھىيىتىمگە نەزەر ئاغدۇرۇپ قويىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. قارىغاندا مېنىڭ سالاھىيىتىمنى سورىغان بۇ كىشى، ھازىرغىچە 32 ھەرپىنىمۇ ئۈگەنمىگەن كىشى ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدىم.

بىلەلمىدىم. بۇ كىشىگە قانداق سالاھىيەت كېرەك، ئىكەنە؟ مېنىڭ سالاھىيىتىمنى سورىدىغان بۇ كىشىنىڭ ئەسلى سالاھىيىتى نېمە ئىكەنە؟! بۇ كىشىنىڭ مېنىڭ سالاھىيىتىمنى سوراپ يازغان ئىنكاسىغا تولۇق جاۋاب قايتۇرۇشتىن ئاۋۋال يۇقىرىدا ئىككى كەلىمە كەلتۈرۈپ قويدۇم.

1

سىدىقھاجى روزى 1944- يىلى 6- ئاينىڭ 15- كۈنى ئاتۇش ناھىيە- ئازاق يېزا- مەيى كەنتىدە قارى قۇرئان، ئىقتىسادى ھاللىق بىر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى 1949- يىلى 10- ئايدا ئۇيغۇرىستانغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، ھەرخىل ۋەھشىيانە سىياسەتلەرنى يولغا قويۇپ، 1952- يىلىدىن باشلاپ يەر ئىسلاھاتى ئېلىپ بېرىپ، ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى تەركىبلەرگە ئايرىش ئارقىلىق مىللەتنىڭ جامائە بۇلۇپ ئۇيۇشۇش كۈچىنى پارچىلاپ قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدىغان ھالغا كەلتۈردى. ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئىشىت بىلەن ئىشىتنىڭ ياكى ئىشىت بىلەن بۆرىنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئايلاندۇرۇپ قويدى.

دادىسى روزى قارى 1952- يىلى پومبىشچىك تەركىبكە ئايرىلدى. ئائىلىسى مال- بىسات، ئىسكىلات- قازناق، ئېغىلدىكى ئات- ئۇلاقلىرى

مۇسادىرە قىلىشقا باشلىدى .سدىقھاجى رۇزى كىچىك ئىدى.ئانىسىنى بىر تەرەپكە، دادىسىنى بىر تەرەپكە تۇرغۇزۇپ قويدى زامان زوربۇئانلىرى".قەلەندەرلەر "ئىسكىلاتتىن بۇغداي قاچىلىغان تاغارنى ژۇدۇپ مېڭىشاتتى، ئېغىلدىن ئات-كالىنى يېتىلەپ چىقىپ كېتىشتى . مۇسادىرە قىلىش خىزمەت گۇرۇپپىسىغا باشلىق بۇلۇپ كەلگەن خىتاي ھىڭگاڭ چىشلىرىنى چىقىرىپ تاماكا شوراپ چەتتە قاراپ تۇراتتى، ئۇيغۇر -ئۇيغۇرنى بۇلاۋاتتى .دادام قولۇمنى تۇتۇپ ئالغان ئىدى دەيدۇ، سدىقھاجى رۇزى -قورقۇشتىنمۇ ياكى غەزەپتىنمۇ دادامنىڭ قولى تىتەرەيتى1952 .-يىلىنىڭ ئاخىرىدا دادىسى رۇزى قارىغا زومىگەر پومبىشچىك قالىقى كەيدۈرۈلۈپ تۈرمىگە تاشلاندى .1955-يىلى 11 - ئايدا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ يەرلىك ھاكىمىيىتى سدىقھاجى رۇزى ئائىلىسىگە دادىسى رۇزى قارىنىڭ جەستىنى تاپشۇرۇپ بەردى.

سدىقھاجى رۇزى1961 -يىلى تۇلۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ئاتۇش شەھىرىدە تۇلۇق پۈتتۈرۈپ، شۇ يىلى 9 -ئايدا ئۈرۈمچىگە كېلىپ شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات پاكولتتىغا ئوقۇشقا كىردى1966 .-يىلى 9 - ئايدا ئالى مەكتەپنى تاماملىشى كىرەك ئىدى .بىراق،شۇ يىلى 5 -ئايدا خىتاينىڭ ئاتالمىش مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى باشلاندى .دەسلەپ قىلىپ ئۇقۇغۇچىلار ئىچىدىن مەكتەپ بۇيىچە ئىككى نەپەر ئوقۇغۇچى - ئىسمايىل ئابدۇراخمان، سدىقھاجى رۇزى ئەكسىيەتچى،مىللەتچى ئۇقۇغۇچىلار دېيىلىپ، تارتىپ چىقىرىپ كۈرەش قىلىندى .كېيىن تامغا چاپلانغان" چوڭ خەتلىك گېزىت "نى يىرتىپ تاشلىغانلىقى ئۈچۈن رەھمەتلىك ئىسمايىل ئابدۇراخمان ساقچىنىڭ تۈرمىسىگە 6 ئاي قامالدى .سدىقھاجى رۇزى مەكتەپتە تۆت يېرىم قەۋەتلىك ئۇقۇغۇچىلار ياتقىغا نەزەرىيەنت قىلىندى .ئىبراھىم سۇلايمان [قازاق]،ئالمىبېك [قازاق]، نىزامەت قاتارلىق ساۋاقداشلىرى ئىككى سائەتتىن ئالمىشىپ سدىقھاجى روزىنى نازارەت قىلاتتى .تاماقنى ئەكىلىپ بېرەتتى، تەرەتخانغا نازارەت ئاستىدا چىقىپ كىرەتتى.

1966-يىلى 11- ئايدا كەلگەندە " ئوقۇغۇچىلارغا زەربە بېرىش"،
"ئوقۇغۇچىلارنى تارتىپ چىقىرىش"، ئەكسىيەتچىل سىياسى يول "
دېيىلىپ تەنقىدلىنىپ سىدىقھاجى رۇزى نەزەرىيەدىن بو شۇتۇلدى .
تارتىپ چىقىرىلغان باشقا ئو قۇغۇچىلار ھەم ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى .
1966-يىلى 11-ئايدا شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا "قىزىل 3 - باتالىيۇن "
مىللى ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتى قۇرۇلدى. بۇ تەشكىلاتنى ئاۋۋال قۇرغان
كىشى كىم؟ سىقھاجى رۇزىنىڭ قازاق ساۋاقدىشى ئالمىبېك ئىدى.[بۇ
چاغدا ماۋزېدۇڭ ئوقۇغۇچىلارغا "4چوڭ ئەركىنلىك" بېرىۋەتكەن،
ئوقۇغۇچىلار نېمە تەشكىلات قۇرىمەن دېسە ئەركىن ئىدى].
ساۋاقدىشى ئالمىبېك بىلەن سىدىقھاجى رۇزى ئوتتۇرىسىدا دېئالوگ
مۇنداق باشلاندى :

- مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى سىنىپى كۆرەش بىلەن باشلاندى،
شۇنداقمۇ؟

-شۇنداق.

-كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلار تارتىپ چىقىرىلدى، شۇنداقمۇ؟
- ئەلۋەتتە شۇنداق.

- بۇ ھوقۇقدارلار ماۋزېدۇڭ بەلگىلەپ بەرگەن سىياسەتلەرگە قارشى
يول تۇتقان ئىكەن، ئەجىبا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا ۋاڭ ئىپىنماۋ
قاتارلىقلار، ماۋزېدۇڭ ئاساسى قانۇن ئارقىلىق بەلگىلەپ بەرگەن مىللى
سىياسەتنى توغرا ئىجرا قىلغانمۇ؟

-بۇ، ئويلىنىشقا تىگىشلىك بىر ئىش ئىكەنمۇ؟

- " ئۇلۇغ داھىمىز ماۋزېدۇڭ"، "مىللى كۆرەش تېگى- تەكتىدىن
ئالغاندا سىنىپى كۆرەش مەسىلىسى"، دېگەن ئىدىيەمۇ؟

- راست شۇنداق دېگەن. بۈگۈن بۇ سۆز "ئەڭ ئالى يوليۇرۇق" بۇلۇپ
قالدى.

- مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا سىنىپى كۆرەشنى
تۇتقا قىلىۋاتىدۇ، نېمىشقا مىللى مەسىلىنى تىلغا ئالمايدۇ. ئۇيغۇر ئاپتونوم

رايوننىڭ سېكرتار خىتايلىرى چوڭ-چوڭ سىياسەتلەردە خاتالىق سادىر قىلىپ، مىللى سىياسەتتە پەقەت خاتالىق ئۆتكۈزمىگەنمۇ؟

نېمە قىلىمىز، دېمەكچىسەن؟

-قېنى ساۋاقدىشىم ئالمىبېك، نېمە قىلىشىمىز كىرەك؟- مەن ئەكسىيەتچى، مىللەتچى ئوقۇغۇچى ئايرىلدىم. ئاشكارە ئوتتۇرىغا چىقىپ تەشكىلات قۇرالمىمەن، سەن تەشكىلات قۇرۇپ چىق. مەن ئارقاڭدا تۇرۇپ ساڭا ياردەم قىلىمەن دېدىم.

"قىزىل 3-لىيەن" مىللى ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتى ئەنە شۇنداق ئەھۋالدا 1966-يىلى 11-ئايدا قۇرۇلۇپ چىقتى. دەسلەپتە بۇ تەشكىلاتقا ساۋاقداشلاردىن 9 نەپەر كىشى قاتناشتى. 1968-يىلى بۇ تەشكىلاتقا قاتناشقان كىشىلەرنىڭ سانى 2 مىڭدىن ئېشىپ كەتتى. ئايتان رەئىس بولدى.

"قىزىل 3 - باتالىيۇن " ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتى بىر يىل دېگۈدەك ئۈرۈمچىدە ئانسامبىلنىڭ تېمىغا " چوڭ خەتلىك گېزىت " چاپلاپ، ۋاڭ ئېنىماۋنىڭ مىللى سىياسەتتە ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرىنى پاش قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مەمتىمىن ئىمىنوپ يازغان "مېنىڭ باياناتم"، ماۋزۇلۇق بىر پارچە ماقالە "چوڭ خەتلىك گېزىت"كە ئوقۇغۇچىلارنىڭ قولى ئارقىلىق كۆچۈرۈلۈپ، ئانسامبىلنىڭ تېمىغا چاپلانغاندا ئۈرۈمچىدە كاتتا غۇلغۇلا باشلاندى. مەمتىمىن ئىمىنوپ 1967 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا " ئىسيان " كۈتۈرۈپ، "قىزىل 3 - باتالىيۇن " مىللى ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتىنى قوللاپ، شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتېتىغا كېلىپ كادىرلار ياتقىدا يالغۇز ياتاققا يېتىپ قوپاتتى. مىللى ئوقۇغۇچىلار نۆۋەت بىلەن كېچىسى ھەمرا بۇلۇپ قوغدايتتى. رەھمەتلىك مەمتىمىن ئىمىنوپ يازغان ماقالىسىدا 1962- يىلى باي ناھىيىسىدە يۈز بەرگەن، 20 مىڭ ئادەم ئاچلىقتىن ئۆلگەن، خىتاي ھاكىم خەيرۇي پەيدا قىلغان ئاچارچىلىق ۋەقەسىنى پاش قىلغان ئىدى.

مۇشۇ يەردە قىستۇرۇپ ئۆتۈپ كېتەي. 1966-يىلى 9-ئايدا ئوقۇش پۈتتۈرۈشكە تىگىشلىك ئوقۇغۇچىلارغا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيىتى 1967-يىلى 10- ئايدىن باشلاپ ئاساسلىق مائاشنى 60 يۈەندىن بېكىتىپ مۇئاش تارقىتى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ قولى پۇل كۆردى. بۇ چاغدا بىر كىلوگرام گۆشنىڭ پۇلى 7- 8 تەڭگە ئىدى، بىر قاپ تاماكنىڭ پۇلى بىر تەڭگە ياكى ئىككى موچەن، ئاچارچىلىق ئۆتۈپ كەتكەن چاغلار ئىدى.

مەن بويتاق ئوقۇتقۇچىلار بىناسىغا مېھمان چاقىردىم. ئاپتونوم رايوننىڭ مۇئاۋىن رەئىسى رەھمەتلىك مەمتىمىن ئىمىنوپ، ئۇيغۇرنىڭ مۇزىكىياتى رەھمەتلىك زىكرى ئەلپەتتا، يازغۇچى رەھمەتلىك ئەرشىدىن تاتلىق، تىلشۇناس مەر سۇلتان ئوسمانوپ (ھازىر ھايات. لىيۇداۋەن تۈرمىسىدە 7يىل ياتقان، سىياسى مەھبۇس، مىنىڭ ئوقۇتقۇچۇم ئىدى، مەر سۇلتان ئەپەندى" ئۇيغۇرنامە" نىڭ ئاپتورى سابىت ئۇيغۇرنىڭ تەشكىلاتىغا قاتناشقان ئىكەن.) يەنە ئىككى نەپەر ساۋاقدىشىم مىنىڭ مېھمانلىرىم ئىدى.

مۇئاۋىن رەئىس رەھمەتلىك مەمتىمىن ئىمىنوپ بىر ئوھ تارتىپ :
- زىكرى، چالساڭچۇ! فېئۇنېر ۋاخلىرىڭدا چالغان ناخشىلارغا (فېئۇنېر ۋاخلىرىڭ دېگىنى قاپاقنىڭ بويىغا قىزىل لاتا باغلاپ دۇكانغا ئېسىپ قويۇپ ساتىراشلىق قىلىدىغان دۇكانلاردا چالغان ناخشا- مۇزىكىلارغا چالساڭچۇ دېگىنى ئىكەن. بۇ بىر خىل ئۆز ئارا قىلىشىدىغان چاقچاقلىرى بولسا كىرەك) چال ! زىكرى ئەلپەتتا رەھمەتلىك دۇتارنى قولغا ئېلىپ شۇنداق چالدىكى، مەمتىمىن ئىمىنوپ كۆزىنى زۇمدى ئىككى تامچە ياش ئىككى مەڭزىگە ساقىپ چۈشتى. ھەممىمىز مىشىلداپ كەتتۇق. ئىمىنوپ:

- چال، زىكرى چال! ئۆستەڭ ناخشىلىرىغا چال! چال! ئەرشىدىن تاتلىق رەھمەتلىك بىر مەيدان ئاخىرلاشقچە يىغلاپ توختىمدى...

"قىزىل 3- باتالىيۇن " مىللى ئۇقۇغۇچىلار تەشكىلاتى ئوقۇغۇچىلىرى، "چوڭ خەتلىك گېزىت"كە ماقالە يېزىپ ئانسامبىلنىڭ تېمىغا چاپلاپ تۇراتتى. " بىڭتۇەننىڭ ئايشاركىلىرى 80 يۈەندىن پۇل خەجلىگەندە، ئالتايدا قازاقلارنىڭ ئىرىمچىكىگە قوسۇغى تويمىدى"، " ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسى قانۇنىدا بەلگىلەنگەن ھوقۇق دائىرسى قەيەردىن- قەيەرگىچە"، " ئۇيغۇرلار كۆچمەنلەرنى بېقىپ كېتەلمەيدۇ"، "شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرغاق، تاغلىق، چۆللۈك رايون، سۇ مەنبەسى كەمچىل ئارتۇق كۆچمەن قۇبۇل قىلالمايدۇ"، "ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىغا ۋاڭ ئىبنماۋ سېكىرىتار بۇلىشى كېرەكمۇ ياكى ئۇيغۇر سېكىرىتار بۇلىشى كېرەكمۇ؟"، "،،، خىلمۇ خىل پىكىرلەر "چوڭ خەتلىك گېزىت" ئارقىلىق ئانسامبىلنىڭ تېمىغا چاپلىنىپ تۇراتتى. خەلق ئاممىسى بۇ تامنى كىچە- كۈندۈز ئاڭلىق ياكى ستىخىيىلىك ھالدا قوغدايتتى، "چوڭ خەتلىك گېزىت" نىڭ ئۈستىگە "قىزىل 3- باتالىيۇن " ئوقۇغۇچىلىرىدىن باشقا كىشىلەرنىڭ قەغەز چاپلىشىغا يول قويۇلمايتتى. بۇلۇپمۇ ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئاكىمىز تۆمۈر ئەپەندى، ئايشاركا ئىشتىنى يېتىلەپ كىلىپ. "چوڭ خەتلىك گېزىت" چاپلانغان تامنى قوغدايتتى. [رەھمەتلىكنىڭ ياتار جايى جەننەت بولسۇن]

سىياسى نەزەرىيەلەرگە ۋە ماركسىزمغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلەن، ماركسىنىڭ مىللەت توغرىسىدىكى نەزەرىيىلىرى ياكى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ بۇ نەزەرىيەلەرنى مىللەتلەر مەسىلىسىگە قانداق تەتبىق قىلغانلىقى توغرىسىدا يېزىلغان سېلىشتۇرما ئۇقۇملۇقلاشقان ماقالىلارنى رەھمەتلىك ئەرشىدىن تاتلىق بىلەن يازغۇچى ئۆمەر غازى(قازاق) قاتارلىق زىيالىيلار يېزىپ بېرەتتى. ئۇقۇغۇچىلار بۇ سەۋىيىلىك يېزىلدىغان ماقالىلارنى يازالغۇدەك سەۋىيىگە تېخى يەتمىگەن. ھەر شەنبە ياكى يەكشەنبە كۈنىدە ئىككى سائەت بەزىدە 4 سائەت ۋاقىت چىقىرىپ مەخپى يىغىن ئاچاتتۇق، شۇ ھەپتىلىك قىلىدىغان

ئىشلىرىمىزنى بەلگىلەيتۇق، يىغىنغا رەھمەتلىك ساۋاقدىشىم ئايتان ئوسمانوپ، ئوسمانجان ساۋۇت (يېقىندا ۋاپات بولغانلىقى ئۈچۈن ئىسمىنى ئاشكارە ئاتاشنى مۇۋاپىق كۆردۈم. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر... دوستۇمۇمۇ رىياسەتچىلىك قىلاتتى. (بۈكشى ھازىر ۋەتەندە ئىسمىنى ئاشكارىيالىمايمەن) يەنە بىر ساۋاقدىشىمۇ..... (بۇ كىشى ھەم ۋەتەندە ئىسمىنى ئاتىيالىمايمەن) شۇ دەرىجىدە يەنى ئايتان دەرىجىلىك رىياسەتچىلىك قىلاتتى. ساۋاقداشلار ئۇيۇلتاشتەك ئىناق ئىدۇق. بىر - بىرىمىزدىن نام ئاتاق، شان-شەرەپ تالاشمايتۇق، لىدىرلىك، رەئىسلىك تالاشمايتۇق. ئۇ بەشكەرەملىك بۇ قورغاسلىق، ئۇ تارانچى، بۇ قاراقچى، دەپ يۇرتۋازلىق قىلىشمايتۇق. ئەسلىدە يۇرتۋازلىق ئىپتىدائى ئايۋاننىڭ شەرتلىك رېپلىكس ئارقىلىق رول ئوينايدىغان ئىپتىدائى قىزغانچۇقلىقىدىن پەيدا بولىدىغان، ئادەملەردە بولسا تۇغما ھەسەتخورلۇق بىلەن ئىپادىلىنىدىغان بىر خىل يېلىنجاپ تۇرىدىغان رەشىك ئوتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. بۇنداق رەشىك ئوتى ساۋاتسىز، قارا قورساق، ئىلىم - بىلىمسىز ئادەملەردە تېخىمۇ ئۆتكۈر بولاتتى. لېكىن يەنە بۇ يەردە باشقا بىر ساۋاقدىشىمنىڭ ئىسمىمۇ ئاشكارىيالىمايمەن. (بۇ كىشى ھازىر ئوتتۇرا ئاسىيادا مەلۇم دۆلەتتە ئىستىقامەت قىلىۋاتىدۇ)

1968 - يىلى 5 - ئاينىڭ 16 - كۈنى ياكى بۇ كۈندىن باشقا بىر كۈنى بولسا كېرەك، ئېسىمدە قالماپتۇ. لېكىن 5 - ئاي ئىكەنلىكىگە سۆز كەتمەيدۇ. 2000 دىن كۆپرەك، شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتىتىنىڭ ئۇيغۇر - قازاق ئۇقۇغۇچىلىرى دەرىۋازىدىن نامايىش قىلىپ چىقىپ، ئۆرۈمچى شەھەر ئىتتىپاق تىياتىرنىڭ ئالدىدىكى مەيدانغا توپلاندى. (1962 - يىلى يۈز بەرگەن 29 - ماي ۋەقەسىنى خاتىرىلەش نامايىش قىلغۇچىلارنىڭ مەقسىتى ئىدى.) بۇ كۈنى بۇ جىددى يىغىنغا بىر مىلىيۇندىن ئارتۇق ئۈرۈمچى خەلقى، ھەتتا 20 مىلىيۇن ئۇيغۇرىستان خەلقى ئارىلاشتى، قاتناشتى دېسەك، ھەر گىز مۇبالىغە بولمايدۇ. (بۇ يىللاردا ئاپتونوم رايون دېگەن يەردە ھۆكۈمەت يوق، پۈتۈن ئۇيغۇرنىڭ كۆزى 3 - باتالىيۇن "

ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتى"غا قارىتىلغان. كىمدۇ بىرسى تور بېتىگە خەتچەك يېزىپ، بىردەم 2000 دەيدۇ، بىر دەم 15000 دەيدۇ، قايسى راست ؟دەيتتۇ. ھەممىسى راست. چۈنكى، بۇ نامايىشنى تەشكىللىگەن، ئۇيۇشتۇرغان ۋە بۇ نامايىش ئۈچۈن بەدەل تۆلەپ تۈرمىدە ياتقان ئادەملەر ئۈچۈن بۇ ئىش راست ئىش، بۇ تارىخ ئۇلار ئۈچۈن ئۆزى ياراتقان راست تارىخ ھېسابلىنىدۇ. بۈگۈنكى قويمىچى، قورساق باقتىلار ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ ئەلۋەتتە يالغان بولىدۇ. چۈنكى خىتابغا قارشى نامايىشتىن ئۇلارغا ھېچ قانداق نەپ پايدا تەگمەيدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ جان بېقىش پەلسەپىسىگە ئاساسلانغاندا "ئىشسىزلار نامايىش قىلىدۇ، ئىشى بارلار نامايىش قىلمايدۇ).

تەشكىلاتنىڭ رەئىسى ئايتان ئوسمانوپ نوتۇق سۆزلىدى:

"- مىللەتلەر باراۋەرلىكى، مىللەت تەڭلىكىنىڭ سىياسەت ساھەسىدە ئوقۇملاشقان مەنىسى نېمە ۋە بۇ نە زەربىنىڭ ئىجرائىيەتتىكى ئەمەلىيىتى، مەسىلەن، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دېگەن بۇ مەمۇرىي بىرلىكنىڭ ھوقۇق شەكىللىرى نېمە؟،،،" ئۇ كۈنى ساۋاقدىشىمىز ئايتاننىڭ سۆزلىگەن نۇتقى بەك دەبدەبىلىك، بەك جۇشقۇن، مەزمۇنلۇق، بىۋاسىتە قاراتمىلىققا ئىگە بولغان نوتۇق ئىدى. ئەتراپقا توپلانغان بىر نەچچە مىڭ ئامما قۇلاق بېرىپ ئاڭلاپ تۇراتتى، كۆز يېشى قىلاتتى. ھېسداشلىق قىلغۇچىلار، ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنى قوللىغۇچىلار، ئەگىشىپ يولنىڭ چېتىدە ماڭغۇچىلار، نامايىشقا ئۇزۇتۇپ قويۇپ مەكتەپ دارۋازىسىنىڭ ئىچىدە قالغۇچىلار، ئۈرۈمچى شەھەر ئاھالىسى، شۇ قاتاردا ئۈرۈمچى شەھەرلىك تولۇق، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى، "ئىنقىلابى ئالاقە باغلاش" ئۈچۈن ئۇيغۇرىستاننىڭ جاي-جايلىرىدىن ئۈرۈمچىگە يىتىپ كەلگەن تولۇق، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى بۇلۇپ تەخمىنەن 15مىڭ 20مىڭدىن ئارتۇق كىشى شۇ كۈنى ئۈرۈمچىدە "تاماشا" كۆرۈۋاتاتتى ياكى شۇ كۈنكى نامايىشقا ھەر خىل يوللار بىلەن ئىشتىراك قىلغان

ئىدى. شۇنار توۋلايتتى، ئارزۇلىرىنى ھەرىكەت ۋە شۇنار ئارقىلىق ئىپادە قىلاتتى. ھەقىقى ئىنقىلاب قانداق ۋاقىتتا ئوتتۇرىغا چىقىدۇ؟ ھېسداشلىق قىلغۇچىلارمۇ سەپكە قوشۇلغاندا، قوشۇلغاندا، قورقۇنچاقلارمۇ سەپكە قوشۇلغاندا، يول ياقىلاپ ئەگىشىپ ماڭغانلارمۇ نامايىشچىلار قاتارىغا قوشۇلغاندا ئاندىن ھەقىقى ئىنقىلاب ئوتتۇرىغا چىقاتتى. (قانداق قىلىمىز زامانداشلىرىم، ئۇيغۇر خەلقى ئوقنىمۇ چالا ئاتىدىغان، نامايىشىمۇ چالا قىلىدىغان بىر خەلق ئىكەن.)

شۇ كۈنى ئوقۇغۇچى ساۋاقداشلىرىم ئىتتىپاق تىياتىرنىڭ ئالدىدىن جەنۇبى قوۋۇق ئايلانمىغىچە نامايىش قىلىپ بېرىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىتتىپاق تىياتىرنىڭ ئالدىدا يەنە يىغىن تەشكىللىدى. بۇنداق قىلىش - ھەرىكەت ئارقىلىق جامائەت پىكرى توپلاشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلى ئىدى. مەن ئانسامبىلىنىڭ ئۇدۇلدا يەنى يولنىڭ شەرىق تەرىپىدە قىردا ئولتۇرۇپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ نامايىشىغا رەھبەرلىك قىلدىم. ئايتان بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرىدا ساۋاقدىشىم (ئەمەت...) ئالاقىچىلىك قىلاتتى. مېنىڭ قولۇمدا بىر جىڭدەك خام گۆش بار ئىدى، قەيەردىن ئالدىم بىلمەيمەن، ياكى بىرسى مېنىڭ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدىمۇ بىلمەيمەن ياكى بىر خىل نىقاپلىنىشىمۇ

بىلمەيمەن. نامايىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ قورقۇپ كېتىپ بىر ھەرىكەت قىلىپ - گۆش سېتىپ ئېلىپ ھەرىكەت قىلىش ئارقىلىق جىددىيلىكنى پەسەيتىمەكچى بولدۇممۇ بىلمەيمەن. (كىچىرىڭلار ۋە تەنداشلىرىم! مەن شۇ چاغدا 22 ياشلىق بالا، نامايىشقا قاتناشقان ساۋاقداشلىرىمۇ 20 - 22 ياشلىق بالىلار ئىدى.)

ئەمەت... يۈگۈرۈپ كەلدى، - مەركەزدىن جۇڭبۇلەي تېلېفون قىلىپتۇ... (تېلېفون "ئۇچقۇندىن يانغىن چىقىدۇ" ناملىق خىتاي ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتىنىڭ ئىشخانىسىغا كەلگەن) - نېمە گەپ ئىكەن؟

- ئايتاننىڭ ياكى باشقا بىرسىنىڭ مەكتەپكە بېرىپ تېلېفون ئېلىشىنى تەلەپ قىلىدىكەن.

- ئايتان بارالمىدۇ، نامايىشقا رەھبەرلىك قىلدۇ، باشقا بىرسىنى ئەۋەتىڭلار. دوستۇم ھەم ساۋاقدىشىم ئوسمانجان ساۋۇت تېلېفون ئېلىشقا يۈرۈپ كەتتى. جۇئىنلەي:

- ساۋاقداشلىرىم! ھەر قانداق گېپىڭلار بولسا، شىنجاڭ ھەربى رايونى ئارقىلىق ماڭا يەتكۈزۈڭلار، مەن سىلەرنىڭ گېپىڭلارنى ئاڭلايمەن، - نامايىش قىلىپ سوۋېت رىژونوۋېستلىرىنىڭ ئالدىدا مېنىڭ يۈزۈمگە قارا سۈركىمەڭلار! سىلەرگە ئىشىنىمەن، ئۈزۈم ئالدىراش، كاتىبىم گو كاتىپنى تېلېفوننىڭ ئالدىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدۇم، گېپىڭلار بولسا گو كاتىپقا يەتكۈزۈڭلار!

جۇئىنلەينىڭ تېلېفون ئارقىلىق قىلغان باياناتى نامايىشچى ئوقۇغۇچىلارغا يەتكۈزۈلدى، جىددىيلىك پەسەيدى، (ئەسلىدە جۇئىنلەينىڭ دېگەنلىرى ئوقۇغۇچىلارغا يەتكۈزۈلمەيدىغان ئىش ئىدى. بالىلىق قىلدۇق.) ئوقۇغۇچىلار تارقىلىشقا باشلىدى. (شۇ چاغدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېنىدا كىيىم-كېچەكنىڭ ئىچىگە يۇشۇرۇلغان قوراللىرى بار ئىدى دەپ كېيىن ئاڭلىدىم. لېكىن ئۈزۈم ئىسپاتلاپ بېرەلمەيمەن) ئىتتىپاق تىياتىرنىڭ ئالدىدىكى يولنىڭ شەرىق تەرەپ قىرغىقىدىكى رېستوران ۋە پوچتا خانىنىڭ ئۆگزىلىرىگە چىقىپ ئالغان ئاپتونوم رايونلۇق ساقچى نازارتىنىڭ ساقچىلىرى بىر تەرەپتىن سۈرەتكە تارتىپ تۇراتتى بىر تەرەپتىن فىلىمىمۇنتى بەتلەپ نامايىش مەيدانىغا قارىتىپ قويغان ئىدى...

3

ئو قۇغۇچىلار مەكتەپكە قايتىپ كەتتى. شۇ كۈنى كەچتە خىتاينىڭ ھەربى رايونى كىچىدە شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتىتىغا ئەسكەر ئەۋەتىپ، خىتاي ئو قۇغۇچىلار تەشكىلاتى " ئۇچقۇندىن يانغىن چىقىدۇ" تەشكىلاتىنىڭ رەھبەرلىرىنى ياردەمگە چاقىرىپ، مىللى مۇناپىق تۈردى ئابدۇرېھىمنى (يەنە بىر ئىسمى تۈردى شىڭلى) ئالدىغا سېلىپ، ئۇخلاۋاتقان ياتاققا

باستۇرۇپ كىرىپ، مەمتىمىن ئىمىنوپىنى قوغداپ ياتاقتا بىللە ياتقان ساۋقدىشىمىز غۇپۇر قادىرنى ئۇرۇپ زەخمىلەندۈرۈپ، ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مەمتىمىن ئىمىنوپىنى قولغا ئېلىپ كەتتى. ئەتىسى بۇ ئىشتىن خەۋەردار بولغان ئۇيغۇر، قازاق ئۇقۇغۇچىلار يەنە نامايىشقا تەييارلانغاندا، "شىنجاڭ" ئۇنۋېرسىتېتى ئاللىقاچان ھەربى رايونىنىڭ نازارىتى ئاستىغا ئېلىنغان. ھەربى رايونىنىڭ مۇئاۋىن قوماندانى ئولتايىپ بىر باتالىيۇن ئەسكەر باشلاپ كېلىپ، مەكتەپ ئىچىدە ئىشخانا قۇرۇشقىمۇ ئۈلگۈرگەن. (كېيىن كېسەلگە باھانداپ رەھمەتلىك ئىمىنوپىنى باجىياخۇ تۈرمىسىدىن ئېلىپ چىقىپ ئاپتونوم رايونلۇق 2- دوختۇر خانىغا ئېلىپ كىلىپ قان قاتۇرۇش ھۆكۈمى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ، 1970-يىلى 5-ئاينىڭ 29- كۈنى ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن 9 نەپەر ئۇيغۇرنىڭ قاتارىدا تاغ بۇلاق جازا مەيدانىغا دەپنى قىلىنغان. قان قاتۇرۇش ھۆكۈمى ئۇرۇپ مەمتىمىن ئىمىنوپىنى ئۆلتۈرگەن ئۇيغۇر دۇختۇر ھازىر ھايات، شۇ كۈندىن باشلاپ بىر دوختۇر خانىغا باشلىق بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ..... (بۇ ھېكايىلار مەن تۈرمىدىن چىققاندىن كېيىن ئاڭلىغان ھېكايىلاردۇر)

ئوقۇش پۈتتۈرگەن، لېكىن مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى تۈپەيلى خىزمەتكە تەقسىم قىلىنمىغان ئوقۇغۇچىلارنى 1968-يىلىنىڭ ئاخىرىدا جاي- جايلارغا تەقسىم قىلىشقا باشلىدى. مەن شۇ چاغدىكى ئايالىم بىلەن بىللە ئاقسۇ ۋىلايەتلىك دارىلمۇئەللىمىنگە تەقسىم قىلىندىم. شۇ يىلى 12-ئايدا قېچىش توغرۇلۇق تېلېگرامما تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ تېلېگراممىنى ماڭا كىمنىڭ ئەۋەتكەنلىكىنى ھازىرغىچە بىلمەيمەن... ھەم ئەسلىيەلمەيمەن. 1969-يىلى 1-ئاينىڭ 17-كۈنى بۆرتالا - ئۆتەيدە قولغا ئېلىندىم. ئاۋۋال ئوبلاستلىق تۈرمىگە كېيىن بىگىتۋەننىڭ تۈرمىسىگە 15 كۈن قاماپ قويدى. 2-ئاينىڭ 15-كۈنى ئەتىراپىدا ئۈرۈمچى- لىيۇ داۋەن تۈرمىسىگە يۆتكەپ كەلدى. شۇ يىلى 3-ئاينىڭ 24-كۈنى ئايتان باشلىق 9 نەپەر ئىنقىلابچى ساۋقدىشىم، بىر نەپەر

قازاق چارۋىچىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق بۆرتالا ئارشاڭ ئارقىلىق قېچىپ ھازىرقى قازاقىستانغا ئۆتۈپ كەتتى. (بۇ ھېكايىلارنىڭ بىر قىسمىنى تۈرمىنىڭ ئىچىدە، بىر قىسمىنى تۈرمىدىن چىققاندىن كېيىن ئاڭلىدىم)

1969-يىلى 6-ئاينىڭ 19-كۈنى دوستۇم ساۋاقدېشىم ئېركى-ئەركىن، (موڭغۇل)، رەھمەتلىك ساۋاقدېشىم ئابىت، ئالتاي تاغلىرى ئارقىلىق ھازىرقى قازاقىستاندىن ئۇيغۇرىستان ۋەتىنىگە كىرىپ كەلدى. تۇيۇپ قالغان خىتاينىڭ رازۋېت ئورگانلىرى شۇ كۈنى 6-ئاينىڭ 19-كۈنى پۈتۈن "شىنجاڭ" مىقياسىدا ھەربى ھالەت ئېلان قىلىپ، ئاخشۇرۇشقا، تىنتىشقا باشلىدى. بۇ يىگىتلەرنى مەقسۇس بىر ئاپتۇ بۇسنى ئىشلىتىپ، ئۈرۈمچىدە رىمۇنت قىلدۇرىمەن دەپ، باھانە تېپىپ ئالتايدىن ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كەلگەن شوپۇر ئىسمايىل ئەپەندى، ئاپتۇ بۇسنى يىقىلغان تاشتا توختىتىپ، ئىككى ساۋاقدېشىمنى شەھەرگە ئۈرۈمچىگە كىرگۈزۈۋەتكەن. ئۇلار تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە بويىچە سايۋاغ رايونلۇق ئەدلىيە باشلىقى باقى ئەپەندى بىلەن كۆرۈشكەن. تىنتىش، ئاخشۇرۇش تېخىمۇ ئەۋجىگە چىققان. ھەتتا خىتاينىڭ كاماندوروپكىغا چىققان ھەربىلىرىنىمۇ تۇتۇپ كەتكەن، ئۈرۈمچىدە پۈتۈن مەكتەپلەر تۈرمىگە ئايلاندۇرۇلغان. ئىككى نەپەر ساۋاقدېشىم ئىشنى تاماملاپ قېچىپ يېزا ئىگىلىك ئۈنۈپىرىستېتىغا يىتىپ كەلگەندە ئۇيەردە كۈتۈپ تۇرغان ساۋاقداشلىرىمىز، بۇ ئىككىسىنى سوۋېتلەر سالغان بىناننىڭ ئىككىنچى قەۋەت بالكونىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئىشكىنى كىرىست شەكىللىك مىخلاپ بولقنى ئەمدى يو شۇرۇپ تۇرۇشىغا خىتاينىڭ ئەسكەرلىرى باستۇرۇپ كىرگەن. بالكوندا ئەسكى كىگىزنىڭ ئاستىدا ئىككى كۈن ياتقان بۇ ئەزىمەتلەر، ئۈچۈنچى كۈنى يىقىلغان تاشقا يەتكۈزۈلۈپ، ئىسمايىل ئەپەندىنىڭ قولغا تا پشۇرۇپ بېرىلگەن. قازاقىستانغا قايتىش سەپىرىدە چېگرا رايوندا قوغداشنى كۈچەيتكەن بىگىتۋەننىڭ قوراللىق كۈچۈكلىرى ئىككى ئەزىمەتنى بايقاپ قالغاندا، قىزىقى شۇ يەردىكى ئۇلار ئاللىقاچان ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى بېتەرەپ رايونىغا كىرىپ بولغان. خىتايلار ئۆز

تەۋەلىكىدە ئاسمانغا قارىتىپ ئوق چىقارغانۇ، لېكىن بتەرەپ رايۇنغا قارىتىپ ئوق چىقىرىلمىغان. ساۋاقدېشىم ئېركى ھەزىل قىلىپ... ئاتە - ئاتە، ئاتىدىغان يەرگە ئاتمامسەن دېگەن. رەھمەتلىك باقى ئەپەندى ئۈرۈمچىدە ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن 9 نەپەر كىشىنىڭ قاتارىدا، رەھمەتلىك ئىسمايىل ئەپەندىلەر ئالتايدا، 1970 - يىلى 5 - ئايدا خىتاينىڭ باستۇرۇشى ئارقىلىق ۋاپات بولغان.

بۇ ھېكايەلەرنى سۆزلەپ بەرگەن ۋە بۇ ئىشلارغا ئارىلاشقان دوستۇم.... ھازىر ئوتتۇرا ئاسىيادا بىر دۆلەتتە ياشاۋاتىدۇ. دوستۇم ئېركى بۇ ھېكايىنى قانداق سۆزلەيدۇ، تېخى ئۇنىڭ بىلەن بۇ توغرىدا ئەھۋاللاشمىدىم.

4

1977 - يىلى 7 - ئاينىڭ 31 - كۈنى خىتاي ھۆكۈمىتى مېنى ئۈرۈمچى لىيۇ داۋان تۈرمىسىدىن قويۇپ بېرىپ، ئاپتۇبۇسقا سېلىپ، ئۈرۈمچىدىن چىقىپ توقسۇننىڭ تۈرمىسىدە، قارا شەھەرنىڭ تۈرمىسىدە، كۇچاننىڭ تۈرمىسىدە تۇنتىپ، قوندۇرۇپ ساقچىلار يالاپ ئاقسۇغا ئېلىپ بېرىپ، ئەركىن سىدىقنىڭ چوڭ دادىسى، ئاقسۇ ۋىلايەتلىك ساقچى باشقارمىسىنىڭ باشلىقى مەمەت سەلەينىڭ باشقۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇردى. مەمەت سەلەي مېنى ئاپىرىپ يەنە ئاقسۇ ۋىلايەتلىك تۈرمىگە قاماپ قويدى. بۇ نېمە ئىش؟ مەن ئۈرۈمچى تۈرمىسىدىن قويۇپ بېرىلگەن ئادەمغۇ؟! مەن، توپ توغرا 3 ئاي ئاقسۇ ۋىلايەتلىك تۈرمىدە ياتتىم، 1977 - يىلى 10 - ئاينىڭ ئاخىرىدا تۈرمىدىن چىقىپ 1978 - يىلى 7 - ئاينىڭ 31 - كۈنى خېنىم رابىيە قادىر بىلەن توي قىلدىم. 1980 - يىلى 4 - ئايدا ئاقسۇدا رابىيە خېنىم ئىككىمىز تەسادىپ بىر ئەھۋالدا نامايىش تەييارلىدۇق، (يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرى زامان كەڭرىپ كەتكەن، تۆت كىشىلىك گۇرۇھ سوت قىلىنىۋاتقان، ماۋزېدۇڭنىڭ ئايالى جىياڭ چىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كىچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش ھۆكۈم قىلىنغان يىللار ئىدى) نامايىش

تەييارلاشقا ئاساس تەييارلاپ بەرگەن ئۆلۈم ۋەقەسى، يەنى خىتاي ساقچى ئۆلتۈرۈۋەتكەن 17 ياشلىق يولۋاس دېگەن يىگىت ئاقسۇ ۋىلايەتلىك تۈرمىدە مەن بىلەن بىر كامپىدا ياتقان كىشى ئىدى... شۇ كۈندىن باشلاپ، 1982-يىلى 7-ئاينىڭ 2-كۈنى شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات پاكولتىتىغا ئوقۇتقۇچى بۇلۇپ ئورۇنلاشقىچە، شاڭخەي، گۇۋاڭجۇ قاتارلىق خىتاي شەھەرلىرىدە رابىيە خېنىم بىلەن ئىككىمىز بىللە يۈرۈپ سودا-تجارەت قىلدۇق.

1989-يىلى 12-ئاينىڭ 25-كۈنى كىچىك قىزىم قەقنىس تۇغۇلدى. خىتاينىڭ پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىگە قارشى چىققان ئوخشاشمىز.تجارەتچى بولغانلىقى ئۈچۈن ئايالىم رابىيە قادىرغا 50مىڭ يۈەن جەرىمانە قويدى. ماڭا 2مىڭ يۈەن جەرىمانە قويدى ۋە دوتسېنتلىققا يوللىغان تەرجىمىھال، ماتېرىيالنى بىكار قىلىپ ئۇنۋان ئېلىش سالاھىيىتىمنى ئېلىپ تاشلىدى. 1993-يىلى 9-ئايدا توختام بىلەن مەكتەپتىن چېكىنىپ چىقىپ رابىيە قادىرنىڭ تەرەققى قىلىۋاتقان سودا-تجارىتىگە قورغاس چېگرا ئېغىزىدا تۇرۇپ ياردەملەشتىم.

1994-يىلى جەمئىيەتتە بىر غۇلغۇلا- "ھەربى رايونىنىڭ مۇزىكىتى ۋاڭ لوبىڭ خىتاي- ئۇيغۇر- قازاقنىڭ ناخشا- مۇزىكىلىرىنى مەن ئىجات قىلدىم دەپ، ئۆزىنىڭ قىلىۋاپتۇ"، دەيدىغان پىكىرلەر ئېقىپ يۈرەتتى. يەنە بىر فىلىم ئۇيغۇر بىلەن قازاق مىللەتلىرى ئوتتۇرىسىغا زىددىيەت سالىدىغان "فىلىڭ خانىم" ماۋزۇلۇق تېلېۋىزىيە تىياتىرىنى خىتاي يازغۇچىلار ئېكرانغا چىقىرىپ، "قازاقلار تارىختا ئۇيغۇرلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان" دەيدىغان سەپسەتۋى جامائەت پىكىرىنى تەييارلاشقا باشلىدى. بۇنىڭدىن سەل بۇرۇن قازاق زىيالىي قېرىندىشىمىز تەلەۋقان خىتاي تىللىق "شىنجاڭ گېزىتى"دە "شىنجاڭ يالغۇز ئۇيغۇرلارنىڭ زېمىنى ئەمەس" ماۋزۇلۇق ماقالە يېزىپ ئوتقۇزۇلۇق قىلىشقا باشلىدى. تۆۋە، ئاتالمىش "شىنجاڭ"، ئەمەلىيەتتىكى ئۇيغۇرىستان كىمىنىڭ زېمىنى ئىدى؟ ئۇيغۇرنىڭ زېمىنى بولماي كىمىنىڭ زېمىنى

بولشى كېرەك ئىدى، قازاغىم ؟ بۇ ئىش بىلەن سىزنىڭ ۋە خىتاينىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟ نېمىشقا قازاقنى ئۇيغۇرغا، ئۇيغۇرنى قازاققا كۆشكۈرتىمەكچى بولدۇڭىز ؟ زىددىيەت سېلىش، قېرىنداش مىللەتلەر ئوتتۇرىسىغا زىددىيەت سېلىش، ئەسلى گومىنداڭ خىتايلېرىغا ئادەت بولغان ئۇسۇل- چارە ئەمدىلىكتە، نەسلى كوممۇنىست ئەسلى خىتايلارغا مىراس قالغان بولمامدۇ؟ كىچىكتۈرۈشكە بولمايتتى. شۇڭا مەن، "نەپسىڭنى يىغىۋال! ناخشا ئوغرىسى ۋاڭ لوبىڭ"، " فىڭ خانىم ۋە ئاپتورلارنىڭ تارىخ قارىشىغا باھا" ماۋزۇلۇق ماقالىلارنى يېزىپ "ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى" دە ئېلان قىلىپ يۇقىرقى كىشىلەرنى تەنقىد قىلدىم، خىتاي يازغۇچىلارنىڭ تارىخ قاراشلىرىغا رەددىيە بەردىم. بۇ ماقالىلار ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتىدە ئارقا-ئارقىدىن ئېلان قىلىندى. ئويلاپتىمەن، ناخشا - مۇزىكا ئۇيغۇرنىڭ ئىدى، خىتاي ۋاڭ لوبىڭ ئۆزىنىڭ قىلىۋاپتۇ، مەن بۇ خىتاينى تەنقىد قىلدىم... ئۇيغۇرلار قوزغۇلۇپ نامايىشقا چىقسا، قاتارنىڭ ئالدىدا ماڭمەن دەپ، ئويلاپتىمەن. نەدىكىنى؟ ھازىرغىچە ئۆزۈمنىڭ ياكى ئەقىللىق ياكى ئەقىلسىز ئادەملىكىمگە باھا بېرەلمەي كەلدىم. مۇستەملىكە مىللەتنىڭ غۇرۇرى مۇستەملىكە قىلغۇچى مىللەتنىڭ چەكتىن ئالغان ھاقارىتىگە ئۇچرىغاندا، كىشىلەر سەكرەپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، مىللى غۇرۇرنى قوغدىشى، نۇمۇس-كۈچىنى ئاقلىشى كېرەكمۇ ياكى جان بېقىشنىڭ كۈچىسىدا لايى- پاتقاققا مىلىنىپ يۈرۈشى كېرەكمۇ؟ ئاۋۋالقىسى توغرا بۇلۇپ، كېيىنكىسى خاتا بولسا، مەن " ئەقىللىق " ئادەم ئىدىم، مۇبادا ئاۋۋالقىسى خاتا بۇلۇپ، كېيىنكىسى توغرا بولسا مەن "دۆت" ئادەم ئىدىم. بۈگۈنكى كۈندە ۋەتەن ئىچىدىكى ئۇيغۇرلار قالىتىس يۈرەكلىك. لېكىن " مەن ئەقىللىق " ئادەم بۇلۇش بىلەن "دۆت" ئادەم بۇلۇشنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھازىرغىچە قايىمۇقۇپ كەلدىم. لېكىن باشقا " ئەقىللىق " ئادەملەرچۇ ؟ ئۇلار "جان بېقىشنىڭ تەڭلىمىسى" نى ئىجات قىلىشىپ يۈرۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۈرۈمچىدە يازغان ماقالىلىرىم خىتاينغا ئېغىر كەلدى. بۇلۇپمۇ دوستۇم شائىر

ئوسمانجان ساۋۇت بىلەن بىرلىشىپ " رەقبىلەر ۋە ئىتتىپاقداشلار" ماۋزۇلۇق كىتابىنى تەرجىمە قىلغانلىقىم خىتابىغا ھەددىدىن زىيادە ئېغىر كەلدى. چۈنكى، بۇ كىتابنىڭ ئامېرىكىلىق ئاپتورى جون گارۋېر ئەپەندى "يالتا شەرتنامىسى" نى ئىمزالاشنىڭ، "موسكۋا شەرتنامىسى" نى ئىمزالاشنىڭ تارىخى جەريانىنى 60% ئەتراپىدا پاش قىلىۋەتكەن. بىز كىتابى خىتاي تىلىدىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلدۇق. خىتاي بۇنداق بولۇشىنى خالارمىدى؟

1995- يىلى 12- ئايدا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى يىغىنىدا ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق تەتقىقات بۆلۈمىنىڭ سابىق باشلىقى فىسك داچىن، مەن يېزىپ يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن ماقالىلىرىمنىڭ مەزمۇنىغا ھۇجۇم قىلىپ: " مىللەتچى، شوۋىنىست، تارىخنى بىلەمدىكىن؟" دىدى. شۇ قېتىمقى تەتقىقات يىغىنىدىن خۇلاسە چىقارغاندا، "شىنجاڭ گېزىتى" گە ماقالە يېزىپ فىسك داچىن مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتىماي تۇرۇپ تەنقىد قىلدى. فىسك داچىن كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى يىغىنىدا مېنى تەنقىدلىشىكە باشلىغاندا، شۇ يىغىنغا قاتناشقان ماينۇر قاسىم، ھەتتا ساۋدانوپ ئەپەندىلەر:

ن- نېمە دەيسەن، ناخشا - مۇزىكا ئۇيغۇرنىڭ ناخشا - مۇزىكىسى، سىقھاجى رۇزى ئۇيغۇر ئەدەبىيات ساھەسىدە تەنقىدچى، ئۇنىڭ تەنقىدلىشىش ھوقۇقى بارمۇ ياكى سەن ئۇنىڭ ھوقۇقىنى تارتىپ ئالدىڭمۇ، دېيىشتى. قارىغاندا ئۇنىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرسا تۇۋىقى سىرقىرايدۇ دېگەن ئۇيغۇر ماقال - تەمسىللىرى توغرا ئېيتىلغان ئىكەن. ئۇيغۇر ناخشىلىرىنى «مەن ئىجاد قىلدىم»، مېنىڭ ناخشا دەپ مۇتەھەملىك قىلغان خىتاي ۋاڭ لوبىڭنى ماينۇر قاسىمۇ، ساۋدانوپمۇ ئەيىپلىمەكچى بولغان ئىدى. فىسك داچىن سىگنال بەردى، قولغا ئېلىش... ئۇ «شىنجاڭ» مائارىپ ئىنستىتۇتى رەھبەرلىرىگە تېلېفون بېرىپ: سىدىقھاجى رۇزىغا سىلەر چىقىلماڭلار، بىز ئۆزىمىز بىر تەرەپ قىلىمىز، دىدى. قانداق بىر تەرەپ قىلماقچى؟! ئايالىم رابىيە قادىر:

- قاچ، سىدىق قاچمىساڭ بولمايدۇ، قۇرداشلىرىڭ ۋە دوستلىرىڭنىڭ ھالى شۇ. بىز ئەمدى دەۋانى چەت ئەلدە قىلىمىز، قاچمىساڭ بولمايدۇ.

نەگە؟

-ئوھوي...!

نەگە؟

-ئوتتۇرا ئاسياغا...

- ۋەتەننىم گەرچە مۇستەملىكە بولسىمۇ، مەن ئۈچۈن ئايۋان- ساراياغا بەرگۈسىزدۇر. ئايۋان- سارايدىن ئايرىلىپ ئېغىلغا قاچامدىم... قاچسام ئامېرىكىغا قاچمەن...

1996 - يىلى 2 - ئايدا مەركەزدىن ئۈرۈمچىگە «7- نومۇرلۇق ھۆججەت» چۈشۈرۈلگەن ئىمىش. 1996-يىلى 4-ئاينىڭ 26-كۈنى شاڭخەيدە روسىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسيا دۆلەتلىرى قاتناشقان "شاڭخەي ھەمكارلىق تەشكىلاتى" قۇرۇلماقچى بولدى، دېگەن خەۋەرلەر گېزىتلەرنى قاپلاپ كەتتى. دېمەك، روسىيە باشچىلىقىدا ئوتتۇرا ئاسيا دۆلەتلىرى خىتاي بىلەن بىرلىشىپ شاڭخەيدە يىغىن ئېچىپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنى قاتتىق باستۇرۇشىغا يېشىل چىراق يېقىپ بەرمەكچى بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن فۇڭ داجىنىڭ سىگنالسىمۇ، يەنە باشقا ھەممە، ھەممە ئىش ئايدىڭ بولدى. قەيەردە سەن دېموكراتىك دۆلەت ئامېرىكا! قەيەردە سەن، قىزىل كىرىمىل ئىمپېرىيىسىنى پارچىلاپ 15 دۆلەتكە بۆلۈۋەتكەن دېموكراتىك دۇنيا!؟

1996-يىلى 2-ئاينىڭ مەلۇم بىر كۈنى رابىيە قادىر ئەر-ئايال ئىككىمىز، [ئىككىمىزنى "كۈزىتىپ" بىللە كەلگەن يەنە بىر كىشى بار] بېيجىڭغا كېلىپ، ئامېرىكىنىڭ باش ئەلچىخانىسىغا كىردۇق. پاسپورتىمىزنى رابىيە خېنىم روجەككە ئۇزاتتى. بىر خىتاي تەتەي قولىغا ئېلىپ ئىچكىرىدىن بىرسىنى چاقىردى. 27 ياشلار چامىسىدا ئامېرىكىلىق بىر يىگىت كېلىپ، تەتەينى ئورنىدىن قوپۇرۇۋېتىپ: قارشى ئالىمىز رابىيە قادىر، سىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىڭنى قارشى ئالىمىز،- بىز سىنى

ھامان بىر كۈنى مۇشۇ باش ئەلچىخانغا كىلدۇ دەپ، 9 يىل كۈتتۇق،
دىدى.....

ختاي تىلىدا.

1996-يىلى 4-ئاينىڭ 24-كۈنى رابىيە خېنىم ئىككىمىز ئولتۇرغان
ئايروپىلان ياپۇنىيە ئارقىلىق ئۇچۇپ ئۆتۈپ ئامېرىكىنىڭ دېتروىت
شەھىرىگە قوندى. 1996-يىلى 10-ئاينىڭ 17-كۈنى سىياسى
پاناھلىق بېرىلگەن داکومنت قولۇمغا تەگدى. 1997-يىلى 2-ئاينىڭ
5-كۈنى ئۇيغۇرىستاننىڭ غۇلجا شەھىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ زور كۆلەملىك
نامايىشى پارتلىدى. 2-ئاينىڭ 15-كۈنى بىز ئۇيغۇرلار ۋىشىنگىتۇندا 100
كىشىلىك نامايىش تەشكىللىدىق. 1998-يىلى 11-ئاينىڭ 25-كۈنى
ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ئۇيغۇر تىلىدا ئەركىن ئاسىيا رادىئوسىنىڭ قارىمىقىدا
ئۇيغۇرلارغا رادىئو ئېچىپ بېرىشنى قارار قىلدى. 1999-يىلى 7-ئاينىڭ
15-كۈنى باشقىلار بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى
توغرىسىدا ئامېرىكىنىڭ دۆلەت مەجلىسىدە گۇۋاھلىقتىن ئۆتتۈم. 1999-
يىلى 8-ئاينىڭ 11-كۈنى مېنىڭ ئۆمۈرلۈكۈم رابىيە خېنىم ئۈرۈمچىدە
ختاي ساقچىلىرى تەرىپىدىن قولغا ئېلىندى... باللىرىم قايسى كۈندە
قالدى، مۇشۇ ۋاقىتتا باللىرىمنىڭ ھېسىياتىنى كىم چۈشىنەر؟ مەن قايسى
كۈندە قالدىم، مۇشۇ ئاي مۇشۇ كۈنلەردە مېنىڭ ھېسىياتىمنى كىم
چۈشىنەر...؟

سدىقھاجى رۇزى رابىيە قادىردىن 8 يىل ئايرىلدى، كېيىنكى 6 يىل ئىچىدە
نە ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، نە ئۇنىڭ بىر پارچە خېتىنى كۆرمىدى.
سدىقھاجى رۇزى 1999-يىلى 7-ئاينىڭ 15-كۈنىدىن 2005-يىلى
3-ئاينىڭ 17-كۈنىگىچە ئۆزى ۋە باللىرى بۇلۇپ ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك
ھوقۇقى توغرىسىدا، ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە 6 قېتىم گۇۋاھلىقتىن
ئۆتتى.

كشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىنىڭ بېسىمى، ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ بېسىمى، ئامېرىكىنىڭ سابىق دۆلەت ئىشلار كاتىپى كاندىلزا رابىس خانىمنىڭ بېسىمى ئارقىلىق، خىتاي ھۆكۈمىتى رابىيە قادىرنى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىشكە مەجبۇر بولدى، رابىيە قادىر 2005-يىلى 3-ئاينىڭ 17-كۈنى ۋا شىنگتۇنغا يىتىپ كەلگەن كۈندىن باشلاپ، كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتى ۋە سىياسى پائالىيەت سىدىقھاجى روزىنىڭ قولىدىن رابىيە قادىرنىڭ قولىغا ئۆتتى. سىدىقھاجى رۇزى ئارقا سەپكە چېكىنىپ، رابىيە قادىرنىڭ پائالىيەتلىرىگە ماتېرىيال تەييارلاپ بېرىدىغان كىشىگە ياكى كاتىپقا ئايلاندى.

تەرجىمىھال خاراكتېرلىك ئەسلىمنىڭ داۋامى

1967-يىلىنىڭ ياز ئايلىرى بولسا كېرەك، ئۇيغۇرنىڭ ئەركەكلىرى پائالىيەت قىلىۋاتقان قەشقەردە ئاخۇنوپ تەشكىلاتىغا ۋەكىل بۇلۇپ، ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ، رەھمەتلىك مىجىت باتۇر، قەشقەردىن كىلىپ، «قىزىل 3- باتالىيۇن " تەشكىلاتىنىڭ رەھبەرلىرى ئايتان ۋە باشقىلار..... بىلەن ئۈرۈمچىدە كۆرۈشكەن ئىدى. كۆرۈشۈشكە مەن تەكلىپ قىلىندىم، ئەمما مەن قاتناشمىدىم. كۆرۈشۈش ھازىرقى شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات پاكولتىتى بىناسىنىڭ 2- قەۋىتىدە "قىزىل 3- باتالىيۇن " ئىشخانىسىدا ئېلىپ بېرىلغان. نېمىشقا قاتناشمىدىم...؟ ئۆزۈمنىڭ ئىختىيارىمدى ياكى باشقا بىرسى قاتناشما دېگەنمىدى؟ ھازىرغىچە ئەسلىيەلمىدىم. مىجىت باتۇر، ئايتان ۋە باشقىلار بىرلىكتە قۇراللىق قوزغىلاڭ توغرىسىدا سۆھبەتلەشكەنمىدى...؟ بىلمەيمەن. 1969-يىلى 8-ئايدا ئۇيغۇرنىڭ ئەركەكلىرى ئاخۇنوپ، مىجىت باتۇر رەھبەرلىكىدە قەشقەردە قۇراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈلدى. تۈرمىدە ئىدىم، شامالداشقا چىققان ئىدىم، رادىئو توختىماي سۆزلەپ تۇراتتى،- "مىجىت، ئاخۇنوپ باشچىلىقىدىكى قۇراللىق قوزغىلاڭ قەشقەردە باستۇرۇلدى...."، ھەتتە ئەي! شامالداشقا چىققان ھويلىدا ئىگىشىپ قولىمغا كېسەك ئېلىپ سېمونت - بىتۇن

تامغا" ياشسۇن مىللى قەھرىمان مەجىتىنىڭ روھى!" دەپ، يازدىم. شوپۇر ئۇستام - جاپپار ئۇستامدىن باشقا، مەن بىلەن شامالداشقا چىققان جىنايەتچىلەرنىڭ ھەممىسى خىتاي ئىدى. جاپپار ئۇستام يېنىمغا كېلىپ، خەتنى يېڭى بىلەن ئۆچۈرۈۋېتىپ، - ئۇكام دەردىڭ ئۇنىڭسىزمۇ يېتىپ ئاشىدۇ، دىدى.

1972-يىلى 10-ئاينىڭ 2-كۈنى قولىمغا ئىشكەل پۇتۇمغا كىشەن سېلىپ تۇرمىنىڭ كارىدورىغا ئېلىپ چىقىشتى. نەگە بارمەن؟ ئويلايتىم. كىچىك ماشىنىغا سېلىشتى، نەگە بارمەن...؟ ئويلايتىم، لېكىن تېگىگە يېتەلمەيتىم. تىببى ئۇنۋېرسىتېتىغا ئېلىپ بېرىشتى، قان ئىسكىلاتىغا كەلدۇق،-دېيىشتى. خىيالىمغا قوشۇلۇپ بىر قورقۇنۇچ يېتىپ كەلدى..... مېنى بۇ يەرگە نېمىشقا ئېلىپ كېلىشتى..... ئۇزۇن كارىدور... بىر ئۇيغۇر كۆرۈنمەيدۇ... خۇدا دېدىم، خۇدادىن ئۆزۈمگە كۈچ ئالدىم، جۈرئەت ئالدىم. بۇ تۇپراق مېنىڭ، بۇ ۋەتەن مېنىڭ دېدىم ئۆزۈمگە ئۆزۈم كۈچ ئاتا قىلدىم. ئىچىمدە، قورقۇشتىن بوشاپ كېتىۋاتقان ماجالىمغا تەسەللى بەردىم. يەنە غەيرەتكە كەلدىم. ئوتتۇرا ھالقىسىدىن بىلىمگە باغلاپ قويۇلغان 10 كىلوگرامدىن ئېغىر كىشەننىڭ ژېپىنى يېشىۋەتتىم. (قولۇمنى ھەرىكەتلەندۈرۈشكە بولاتتى) كىشەننى تاختايلىق پولىنىڭ ئۈستىدە سۆرەپ ماڭدىم. ئوڭ پۇتۇمنىڭ ھالقا دانىنى سول پۇتۇمنىڭ ھالقا دانىغا ئۇرۇپ ماڭدىم. (ھالقا دان كىشەننىڭ ھالقىسى ئۆتكۈزۈلدىغان تۇمشۇقى) كىشەن شۇنداق رىتىملىك ئاۋاز چىقاردىكى ئىشخانە -ئىشخاندىن، كارىدورغا قارىتىپ ئېچىلغان دېرىزىلەردىن بېشىنى چىقىرىپ تاماشا كۆرۈۋاتقان دوختۇر، سېستىرا تەتەيلەرنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ ئۆتتۈم. قولۇمدىكى ئىشكەلنى يىشىۋېتىپ ئۈستەل ئۈستىگە ياتقۇزۇشتى.....سول قولۇمنى چىقىرىپ بەردىم...450 گرام قېنىمنى ئېلىۋالدى... شۇ كېچىسى تۈرمىدە ئانا...!! دەپ يىغلىدىم. ئىككىنچى يىلى باھار يېتىپ كەلگەندە تۈرمىدە چىشىمنى ژۇيۇشقا ئولتۇرۇپ، ئورنۇمدىن قوپۇشتا ئورنۇمدىن

دەرھال قوپالمايدىغان بۇلۇپ قالدىم... 1977-يىلى 7-ئاينىڭ 31 كۈنى ئۈرۈمچىدە تۈرمىدىن قويۇپ بېرىلدىم. ساقچى يالاپ ماشىنىغا سېلىپ ئاقسۇغا قاراپ ئېلىپ ماڭدى. نېمىشقا؟ چۈنكى، ئامېرىكا، خىتاي دۆلەتلىرى دېپلۇماتىك مۇناسىۋەت ئورنىتىدىغان ۋاقىت يېقىنلاپ كەلگەچكە خىتاي ھۆكۈمىتى، "شىنجاڭ" دېگەن يەردە بارلىق سىياسى مەھبۇسلارنى ئارقا-ئارقىدىن تۈرمىدىن قويۇپ بېرىشكە ئازاد قىلىشقا مەجبۇر بولغان ئىدى.

بۇ يەردە يەنە بىر دىئالنى قىستۇرۇپ ئۆتەي:

1977-يىلى 7-ئايدا مەن تۈرمىدىن قويۇپ بېرىلگەن كۈنلەردە 44 يىل خىتاينىڭ تۈرمىسىدە ياتقان ئۇيغۇرنىڭ دىنى ۋە سىياسى دائىسى ئابدۇل ئەزىز مەقسۇم قارا قىلچىڭ تۈرمىسىدىن قويۇپ بېرىلىپ، كۇچاغا تۇققانلىرىنىڭ ئۆيىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىكەن. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان قارامايلىق شوپۇر تۇرسۇن ئەپەندى، قەشقەرگىچە يۈك قاچىلاپ، مەقسۇمنىڭ ئۆزىنىڭ ئىختىيارى بويىچە كۇچادىن ئېلىپ ئاتۇشقا ئېلىپ بېرىپ بۇ قېتىم مەھشەتتىكى تۇققانلىرىنىڭ ئۆيىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان ئىكەن.

تۇرسۇن ئەپەندىنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە كۇچادا مەقسۇمنى يوقلاپ كىرگەنلەردىن كىمدۇ، بىرسى: مەقسۇم ئاخىر زامان قاچان كېلىدۇ، دەپ سورىغان ئىكەن. مەقسۇم جاۋاب بېرىپ:

- قاچان كېلەتتى... يېنىڭدىن خىتايلار ئۆتۈپ تۇرغاندا... خىتايلار يۇرت-ماكانىڭنى بېسىۋېلىپ سەن بىلەن بېرگە ئولتۇرۇپ، بېرگە قوپقاندا ئاخىر زامان، ئاخىر زامان كەلگەن بولىدۇ. بۈگۈن ساڭا ئاخىر زامان بولىدىمۇ؟ دەپتۇ.

مەن، دوستۇم شوپۇر ئابدۇللا سەلەي بىلەن ئابدۇل ئەزىز مەقسۇمنى يوقلاپ، 1978-يىلى 7-ئاينىڭ مەلۇم بىر كۈنى مەقسۇمنىڭ مەھشەتتىكى ئۆيىگە كەلدۇق. ئۆينىڭ ئىچىدە 20-30 ئادەم مەخسۇمنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپتۇ. غەربى تام تەرەپكە بىر ياغاچ كارۋات

قويۇقلۇق ئىكەن، كارۋاتنىڭ شىمال تەرەپ بېشىغا بىر ياستۇق قويۇقلۇق ئىكەن. كارۋاتقا گىلەم، كۆرىپ سېلىقلىق ئىكەن. ساقاللىرى ئاقىرىپ كەتكەن، تۈكى ئۆسمەيدىغان بېشى يالاڭباشتا ئابدۇل ئەزىز مەقسۇم ئۇچىسىغا ئاق كۆينەك، شىم ئورنىدا ئاق تامبال كەيگەن ئابدۇل ئەزىز مەقسۇم كارۋاتتىن پۇتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ ئوتۇق سۆزلەۋاتقان ئىكەن. مەن تۆۋەندە مەقسۇمنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى رەھمەتلىكنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى تەلەپپۇزى بويىچە يېزىپ قالدۇرمىەن. بىز ئۆيگە كىرىشتىن بۇرۇن سۆز قەيەردىن باشلاندى بۇنىڭدىن خەۋىرىمىز يوق. مەقسۇم سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق ئوتۇق سۆزلىدى:

" گېرمان تۈگىسە دۇنيادا سانائەت تۈگەيدۇ،
ئىنگىلىز تۈگىسە دۇنيادا سەياسەت تۈگەيدۇ،
تۈرك تۈگىسە دۇنيادا شەجائەت تۈگەيدۇ،

روس بىلەن خىتاي تۈگىسە دۇنيادا ئاپەت تۈگەيدۇ"، بۇ ئۇتۇق مەقسۇمنىڭ ۋەسىيىتى ۋە ئاماننى ئىدى. بۈگۈن بۇ يازمام ئارقىلىق ئۇنىڭ ئەۋلادىغا تاپشۇردۇم. مەقسۇم ئۈرۈمچىدە زوكام بولۇپ قېلىپ دوختۇر خاندا بىر ھەپتە يېتىپ، دوختۇر خاندىن چىققاندا ئېلىشىپ قالدى... 80 19-يىللارنىڭ مەلۇم بىر كۈنىدە نېفىت قاچىلاپ شەرققە ماڭغان پويىزنىڭ چاقى ئاستىدا قېلىپ يۇرۇق دۇنيا بىلەن مەڭگۈ ۋىدالاشتى.

دوستۇم ئېركى [مۇڭغۇل بۇرتالالىق] ئۇيغۇرچە ئىسمى ئەركىن ھازىر شىۋىتسىيەدە ئىستىقامەت قىلىۋاتىدۇ، قازاقىستاندىن كەلگەن. 1968 - يىلى 5- ئايدا نامايىش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن شائېر دولقۇن ياسىنى چىگرادىن قازاقىستانغا ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە مەسئۇل بولدى. "شائىر" قازاقىستانغا ئېلىپ كېلىندى. مەن نېمىشقا دوستۇم ئەركىنگە - مەن چىقىپ كېتەي دېمىدىم؟ " قېچىپ قۇتۇل " دەپ، تېلېگرامما تاپشۇرۇپ ئالغاندىمۇ، بورتالاغا بېرىپ ساۋاقداشلىرىمنى ئىزدەپ تاپماقچى بولدۇم، لېكىن بىر تەرەپكە قېچىش بىر تەرەپكە كېتىش نىيىتىم يوق ئىدى.

ھۆرمەتلىك ئۇيغۇر ۋەتەنداشلىرىم! ئۆكۈمىز ئابدۇرەھىمجان ئابدۇرەشىد ئەپەندىم، ئالمىجان ئەپەندىملىرىنىڭ ھاۋالىسىگە ئەمەل قىلىپ ئۇشۇ تەرجىمە ھالىمنى يېزىپ چىقتىم تۈركىيىگە نەشر قىلىشقا بەرگەن كىتابىمغا تەرجىمە ھالىمنى قىسقىچە يېزىپ بەرگەن. بۇ قېتىم سەل ئۇزۇنراق يېزىلدى ئۆمرۈم يار بەرسە بېشىمدىن ئۆتكەن كۈنلەرنى تۇلۇق يېزىپ قالدۇرۇشۇم مۇمكىن. يۇقىرى ئىشلار 1966-يىلىدىن 1968-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە يۈز بەرگەن ئىشلار ئىدى. ئەسلىش جەريانىدا ئازابلاندىم، قازاقىستانغا قېچىپ چىقىپ كەتكەن دوستلىرىمنىڭ ئىچىدە ئابىت، ئايتان ئوسمانوپلار بىرسى دوختۇر خاندا، يەنە بىرسى ئىشلەۋاتقان يېرىدە قازاقىستاندا تۇيۇقسىز ۋاپات بولۇپ كەتتى... پاكىتىم يوق لېكىن گۇمان قىلمەن... يۇقىرىدا سۆزلەنگەن بۇ ھېكايىلەر بۇنىڭدىن 45 يىل بۇرۇن يۈز بەرگەن ئىشلار... ئادەمنىڭ ئەستە قالدۇرۇش كۈچىمۇ ئاجايىپ بولىدىكەن. چۈشۈپ قالغان، كېمىپ قالغان تەرەپلىرى بولسا، ھازىرمۇ ھايات ياشاۋاتقان شۇ دەۋرنىڭ ۋەقەلىرىگە شاھىد بولغان ۋەتەنداشلىرىمنىڭ تولۇقلاپ قويۇشىنى ئۈمىد قىلمەن. 45 يىل... ھازىرلا ياشلىقىمغا قايتقاندىكە بولدۇم، بايراق كۈتۈرۈپ قاتارغا كىرىپ، ساۋاقداشلىرىم بىلەن بىرگە خىتايغا قارشى نامايىش قىلغاندەك بولدۇم.....

بىر قېتىم گېرمانىيىدە ئۆكۈمىز ئالمىجان ماڭا:

— سىزنىڭ بېشىڭىزدىن ئۆتكەن ئىش، ۋەتەنگە، مىللەتكە، ئازادلىققا مۇناسىۋەتلىك بېشىڭىزدىن ئۆتكەن ئىش ئىنتايىن كۆپ، ۋەتەننى، مىللەتنى دەپ، تۈرمىدە ياتقانلىقىڭىزدىن خەۋىرىمىز بار، يېزىپ قالدۇرۇشىڭىز، بىزگە سۆزلەپ بېرىشىڭىز كىرەك ئىدى، دېگەندە، مەن: - ئوغۇل بالا ئۆتمۈشتە ئەركەكتەك ئىش قىلغان بولسا، ئەركەكتەك قىلغان ئىشلىرىنى باشقىلارغا سۆزلەپ ئولتۇرمايدۇ، بەلكى شۇ قىلغانلىرى ئاساسدا يەنە ئەركەكتەك ئىش قىلىدۇ، دېگەن ئىدىم. مۇنداق قارىسام بۈگۈن ئويلىسام مېنىڭ بۇنداق كۆز قاراشلىرىم، ئالمىجان

ئۆكۈمىزغا دېگەنلىرىم يېڭى دەۋردە ياشاۋاتقان سىت گائوڭچە ئاخماقلىق ئىكەن. مەن سۆزلەپ بەرمىسەم مەن يېزىپ بەرمىسەم قىزىق ئىش مىنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلغانلىقىمنى كىم بىلىدۇ؟ مەسلەن، شۇ چاغدا مەن ئۈرۈمچىدىن يولغا چىقىپ ئۆتەيدە قولغا ئېلىندىم، ئاجايىپ ھېكايىلارغا (1969-يىلى 1-ئاينىڭ 17-كۈنى) تولغان بۇ كېچە توغرىسىدا كىمنىڭ خەۋىرى بار دەيسىلەر؟ باشقا ئادەملەرنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمەيدىغان قورقۇنۇچلۇق كېچىلەرغۇ، بۇ مەن يېزىشىم كېرەك. ۋەتەنداشلىرىم بىلىپ قېلىشى كېرەكقۇ؟

مەيلى رابىيە قادىر بولسۇن، مەيلى مەن بۇلاي بېشىمىزدىن ئۆتكەنلەرنى، تارتقان كۈنلىرىمىزنى ھەرگىز ۋەتەنپەرۋەر ۋەتەنداشلىرىمىزغا سېلىشتۇرمايمىز، چۈنكى، ۋەتەن، مىللەت - دېگەن ھەر قانداق ئۇيغۇرنىڭ بېشىدىن ياكى ئۇنداق ئىش ئۆتكەن بولىدۇ ياكى مۇنداق ئىش ئۆتكەن بولىدۇ. ئالدىنقى شەرت شۇكى، " ۋەتەن، مىللەت " دېگەن ھەر قانداق ئۇيغۇرنىڭ بېشىدىن..... ئۆتكەن، بۇ دۇنيادا" ئازاپ - ئوقۇبەت دەيدىغان نەرسىمۇ يوق" ، " خۇشاللىق ۋە شات- خۇراملىق دەيدىغان نەرسىمۇ يوق. پەقەت ئەھۋالنى، مۇھىتنى بىر - بىرىگە سېلىشتۇرۇشلا بار" ، بىراق ئەقىلىمىزنى ئۇيغۇرلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان خىتايىلارغا سېلىشتۇرۇشقا تامامەن ھوقۇقلۇق بىز. لىن بياۋ موڭغۇلىيىنىڭ ۋىندۇرخان ئۆلكىسىدە ئۆلدى، سىياسى ئۆزگىرىش قىلمەن دېدى قىلالىمىدى. ھەتتا ئۆزىنىڭ جېنىنىمۇ ساقلاپ قالالمىدى؛ ئامما سىدىقھاجى روزى، ئايتان ئوسمانوپ، ئېركى، قاتارلىق ساۋاقداشلار بىر مەيدان نامايىش تەشكىللەش ئارقىلىق خىتاينىڭ ئاساسى قانۇنىدا بەلگىلەنگەن" يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش " دەيدىغان بىر ماددىنى، خىتاينىڭ " مىللى بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش " دەيدىغان بىر ماددىغا ئۆزگەرتىش دە، خىتايغا يېتەرلىك بېسىم پەيدا قىلالىدى. 1987-يىلى رابىيە قادىر 7 قەۋەتلىك ئائىلىلىكلەر بىناسىغا ھۇل تاش، ھۇل تاش ئۈستىگە پىششىق كېسەك قويغاندا، 1مىلىيارد 300مىلىيۇن

نوپۇسقا ئىگە خىتاي مەملىكىتىدە تېخى بىر خىتاي، توخۇ كاتىگمۇ سالالمىغان ئىدى. 20-ئەسىرنىڭ 10-20- يىللىرىدا فرانسىيىدە ئوقۇۋاتقان جۇئېنلەي، دىڭ شياۋپىڭ، كالىفورنىيە، ياپۇنىيەدە ئوقۇغان ئامېرىكىلىق سۇنجوڭسەن قاتارلىق خىتاينىڭ ئەينى چاغدىكى دېموكراتلىرى خىتاينىڭ كىشىلىك ھوقۇقى توغرىسىدا خەلقئارا جەمئىيەتتە ھېچ ئىش قىلالمىغان ئىدى. لېكىن شۇ ۋاقىتلاردا ئامېرىكىنىڭ پېزىدېنتى ۋىلسون ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ قوللىشى ئارقىلىق "ۋىلسون خىتابنامىسى" نى ئېلان قىلىپ، كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتلىرىگە نەزەرىيىۋى ئاساس تەييارلاپ بەرگەن چاغلار ئىدى. ھازىر ئوتتاۋادىن-سىدنىچە، ۋاشىنگىتوندىن-بېرلىنغىچە، ئوسلودىن-ئامستردامغىچە، ئالمۇتادىن-توكيوغىچە، ئەنقەرەدىن لوندۇنغىچە شۇ دۆلەتلەردە ياشاۋاتقان ھەربىر، "ۋەتەن"، دېگەن ئۇيغۇر ئائىلىنىڭ نەسەپ تارىخىنى ۋاراقلاپ كۆرسەڭ، (ئايىم ئۇيغۇر تىللىق ئائىلىلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا) ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق ئۈچۈن، ئۇيغۇرىستاننىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۈرەش قىلغانلىقىنى ۋە قىلىۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭدىن كېيىن ھەم كۈرەش قىلىدىغانلىقىنى بىمالال كۆرۈپ ئالالايسىن!

ئۇيغۇرلار ئۇمۇمىي يۈزلۈك ئويغىنىش دەۋرىگە يېتىپ كەلگەنمۇ؟ يېتىپ كەلدى، ئەلۋەتتە يېتىپ كەلدى مەيلى ئاڭلىقلىرى، ئاڭسىزلىرى، دېھقانلىرى، زىيالىلىرى ئوخشاشلا شۇنداق دەۋرگە يېتىپ كەلگەنمۇ، يېتىپ كەلدى!!! ئويغىنىش ھەرىكىتى دېگەن نېمە؟ يەيلاسوپ كانت مۇنداق دەيدۇ: " ئويغىنىش ھەرىكىتى دېگەنلىك - ئىنسانىيەتنىڭ ئۆزى-ئۆزىگە تېڭىپ قويغان پىشىپ يېتىلمىگەن ھالەتتىن قۇتۇلۇشى دېگەنلىكتۇر. پىشىپ يېتىلمىگەن ھالەت دېگىنىمىز، - باشقىلارنىڭ يېتەكلىشىگە تايانماي تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئەقىل-پاراستىنى ئىشقا سېلىپ ھەر قانداق بىر ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقىرىۋالماستىن بۇ، پىشىپ يېتىلمىگەن ھالەت دېگەنلىكتۇر. بۇنىڭ سەۋەبلىرى ئەقىل-پاراسەتنىڭ كەملىكىدىن

ئەمەس بەلكى، باشقىلارنىڭ يېتەكلىشىگە تايانماي تۇرۇپ، ئىشلىتىشكە تىگىشلىك غەيرەت، شىجائەت ۋە ئىرادىنىڭ كەم بۇلىشىدىن ئىبارەت پىشىپ يېتىلمىگەن ھالەت، ئىنسانىيەت ئۆزى- ئۆزىگە تېڭىپ قويغان پىشىپ يېتىلمىگەن ھالەتتۇر. غەيرەت- شىجائەتتىكىلا بولىدىكەن ئۇنداقتا، ئۆزۈڭ ئەقىل-پاراستىڭنى ئىشلەت! مانابۇ ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ شۇئارىدۇر.

2013-يىلى 7-ئاينىڭ 22-كۈنى يېزىلدى.

2014-يىلى 2-ئاينىڭ 12-كۈنى قايتا تۈزۈتۈلدى. ۋاشىنگىتون

7 رابىيە قادىرنىڭ قىسقىچە تەرجىمىھالى

2006-يىلى 11-ئاينىڭ 26-كۈنىدىن باشلاپ رابىيە قادىر خەلقئارا ئۇيغۇر مىللەت دەۋاسىنىڭ رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئېلىپ ھازىرغىچە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ كونا- يېڭى رەھبەرلىرى مۇئاۋىن رەئىس سىيىنىم تۈم تۈرك، ئىجرائىيە رەئىس دولقۇن ئەيسا، مۇئاۋىن رەئىس قەھرىمان خۇجامبەردى، مۇئاۋىن رەئىس ئەسقەرجان، مۇئاۋىن رەئىس ئۆمەر قانات، ياۋروپا شەرقى تۈركىستان بىرلىكىنىڭ رەئىسى ئەنۋەرجان، دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ نۆۋەتتىكى كاتىپى نۇر مەمەت مۇساباي، دۇنيا ئۇيغۇر ئاياللىرى قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى رسالەت خانىم، مۇئاۋىن رەئىسى ئاسىيە خانىم قاتارلىق ئۇيغۇر سىياسى پائالىيەتچىلەر ۋە ئۇيغۇر رەھبەرلەر بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇرنىڭ مىللەت دەۋاسىغا ۋەكىل بولۇش ۋە يېتەكچىلىك قىلىش ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

رابىيە قادىر، شەرقى تۈركىستان، خىتاي ئىشغال قىلغاندىن كېيىن خىتاي تىلىدا شىنجاڭ دەپ ئاتىلىدىغان، بىر ئۆلكىنىڭ ئالتاي ۋىلايىتى ئالتاي شەھىرىدە 1946-يىلى 11-ئاينىڭ 15-كۈنى دۇنياغا كەلدى. 1949-يىلى 10- ئايدا خىتاي قىزىل ئارمىيىسى بۇ ئۆلكىگە تاجاۋۇز قىلىپ

كربى، 1962-يىلى ئالتاي شەھرىدىكى ئۇيغۇرلارنى تارقاقلاشتۇرۇپ، دادىسى قادىرجان ۋاقتلىق ئالتايدا قالدى، رابىيە قادىرنىڭ ئانىسى تاجىنىسا باشلىق بىر ئائىلە كىشىلىرىنى جەنۇبى " شىنجاڭ" نىڭ ئاقسۇ ۋىلايىتىگە سۈرگۈن قىلدى. رابىيە قادىر، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى ئاقسۇدا تاماملىدى. ئىقتىسادى قىيىنچىلىق تۈپەيلى داۋاملىق ئوقۇيالمىدى ئائىلىگە قوشۇمچە كىرىم قىلىش يولىدا مەھەللىۋى تىجارەت قىلىپ، كىچىك بالىلارنىڭ كىيىم كىچەك، باش كىيىملىرىنى تىكىپ سېتىپ، ئۆزىنىڭ ئەمگىكى ئارقىلىق تۇرمۇش كۆچۈرۈشكۈمۇ يول قويمىغان خىتاي ھۆكۈمىتى، قانچە قېتىم رابىيە قادىرنىڭ پۇل - پىچەك، مال - بېساتى، تىكىپ قويغان كىيىم - كىچەكلىرىنى مۇسادىرە قىلدى.

1978-يىلى رابىيە قادىر، تىجارەت دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، شەھەر ئاتلاپ تىجارەت قىلىپ، 1980-يىلى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئىسلاھات - ئېچىۋېتىش دەۋرىگە يېتىپ كەلدى. 1987-يىلى ئاۋۋال 8 " مارت سودا بازىرى" نى قۇرۇپ چىقىپ نەچچە يۈز لىگەن ئاياللارنى سودا تىجارەت قىلىشقا يېتەكلەپ ئۇلارغا چىقىش يولى تېپىپ بەردى. ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ سودا - تىجارەت ئېڭىنى يېتىلدۈرۈشىدە ئاكتىپ ھەرىكەت قىلدى. رابىيە قادىر، سودا - تىجارەت ئارقىلىق شەرقى تۈركىستان " شىنجاڭ" نىڭ پايتەختى ئۈرۈمچى شەھرىدە 7 قەۋەتلىك ئاپارتمان سېلىپ، ئۇيغۇر ئاھالىلارنى يېڭى ئۆي بىلەن ھەقلىق تەمىنلىدى.

1991-يىلى پۈتۈن ياۋروپا ۋە سابىق سوۋېتلەر ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىش دەۋرىگە يېتىپ كەلگەندە، خىتايدىمۇ سىياسەت بوشاپ، خىتايدا ئاز ساندىكى بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ بېيىشقا روخسەت قىلىشقا ۋە كەڭچىلىك قىلىشقا مەجبۇر بولغاندا، رابىيە قادىر ئۈرۈمچى شەھرىدە، " رابىيە قادىر سودا سارىيى" نى سېلىپ پۈتتۈرۈپ، مىڭلارچە ئۇيغۇر تىجارەتچىلەرگە دۇكان ئېچىپ باي بولۇش پۇرسىتى يارىتىپ بەردى.

ئۇيغۇر خانىم قىزلارنى جەمئىيەتكە يېتەكلەش، پۇل تېپىپ ئاياللارنىڭ ئىقتىسادى ئەھۋالىنى ياخشىلىشىغا ياردەم بېرىپ ئائىلىدە بالىلارنى

ياخشى تەربىلەشكە ئىمكانىيەت يارىتىش ئۈچۈن رابىيە قادىر، 200 دىن ئارتۇق خانىم قىزلارنى تەشكىللەپ 1997 - يىلى 12 - ئاينىڭ 15 - كۈنى "مىڭ ئانا شىركىتى" نى قۇرۇپ چىقتى. بىراق، شىركەت قۇرۇشقا رۇخسەت قىلغان خىتاي ھۆكۈمىتى مىڭلارچە ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ ئىقتىسادقا باغلىق ئويغىنىشىدىن ۋە تەشكىللىنىۋاتقانلىقىدىن چۇچۇپ 1998 - يىلى 2 - ئاينىڭ 25 - كۈنى "مىڭ ئانا" شىركىتىنى تاقاشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، شىركەتنىڭ بانكىغا ئامانەت قويغان نەخ پۇلىنىمۇ توڭلاتتى. "مىڭ ئانا شىركىتى" نىڭ تىجارەت كىنىشكىسىنى ھەر قانداق سەۋەبسىز مۇسادىرە قىلدى.

رابىيە قادىرنىڭ تىجارەت دائىرىسى كېڭەيگەنسىمۇ، ئۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلىشۇمۇ شۇنچە كۆپىيىشكە باشلىدى. ھەتتا توك ئىدارىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش ئىدارىسى، ئوت ئۆچۈرۈش ئىدارىلىرىمۇ، رابىيە قادىرنىڭ سودا - تىجارەتنى كېڭەيتىشىگە توسقۇنلۇق پەيدا قىلدى. شەرقى تۈركىستان "شىنجاڭ" ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مىللى كادىرلىرىمۇ رابىيە قادىرغا سىياسەت بويىچە ياردەم قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. دېمەك، رابىيە قادىر قەدەمدە بىر قېتىم كىشىلىك ھوقۇق مەسلىسىگە دۇچ كەلدى، ئۇ ئۆزىنىڭ ھوقۇقلىرىنىڭ، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقلىرىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ئويلاشقا باشلىدى. كىشىلىك ھوقۇقى شۇنداق خورلۇققا دۇچ كېلىۋاتقان رابىيە قادىر ئۆزىنىڭ يولدىشى سىدىقھاجى روزىنى ئامېرىكىغا چىقىرىۋەتتى. ئۆزى ۋە تەندە قېلىپ گېزىتلەردە خەۋەر قىلىنغان، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا ئائىت بايانلىرىنى كېسىپ تويلاپ، پوچتا ئارقىلىق ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئۆمۈرلۈكى سىدىقھاجى روزىغا چىقىرىپ تۇردى ۋە ئەۋەتىپ تۇردى.

1999 - يىلى 8 - ئاينىڭ 11 - كۈنى ئامېرىكا كوڭگىرىسىنىڭ تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئۈرۈمچىگە يېتىپ كېلىپ، رابىيە قادىر بىلەن كۆرۈشمە كىچى بولغاندا، مېھمانلار چۈشكەن مېھمانخانا ئالدىغا يېتىپ كەلگەن رابىيە قادىر، خىتاي ساقچىلىرى تەرىپىدىن قولغا ئېلىندى. رابىيە قادىر

سومكسىغا سېلىۋالغان، " ئامېرىكا خەلقىگە مۇراجىئەت " ماۋزۇلۇق، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا ئائىت يېزىلغان 10 ماددىلىق بىر پارچە ماتېرىيال ساقچىلارنىڭ قولىغا چۈشتى. 2000 - يىلى 3 - ئاينىڭ 9 - كۈنى خىتاينىڭ سوت ئورگانلىرى رابىيە قادىرغا 8 يىللىق قاماق جازاسى ئېلان قىلدى.

" ئۇمۇمى كەچۈرۈم " خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتىغا ئوخشاش خەلقئارالىق كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىنىڭ بېسىمى، بولۇپمۇ ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى غەرب دۆلەتلىرى گېرمانىيە، ئەنگىلىيە، فىرانسىيە، نۇرۋىگىيە، ئاسىيادا ياپۇنىيە قاتارلىق دېموكراتىك دۆلەتلەرنىڭ بېسىمى ۋە شۇ دۆلەت پارلامېنتلىرىنىڭ بېسىمى ئارقىلىق خىتاي ھۆكۈمىتى رابىيە قادىرنى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىشكە مەجبۇر بولدى. رابىيە قادىر 2005 - يىلى ئامېرىكا دىپلوماتلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا 3 - ئاينىڭ 17 - كۈنى ۋاشىنگىتونغا يېتىپ كەلدى.

2005 - يىلى 4 - ئاينىڭ 25 - كۈنى رابىيە قادىر، ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى مەسىلىسى توغرىسىدا تۇنجى بولۇپ گۇۋاھلىقتىن ئۆتتى.

1 - 2005 - يىلى 6 - ئاينىڭ 1 - كۈنى ئامېرىكا كوڭگرېسنىڭ تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئۈرۈمچىگە بېرىپ رابىيە قادىرنىڭ باللىرى بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى سورىماقچى بولغاندا، رابىيە قادىرنىڭ روشەنگۈل ئابدۇرېھىم، قاھار ئابدۇرېھىم، ئالىم ئابدۇرېھىم، ئابىلىكىم ئابدۇرېھىم قاتارلىق باللىرىنى خىتاي ساقچىلىرى قولىغا ئالدى. بۇنىڭ ئىچىدە قاھار ئابدۇرېھىم 6 ئايدىن كېيىن قويۇپ بېرىلدى. روشەنگۈل ئابدۇرېھىم 3 كۈندىن كېيىن قويۇپ بېرىلدى. رابىيە قادىرنىڭ باللىرىنى قولىغا ئالغاندا ساقچىلار، رابىيە قادىرنىڭ قىزى روشەنگۈلنىڭ قولىغا تېلېفوننى تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئابىلىكىم ئابدۇرېھىمنى ئۇرۇپ قىيناپ، ئۇنىڭ تاياق زەرىدىن ئانا دەپ توۋلىغان ئاۋازىنى ساقچىلار تېلېفون ئارقىلىق ۋاشىنگىتوندىكى ئانىسى رابىيە قادىرغا ئاڭلاتتى.

2- رابىيە قادىر 2006-يىلى 11-ئاينىڭ 26-كۈنى دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى بولۇپ سايلانغاندا، خىتاينىڭ سوت ئورگانلىرى رابىيە قادىرنىڭ كىچىك ئوغلى ئالىم ئابدۇرېھىمغا تۆھمەت بىلەن "باچ تاپشۇرمىدى" دەپ، جىنايەت ئارتىپ 7 يىللىق قاماق جازاسى ئېلان قىلدى. مىللى بۆلگۈنچىلىككە قۇتۇرتىپ تور بىتىگە ماقالە يازدى دەپ، جىنايەت ئارتىپ رابىيە قادىرنىڭ ئوتتۇرانجى ئوغلى ئابىلىكىم ئابدۇرېھىمغا 9 يىللىق قاماق جازاسى ئېلان قىلدى.

3- 2005-يىلى 10- ئاينىڭ 5- كۈنىدىن 25- كۈنىگىچە، رابىيە قادىر گوللاندىيە، بىلگىيە قاتارلىق 7 ياۋروپا دۆلەتلىرىگە كىشىلىك ھوقۇق دەۋاسى قىلىپ بېرىپ، بۇ دۆلەتلەرنىڭ پارلامېنت ئەزالىرىغا ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق تەلەپلىرىنى يەتكۈزدى. خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىنى قانداق دەپسەندە قىلغانلىقىنى پاش قىلدى.

4- رابىيە قادىر، دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى بولۇپ سايلانغاندىن كېيىن، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنى بىر تەشكىلاتقا بىرلەشتۈرۈپ، ئۇيغۇرلارنى بىر تەشكىلات رەھبەرلىكىنىڭ ئاستىغا توپلىدى.

5- ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق تەلەپ - دەۋاللىرىنى دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن بىرلىكتە پائالىيەت پروگراممىسىغا ئايلاندۇرۇپ، ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى غەرب دۇنياسىنىڭ قوللىشىنى قولغا كەلتۈرۈپ، رابىيە قادىر ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەۋاسىنى دۇنياۋى كۈن تەرتىپكە ئېلىپ كەلدى.

6- ياۋروپا دۆلەتلىرىگە ۋە شەرقى ياۋروپا دا چىخ جۇمھۇرىيىتىگە ئالاھىدە يىتىپ بېرىپ رابىيە قادىر 7 يىلدىن بېرى توختىماي دۇنيا بويلاپ ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەۋاسىنى قىلدى.

7- گېرمانىيە، شىۋىتسىيە، شىۋىتسارىيە قاتارلىق دۆلەتلەرگە داۋاملىق بېرىپ رابىيە قادىر، شۇ دۆلەتلەرنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ۋە

پارلامېنت ئەزالىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن باشقا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ جەنۇب كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتىغا كىرىپ نۇۋاڭ ئەپەندى بىلەن كۆرۈشۈپ، يەنە بىر نەچچە قېتىم باشقا رەھبەرلەر بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردىنى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا يەتكۈزدى. شۇ دۆلەتلەرگە داۋاملىق ئاڭلاتتى. مۇخبىرلارنىڭ ئىز قوغلاپ خەۋەر قىلىشى ئارقىلىق ئۇيغۇر دەۋاسى شۇ دۆلەتلەردە مەتبۇئاتلاردا يەر ئالدى. تېلېۋىزىيىدە كۆرسىتىلدى. دۇنياۋى كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىغا ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق تەلەپلىرىنى مەلۇم قىلىپ، ھەمكارلىشىپ، خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈشىدە تۈرتكىلىك رول ئوينىدى.

8- رابىيە قادىر، ۋەتەن ئىچىدە قۇدرەتلىك ئۇيغۇرلارنىڭ، ۋەتەن سىرتىدا ھەقىقى ئەخلاقلىق ئادىمى ئۇيغۇرلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى.

9- رابىيە قادىر، ئىتالىيە كىشىلىك ھوقۇق مۇكاپاتىغا، نۇرۇسگىيە رافىئۇ مۇكاپاتىغا، تۈركىيە مەزلۇملار مۇكاپاتىغا، ئامېرىكىدا كىشىلىك ھوقۇقنى كۈزەتكۈچى خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق مۇكاپاتى بولۇپ، جەمئى 5 قېتىم كىشىلىك ھوقۇق مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

2009-10 - يىلى 7-ئاينىڭ 5 - كۈنى "شىنجاڭ" نىڭ پايتەختى ئۈرۈمچىدە ئۇيغۇرلار تىنچ يول بىلەن نامايىش قىلغاندا، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ قاتتىق باستۇرۇشىغا ئۇچرىدى. خىتاي ھۆكۈمىتى، ئۈرۈمچى نامايىشىنى رابىيە قادىر پىلانلىدى دەپ، ھۆكۈم قىلىپ 500 نەپەر ئۇيغۇر تىجارەتچىنى رابىيە قادىر سودا سارىيىدىن قوغلاپ چىقىرىپ، سودا سارايفىغا قۇلۇپ سالدى.

11- ۋەقەدىن كېيىن، خىتاي ھۆكۈمىتى رابىيە قادىرنىڭ تۈرمىدىكى ئىككى نەپەر ئوغلىنى ئادەتتىكى جازا بېرىش تۈرمىسىدىن قاتتىق باشقۇرىدىغان تۈرمىگە يۆتكەپ كەتتى. ھازىرغىچە ئوغلى ئابىلىم

ئابدۇرېھىم تۇرمىدىن قويۇپ بېرىلمىدى. كىچىكى ئالىم ئابدۇرېھىم كېسىم ۋاقتى توشۇپ تۇرمىدىن قويۇپ بېرىلدى.

12 - كىشىلىك ھوقۇق ئۈچۈن پائالىيەت قىلىشنى ئۆزىنىڭ نىشانغا ئايلاندۇرغان رابىيە قادىر، خەلقنىڭ ئەركىنلىكى، كىشىلىك ھوقۇقى ئۈچۈن كۆرەش قىلىپ، مال - مۈلكىدىن ئايرىلىپ، ئۇنىڭ بالىلىرى ۋە تەندە خىتايىنىڭ تەھدىتى ئىچىدە ياشاۋاتقان بولسا، رابىيە قادىر، چەتئەللەردە خىتاي داشقاللىرىنىڭ تەھدىتى ئىچىدە ياشاپ تۇرسىمۇ يەنىلا، ئامېرىكا ۋە غەربى ياۋروپا، ئاسىيادا ياپۇنىيە، ئاۋستىرالىيە دۆلەتلىرى دېمۇكراتىك ئەللەر يارىتىپ بەرگەن پۇرسەت ۋە ئىمكانىيەتلەردىن تولۇق پايدىلىنىپ، ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ھەر جەھەتتىن ياردەم قىلىشىغا تايىنىپ، رابىيە قادىر توختىماي كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتى قىلىۋاتىدۇ.

13 - رابىيە قادىر، ئامېرىكا دېمۇكراتىيە فوندى جەمئىيىتىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق ئۇيغۇر ئاياللىرىنى يەنە شۇ ئاياللىرىنىڭ ئۆزلىرى بىلەن بىرلىكتە ئۇمۇمى 6 قېتىم دۇنيا بويىچە سىمنارىيىگە تەشكىللەپ، دېمۇكراتىيە ۋە كىشىلىك ھوقۇق بويىچە تەربىلەشنى چىڭ تۇتۇپ، ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشىگە ئىمكانىيەت ياراتتى.

14 - رابىيە قادىر قايسى دۆلەتكە بېرىپ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتى قىلماقچى بولسا، خىتاي ھۆكۈمىتى شۇ دۆلەتلەرگە بېسىم ئىشلىتىپ، رابىيە قادىرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتلىرىنى چەكلىمەكچى بولدى. لېكىن رابىيە قادىر ھەرگىز تەۋرەنمىدى.

15 - رابىيە قادىر، تىبەت، موڭغۇل، خىتاي دېمۇكراتلىرى بىلەن بىرلىشىپ، ئۆز ئارا ھەمكارلىشىپ، كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇرۇشنىڭ يوللىرىنى ئاچتى.

16 - رابىيە قادىر پۈتۈن ئۇيغۇرلارغا چاقىرىق قىلىپ، ئۇلارنىڭ 3 يۈز دوللار، 5 يۈز دوللاردىن ئىئانە قىلىشىنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئامېرىكىدا فورت ۋاشىنگىتۇندا ئۇيغۇر ئۆيى سېتىۋېلىپ، ئۇيغۇرنىڭ مىللەت كىملىكىنىڭ يوقۇلۇپ كەتمەسلىكىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان ئۇيغۇرنىڭ ئىلغار

زىيالىلىرى بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى قۇرۇپ چىقتى. ئۇيغۇرلارنىڭ تىلىنى، ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيىتىنى، دىنى ئېتىقادىنى قوغداشقا، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆز ئارا ئىتتىپاقلىشىشى كېرەكلىكىنى، يېڭىلا سېتىپ ئالغان ئۇيغۇر ئۆيىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشنى دائىم تەكىتلىدى.

17- رابىيە قادىر، ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەۋاسىنى تىنچ يول بىلەن ئېلىپ بېرىشنى داۋاملاشتۇرۇپ، خىتاي بىلەن دېئالوگ قۇرۇشقا مۇراجىئەت قىلدى.

19- رابىيە قادىر 7 يىل جەرياندا تەخمىنەن 17 قېتىم ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈپ، خىتاي ھۆكۈمىتى دەپسەندە قىلغان ئۇيغۇر كىشىلىك خاتىرىسىنى، دۆلەت مەجلىسىنىڭ ئەزالىرىغا ئاشكارىلىدى. ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىم گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈش 2012-يىلى 7-ئاينىڭ 25-كۈنى ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە ئېلىپ بېرىلدى.

20- ئەرەب ئىسلام دۇنياسىنىڭ تەشۋىقات - مەتبۇئات ۋاستىلىرىدا، ئۇيغۇرنى تونۇشتۇرىدىغان پروگراممىنىڭ بېرىدە 2012 -يىلى 7-ئاينىڭ 31-كۈنى ئەتىگەندە قاتارنىڭ "ئەلجەزىرە تېلېۋىزىيە" قانىلىدا ئۇيغۇر مىللى ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى رابىيە قادىر خانىم تونۇشتۇرۇلدى. بۇ پروگراممىنىڭ ۋاقتى 1 سائەتتىن ئارتۇق بولدى. بۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك بېرىش بولدى.

21- رابىيە قادىر خانىم 2012-يىلىدىكى "خەلقئارادىكى تەسىرى ئەڭ كۈچلۈك 500 مۇسۇلمان" نىڭ بىرى بولۇپ باھالىنىپ، شۇ ساننىڭ ئىچىدە 49 - مەرتىۋىگە قويۇلدى. بۇمۇ ھەم ئىنتايىن ئۇلۇغ بىر ئىش بولدى.

22 - ئۇيغۇر مىللى ھەرىكىتى رەھبىرى رابىيە قادىر خانىم، 2013-يىلى 1-ئاينىڭ 17-كۈنى ئامېرىكىنىڭ "خەلقئارالىق ئەركىنلىك مۇكاپاتى"غا ئېرىشتى. بۇ مۇكاپاتنىڭ بېرىلىشى ئەلىيۇل ئەلالىق ئۈستىگە يەنە بىر قېتىملىق دەنا غەلبە بولدى. جەئى 6 قېتىم مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

رابىيە قادىرنىڭ ئائىلە ئەھۋالى تۆۋەندىكىچە:

1) رابىيە قادىرنىڭ ئۆمۈرلىكى سىدىقھاجى روزىنىڭ دادىسى روزى قارى، زومىگەر پومىشچىك ئايرىلىپ، 1952-11-ئايدىن 1955-يىلى 11- ئايغىچە خىتاينىڭ تۈرمىسىدە ھەپسىدە ياتتى، بەلكى شۇ ئايدا تۈرمىدىن روزى قارىنىڭ تىرىكى ئەمەس جەسىدى يېنىپ چىقتى.

2) سىدىقھاجى روزى، 1968-يىلى ئۈرۈمچىدە، "خەلق ئىنقىلابى پارتىيىسى" نىڭ ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىگە مەسئۇل رەھبىرى بولۇپ، 3- باتالىيۇن ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتى "مىللەتچى ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىگە رەھبەرلىك قىلىپ، 1969-يىلى 1-ئاينىڭ 17-كۈنىدىن 1977-يىلى 10-ئايغىچە خىتاينىڭ ئۈرۈمچىدىكى لىيۇداۋەن تۈرمىسىدە ۋە ئاقسۇ ۋىلايەتلىك تۈرمىدە 8 يىل 9-ئاي ھەپسىدە ياتتى.

3) رابىيە قادىر، ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئۆمۈرلۈكى سىدىقھاجى روزىغا گېزىت ماتېرىياللىرىنى يوللاپ بىرىپ، ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدىن ئۈرۈمچىگە يېتىپ كەلگەن مېھمانلار نىڭ تەكلىپى بويىچە كۆرۈشۈش ئۈچۈن ئۇلار چۈشكەن مېھمانخانىغا كېتىۋېتىپ قولغا ئېلىنىپ، 1999-يىلى 8-ئاينىڭ 11-كۈنىدىن 2005-يىلى 3-ئاينىڭ 17-كۈنىگىچە 5 يېرىم يىل خىتاينىڭ ئۈرۈمچىدىكى لىيۇداۋەن، بالىجىياخۇ تۈرمىسىدە ھەپسىدە ياتتى.

4) ئوغلىمىز ئالىم ئابدۇرېھىم 2006-يىلى 11-ئاينىڭ 26-كۈنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى تەرىپىدىن 7 يىللىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى.

5) ئوغلىمىز ئابلىكىم ئابدۇرېھىم خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ قانۇنسىز ئەدلىيىسى تەرىپىدىن تور بېتىگە ماقالە يېزىپ مىللەتلەر ئارا ئۆچمەنلىككە قۇتراتقۇچى جىنايىتى ئارتىلىپ 9 يىللىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى. ھازىر تۈرمىدە ھەپسىدە. بۇنىڭدىن بۇرۇن 1999-يىلى ئوغلى ئابلىكىم ئابدۇرېھىم، ئانىسى رابىيە قادىر بىلەن بىرلا ۋاقىتتا قولغا

ئېلىنىپ 3 يىللىق " لاۋجاۋ"غا ھۆكۈم قىلىنغاندى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم قولغا ئېلىنىپ 9 يىللىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى. (6) ئوغلىمىز قاھار ئابدۇرېھىم 2006 - يىلى 6 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن 12 - ئاينىڭ 1 - كۈنىگىچە يېرىم يىل خىتاينىڭ تۈرمىسىدە ھەپسىدە ياتتى. (7) رابىيە قادىر 2013 - يىلى 4 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن 26 - كۈنىگىچە فىرانسىيىنىڭ پارىژ شەھرىدە يېتەكچىلىك رول ئوينىدىغان، تەسىرى بار، بىلىملىك ئەخلاقلىق ئۇيغۇر ئاياللىرىنى خەلقئارا قۇرۇلتايعا چاقىرىپ، تۇنجى قېتىم " دۇنيا ئۇيغۇر ئاياللىرى بىرلىكى" نى قۇرۇپ چىقتى. سىدىقھاجى روزى بىلەن رابىيە قادىر ئائىلىسى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى تەرىپىدىن سىياسى جىنايەت، ئۇيغۇر ئۈچۈن ۋە تەنپەرۋەرلىك، ئۇيغۇر ئۈچۈن مىللەتچىلىك قىلىپ، 37 يىل خىتاينىڭ قولىدا ھەپسىدە ياتتى. 2013 - يىلى 7 ئاينىڭ 11 - كۈنى ۋاشىنگىتون.

كىرىش سۆز

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلىرىم :

يېقىندىن بېرى «تەكلىماكان ئۇيغۇر نەشرىياتى» دا نەشر قىلىنغان، «ئۇيغۇرنىڭ ئورنى نەدە؟»، «مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاننىڭ كۈندىلىك خاتىرىلىرى»، «دۆلەت مەجلىسىگە يوللانغان مەكتۇپلەر» ماۋزۇلۇق كىتابلىرىم سىلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتى. «ئۇيغۇرنىڭ ئورنى نەدە؟» ماۋزۇلۇق كىتابىمنىڭ داۋامىنى داۋاملىق يېزىش، رەتلەش بىلەن بىللە تەرتىپ بويىچە كېيىنگە قالدۇرۇپ، بۈگۈن «پوبلىستىكا ۋە لېكسىيەلەر» ماۋزۇلۇق كىتابىمنى رەتلەپ، [تەخمىنەن ئالتە توم كىتاب ئەتراپىدا] نەشرىياتقا يوللۇدۇم .

مەن «پوبلىستىكا ۋە لېكسىيەلەر» ماۋزۇلۇق كىتابىمغا كىرىش سۆز يېزىپ بېرىشنى ماقۇل كۆردۈم .

مېنىڭ بۇ توپلامىمغا كىرگۈزۈلگەن پوبلىستىكا ۋە لېكسىيەلىرىم قانداق بويىچە ئەركىن ئاسىيا رادىئوسىنىڭ ئۇيغۇر بۆلۈمىگە سۆزلەنگەن لېكسىيەلىرىم ئاساسدا رەتلەپ چىقىلدى. قىسقا يازدىم. بىر پارچە ماقالە ياكى ئىككى بەتتە ياكى ئۈچ بەتتە ھازىر بولۇشى مۇمكىن. پوبلىستىكا يېزىپ ئۇيغۇر ۋە تەنداشلىرىمنىڭ سىياسى ئىلمىنىڭ بېيىشىغا ئاز - تولا ياردەملەشتىم دېسەممۇ بولىدۇ. مەسىلەن، 1945 - يىلى 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى ئىمزالانغان «يالتا شەرتنامىسى»، «1945 - يىلى 8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى موسكۋادا ئىمزالانغان «جۇڭگو - سوۋېت ئىتتىپاقداشلىق دوستلۇق شەرتنامىسى» 1950 - يىلى موسكۋادا ئىمزالانغان «جۇڭگو - سوۋېت دوستلۇق، ھەمكارلىق شەرتنامىسى» قاتارلىق ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ سىياسى ئورنىغا، قۇرغان دۆلىتىنىڭ سېتىلىپ كېتىش تەقدىرىگە ۋە ئېتنىك ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىككى چوڭ دۆلەت - سابىق سوۋېتلەر بىلەن جۇڭگو ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن ھەم تارىخى ھەم سىياسى ۋەقەلەر توغرىسىدا لېكسىيە

سۆزلىگەندە، گەرچە بۇ تارىخى ھۆججەتلەر مەزمۇن ئېتىبارى بىلەن ھازىرغىچە خەلقئارا جەمئىيەتكە تولۇق ئاشكارىلانمىغان بولسىمۇ، مەسىلەن، 1944 - يىلى 6 - ئايدا موسكۋاغا يېتىپ كەلگەن. ئامېرىكىنىڭ مۇئاۋىن پرېزىدېنتى ۋاللىس ستالېن بىلەن نېمە مەسىلىلەر توغرىسىدا سۆھبەتلەشتى؟ موسكۋادىن قايتىپ «شىنجاڭ» ئارقىلىق چوڭچىڭغا گومىنداڭ خىتايلېرىنىڭ پايتەختىگە يېتىپ كېلىپ، موسكۋادىن جياڭ جې شى غا نېمە خەۋەر ئېلىپ كەلدى؟ پرېزىدېنت ترومىننىڭ پەۋقۇلئاددە ۋەكىلى جونىس خوپكىنسىس 1945 - يىلى 5 - ئاينىڭ 28 - كۈنى نېمىشقا موسكۋاغا باردى، ستالېن بىلەن نېمە توغرىسىدا سۆھبەتلەشتى؟ بەلكىم بىز ئۇيغۇرلار بۇ مەخسەتلىكتىن ئەبەدى خەۋەردار بولالماسلىقىمىز مۇمكىن. شۇنداق بولسىمۇ شۇ تارىخى ھادىسىلەرگە مۇناسىۋەتلىك تور بەتلەر ئارقىلىق مېنىڭ قولۇمغا يېتىپ كەلگەن بەزى مەزمۇنلاردىن پايدىلىنىپ، دەرھال ماقالە تەييارلاپ، ھەم بۇ ۋەقەلەرگە باھا بەرگەندە پىكىرلىرىمنى ئۇيغۇر ۋە تەنداشلىرىمنىڭ بىلىش ھوقۇقى دائىرىسىگە ئېلىپ كىردىم. ئۇيغۇرنىڭ ھازىرقى زامان تۇرمۇشى، مەدەنىيەت سىياسى ھاياتى، ئىقتىساد، تۇرمۇش ئۆرپ - ئادەتلىرىنىڭ، دىنى ئېتىقادى، ئائىلە نىكاھ تۇرمۇشى، ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ ئىچكىرى خىتاينغا مەجبۇرى يۆتكەپ كېتىلىشى، كۈن تەرتىپكە كېلەلمىگەن ھاياتلىق غايىلىرىنىڭ خىتاينىڭ مۇستەملىككە ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا نېمە دەرتلەر، نېمە زەربىلەرگە ئۇچرىغانلىقى، ئىسيانكار ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ قارشىلىق كۆرسەتكەندە قانداق باستۇرۇلغانلىقى توغرىسىدا خەۋەرلەرنى بەزىدە ۋە تەندىن ئېلىپ، بەزىدە ئاشكارىلانغان خەۋەرلەرگە باھا بېرىپ يەنە رادىئو ئارقىلىق ۋە تەن ئىچىگە ئۇيغۇر ۋە تەنداشلىرىمغا قايتۇرۇپ لېكسىيە سۆزلىدىم.

سىياسەت، باشقا پەن ئەمەس. سىياسەتتە سىياسى ھادىسىلەر، ئاي، كۈن يىللار تەرتىپىدە زۆرۈر بولغاندا تەكرارلىنىپ تۇرۇشى كېرەك. مەسىلەن، ئىچكىرى خىتاينغا يۆتكەپ كېتىلگەن ئۇيغۇر قىزلىرى

مەسلىسى، خىتاينىڭ ئۇيغۇرلارنى قانلىق باستۇرۇشى، خىتاينىڭ مائارىپ سىياسىتى، يېزا ئىگىلىك سىياسىتى، خىتاينىڭ ئاتالمىش «ئۈچ خىل كۈچلەر» گە قارشى سىياسەتلىرى مېنىڭ سۆزلىگەن لېكسىيىلىرىمدە داۋاملىق دېمىگەندىمۇ ئارىلاپ - ئارىلاپ تەكرارلاندى .
تەكرارلىغانلىقىم، ئوقۇرمەنلىرىمنى زېرىكتۈرۈپ قويغانلىقىم ئۈچۈن ۋەتەنداشلىرىمدىن ئەپۇ سورايمەن .

ۋاشىنگىتۇن

2010 - يىلى 2 - ئاينىڭ 20 - كۈنى

ئاقسارايغا يېزىلغان خەت

2007 – يىلى 7 – ئاينىڭ 8 – كۈنى

ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى

دۆلەتنىڭ ھۆرمەتلىك رەھبەرلىرىگە :

ھۆرمەتلىك پرىزدېنت بوش:

كېيىنكى ئون يىل ئىچىدە خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى، كىشىلىك ھوقۇقنى كۈزەتكۈچى خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى، نورۋېگىيە رافتۇ فوندى جەمئىيىتى قاتارلىق خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنىڭ خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسى پاش قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىگە ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى كۆڭۈل بۆلدى، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى كۆڭۈل بۆلدى. 2007 – يىلى 6 – ئاينىڭ 5 – كۈنى چېخ جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى پىراگا شەھىرىدە پرىزدېنت بوش ئۇيغۇر مىللى ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى رابىيە قادىرنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتىگە يۇقىرى باھا بەرگەندىن كېيىن، شۇ ۋاقىتتا لورا بوش خانىمۇ رابىيە قادىرنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، شۇڭغىچە يەر شارنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئىگىسىز، باشپاناھسىز، تاشلىنىپ قالغان ئۇيغۇر مىللىتى بىر دەققىدە دۇنيا بويىچە ئەڭ بەختلىك، دۇنيانىڭ كۆزى چۈشكەن بىر مىللەتكە ئايلىنىپ قالدى. رەھمەت ئامېرىكا خەلقى!

چەكسىز سۆيۈنىشكە، چەكسىز ئىلھامغا، چوڭقۇر مۇھەببەتكە ئېرىشكەن ئۇيغۇرلار، بۈگۈن ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە، ئامېرىكا ھۆكۈمىتىگە يوللايدىغان كۆڭۈل رىشتىنى، پىكىر تەلەپلىرىنى تۆۋەندىكىچە ئىزھارلىدى .

ئۇيغۇرنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى

خىتاي كوممۇنىستىلىرى ئۇيغۇرلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى ھازىرغىچە توختاتمىدى. بۇ يىل 1 – ئاينىڭ 8 – كۈنى سىياسى مەھبۇس ئىسمايىل

سەمەتكە ئۆلۈم جازاسى بەردى [بۇ كىشىنى پاكىستان ھۆكۈمىتى 2003 – يىلى پاكىستاندىن خىتاي ھۆكۈمىتىگە ئۆتكۈزۈپ بەرگەن] خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا، پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى ئۇيغۇرلارغا قارىتىپ، توغرىسىنى ئېيتقاندا ئۇيغۇرلارنى پىلانلىق ئۆلتۈرۈش سىياسىتىنى توختاتمىدى. مەسىلەن، خىتاي كوممۇنىستىلارنىڭ شىنخۇاشى ئاگېنتلىقى 2005 – يىلى 5 – ئاينىڭ 22 – كۈنى مۇنداق خەۋەر تارقاتتى :

ئىگىلىشىمىزچە نەچچە يىللىق تىرىشچانلىق ئارقىلىق ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىز نوپۇس ۋە پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتىدە زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، نوپۇسنىڭ تېز كۆپۈيۈش ۋەزىيىتىنى ئۈنۈملۈك كونترول قىلدى. 20 نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا 3 مىليوندىن ئارتۇق ئادەم ئاز تۇغۇلغان. نوپۇسنىڭ تەبىئى كۆپىيىش نىسبىتى 1975 – يىلىدىكى %24.36 تىن 2004 – يىلىدىكى %10.91 گە، تۇغۇلۇش نىسبىتى 1975 – يىلىدىكى %33.10 تىن 2004 – يىلىدىكى %16 گە تۆۋەنلىگەن. (ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى» 2005 – يىلى 5 – ئاينىڭ 23 – كۈنى)

ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى دۆلىتىنىڭ ھۆرمەتلىك رەھبەرلىرى : ئۇيغۇرلار خىتاي خەلقىگە سېلىشتۇرغاندا، ئاز سانلىق ئېتنىك مىللەتقۇ؟ پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى ئۇيغۇرلارغا قارىتىشنىڭ كەينىگە قانداق غەزەز يوشۇرۇنغان؟

خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى ئۇيغۇر مائارىپىنى، ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى يوقىتىش سىياسىتىنى زوراۋانلىق بىلەن يولغا قويدى. ئىچكىرى خىتاي ئۆلكىلىرىگە يۆتكەپ كېتىپ خىتاي تىلىدا ئوقۇشقا زورلانغان 12 ياشلىق ئۇيغۇر بالىلارنىڭ سانى 5 مىڭدىن 10 مىڭغا كۆپەيتىلدى. ھازىر ئۇيغۇرلار ئولتۇراقلاشقان يېزا – كەنتلەردە يەسىلەردە، باشلانغۇچ مەكتەپلەردە خىتاي تىلىدا مەجبۇرى ئوقۇتۇش يولغا قويۇلدى... خىتاي تىلى بىلمەيدىغان ئۇيغۇر ئوقۇتقۇچىلار باشلانغۇچ، ئوتتۇرا، ئالىي

مەكتەپلەردىن قوغلاپ چىقىرىلدى. ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئىچكىرى خىتاي ئۆلكىلىرىدىن خىتاي ئوقۇتقۇچىلارنى يۆتكەپ كېلىپ مەكتەپلەرگە ئوقۇتقۇچىلىققا ئورۇنلاشتۇردى.

ھۆرمەتلىك دۆلەت رەھبەرلىرى:

خىتاي كوممۇنىستىلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر بۇ مىللەتنى ئېتىك مىللەت سۈپىتىدە يوقىتىش سىياسىتىنى زوراۋانلىق بىلەن يولغا قويغانلىقى، نۆۋەتتە ئۇيغۇرلارغا ئەڭ ئېغىر كەلگەن پاجىئە ھېسابلاندى .

تېررورىستلارغا زەربە بېرىش ئۈچۈن ئامېرىكا ئارمىيىسى 2001 – يىلى 10 – ئاينىڭ 7 – كۈنى ئوتتۇرا ئاسىياغا يېتىپ كەلدى. «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئافغانىستانغا چېگرالىنىۋاتتى. 2002 – يىلىدىن باشلاپ خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى، ئافغانىستانغا چېگرالىنىدىغان ئۇيغۇرنىڭ قەشقەر ئۆلكىسىدىن ئۇيغۇر ياشلىرىنى ئىچكىرى خىتايغا، خىتايلار ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە مەجبۇرى يۆتكەپ كېتىشكە باشلىدى. مەسىلەن، «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت تور بېتىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلەرگە ئاساسلىنىپ ئاشكارىلىشىچە 2006 – يىلى بىر يىلدا «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت، ئۇيغۇرلاردىن جەمئىي 1 مىليون 150 مىڭ ئەمگەك كۈچىنى ئىچكىرى خىتاي ئۆلكىلىرىگە يۆتكىگەن بولۇپ، بۇ يىل (2007 – يىلى) بۇ ساننى يەنە كۆپەيتىپ 1 مىليون 200 مىڭغا يەتكۈزمەكچى بولدى.

(«ئەركىن ئاسىيا رادىئوسى» ئۇيغۇر بۆلۈمى 2007 – يىلى 3 – ئاينىڭ 20 – كۈنى تارقاتقان خەۋەر)

ئۇيغۇر ياشلىرىنى ئىچكىرى خىتايغا، خىتايلار ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە يۆتكەپ كېتىش ھەرىكىتىنى خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى «ئېشىندى ئەمگەك كۈچلىرى»، «ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى بېيىتىش يولى»، «تېخنىكا ئۆگىنىش يولى» دەيدىغان چىرايلىق ناملار بىلەن نىقابلىدى .

«ئەركىن ئاسىيا رادىئوسى» ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ ئىجتىمائىيلىق مۇخبىرلىرىنىڭ تىرىشچانلىقى ئارقىلىق، خىتايلار ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە يۆتكەپ

كېتىلگەن ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ پاھىشە خانىلارغا سېتىلغانلىقى مەلۇم بولدى. زاۋۇتلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۇيغۇر قىزلىرىغا مائاش بېرىلمىدى، بىر مۆچەنلىك پۇلنى يۈزگە ئېتىپ سېنىڭ مائاشىڭنى سېنى بىزگە ئەۋەتىپ بەرگەن ئورگانلارغا بېرىپ بولدۇق، دېدى. ھازىر خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى ھەربىر ئۇيغۇر ئائىلىگە بىردىن قىز بېرىش توغرىسىدا بېسىم ئىشلىتىپ، قىزلىرىنى ئىچكىرى خىتايغا، خىتايلىرى ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە ئەۋەتىشكە قوشۇلمىغان ئۇيغۇر ئاتا - ئانىلار مەجبۇرى ئەمگەككە ۋە ھاشاغا ھايدالدى، تۈرمىلەرگە تاشلاندى، جەربمانە تۆلەشكە مەجبۇرلاندى. خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى نېمە ئۈچۈن ئۇيغۇرنىڭ ئوغۇل - قىز ياشلىرىنى خىتايلىرى ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە يۆتكەيدۇ؟

1 - ئۇيغۇرلارنى بىر مىللەت سۈپىتىدە يوقىتىش.

2 - ئۇيغۇرلارنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىش كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇش.

3 - ئۇرۇشقا يەنى رايون خاراكتېرلىك ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىش (ئامېرىكا ئارمىيىسى «شىنجاڭ» غا چېگرا بولغان ئافغانىستانغا يېتىپ كەلدە)

بىز 3 - مەسىلە توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەيلى :

ئامېرىكىدا تەتقىقات ئورگانلىرى، ئامېرىكا جۇڭگو مۇناسىۋىتى توغرىسىدا، خىتاي كوممۇنىستىلارنىڭ ھەربىي كۈچى توغرىسىدا، ئامېرىكا بىلەن خىتاي ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش بولىدىغانلىقى توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان تەتقىقات ماقالىلىرىنى يېزىشتى. ھەتتا دۆلەت مەجلىسىنىڭ بەزى ئەزالىرى ۋە ئامېرىكىنىڭ بەزى گېنېراللىرى تەيۋەن بوغىزىدا ئۇرۇش پارتلايدىغان بولسا، تەيۋەننىڭ دېموكراتىيىسىنى قوغداش ئۈچۈن ئامېرىكا ئارمىيىسىنىڭ ئارىلىشىدىغانلىقىنى تىلغا ئېلىشتى. ئەگەر شۇنداق ئۇرۇش بولىدىغان بولسا، يەر شارىنىڭ قايسى بۇرجىكىدە قۇرۇقلۇقتا خىتاينىڭ ئازادلىق ئارمىيىسى ئامېرىكا ئارمىيىسىگە ئۇرۇش ئېلان قىلىشى مۇمكىن؟

ئامېرىكا ئارمىيىسى ئوتتۇرا ئاسىيادا، ناتۇ ئافغانىستاندا ھەربىي بازا قۇردى. شۇنداق ئىكەن خىتاينىڭ ئازادلىق ئارمىيىسى بىلەن ئامېرىكا ئارمىيىسى ئۇرۇش قىلىدىغان ئورۇن «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بولۇپ قالمادۇ؟ خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ، ئەگەر باشقىچە غەربىي بولمىسا، نېمىشقا ئۇيغۇرنىڭ قورال تۇتالايدىغان، ئۇرۇش قىلالايدىغان ئوغۇل - قىزلىرىنى خىتايلار ئولتۇراقلاشقان ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە يۆتكەپ كېتىدۇ؟

نېمىشقا خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئىچكىرى خىتايدىن يۆتكەپ كېلىپ «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرىدۇ؟ ئۇيغۇرنىڭ زىيالىيلىرى، سىياسى ئاكتىپلىرى، ئۇيغۇر ياشلىرىنى ئىچكىرى خىتاي ئۆلكىلىرىگە يۆتكەپ كېتىۋاتقان خىتاي كوممۇنىستلىرى ئەمەلىيەتتە رايون خاراكتېرلىك ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ، دېيىشتى. ھازىرغىچە ياكى خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى ياكى كۈزەتكۈچى خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى خىتاي كوممۇنىستلار ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر ياشلىرىنى «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن خىتايلار ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە يۆتكەپ كېتىشنىڭ ھەقىقىي سىرىدىن خەۋەردار بولالمىدى. ھەتتا 2000 - يىللاردىن باشلاپ، خىتاينىڭ ھەربىي كۈچى توغرىسىدا ھەر يىلى يىللىق دوكلات ئېلان قىلىپ كېلىۋاتقان بەش بۇرچەكلىك بىنا، تەيۋەن بوغىزىنىڭ ھەربىي تەكشۈرۈلۈشى توغرىسىدا توختىلىپ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان ھەربىي قۇرۇلۇشى، ھەربىي ئورۇنلاشتۇرۇشلىرى ۋە بۇ رايونغا ھەربىي يۆتكەش قاتارلىق مەخسەتلىرى توغرىسىدا ھەرگىز توختالمىدى. ئىچكىرى خىتاينى يۆتكەپ كېتىلگەن ئۇيغۇر ياشلىرى ۋاقتانى - ۋاخ كەلگەندە ئامېرىكا ئارمىيىسى بىلەن بىرلىكتە مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ خىتاي تاجاۋۇزچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش قىلماسمىدى؟

سىياسى ئارزۇ ۋە تەلەپلىرىمىز

1 – ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ نۆۋەتتە ئۇيغۇرلارنىڭ ئېتنىك مىللەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا؛ ئۇيغۇرلارنىڭ كىملىك سالاھىيىتى تارىخى، دىنى ئېتىقادى، مەدەنىيىتى، تىلى ۋە «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دېگەن بۇ زېمىننىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ ۋەتىنى ئىكەنلىكى توغرىسىدا؛ «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى (ئۇيغۇرىستان) نىڭ تاجاۋۇز قىلىنغان دۆلەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا؛ خەلقئارا قانۇنلارغا، نىزامنامىلارغا بىرلەشتۈرۈپ، قانۇن لايىھە ماقۇللاپ بېرىشنى ۋە بۇ قانۇن لايىھىنى پىرىنسىپلارنىڭ تەستىقلاپ بېرىشىگە يوللاپ بېرىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

2 – ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى ۋە ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا سىياسى پاناھلىق بەرگەنلىكىدىن كۆپ مىننەتدار بولدۇق.

بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا سىياسى مۇساپىرلىق سالاھىيىتى بېرىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

3 – دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئامېرىكىغا كېلىپ ئوقۇش پۇرسىتىگە ئىگە بولۇشىغا ۋە ئامېرىكا بۇ دۆلەتنىڭ ھەرخىل ئوقۇش ياردەم پۇلى بېرىشىگە ئېرىشىش پۇرسىتى يارىتىپ بېرىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

4 – ئامېرىكىدا قۇرۇلغان ۋە باشقا غەرب دۆلەتلىرىدە قۇرۇلغان ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرىغا ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ ۋە ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ھەر جەھەتتىن غەمخورلۇق قىلىشنى ئۈمىد قىلىمىز. (ئەلۋەتتە دەسلەپكى قەدەمدە ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرى ئامېرىكا خەلقىنىڭ غەمخورلۇق قىلىشىغا ئېرىشتى. بۇنىڭ ئۈچۈن كۆپتىن – كۆپ مىننەتدارلىقىمىزنى بىلدۈرىمىز).

5 – ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ «ئامېرىكا ئاۋازى رادىئوسى» دا ئۇيغۇر تىلىدا ئۇيغۇرلارغا پروگرامما ئېچىپ بېرىشنى ۋە «ئەركىن ئاسىيا رادىئوسى» دا ئىشلەشكە چۈشكەن ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ

ئاڭلىتىش ۋاقت تەرتىپىنى يەنە بىر سائەت ئۇزارتىپ بېرىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

6 – كىشىلىك ھوقۇق توغرىسىدا ئېلىپ بارغان سۆھبەتلەردە خىتاي ھۆكۈمىتىگە تېخىمۇ قاتتىق بېسىم ئىشلىتىپ، ئۇيغۇر قىزلىرى ۋە ئۇيغۇر ئەركەكلىرىنى خىتايلار ئولتۇراقلاشقان ئۆلكىلەرگە مەجبۇرى يۆتكەپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا؛ ئۇيغۇر تىلىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇيغۇر مەكتەپلىرىدە خىتاي تىلىدا ئوقۇتۇشنى مەجبۇرى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا؛ خىتاي كوممۇنىستلار ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر سىياسى مەھبۇسلارغا ئۆلۈم جازاسى بەرگەنلىكى توغرىسىدا؛ خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىغا كۆچۈپ كىرىپ ئۇيغۇرلارنى ئىشىسىز قالدۇرغانلىقى، ئېكولوگىيىلىك مۇھىتنى بۇزغانلىقى ۋە «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ سىياسى، ئىجتىمائىي نوپۇس – ئاھالە تەڭپۇڭلۇقىنى بۇزغانلىقى توغرىسىدا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ خەلقئارا قانۇنلار ئاساسىدا خىتاي ھۆكۈمىتىگە قاتتىق بېسىم ئىشلىتىپ قانۇنى جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتە قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

7 – ياۋرۇپا ئىتتىپاقىغا ئەزا دۆلەتلەرنىڭ پارلامېنتلىرىدا، ئۇيغۇرلارنىڭ دەپسەندە قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇقلىرى توغرىسىدا قانۇن لايىھە ماقۇللىشىغا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ھەيدەكچىلىك قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

8 – ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادا قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، جەنۇبى ئاسىيادا پاكىستان، ئافغانىستان قاتارلىق دۆلەتلەرگە خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق پرىنسىپلىرى بويىچە بېسىم ئىشلىتىپ، سىياسى پاناھلىق تەلەپ قىلغان ئۇيغۇرلارنى، سىياسى مۇساپىرلارنى شۇ دۆلەتلەرنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىگە ئۆتكۈزۈپ بەرمەسلىكى توغرىسىدا دىپلوماتىك سۆزلىشىش ئېلىپ بېرىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

«شاڭخەي ھەمكارلىق تەشكىلاتى»غا ئەزا دۆلەتلەرگە ئۇيغۇر مەسلىسى بويىچە قاتتىق بېسىم ئىشلىتىپ، ئالاقىدار دۆلەتلەردە قولغا ئېلىنغان ئۇيغۇرلارنى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىشكە ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ ھەيدەكچىلىك قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. مەسىلەن، «ئەركىن ئاسىيا رادىئوسى» ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ ئىگىلىگەن مەلۇماتلىرىغا ئاساسلانغاندا 2006 – يىلىدىن بۇيان قازاقىستاندا قازاق ساقچىلىرى قولغا ئالغان ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ سانى ئالتە نەپەردىن ئېشىپ كەتتى. («ئەركىن ئاسىيا رادىئوسى») ئۇيغۇر بۆلۈمى 2007 – يىلى 5 – ئاينىڭ 30 – كۈنى شۇنداق ئاڭلاتتى)

9 – ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى بۇ قۇدرەتلىك دۆلەتنىڭ كۈچىنى ۋە دىپلوماتىيە ساھەسىدە قۇدرەتلىك كۈچىنى ئىشقا سېلىپ سەئۇدى ئەرەبىستانغا ۋە خەلقئارا ئىسلام ئىتتىپاقى ۋە خەلقئارا ئەرەبلەر ئىتتىپاقىغا بېسىم ئىشلىتىپ، ئەرەبىستاندا قولغا ئېلىنغان ئۇيغۇرلارنى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىشكە، خىتايغا تاپشۇرۇپ بەرمەسلىكى توغرىسىدا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ھەيدەكچىلىك قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭمۇ ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا كۆڭۈل بۆلۈش جەھەتتە ئاكتىپ رول ئوينىشى ئۈچۈن، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ھەيدەكچىلىك قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

10 – ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ يەر شارى خاراكتېرلىك ئىستراتېگىيىلىك سىياسەتلىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئورنى بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمىز، ئۈمىد قىلىمىز، تەلەپ قىلىمىز. ئامېرىكا بۇ قۇدرەتلىك دۆلەتنىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا قاراتقان سىياسىتىدە ئۇيغۇرلار مەسلىسىنى مەركىزى ئورۇنغا قويۇشنى تەلەپ قىلىمىز.

11 – ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ ئاسىيا ئىشلىرى بۆلۈمىدە، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر خەلقىگە مەخسۇس ۋەكىل تەيىنلەپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

12 - ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى 1943 - يىلى رىچارد ئېرمۇندى ئەپەندىنى ئۈرۈمچىدە تۇرۇشلۇق كونسۇل قىلىپ تەيىنلىگەن. تارىخى تەرتىپلەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ بۈگۈن ئۈرۈمچىدە كونسۇل تۇرغۇزۇشنى قەتئى تەلەپ قىلىمىز.

13 - 2001 - يىلى يەر شاردا تېررورىستلارغا قارشى ئۇرۇش باشلانغاندىن كېيىن، پۇرسەتتىن پايدىلانغان خىتاي كوممۇنىستلار ھۆكۈمىتى «تېررورىستلار»، «دىنى رادىكالىستلار» دەيدىغان جىنايەت تۈرلىرىنى، قانۇننىڭ سىرتىدا سىياسەت بىلەن ئىجرا قىلىپ گۇناھسىز ئۇيغۇرلارنى قولغا ئالدى. بۇ ئۇيغۇرلارنى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىش توغرىسىدا، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ خىتاي كوممۇنىستلار ھۆكۈمىتىگە قاتتىق بېسىم ئىشلىتىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

14 - بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتى ھەر يىلى ئاساسلىقى دېگۈدەك ئىسرائىللار بىلەن پەلەستىنلەر مەسلىسىنى قاراپ كەلدى. كىشىلىك ھوقۇق مەسلىسى بويىچە ئىسرائىللار ئەيىبلەندى. كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتى دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىغا بولۇپمۇ، خىتاي كوممۇنىستلىرى دەپسەندە قىلغان كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىگە سەل قارىدى. ئاڭلاشقا قوپال بولسىمۇ تۆۋەندىكى ئىشلارنى دۆلەت رەھبەرلىرىنىڭ سەمگە سېلىپ قويۇشنى لايىق تاپتۇق. ئىسرائىل دۆلىتى پەلەستىنلەرنىڭ نامايىش قىلىشىغا، ئەركىنلىك تەلەپ قىلىشىغا ھەتتا قولغا قورال ئېلىشىغا رۇخسەت قىلدۇغۇ؟ ئەكسىچە خىتاي كوممۇنىستلار ھۆكۈمىتى بىر پارچە ماقالە يازغانلىقى ئۈچۈن ئۇيغۇر توختى مۇزاتقا 12 يىللىق قاماق جازاسى، بىر پارچە نەسىر يازغانلىقى ئۈچۈن نۆرمەمەت ياسىغا 10 يىللىق قاماق جازاسى، كومپيۇتېرغا ماقالە يازغانلىقى ئۈچۈن مېنىڭ ئوغلۇم ئابلىكىم ئابدۇرېھىمغا توققۇز يىللىق قاماق جازاسى بەردى. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتى پۈتۈن دۇنيانىڭ كىشىلىك

ھوقۇق خاتىرىسىگە كۆڭۈل بۆلەمدۇ ياكى ئايرىم رايون ئايرىم دۆلەتلەرنىڭلا كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىگە كۆڭۈل بۆلەمدۇ؟ شۇڭا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ قۇدرەتلىك دىپلوماتىك كۈچىنى ئىشقا سېلىپ، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتىنى ئۆزگەرتىپ تەشكىللەشكە يەنە بىر قېتىم ھەيدەكچىلىك قىلىشنى تەلەپ قىلىمىز.

15 – ئۇيغۇرنىڭ دىنى ئېتىقادىنى چەكلەش، دىنى پائالىيەت سورۇنلىرىنى تەقىپ قىلىش، «قانۇنسىز دىنى پائالىيەت» نامدا جىنايەت ياساپ چىقىپ ئۇيغۇرنىڭ دىنى ئاكابىرلىرىنى قولغا ئېلىشنى توختۇتۇش توغرىسىدا، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىگە قاتتىق بېسىم ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلىمىز.

2

ھۆرمەتلىك ئامېرىكا خەلقى!

ئۇيغۇرلارنىڭ ئوڭ قولى كۆكسىدە سالام ئامېرىكا!

تۆۋەندىكى تەلەپلىرىمىزگە، ئۈمىدلىرىمىزگە، ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ، ئاقساراي – دۆلەت رەھبەرلىرىنىڭ جىددى كۆڭۈل بۆلۈشىنى چىن دىلىمىزدىن ئۈمىد قىلىمىز.

2005 – يىلى 5 – ئاينىڭ 6 – كۈنى پىرىزدېنت بوش بالتىق بويىدىكى دۆلەت لاتۇيىنىڭ پايتەختى رېگا شەھىرىدە نوتۇق سۆزلىگەندە «يالتا يىغىنى ئىنتايىن زور خاتالىق بولغان ئىدى» دەپ كۆرسەتكەن ۋە شەرقىي ياۋرۇپا خەلقلىرىدىن ئەپۇ سورىغان ئىدى. «يالتا يىغىنى»غا مۇناسىۋەتلىك سابىق سوۋېتلەرنىڭ شەرقىي ياۋرۇپا ئەللىرىنى ئۆزىنىڭ بېقىندى دۆلىتىگە ئايلاندۇرۇۋالغانلىقى، شەرقىي ياۋرۇپا ئەللىرىنى ئەزگەنلىكى توغرىسىدا روسىيە فېدېراتسىيىسىنىڭ پىرىزدېنتى ۋىلادىمىر پۇتىننىڭ شەرقىي ياۋرۇپا ئەللىرى خەلقلىرىدىن ئەپۇ سورىشىغا پىرىزدېنت بوش ھەيدەكچىلىك قىلدى.

2005 – يىلى 5 – ئاينىڭ 6 – كۈنى ب ب س مۇنداق خەۋەر تارقاتقان ئىدى: «روسىيە فېدىراتسىيىسىنىڭ پىرىزدېنتى ۋىلادىمىر پۇتىن مۇشۇ ھەپتىنىڭ بېشىدا گېرمانىيە تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى مۇخبىرنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندا، سوۋېتلەر ھۆكۈمىتى 1989 – يىلى بايانات ئېلان قىلىپ، سوۋېتلەر بىلەن گېرمانىيە ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا 1939 – يىلى ئىمزالانغان، مولوتوۋ (روسىيىلىك، دىمىتروپ گېرمانىيىلىك) قول قويغان «روسىيە – گېرمانىيە شەرتنامىسى» ستالىننىڭ شەخسى قارارى بولۇپ، سوۋېت خەلقىنىڭ مەنپەئىتىگە خىلاپ ئىدى، دەپ كۆرسەتكەن. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، بالتىق بويىدىكى ئۈچ دۆلەتكە شۇ چاغدا تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەنلىكى توغرىسىدا سابىق سوۋېتلەر ئەپۇ سورىغان ئىدى. يەنە قايتا ئەپۇ سوراشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق دېدى، ۋىلادىمىر پۇتىن .

ھۆرمەتلىك رەھبەرلەر !

ئۇيغۇر خەلقى 20 – ئەسىرنىڭ ئاۋۋالقى يېرىمىدا 1911 – ، 1924 – ، 1933 – ، 1944 – يىلى جەمئىي تۆت قېتىم ئىنقىلاب قىلىپ 1933 – يىلى بىرىنچى قېتىم 1944 – يىلى ئىككىنچى قېتىم مۇستەقىل جۇمھۇرىيەت قۇرغان ئىدى. قىسقىغىنە ئون يىل ئىچىدە ئۇيغۇر خەلقى ئىككى قېتىم مۇستەقىللىق جاكارلىغان ئىدى. بىراق 1933 – يىلى 11 – ئاينىڭ 12 – كۈنى قوراللىق ئىنقىلاب ئارقىلىق قەشقەردە قۇرۇلغان جۇمھۇرىيەتنى، 1934 – يىلى ستالىن قوراللىق قوشۇن ئەۋەتىپ باستۇردى. 1944 – يىلى «شىنجاڭ» ئۇيغۇرىستاننىڭ ھازىرقى ئىلى ئۆلكىسىدە ئۇيغۇرلار قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ 11 – ئاينىڭ 12 – كۈنى غۇلجا شەھىرىدە ئۇيغۇرلار مۇستەقىل جۇمھۇرىيەت قۇردى. دەسلەپتە ستالىن خەلقئارا دىپلوماتىيە ساھەسىدە بۇ دۆلەتنىڭ قۇرۇلۇشىدىن پايدىلانغان بولسا، كېيىن ئۇيغۇرلار قۇرغان دۆلەتنى خىتاي گومىنداڭ ھۆكۈمىتىگە «شەرتنامە» ئارقىلىق سېتىۋەتتى. مەسلەن، 1945 – يىلى 8 – ئاينىڭ 14 – كۈنى موسكۋادا «يالتا يىغىنى» نىڭ رامكىسى ئىچىدە جۇڭگو سوۋېت سۆھبىتى ئۆتكۈزۈلدى. ئوتتۇرىدا

«جوڭگو - سوۋېت ئىتتىپاقداشلىق شەرتنامىسى» ئىمزالاندى. شەرتنامىغا جوڭگو تەرەپنىڭ دىپلوماتىيە ۋەكىلى ۋاڭ شى جې، سوۋېت تەرەپنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى مولوتوف قول قويدى. تارىخنىڭ بۇ دەقىقىلىرى ئامېرىكىلىق يازغۇچى جۇن گار ۋېر يازغان :

كىتابتا پاكىتلىق ئېتىراپ قىلىنغان ئىدى.

ئىككىنچى قېتىم جوڭگو - سوۋېت ئىككى دۆلەتنىڭ دىپلوماتىلىرى ۋە ستالىن بىلەن ماۋ زېدۇڭ 1950 - يىلى 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى موسكۋادا «جوڭگو - سوۋېت دوستلۇق، ھەمكارلىق شەرتنامىسى» ئىمزالاپ، ستالىن ئوخشاشلا «شىنجاڭ» نى بۇ قېتىم جوڭگو كوممۇنىست خىتايلىرىغا قوشۇپ بەرگەن. ھەر قېتىم شەرتنامە ئىمزالانغاندا قوشۇمچە ئۇيغۇرلارغا مۇناسىۋەتلىك مەخپى كېلىشىم ئىمزالانغان بولۇپ، بىزدەك بىر ئاجىز مىللەت ۋە بۇ مىللەت سىياسى ۋەكىللىرىنىڭ مەخپى كېلىشىمنىڭ مەزمۇنىدىن خەۋەردار بولالاشى مۇمكىنمىدى؟ ماۋ زېدۇڭ بىلەن ستالىن 1950 - يىلى «جوڭگو - سوۋېت شەرتنامىسى» نى ئىمزالىغان چاغدا ماۋ زېدۇڭ: «شىنجاڭ مۇستەملىكىگە» دەپ ئېتىراپ قىلدى. تارىخنىڭ بۇ دەقىقىلىرىدىكى ۋەقەلەر يازغۇچى جاڭ رۇڭ بىلەن خالىدەينىڭ :

ماۋزۇلۇق كىتابنىڭ خىتايچە نەشرى 33 - بۆلۈمىدە ئېتىراپ قىلىندى. سابىق سوۋېتلەر ھۆكۈمىتى گېرمانىيە ھۆكۈمىتى بىلەن سابىق سوۋېتلەر ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا 1939 - يىلى ئىمزالانغان «سوۋېت - گېرمان شەرتنامىسى» نىڭ، ستالىننىڭ شەخسى ئىشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 1989 - يىلى 5 - ئايدا بايانات ئېلان قىلىپ، بۇ شەرتنامىنىڭ مەخپى ئارخىپىنى پۈتۈن دۇنياغا جاكارلىدى ۋە بالتىق بويىدىكى ئۈچ دۆلەتتىن ئەپۇ سورىدى. ھازىرغىچە روسىيە فېدېراتسىيىسى ھۆكۈمىتى ياكى

پېزىدېنت ۋىلادىمىر پۇتىن 1945 - يىلى 8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى، 1950 - يىلى 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى ئىككى قېتىم جۇڭگو - سوۋېت دۆلەتلىرى ئوتتۇرىسىدا ئۇيغۇرلارغا مۇناسىۋەتلىك ئىمزالانغان ھەرقانداق شەرتنامىنىڭ تارىخى خاتالىق ياكى ستالىننىڭ شەخسى ئىشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا ھازىرغىچە بايانات ئېلان قىلمىدى.

ھۆرمەتلىك رەھبەرلەر، ئۇيغۇرلارنىڭ پىكىر تەلەپلىرى مۇنداق: ئۇيغۇرلار 1933 - ، 1944 - يىللىرى قۇرۇلغان دۆلەتلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلدۇ. شۇڭا 20 - ئەسىرنىڭ 40 - يىللىرىدا روسىيە ۋە جۇڭگو دۆلەتلىرى ئوتتۇرىسىدا ئىمزالانغان شەرتنامىلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەنلىكى ياكى بىر تارىخى خاتالىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا، روسىيە ھۆكۈمىتىنىڭ ياكى ۋىلادىمىر پۇتىننىڭ بايانات ئېلان قىلىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا ھازىرقى كۈندە ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ روسىيە فېدىراتسىيىسى ھۆكۈمىتىگە، ۋىلادىمىر پۇتىنغا ھەيدەكچىلىك قىلىشىنى ياكى مۇشۇ توغرىدا قاتتىق بېسىم ئىشلىتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

1944 - يىلى «شىنجاڭ» دا ئىككىنچى قېتىم قۇرۇلغان دۆلەتنىڭ داھىسى ئەخمەتجان قاسىمى 1949 - يىلى 8 - ئاينىڭ 27 - كۈنى تاس س نىڭ خەۋىرىدە ئايروپىلان ھادىسىسىگە ئۇچراپ قازا قىلدى، دېيىلدى. ئەمەلىيەتتە ستالىن مەخپى ئۆلتۈردى، ئۇيغۇر خەلقى ھەممىدىن ئاۋۋال مۇشۇ دېلونى روسىيە فېدىراتسىيىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتمەكتە .

رەھمەت سىلەرگە ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ دۆلەت رەھبەرلىرى، ئامېرىكىغا ئاللاھ يار بولسۇن .

ئىلاۋە :

ئاقسارايغا يېزىلغان خەت، لورا بوش خانىم رابىيە قادىر بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىن، سىزنىڭ نېمە تەلپىڭىز بار، ئۇيغۇرلارنىڭ نېمە تەلەپلىرى بار دەرھال خەت ئارقىلىق ماڭا يەتكۈزۈپ بېرىڭ دېگەندىن

كېيىن، بولۇپمۇ 7 - ئاينىڭ 2 - كۈنى ئاقسارايىدا لورا بوش خانىم رابىيە قادىر بىلەن يەنە بىر قېتىم كۆرۈشۈپ يۇقىرىقى تەكلىپنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىغاندىن كېيىن ئۇشۇ خەت يېزىلدى ۋە دەرھال ئىنگلىز تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ ئاقسارايغا يوللاندى. ھۆرمەت بىلەن رابىيە قادىر 2007 - يىلى 7 - ئاينىڭ 8 - كۈنى

ئىككى دۆلەت سۆھبىتى

2005 - يىلى 8 - ئاينىڭ 28 - كۈنى

8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى ۋاشىنگىتوندا گۇۋەنتاناما تۈرمىسىگە قامالغان ئۇيغۇرلار توغرىسىدا سوت ئېچىلدى. يەنە شۇ كۈنى بېيجىڭدە، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى بىلەن جۇڭخۇا خەلق رىسپوبلىكسىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرى 25 يىلدىن كېيىن تۇنجى قېتىم دىپلوماتىك سۆھبەت ئۆتكۈزدى. ئىككى دۆلەت سۆھبىتى ئېنىرگىيە، ئىككى دۆلەت سودىسى، تەيۋەن مەسلىسى ۋە شۇ مەسلىلەرگە مۇناسىۋەتلىك گىرەلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ مەسلىلەرگە بېرىپ تاقالدى. خىتاي ھۆكۈمىتى چۆچۈپ قالدۇمۇ، قانداق؟ شۇ كۈنى يەنە 8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى مەركەزدىن تۆۋەنگىچە، تۆۋەندىن مەركەزگىچە ھۆججەت تارقىتىپ بىگتۇەننىڭ قوراللىق توپىلاڭ قوزغىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش چىقاردى.

ئۈچ تۈرلۈك ھادىسىنىڭ جۈملىدىن شۇ كۈنى جۇڭگو - ئامېرىكا سۆھبىتىنىڭ بېيجىڭدە باشلىنىشى، گۇۋەنتاناما تۈرمىسىگە قامالغان ئۇيغۇرلار توغرىسىدا ۋاشىنگىتوندا سوت ئېچىلىشى، بېيجىڭ مەركىزى ھۆكۈمىتىنىڭ بىگتۇەن توغرىسىدا ھۆججەت تارقىتىشى قارىماققا يەككە سىياسى ھادىسىلەردەك كۆرۈنسىمۇ، زادى قانداق سىياسى ۋە دىپلوماتىك سىياسەت ئارقا كۆرۈنۈشكە ئىگە، ھېچكىم ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ.

بۇنىڭدىن بۇرۇن 7 - ئاينىڭ 18 - ، 19 - كۈنلىرى ئامېرىكا فېدېرال دىنى ئىشلار كومىتېتىنىڭ دىنى ئېتىقاد ئەركىنلىكىنى تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۇيغۇرىستاننىڭ قەدىمى پايىتەختى ئۈرۈمچى شەھىرىنى، قەشقەر شەھىرىنى زىيارەت قىلىپ ئۇيغۇرلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى. دىنى ئېتىقاد، دىنى مۇراسىم، دىنى تەربىيىلىنىش، يەر ئاستى دىنى مەكتەپ يەنى يوشۇرۇن ئوقۇتۇش بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئۇيغۇرلارنىڭ قولغا ئېلىنىشى، مۇددەتسىز، مۇددەتلىك قاماق جازاسىغا ئۇچرىشى قاتارلىق خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ يۇقىرى بېسىملىق سىياسەتلىرىگە باغلىق ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈپ قايىتىپ كەلدى.

9 - ئاينىڭ 9 - كۈنلىرى ئەتراپىدا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ سابىق پېرېزىدېنتى بىل كلېنتون ئۈرۈمچىنى زىيارەت قىلىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ. 8 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىن 25 - كۈنىگىچە جۇڭگو بىلەن روسىيە فېدېراتسىيىسىنىڭ ھاۋا، قۇرۇقلۇق قىسىملىرى ۋە دېڭىز ئارمىيىسىنىڭ مانىۋېرىغا قاتناشقۇچى قىسىملىرى سەندۇڭ يېرىم ئارىلىدا بىرلەشمە ھەربىي مانىۋېر ئۆتكۈزدى. مانىۋېر ئۆتكۈزۈشتىن ئاۋۋال روسىيە فېدېراتسىيىسى ئىككى دۆلەتنىڭ بىرلەشمە ھەربىي مانىۋېرىنى شىنجاڭدا (مۇستەملىكىگە ئۇيغۇرىستاندا) ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغاندا، جۇڭگو تەرەپنىڭ رەت قىلىشىغا ئۇچرىدى. جۇڭگو تەرەپ ئىككى دۆلەتنىڭ بىرلەشمە ھەربىي مانىۋېرىنى جېجاڭ ئۆلكىسىدە ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغاندا روسىيە فېدېراتسىيىسىنىڭ رەت قىلىشىغا ئۇچرىدى. ئىككى دۆلەتنىڭ بىرلەشمە ھەربىي مانىۋېرىنى خىتاي مەتبۇئاتلىرى ئۇچۇرۇپ كۆككە كۆتۈرگەندە گويا روسىيە بىلەن جۇڭگو ھەربىي مۇناسىۋەت ئورناتقاندا، گويا ئىككى دۆلەتنىڭ ئىستراتېگىيىلىك شىركىلىك مۇناسىۋىتى ھەربىي ئىشلار دائىرىسىگە كىرگەندەك ماختاپ چۇقان سېلىشقا باشلىدى.

ئالدىمىزدا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتىنىڭ تەكشۈرۈش ئۆمىكى شىنجاڭدا (ئۇيغۇرىستان) تۈرمىلەرنى

تەكشۈرۈش، ئۇيغۇر سىياسى مەھبۇسلارنىڭ تۈرمە ھاياتىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە بېرىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ.

بىڭتۇەندە قوراللىق توپىلاڭ

2005 – يىلى 8 – ئاينىڭ 29 – كۈنى

بىڭتۇەندە ئاللىقاچان قوراللىق توپىلاڭ پارتىلىغان ئىدى. 6 – ئايدىن 7 – ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە بىڭتۇەندە 200 مىڭ كىشىلىك قوراللىق قوزغىلاڭ پارتلىغانلىقى توغرىسىدا قوراللىق ئېلىشىش جەريانىدا 220 كىشىنىڭ ئېغىر يارىدار بولغانلىقىدىن، يەتتە نەپەر كىشىنىڭ ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىدىن، خىتاي تىلىدا نەشر قىلىنىدىغان دۇنيا گېزىتى ئارقىلىق خەۋەر تاپقان ئىدۇق .

200 مىڭ كىشىلىك قوراللىق بىڭتۇەن ئەسكەرلىرى ئاۋۋال ئاقسۇ ۋىلايەتلىك ئايروپىلان ئىستانسىسىگە، ئاندىن توقسۇ ناھىيىسىدىكى ھەربىي ئايروپىلانغا ھۇجۇم قىلغان ئىمىش. ئاقسۇ ۋىلايەتلىك بىڭتۇەننىڭ باش شتابى قورشاۋدا قالغان ئىمىش. ئەسلىدە بىڭتۇەن، خىتاينىڭ ئاتالمىش «ئازادلىق ئارمىيىسى» نىڭ مەخسۇس ئۇيغۇرلارنى باستۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان زاپاس قوشۇنى بولۇپ، يېرىم قوراللىق، يېرىم دېھقانچىلىق قىلىدىغان قوشۇن ئىدى.

بىراق بىڭتۇەن تەشكىللەنگەندە تېرىقچىلىق قىلىدىغان، ئۆزلەشتۈرۈلگەن ئالغاندەك يەر، ئېتىزلارغا سۇ باشلايدىغان بىر غېرىچ ئۆستەڭمۇ يوق ئىدى. ئۇنداقتا بىڭتۇەن قانداق قۇرۇلدى؟ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئۈچۈن ھەقسىز ئەمگەك كۈچلىرىنى خىتاي تاجاۋۇزچىلىرى قانداق تەشكىللىدى؟

خىتاي تاجاۋۇزچىلىرى 1950 -، 1951 -، 1952 - يىللىرى مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاننىڭ ناھىيە، شەھەرلىرىدە، يېزا - قىشلاقلاردا ئىجارە كېمەيتىش، ئۈچكە قارشى بەشكە زەربە بېرىش يەر ئىسلاھاتى قاتارلىق سىياسى ھەرىكەتلەرنى قوزغاپ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاسايىش،

خاتىرجەم تۇرمۇشنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىپ، ئۇنى پومشچىك ئايرىپ، بۇنى باي دېھقان، بۇزۇق ئۇنسۇر ئايرىپ، بۇنى ئەكسىلىنىقلاپچى ئۇنى چارۋىدار ئايرىپ، بۇنى مىللەتچى، دىنى ئەكسىيەتچى ئۇنسۇر دەيدىغان سىياسى قالىپلارنى سان - ساناقسىز قېرى ياش ئۇيغۇرلارغا جىنايەت قىلىپ بېكىتىپ، كوچىلاردا سازايى قىلىپ، ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىپ، باشقىلارنى قورقۇتۇپ ياۋاشلاشتۇرۇپ، سازايى قىلىنغانلارنىڭ قول يۇتقا ئاخىرىدا چاتما، كىشەن سېلىپ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈشكە چۆللەرگە، باياۋانلارغا ئايرىپ تاشلىدى. بۇ ئۇيغۇرلار ۋە 1930 - 1940 - يىللاردا ئۇيغۇرنىڭ مىللى دېموكراتىك ئىنقىلابى دەۋرىدە قولغا قورال ئېلىپ شىكشىسەينىڭ ياللانما قوشۇنىنى، گومىنداڭنىڭ 100 مىڭ كىشىلىك مۇنتىزىم ئارمىيىسىنى ئازادلىق ئۈچۈن بولغان جەڭلەردە مەغلۇپ قىلغان ئۇيغۇرنىڭ ئوغۇل - قىزلىرى بىلەن بىرلىكتە بوز يەر ئاچتى. «پومشچىك»، «باي دېھقان ئۇيغۇرلار بىلەن، مىللى دېموكراتىك ئىنقىلابنىڭ جەڭچىلىرى چۆللەردە پاشىلارغا يەم بولدى. ئاقارغان سۆڭەكلىرى قۇرت - قوڭغۇزلارغا ئۇۋا بولدى. جەسەتلىرى قۇم باراخانلارنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتتى. بۇ ئۇيغۇرلار بۇ چۆللۈكلەردىن قېچىپ چىقىپ كېتەلمەيتتى. پۇتلىرىغا كىشەن سېلىنغان ھالدا ئەمگەك قىلاتتى .

ھۆرمەتلىك ئۇيغۇرنىڭ ھۆرمەتلىك ئەۋلادلىرى!
سىلەر («ئۇۋا دېھقانچىلىق مەيدانى» كورلىدا)، («تاش ئېرىق دېھقانچىلىق مەيدانى» خىتاي شىخەنزە دەيدۇ)، (كوكرالا دېھقانچىلىق مەيدانى» غۇلجىدا)، («سوخو دېھقانچىلىق مەيدانى» قەشقەردە) دەيدىغان دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانمۇسىلەر؟ ئاتا - ئاناڭلار سۆزلەپ بەرگەنمۇ، بۇ مەيدانلار كۆچمەن خىتايلارنىڭ قولغا ئۆتكەندىن كېيىن يۇقىرىقى مەيدان ئىسىملىرى ئىستىمالدىن قېلىپ تارىخقا ئايلاندى. بۇ دېھقانچىلىق مەيدانلىرىنى تېجىمەل خىتاي

كۆچمەنلىرى ئاچقانمىدى؟ ياق! ياكى ئاتالمىش بىگتۇەننىڭ ئەسكەرلىرى ئاچقانمىدى؟ ياق، ياق! پومشچىك، ئەكسىل ئىنقىلابچى ئاتالغان ئۇيغۇرلار ئاچقان دېھقانچىلىق مەيدانلىرى ئىدى. ھازىرغىچە بۇ كىشىلەردىن بىرىمۇ ھايات قالغىنى يوق .

ئۇيغۇرلار ئاچقان دېھقانچىلىق مەيدانلىرى بىگتۇەنگە ئۆتكۈزۈپ بېرىلگەندىن كېيىن، چېگرا رايونغا ياردەم بەرگۈچى ياشلار نامدا خىتاي كۆچمەنلىرى مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستانغا توختاۋسىز كۆچۈپ كىرىشكە باشلىدى. بىگتۇەن ئىسمى - جىسىمغا لايىق دۆلەت ئىچىدىكى دۆلەتكە، ھاكىمىيەت سىرتىدىكى ھاكىمىيەتكە ئايلىنىپ، بىگتۇەندە سوت، ئەدلىيە مەھكىمىسى تەسىس قىلىندى. مەركەز بىگتۇەنگە بىۋاسىتە رەھبەرلىك قىلىش ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى پارتىيە كومىتېتى بىگتۇەنگە قوشۇمچە رەھبەرلىك قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلدى.

بىگتۇەننىڭ يەرلىككە باج تاپشۇرۇش ھەتتا يەر بېجى تاپشۇرۇش مەجبۇرىيىتى بىكار قىلىنىپ بىۋاسىتە مەركەزگە باج تاپشۇرىدىغان بولدى. بىگتۇەننىڭ تاشقى سودىسى، ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تاشقى سودىسىنىڭ %75 تىنى ئىگەللىدى، قازاقىستانغا تۇتاشتۇرۇلغان ئۇيغۇرىستاننىڭ ئىچكى يەر يۈزىگە ياتقۇزۇلغان تۆمۈر يولى باشقۇرۇش ھوقۇقى بىگتۇەنگە ئۆتكۈزۈپ بېرىلدى. ئۇيغۇرىستاندا كان ئېچىش مەشغۇلاتىنى باشقۇرۇش ھوقۇقى بىگتۇەنگە تاپشۇرۇپ بېرىلدى.

شۇنداق ئىمتىيازلاغا ئېرىشكەن بىگتۇەن بۈگۈن نېمىشقا قوراللىق توپىلاڭ قىلدى؟

گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىشلىرىغا قارىغاندا چېگرا رايونىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ئەينى چاغدا مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستانغا يېتىپ كەلگەن خىتاي «ياشلىرى» ۋە ئۇلارنىڭ ئەۋلادى ئەمدىلىكتە ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كېتىشى تەلەپ قىلغان ئىمىش. ئىش ئۈنچە ئاددى بولمىسا كېرەك؟

- 1 . بىگتۇەن، خەلقئارا ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتىنى تونۇپ يەتتى. 9 – سىنتەبىر ۋەقەسىدىن كېيىن ئامېرىكا ئارمىيىسىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادا ھەربىي بازا قۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يەتتى .
 - 2 . بىگتۇەن، خىتاينىڭ ئىچكى ۋەزىيىتىنىڭ تۇراقسىزلىقىنى، ئىقتىساد ۋە سىياسەتكە باغلىق تۈزۈلمە خاراكتېرلىك كرىزىسنىڭ يېتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى تونۇپ يەتتى .
 - 3 . بىگتۇەن، ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا مىللى زىددىيەتلەرنىڭ كۈنساين كەسكىنلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ يەتتى. شۇڭا بىگتۇەن خىتايلرى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كېتىشىنى قولغا كەلتۈرمەكچى بولدى.
- بىگتۇەندە يۈز بەرگەن قوزغىلاڭغا ۋاڭ لې چۈەن قانداق مۇئامىلە قىلدى؟
- 1997 – يىلى 2 – ئاينىڭ 5 – كۈنى ئۇيغۇرلار ئىلى ئۆلكىسىدە نامايىش قىلغاندا ۋاڭ لې چۈەن قوراللىق قىسىملارنى ئىشقا سېلىپ باستۇرغان بولسا، بىگتۇەندە خىتايلار قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرگەندە، ۋاڭ لې چۈەن قوراللىق قىسىملارنى باستۇرۇشقا ئەۋەتمەي، مەركەزدىن زىڭ پىيۈەن دېگەن كىشىنى چاقىرىپ كېلىپ، بىگتۇەن بىلەن ۋاڭ لې چۈەننىڭ زىددىيىتىنى ھەل قىلىپ قويۇشنى ھاۋالە قىلدى. زىڭ پىيۈەن بېيجىڭدىن پۇل كۆتۈرۈپ يېتىپ كەلدى. ۋاڭ لې چۈەننىڭ زىددىيەتلەرنى بىر تەرەپ قىلىش چارىسىنى كۆرۈپ قويۇڭلار، ۋەتەنداشلىرىم!
- بۈگۈن ۋاڭ لې چۈەن ئۈچ خىل مۇرەككەپ زىددىيەتنىڭ قورشاشىدا قالدى.
- 1 . بىگتۇەننىڭ مەمۇرى ئاپپاراتى بىلەن ئاتالمىش ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت .
 - 2 . بىگتۇەن خىتايلرى بىلەن ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت .
 - 3 . خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى بىلەن ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت .
- ئۈچ خىل مۇرەككەپ زىددىيەتلەر مۇناسىۋىتى ۋاڭ لې چۈەن ھاكىمىيىتىنى قورشاشقا ئالدى .

بىكتۇن بىلەن ۋاڭ لې چۈن خىتاي كۆچمەنلىرى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتلەرنى ياراشتۇرۇپ مىللى ئۆچمەنلىكنىڭ تىغ ئۇچىنى ئۇيغۇرلارغا قارىتىش ئۈچۈن ۋاڭ لې چۈن 8 - ئاينىڭ 25 - كۈنى بېيجىڭدە ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈپ رابىيە قادىر ۋە ئۇنىڭ ئەقىدە شىركىتىگە قارشى قوپال سۆزلەرنى ئىشلىتىپ ھۇجۇم قىلدى. سىياسى، ئىقتىسادى، ئىجتىمائىي ۋە كۆچمەنلەر ئىدىيىسىنىڭ تۇراقسىزلىقىدىن پەيدا بولغان زىددىيەتلەرنى، نارازىلىقلارنى ۋاڭ لې چۈن ئۇيغۇرلارغا، رابىيە قادىرغا، ئەقىدە شىركىتىگە ئارتىپ قويۇپ قۇتۇلماقچى بولدى .

ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىدا

2005 - يىلى 9 - ئاينىڭ 5 - كۈنى

ۋاڭ لې چۈن 8 - ئاينىڭ 25 - كۈنى بېيجىڭدە ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىدا، مەركەزنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسىگە ئاساسلىنىپ مۇھىم دېققىتىمىزنى خەلقنىڭ غەم ئەندىشلىرىنى، قىيىنچىلىقىنى تۈگىتىش، خەلق ئۈچۈن بەخت يارىتىش ئىشلىرىغا قاراتتۇق دەپ، كۆرسەتتى . ئەگەر جۇڭخەن خەيدە بەگلەرنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى خەلقنىڭ غەم ئەندىشلىرىنى تۈگىتىشكە قارىتىلغان بولسا، ئۇنداقتا ھازىرقى كۈندە ئۇيغۇرلارنىڭ غەم ئەندىشلىرى نېمە؟ ئۇيغۇرلارنىڭ %99 دېھقان، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئۇيغۇر دېھقانلىرى نېمىشقا يېزىلاردا قۇرۇلغان خىتاي بانكىلىرىنىڭ ئامانەت قەرز كوپىراتىپلىرىغا قەرزدار بولۇپ قالدۇ؟ 60 - يىللاردا سولجىل لۇشىەننىڭ كاساپىتى دەپ ئەيىپلىنىپ سولجىل خىتايلارغا ئارتىپ قويۇلغان كوممۇنا دەۋرىدە ئېتىزلىقتا 16 - 18 سائەت ئىشلەيدىغان ئۇيغۇر دېھقانلىرى، يېزا ۋە ناھىيە دەرىجىلىك مالىيە ئورگانلىرىغا ئائىلە ۋە شەخسلەر بويىچە قەرزدار بولۇپ قالغان، كەچكۈز يېتىپ كەلگەندە ھېسابات بوغدىغان ئاتالمىش يېزا كادىرلىرى، بوغالتىرلار، كاسسىرلار، قەرزدار دېھقانلارنىڭ

ئۆيلىرىگە بېسىپ كىرىپ، دېھقاننىڭ ئاستىغا سالدىغان بىر پارچە كىگىزنى، بولمىسا ئاستىغا سالدىغان بىر پارچە بورسىنى، قوتىندىكى بىر تۇپاق تاز ئۆچكىسىنى ياكى ھويلسىدا دانلاپ يۈرگەن بىر ئىككى توخۇسىنى قەرزگە ھېسابلاپ ئېلىپ چىقىپ كەتتى .

شۇ چاغلاردا يېزىلارنى تەكشۈرۈشكە، ئەمەلىيەتتە ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ روھى قىياپىتىنى تەكشۈرۈشكە، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىككە مۇناسىۋەتلىك خەلق داھىسى سىناشقا يېتىپ كەلگەن خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى خىتاي يازغۇچى ليۇ شاۋۋۇ خىجىل بولۇشنى بىلمىسىمۇ بۇ قېتىم دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشىنى كۆرۈپ خىجىل بولۇپ، خىتاي جېنىدا ئىچ ئاغرىتىپ :

بىر ئاز كەندىر تېرىمساڭ قىرغا،

نېمە كىيسەن بارساڭ بازارغا .

دەپ يازغان ئىدى. دېھقانلارغا ئىقتىسادى زۇلۇم سېلىپ شۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويۇشمۇ «مەركەزنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى» ھېسابلىناتتى، قانداق؟ «ئامما ۋە خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاش ھېسابلىناتتى قانداق؟ شۇ چاغلاردا ئۇيغۇرنىڭ مەرھۇم يازغۇچىسى زوردۇن سابىر «قەرزدار» ماۋزۇلۇق ھېكايىسىنى يېزىپ ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق دەرد - ئەلەملىرىنى ئاشكارىلىغان ئەمەسمىدى؟ ۋاڭ لى چۈەن بۇ ئاتالمىش مەسىلىلەرنى قانداق چۈشەندۈرۈپ قويايلىدۇ؟ مەركەزنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى نېمە؟ ماۋ زېدۇڭ دەۋىرنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى نېمە ئىدى؟ دېڭ شياۋپىڭ، جياڭ زېمىن دەۋىرنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى نېمە ئىدى؟ بۈگۈن خۇجىنتاۋ دەۋىرنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى زادى نېمە؟ ئۇيغۇرلارغا قارىتىلغان ئوخشاشلا مۇستەملىكچىلىك سىياسەتتۇر .

بىراق خىتايدا پەرىقلىق سىياسى تەرتىپ ئورناتقان قانداقتۇر بىر كىشى بولمىغانلىقتىن، ماۋ زېدۇڭ دەۋرى، جياڭ زېمىن دەۋرى دەپ، دەۋىرلەرگە ئايرىشنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرى يوق. ئېھتىمال بەزىلەر ئىقتىسادى

ئىسلاھات دەۋرلەر پەرقىنى پەيدا قىلدىغۇ؟ دەپ، سوئال قويۇشى مۇمكىن. كەچۈرۈڭلار! ئەپەندىلەر خىتايدا ئىقتىسادى دەۋر ياراتقان خىتاينىڭ سىياسى دەئالرى ئەمەس، خىتايدا ئىقتىسادى دەۋرلەرنى پەيدا قىلغانلار (مەسلەن، دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ كىرىشتىن ئاۋۋالقى دەۋر، دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ كىرگەندىن كېيىنكى دەۋر) ئەلۋەتتە ئامېرىكىلىقلاردۇر .

ۋاڭ لى چۈەن : بىرنەچچە مۇھىم ئىش قىلدۇق . شىنجاڭ (ئۇيغۇرىستان) يەر تەۋرەشنىڭ پائالىيەتچان رايونى، شىنجاڭ (ئۇيغۇرىستان)نىڭ غەربىدىكى تۆت ئوبلاست، شىمالىي شىنجاڭدىكى ئىلى رايونى پائالىيەتچان يەر تەۋرەش رايونى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . يەر تەۋرەشكە قارشى تۇرۇش، خاتىرجەم تۇرمۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىپ، ئۆتكەن يىلى 150 مىڭ 800 يۈرۈش ئېغىز ئۆي سالدۇق. بۇ يىل 350 مىڭ ئېغىز ئۆي سېلىپ، بەش يىل ئىچىدە بۇ كېيىنچىلىقنى ھەل قىلىشقا بەل باغلىدۇق، دېدى .

داۋاملىق خەلق ئۈچۈن سىياسەت سۆزلەپ تۇرىدىغان ۋاڭ لى چۈەننىڭ سىياسى سۆز ئىبارىلىرى غەلتە بىر ماۋزۇغا مۇراجىئەت قىلغاندەك تۇرامدۇ، قانداق؟ يەر تەۋرەش بىلەن ئۆي سېلىشنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ ئۇيغۇرىستاننىڭ پەيزى ئاۋات ناھىيىسىدە ئىككى قېتىم يەر تەۋرىدى . (1997 - يىلى 1 - قېتىم، 2003 - يىلى ئىككىنچى قېتىم). ۋاڭ لى چۈەن ماكانسىز قالغان ئۇيغۇرلارغا ئۆي - ئىمارەت سېلىپ بەرگەنمۇ؟ شىنجاڭ (ئۇيغۇرىستان) قاچاندىن باشلاپ پائالىيەتچان يەر تەۋرەش مەيدانى، رايونى بولۇپ قالدى؟ قەشقەر شەھىرى يەر تەۋرەش رايونىمۇ؟ تىلىمىز چىققاندىن باشلاپ ھازىرغىچە قەشقەر شەھىرىدە يەر تەۋرىگەن ھادىسىنى ئاڭلاپ باقمىدۇق. ئۇنداقتا، قەشقەر ھېيتكاھ جامائەسىنىڭ ئالدى، يان تەرەپتىكى بىنالار نېمىشقا چېقىۋېتىلدى، ئاسارە - ئەتىقە قىممىتىگە ئىگە قۇرۇلۇشلار نېمىشقا چېقىۋېتىلدى؟ ۋاڭ لى چۈەنگە يەر كېرەك بولدى. شۇڭا يۇقىرىقى ئىمارەتلەر ۋە ئاسارە

– ئەتقە قىممىتى بار قۇرۇلۇش، مېمارلار ۋاڭ لې چۈەنگە ئۆي سېلىپ بېرىش، ۋاڭ لې چۈەنگە مېھمانخانا سېلىپ بېرىش ئۈچۈن چىقىۋېتىلگەن ئەمەسمۇ؟ ۋاڭ لې چۈەن كىملىرىگە ئۆي – ئىمارەت سېلىپ بېرىدۇ؟ خىتاي كۆچمەنلىرىگە! خىتاي كۆچمەنلىرى ئۇيغۇرىستانغا كۆچۈپ كەلگەن ھامان، يېڭى سېلىنغان ئۆيلەرگە ئورۇنلاشتۇرىدۇ. ئۆي – ئىمارەت سېلىپ بېرىش ئارقىلىق ۋاڭ لې چۈەن خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ كۆچۈپ ئۇيغۇرىستانغا كىرىشىگە ئىلھام بېرىدۇ. بۇ يەردە دېمەك، خىتاي كۆچمەنلىرىگە بەخت يارىتىپ بەرگەن ۋاڭ لې چۈەن ئەمەلىيەتتە ئۇيغۇرلارغا ئاپەت تېرىپ بەرگەن ۋاڭ لې چۈەن ئەمەسمۇ؟

مەركەزنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى يەر تەۋرەشتىن ئىلگىرى ئۆي سېلىش بولسا، خۇددى ماۋ زېدۇڭ ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن قۇچقاچنى «قوغلاپ ئۆلتۈرۈش» توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈرگەندەك بىر ئىش بولمامدۇ؟ ئۇنداقتا، مەركەزنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسىنىڭ ماھىيىتى نېمە؟ ئوتتۇرا ئەسىر، ئىتالىيىنىڭ سىياسىئونى ماركىئاۋېللى :

بىر رايوننى كونترول قىلىشنى دۆلەت تېررىتورىيىسىگە قوشۇۋېلىشنى نىيەت قىلساڭ بۇ رايوندا ئەسكەر تۇرغۇزماي، بۇ رايونغا ئاھالە كۆچۈرۈپ دېگەن. مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستانغا ئاھالە كۆچۈرۈش ماركىئاۋېللى ئىدىيىسىنىڭ بۈگۈنكى كۈندە جۇڭخەننىڭ يېتەكچى ئىدىيىسىگە ئايلانغانلىقىدۇر. خىتاي كۆچمەنلىرىگە بەخت يارىتىپ بېرىش، ئۇيغۇر خەلقىنى نامراتلاشتۇرۇش، ۋاڭ لې چۈەن ئېيتقاندەك خىتاي كۆچمەنلىرى ئۈچۈن ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈشنى گەۋدىلەندۈرگەنلىكتۇر .

لوندۇندا

2005 – يىلى 9 – ئاينىڭ 5 – كۈنى
«ئومۇمىي كېچىرىم» خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى 9 – ئاينىڭ 2 – كۈنى لوندۇندا بايانات ئېلان قىلىپ: ئامېرىكا پېزىدېنتى جورجى بوشنىڭ، جۇڭگونىڭ رەئىسى خۇجىنتاۋ بىلەن ئۇچراشقاندا ئۇيغۇر سىياسى

مەھبۇسلارنى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىش ۋە رابىيە قادىرنىڭ ئائىلە - تاۋاباتىغا سىياسى زىيانكەشلىك قىلىش ۋە سودا - تىجارىتىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىشنى توختۇتۇش توغرىسىدا بېسىم ئىشلىتىشكە چاقىردى.

ئەپسۇسكى خۇ جىنتاۋ ئەپەندى ۋاشىنگىتوننى زىيارەت قىلىشقا مۇۋەپپەقىيەت بولالمىدى. ئامېرىكىدا سۇ ئاپىتى يۈز بەرگەنلىكتىن ۋە تەنپەرۋەر ئامېرىكىلىقلار ئۈچۈن جىددىلىكتىن ئېيتقاندا، مېھمان كۈتۈشنىڭ ئورنىغا خەلقنىڭ دەردىگە كۆڭۈل بۆلۈش ئەلا بولۇپ قالدى.

رەئىس خۇ جىنتاۋغا نىسبەتەن بۇ قېتىمقى زىيارەتتىن ئېيتقاندا، زىيارەت جياڭ زېمىننىڭ سالاھىيەت تىكلەش زىيارىتىگىمۇ ئوخشىمايتتى. جۇرۇڭجىنىڭ «كۆڭۈل ئېچىش» زىيارىتىگىمۇ ئوخشىمايتتى. ۋانجيا باۋنىڭ «خىزمەت زىيارىتى»گە تېخىمۇ ئوخشىمايتتى. خۇ جىنتاۋ ئەپەندىنىڭ نەزىرىدە بۇ قېتىمقى ئامېرىكا زىيارىتى، 21 پاي ھۆرمەت سالىوتى ئېتىلىپ، دۆلەت زىياپىتى بېرىلدىغان مۇئامىلىگە ئىگە بولۇش ئىدى. بىراق، بۇ خىياللار ئەمەلگە ئاشماي قالدى.

خۇ جىنتاۋ ئەپەندى بۇ قېتىمقى ئامېرىكا زىيارىتىنى «ئۆزىنى ئىپادىلەش زىيارىتى» دەپمۇ قارىغان ئىدى. ئۇنىڭدىن باشقا خۇ جىنتاۋ دەۋرىدىكى تەرەققىياتنىڭ يۆنۈلۈشىنى پۈتۈن دۇنياغا كۆرسىتىپ، خىتاينىڭ دۇنياۋى رولىنى پۈتۈن دۇنياغا كۆرسىتىپ قويماقچى، شۇ ئارقىلىق خىتاي تەھدىتى نەزەرىيىسىنىڭ قورشاۋىنى بۆسۈپ چىقماقچى، خىتاينىڭ تىنچ يول بىلەن باش كۆتۈرۈش ئىستراتېگىيىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلاپ، خەلقئارادا خىتاي ساداسىنى، ئىتتىپاقداشلارنى كۆپەيتىمەكچى بولغان ئىدى. ئەپسۇسكى خۇ جىنتاۋ ئەپەندى ئامېرىكىنى زىيارەت قىلىش پۇرسىتىنى قولغا كەلتۈرەلمىدى.

ھەممىگە مەلۇم ئامېرىكا - جۇڭگو مۇناسىۋىتى ھازىرقى دۇنيادا ئەڭ مۇھىم مۇناسىۋەت ھېسابلىناتتى. پىرىزدېنت بوش ئەپەندى نېمىشقا خۇ جىنتاۋنى يېرىم يولدىن قايتۇرۇۋەتتى...؟

ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن ئىمىش

2005 - يىلى 9 - ئاينىڭ 9 - كۈنى

ۋاڭ لى چۈەن ئۇيغۇرلارغا قانداق ياخشى ئىشلارنى قىلىپ بەردى ؟
ۋاڭ لى چۈەن 1995 - يىلى ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھوقۇق قەسىرىگە كىرىپ كەلگەندىن كېيىن دېھقانلارنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىش توغرىسىدا، مىللى مائارىپنى راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدا، ئاتالمىش ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىقتىسادى ئەھۋالىنى ياخشىلاش توغرىسىدا ۋەھاكازالار توغرىسىدا نۇرغۇن ۋەدىلەرنى بەرگەن ئىدى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ۋاڭ لى چۈەن ئىككىنچى سىنىپ باشلانغۇچ مەكتەپ ساۋادىغا ئىگە خىتاي ئىكەن. پارتىيە مەكتىپىدە ئۈچ ئاي ئوقۇپ ئالىي مەكتەپ سەۋىيىسىگە ئىگە بولغان ئىكەن. پارتىيە مەكتىپىدە ئوقۇغان كىشىلەرنىڭ بىر كېچىدە مەلۇماتلىق كىشىگە ئايلىنىپ قېلىشى خىتاي جەمئىيىتىدە نورمال ئىش ئەلۋەتتە. بىراق پارتىيە مەكتىپىدە ئوقۇغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى قانۇن ۋە ئەخلاقنى چۈشىنىدىغان رەھبەر بولالامدۇ؟

1995 - يىلى 10 - ئاينىڭ 1 - كۈنى ئۇيغۇرىستاننى خىتاينىڭ مۇستەملىكىگە قىلغان بايرام كۈنى، پاراتتىن ئۆتكۈچىلەر ئارىسىدا تۇنجى بولۇپ پاراتتىن ئۆتۈشتە ئاۋۋال قايسى مىللەت مەيدانغا كىرىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا مۇنازىرە، تالاش - تارتىش قىلىشتى.

بەزىلەر ئاتالمىش 13 مىللەت بىرلىشىپ مەيدانغا كىردىمۇ، دېيىشتى. ئۇيغۇرلار : بۇ رايون «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى، مەيدانغا، پاراتتىن ئۆتۈشكە ئاۋۋال ئۇيغۇرلار كىرىشى كېرەك» دېيىشتى. ۋاقىت قىس ئىدى. ئۇيغۇرلار مەيدانغا ئاۋۋال كىرىشىنى قولغا كەلتۈردى... ئاسمانغا قويۇپ بېرىلگەن شار (پانۇس) تۇيۇقسىز پارتلاپ كېتىپ، قاچىلانغان گاز تەرەپ - تەرەپكە چېچىلىپ، پاراتقا دەسلەپ كېتىۋاتقان 700 نەپەر

ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىنىڭ يۈز - كۆزلىرى كۆيۈپ كەتتى. سۇئىقەستى كىم پىلانلىدى؟ ئوقۇغۇچىلار تېزلىكتە دوختۇرخانىغا يەتكۈزۈلدى. تۆمۈر داۋامەت 10 يۈەنلىك رادىئودىن 700 دانە سېتىۋېلىپ دوختۇرخانىغا يوقلاپ بارغاندەك بولدى. كۆيۈپ يارىلانغان بۇ ئوقۇغۇچىلار ھازىر نەدە؟ بۇرۇنمۇ ھېچكىم بىلمەيتتى، ھازىرمۇ ھېچكىم بىلمەيدۇ.

... مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ھاكىمىيەت شەكلىدىن ئىزدەيمى ئەكسىچە ئۇيغۇرلارنىڭ مەۋجۇدلىقىدىن، ئۇيغۇرلارنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئىزدەشكە ئادەتلەنگەن خىتاي مۇستەملىكىچى مىللى ھۆكۈمدانلىرى ھەدپەگەندە ئۇيغۇرلارنى باستۇرۇشنى مىللى ھۆكۈمدانلىقنى مۇستەھكەملەشنىڭ بىر دىنىي چارىسى قىلىۋالدى. سىياسەت شۇنداق بەلگىلەنگەن، ئىجرا قىلىشمۇ شۇ تەرىقىدە ئىجرا قىلىنغان «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىن، مىللى تەڭلىكتىن سۆز ئاچقىلى بولسۇنمۇ؟ ھوقۇقى باراۋەرلىكتىن، گراژدانلىق ھوقۇقى تەڭلىكىدىن سۆز ئاچماي، نوقۇل ھالدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تەكىتلەش بۇ سىياسى زوراۋانلىقنىڭ ئىپادىسى بولماي نېمە؟

... سىياسى ھېلە - نەيرەڭ بىلەن جەمئىيەت تەرتىپىنىڭ مۇناسىۋىتى نېمە؟ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى، ئۇيغۇرىستاننى مۇستەملىككە قىلىپ ۋە ئاپتونوم رايون قۇرۇپ بېرىش تارىخىنىڭ 50 يىللىقىنى خاتىرىلەشكە تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ. خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ سېكرىتارى ۋاڭ لې چۈەن، سابىق پىرىزدېنت كىلىنتۇننى ئۈرۈمچىگە تەكلىپ قىلىپ، بىگتۇەن پەيدا قىلغان سىياسى نامايىش خاراكتېرلىك، قوراللىق نامايىشنىڭ تىنچتىلغانلىقىنى سابىق پىرىزدېنت كىلىنتۇنغا كۆرسەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

ئارقىدىنلا ۋاڭ لې چۈەن 200 نەپەر قوراللىق كىشى چېگرادىن كىردى... دۆلەت بايرىمىغا بۇزغۇنچىلىق قىلماقچى، دېدى. تەشۋىق - تەرغىبات تارقىتى، قوراللىق كىشىلەر قايسى دۆلەتتىن، قايسى تەرەپتىن كىردى. مۇستەملىكىچى خىتاي كۆچمەنلىرى بۇ توغرىدا بىرنەرسە دېمىدى. بۇ

خىلدا تەشۋىقات ئېلىپ بېرىشنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇنغان سىياسى غەرزەز نېمە؟

سۆز - مەتبۇئات ئەركىنلىكى

2005 - يىلى 10 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

سۆز - مەتبۇئات ئەركىنلىكى دېگەن نېمە؟

ختاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ سېكرىتارى ۋاڭ لې چۈەن ئاتالمىش ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 50 يىللىقىنى خاتىرىلىگەندەك بولدى. ئوخشاشلا بىر ۋاقىتتا ئاقكۆڭۈل ئۇيغۇر خەلقى خىتاي تېجىمەللىرىگە مۇستەملىككە بولغان تارىخنىڭ 55 يىلىنى ۋەھىمە ۋە ئۈمىد، ئەندىشە ۋە دەككە - دۈككە ئىچىدە ئۆتكۈزگەن بولدى.

55 يىل ئۇيغۇر مىللىتى، ئۇيغۇرنىڭ زىيالىلىرى، ئۇيغۇرنىڭ دىنى ئاكابىرلىرى، خىتاي مۇستەملىكچىلىرى ھۆكۈمرانلىق قىلغان جەمئىيەتتە، ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇرۇش ھوقۇقىدىن مەھرۇم بولدى. جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي ھادىسىلىرى مۇھاكىمە، مۇتالىيە قىلىدىغان سورۇنلارنى تۈزەلمىدى. ئۇيغۇر مىللەت سۈپىتىدە ئىختىيارى تەپەككۈر قىلىش ماكانغا، ئىستېتىزىملىق تەپەككۈر قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىدى. ئۇيغۇر تىلىنىڭ سىياسىغا ئارىلىشىشى، ئۇيغۇرنىڭ ئۇيغۇر تىلى ئارقىلىق سىياسىغا ئارىلىشىشى مۇتلەق مۇمكىن بولمىدى. ئۇيغۇرلار سىياسى تۇرمۇشتىن - ئىدىيە، پىكىر، غايىۋى ئىدىيەلەرنى ئۆزئارا تەجرىبىلەرگە، ئادەتكە ئايلاندۇرىدىغان سىياسى تۇرمۇشتىن تامام ئايرىلىپ قالدى.

«شىنجاڭ گېزىتى»، «قەشقەر گېزىتى»، «ئىلى گېزىتى» قاتارلىق گېزىت ئەفكارلار، «شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى»، «قەشقەر خەلق نەشرىياتى» قاتارلىق مەتبۇئات - نەشرىياتلارنى خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ تەشۋىقات - ھوقۇقلۇق ئورگانلىرى كونترول قىلىۋالدى. ئەمدى بۈگۈن ئۇيغۇر تىللىق تور بەتلەرنى تامامەن كونترول قىلىۋالدى. تېلېۋىزىيىدە كۆرسىتىش، ئاڭلىتىش، رادىئو ئىشلىرى ۋە بارلىق تەشۋىقات ۋاسىتىلىرى

تامام خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى، باشقۇرۇشى ئاستىدا، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ بىر مەنبەئەلىك سىياسىتىنى تەشۋىق قىلىدىغان ۋاسىتىلەرغا ئايلىنىپ قالدى.

ئالايلىق «شىنجاڭ گېزىتى» قاتارلىق مەتبۇئات ئورگانلىرىدا ئېلان قىلىنغان خەۋەرلەر، ئېلان قىلىنغان ماقالىلەر پۈتۈنلەي دېگۈدەك خىتاي مۇخبىرلىرىنىڭ قولى بىلەن يېزىلغان بولۇپ ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغاندىن كېيىن «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ ئۇيغۇرچە نەشرى تامامەن تەرجىمە گېزىتىگە ئايلىنىپ قالدى. ئۇيغۇر زىيالىيلىرى 55 يىلدىن بېرى قەلەمنى قولغا جۈرئەتلىك ئالالمىدى. ئۇيغۇر زىيالىيلىرى ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ مەنئىي تەلەپلىرىگە ماسلاشقان ھالدا تەپەككۈر قىلالمىدى. مەسىلەن، سۆز - مەتبۇئات ئەركىنلىكى كىشىلەرنىڭ تونۇشى، بىلىشكە ياردەملىشىدىغان ھەقىقەتنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە تارقىتىشنىڭ ۋاسىتىسى ئىدى. مەتبۇئات ئەركىنلىكى بولغاندا، يېڭى ھەقىقەتلەر كۆپچۈلۈكنىڭ قارشى تۇرۇشى ئارقىلىق بۆشۈكىدە بوغۇلۇپ قالمايتتى، بەلكى جامائەت بىلەن ئۇچرىشاتتى.

تىل بىلەن تەپەككۈرنىڭ مۇناسىۋىتى قانداق بولۇشى كېرەك؟ ئۇيغۇر تىلى ئارقىلىق تەپەككۈر قىلىش ئۇسۇلى ئۇيغۇرلارغا مەنسۇپ بولمىدى، ئۇيغۇرلارنىڭ تەپەككۈر قىلىش ئىقتىدارى ئانا تىل - ئۇيغۇر تىلىدىن ئايرىلىپ كەتتى .

ھەرقانداق گراژداننىڭ باراۋەر پىكىر بايان قىلىش ھوقۇقى بولۇشى كېرەك، ھەر خىل مەسىلىلەر، ھەرخىل ھادىسىلەر مەدەنىيەت ھادىسىلىرى، سىياسى، ئىقتىسادى ۋە جەمئىيەت ھادىسىلىرى توغرىسىدا پىكىر قىلىش ھوقۇقى بولۇشى كېرەك. ئۇيغۇرلار 55 يىلدىن بېرى شۇنداق ھوقۇقلارغا ئېرىشەلمىدۇ؟ توختى مۇزاتنىڭ تەقدىرى نېمە بولدى؟ نۇرئەمەت ياسىنىڭ تەقدىرى نېمە بولدى؟ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى تۈزۈپ تارقاتقان «ئاساسى قانۇن» نىڭ قىممىتى ئۇيغۇرلارنىڭ ئالدىدا نېمە بولدى؟ مۇستەملىكىچىلەر تۈزگەن ئاتالمىش ئاساسى قانۇننىڭ قىممىتى

شۇ قانۇننى تۈزۈشكە سەرپ قىلغان ۋاقتنىڭ قىممىتى بىلەن باراۋەر بولالمىدى.

ئادەملەرنىڭ ھەددى، ھەرىكىتى، ئادەملەرنىڭ ئىدىيىسى ئوي - پىكىرنى يەنى پىكىر قىلىش ئۇسۇلىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش ئۈچۈن تۈزۈلدىغان قانۇن بارمۇ؟ ھەددى - ھەرىكەتنى ئۆلچەملەشتۈرۈش ئۈچۈن تۈزۈلدىغان قانۇن باردۇر دۇنيادا! بىراق ئادەملەرنىڭ ئوي - پىكىرلىرىنى، پىكىر قىلىش ئۇسۇلىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش ئۈچۈن تۈزۈلدىغان قانۇن پەقەت خىتايدىلا تېپىلىشى مۇمكىن .

بۇنداق قانۇن ھەرقانداق يەردە قانۇنسىز ھەرىكەتلەرنى تەن ئالغان قانۇن بولۇپ قالدۇ. بۇنداق تۈزۈلگەن قانۇن ئۈچۈن بۇ قانۇننىڭ ماھىيەت ۋە شەكلىدىن ئېيتقاندا، سېنىڭ ھەددى - ھەرىكىتىڭ ۋە مېنىڭ ھەددى - ھەرىكىتىمدىن باشقا، مەنمۇ، سەنمۇ مەۋجۇت بولماي قالسىز بەلكى، ھەتتا قانۇننىڭ ئوبىيكتى بولماي قالسىز. بۇنداق قائىدىلەرگە ئاساسلانغاندا، مەيلى خىتاينىڭ ئاساسى قانۇنى بولسۇن ياكى خىتايلار ئۇيغۇرلارغا تۈزۈپ بەرگەن مىللى تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى بولسۇن، ئۇيغۇرلارنىڭ ھەددى - ھەرىكەتلىرىنى، پىكىر قىلىش ئۇسۇلىنى، سۆز - مەتبۇئات ئەركىنلىكىنى كاپالەتكە ئىگە قىلغان قانۇن بولماستىن، شۇنداقلا ھەددى - ھەرىكەتلەرنى ئاساس قىلىپ تۈزۈلگەن قانۇن بولماستىن بەلكى، ئىنساننىڭ ھەددى - ھەرىكەتلىرىنى، سۆز پىكىر قىلىش ئەركىنلىكىنى تامامەن چەكلىگەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھۆكۈمدانلىقىغا ئىتائەتمەن پۇقرا بولۇش يولىنىلا كۆرسىتىپ بەرگەن قانۇنلاردۇر.

سۆز - مەتبۇئات ئەركىنلىكى بېرىلگەن، پۇقرالار شۇنداق ھوقۇققا ئېرىشكەن ئەللەردە ئىنسان ئەركىن پىكىر قىلالامدۇ؛ يېڭى - يېڭى ھەقىقەتلەرنى بايقىيالايدۇ، سەپسەتەلەرنى ھەقىقەت دەپ، قارمايدۇ.

چىراق ياققان ئومۇمى كېچىرىم ...

2005 – يىل 10 – ئاينىڭ 28 – كۈنى

ئۇيغۇرلارنىڭ بەخت – سائادەتكە چىراق ياققان «ئومۇمى كېچىرىم» خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى.

ھۆرمەتلىك ۋەتەن ئىچىدىكى ئۇيغۇر ۋەتەنداشلىرىم!
راىيە خانىم قادىر قىزى غەربىي ياۋرۇپا ۋە شىمالىي ياۋرۇپادا يەتتە دۆلەت ئىككى شەھەرنى كىشىلىك ھوقۇق زىيارىتى قىلىپ مەسلەن، گوللاندىيە، دانىيە، شىۋىتسىيە، نورۋىگىيە، شىۋىتسارىيە، بىلگىيە، لىيوكسمبورگ قاتارلىق دۆلەتلەر جۈملىدىن شىۋىتسارىيەنىڭ جەنۇب شەھىرىنى ۋە نورۋىگىيەنىڭ ئوسلو شەھىرىنى كىشىلىك ھوقۇق زىيارىتى قىلىپ (10 – ئاينىڭ 5 – كۈنىدىن 10 – ئاينىڭ 30 – كۈنىگىچە) غەلبە بىلەن ۋاشىنگىتونغا قايتىپ كەلدى.

«ئومۇمى كېچىرىم» خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردىنى سۆزلەشنى يۇقىرىقى دۆلەتلەرگە ئورۇنلاشتۇردى.

ئومۇمى كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى 1990 – يىللاردىن باشلاپ، بارىن ۋەقەسىنى يىپ ئۇچى قىلىپ ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردىگە كۆڭۈل بۆلگەن .

1999 – يىلى 4 – ئاينىڭ 20 – كۈنى ئومۇمى كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى ۋاشىنگىتون شۆبىسى ئاسىيا بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلى ت . كومار ئەپەندى ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى توغرىسىدا 100 بەتلىك ماتېرىيال تەييارلاپ ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە دوكلات بەرگەندىن كېيىن، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردى، بىر مىللەتنىڭ يەنى قەدىمى مەدەنىيەتلىك بىر مىللەتنىڭ ياكى خىتاي مىللىتىنىڭ مىللى ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا كىشىلىك ھوقۇقى، ئادىملىك قىممىتى، سىياسى ھوقۇق سۈپىتى بولۇش سالاھىيەتلىرى دەپسەندە قىلىنىۋاتقان ئۇيغۇر

مىللىتىنىڭ ئېچىنىشلىق رېئال قىياپىتى سىياسەت مەيدانىدا سەھنىگە چىقتى.

ئومۇمىي كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى، دۇنيانىڭ بۇلۇڭ – پۇشقاقلرىدا كىشىلىك ھوقۇقى دەپسەندە قىلىنىۋاتقان، ئىززەت – ھۆرمىتى ھاقارەتلەنگەن، ئادەم تەبىئىتى خورلاشقا دۇچار بولغان كىشىلەرگە كۆڭۈل بۆلىدىغان، تۈرمىلەردە ناھەق جازالانغان سىياسى مەھبۇسلارنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان، ئىنسانپەرۋەر خەلقئارا تەشكىلاتتۇر.

ئومۇمىي كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى قۇرۇلغان كۈندىن باشلاپ ھازىرغىچە ئۆلۈم جازاسى بېرىشتىن ئىبارەت بىنورمال قانۇنى تەرتىپلەرگە ئىزچىل قارشى تۇرۇپ كەلدى. ھازىرقى دۇنيادا سىياسى ئامىللار تۈپەيلى قولغا ئېلىنىپ ئۆلۈم جازاسىغا دۇچار بولىدىغان ئۇيغۇر مىللىتىدىن باشقا ھېچقانداق بىر مىللەت يوق. ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن باشقا سىياسى ئامىللار تۈپەيلى ئۆلۈم جازاسى بېرىدىغان ھەرقانداق رايون، يەنە باشقا بىر دۆلەتمۇ يوق .

ئومۇمىي كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى ھازىرغىچە ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردىگە كۆڭۈل بۆلگەندە، خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ، ئۇيغۇر سىياسى مەھبۇسلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشكە ئىزچىل قارشى تۇرۇپ كەلدى. خەلقئارا جەمئىيەتنىڭ رايىنى ئاساس قىلغان ئۆلۈم جازاسى بېرىشكە قارشى تۇرۇش توغرىسىدا دوكلات تەييارلاپ، ھۆججەت چىقىرىپ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ دۆلەت باشلىقلىرىغا ھەتتا ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ رەھبەرلىرىگە يوللاپ تۇردى.

ئومۇمىي كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتىنىڭ 2004 – يىلى «خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى، خىتاينىڭ تېررورلىققا قارشى ئۇرۇشىنى جىددىيلەشتۈرۈشى بىلەن جازالاشنىڭ قېچىۋاتقان ئۇيغۇرلار» ماۋزۇلۇق تەييارلىغان دوكلاتى، كېچىرىم تەشكىلاتىنىڭ ھەرقايسى دۆلەتلەردە

تۇرۇشلۇق ۋەكىللىك تەشكىلاتلىرىنىڭ قولى ئارقىلىق ھەرقايسى ئەللەر ھۆكۈمەتلىرىگە يەتكۈزۈلدى.

2003 - يىلى 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى «شىنجاڭ مەسلىسى» توغرىسىدا ئاق تاشلىق كىتاب ئېلان قىلدى. 5 - ئاينىڭ 26 - كۈنى ئومۇمى كېچىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتىنىڭ ۋاشىنگىتوندا مۇخبىرلار كۈلۈبىدا يىللىق كىشىلىك ھوقۇق دوكلاتى ئېلان قىلىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسى توغرىسىدا توختالغاندا، رابىيە قادىرنىڭ خىتايىنىڭ تۈرمىدىن قويۇپ بېرىلىشى توغرىسىدا خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتىگە قاتتىق بېسىم پەيدا قىلدى. سىياسى پانالىق تىلەپ، خىتايىنىڭ باستۇرۇشىدىن قېچىپ ھەرقايسى دېموكراتىك ئەللەرگە يېتىپ كەلگەن ئۇيغۇر سىياسى ئاكتىپلارغا، ھەرقايسى ئەللەر ھۆكۈمەتلىرىنىڭ سىياسى پانالىق بېرىشى توغرىسىدا چاقىرىق ئېلان قىلدى. ئۇيغۇرلارنىڭ سىياسى پانالىق تىلەشكە يوللۇق مىللەت ئىكەنلىكىنى ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىگە ئاساسلىنىپ قەيت قىلدى.

بۈگۈن ئومۇمى كېچىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى 10 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىن باشلاپ 25 - كۈنىگىچە، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق داۋاسى بىلەن رابىيە قادىرنىڭ غەربىي ۋە شىمالىي ياۋرۇپاغا زىيارەتكە بېرىشىنى تەشكىللەپ غەربىي ياۋرۇپا دۆلەتلىرىنىڭ ۋە ئىسكاندو نوۋىيە دۆلەتلىرىنىڭ ياۋرۇپا پارلامېنتىنىڭ دەرۋازىسىنى ئېچىپ بەردى .

ئومۇمى كېچىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىنى رابىيە قادىرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق ئۈچۈن كۈرەش قىلىش جاسارتىنى، تەجرىبىلىرىنى ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە ئېلىپ كىردى. ھازىرقى زامان ئۇيغۇرلىرىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىگە مۇناسىۋەتلىك ئېچىنىشلىق تەقدىرنى ئاۋۋال ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە

ئېلىپ كىرگەن تەشكىلات، ئومۇمى كېچىرىم كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى ئىدى.

ئاق كۆڭۈل ئامېرىكا خەلقى، ئومۇمى كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى، رابىيە قادىرنىڭ تۈرمىدىن ئازاد بولۇشى توغرىسىدا خىتاي ھۆكۈمىتىگە بېسىم ئىشلىتىپ، ئاخىر رابىيە قادىرنى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ تۈرمىسىدىن ئازاد قىلدى.

رابىيە قادىر لىيوكسومبورگ شەھىرىدە «لىيوكسومبورگ ئاۋازى گېزىتى» مۇخبىرنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندا، «مىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتىمنى خەۋەر قىلغاندا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاۋازى دەپ، ماۋزۇ قوي» دېگەندەك؛ «لىيوكسومبورگ ئاۋازى گېزىتى»، «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاۋازى» دېگەن ماۋزۇدا خەۋەر تارقىتىپ، ئامېرىكا خەلقىنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك ئوغلى «رىئالوگ فوندى جەمئىيىتى» نىڭ رەھبىرى جون كام ئەپەندى، بېيجىڭدە خەلقئارا مۇخبىرلارغا: رابىيە قادىر ئاۋازىنى تاشقىرى دۇنياغا ئاڭلىتىلمىغان بىر مىللەتنىڭ ئاۋازىغا ئايلاندى» دەپ، كۆرسەتكەندەك، ئومۇمى كېچىرىم خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى رابىيە قادىرنى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاۋازىغا ئايلاندۇردى.

ئېنېرگىيە ئىستراتېگىيىسى

2005 – يىلى 10 – ئاينىڭ 29 – كۈنى

خىتاينىڭ نېفىت – ئېنېرگىيە ئىستراتېگىيىسى ۋە سىياسى كېڭەيمىچىلىك ئىستراتېگىيىسى

خىتاي نېفىت شىركەتلىرىنىڭ، مەخسەتلىك ھالدا ئامېرىكىنىڭ نېفىت شىركىتىنى سېتىۋېلىشنىڭ كويىغا چۈشۈپ، ئالدىراپ – تىنەپ كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقى مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن، رىقابەتچىسى ھىندىستاننى مەغلۇپ قىلىپ قازاقىستان نېفىت شىركىتىنى سېتىۋالماقچى بولغان ئىدى. قازاقىستاننىڭ نېفىت سانائىتىگە مەبلەغ سالغان كانادا

ھۆكۈمىتى خىتاي نېفىت شىركەتلىرىنىڭ سېتىۋېلىش تەلەپلىرىنى تەستىقلىدى. روسىيە فېدېراتسىيىسى، ھىندىستان، خىتاي ئۈچ دۆلەتنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ نېفىت، تەبىئى گاز مەنبەئەلىرىنى تالىشىش كۈرىشى شۇنداق قىلىپ خىتاينىڭ غەلبىسى بىلەن ئاخىرلاشتى .

كانادا ھۆكۈمىتى توغرا ئىش قىلدىمۇ؟ ساددا پىكىر قىلغۇچى بىزدەك كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە كانادا ھۆكۈمىتى خاتا قىلدى! شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك قازاقىستان ھۆكۈمىتىنىڭ يول قويۇشى توغرا بولدىمۇ؟ توغرا بولمىدى! خىتاينىڭ نېفىت سانائىتى مۇتەخەسسسلەرنىڭ گۈلە – قەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. نېفىت – ئېنېرگىيە مەسىلىسىدە ئامېرىكىنىڭ خىتاينى چەكلىشىگە قارشى، قازاقىستان نېفىتلىكىنى سېتىۋېلىش ئاقىلىق غەلبە قىلدۇق، دېيىشتى.

خىتاي نېفىت – ئېنېرگىيىگە موھتاج بولغان بۈگۈنكى كۈندە ھەر تەرەپتىن نېفىت مەنبەئەلىرىنى ئىزدەشكە كىرىشكەنلىكتىن خەلقئارا جەمئىيەت ئەنسىرىگەن بولسا، بۇنداق ئەنسىرەشنى ئەلۋەتتە توغرا چۈشىنىشكە بولىدۇ.

قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشى

2005 – يىلى 10 – ئاينىڭ 30 – كۈنى

«قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشى» دېگەن نېمە؟

خىتاينىڭ 16 – نۆۋەتلىك 5 – ئومۇمىي يىغىنى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى جەمئىيەتنىڭ ئېتىبارىنى قوزغايدىغان «قانۇنلار»نى مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدى. قىزىقارلىقى شۇ يەردىكى، خىتاينىڭ خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى «ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ قانۇن تۇرغۇزۇش» شۇئارىنى كۆتۈرۈپ چىقتى ۋە نەزەر ئاغدۇرۇلغان «قانۇنلار»نى شۇ تەرىقىدە مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدى. قانۇن تۇرغۇزۇشنى خىتايدا دېموكراتسىيەلەشتۈرۈش، بەلكى، يۇقىرىقى

«ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ قانۇن تۇرغۇزۇش» نىڭ باشلىنىشى بولۇپ قېلىشى مۇمكىنمۇ؟

«دۇنيا گېزىتى» نىڭ تەھرىرلىرى: قانۇن تۇرغۇزۇشنى دېموكراتىسىيەلەشتۈرۈش، خىتاي رەھبەرلىك قاتلىمىنىڭ يوشۇرۇن ھەرىكەت تەبىئىيلىقى يەنى سىياسى تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئېلىپ بېرىش، سىياسىنى دېموكراتىيەلەشتۈرۈش ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشتا ئىزدىنىش بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، دەپ كۆرسەتتى.

خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى «قاراپ چىقىش ۋە تەكشۈرۈش قانۇنى»، «يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتىگە مۇناسىۋەتلىك قانۇن لايىھىسى»، «شىركەت قانۇنى ۋە پاي چېكى قانۇنى» «خۇسۇسلارنىڭ تاپاۋەت بېجى قانۇنى» قاتارلىق قانۇنلارنى مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدى.

تاپاۋەت بېجى - باجگىرلار خالىغانچە تەخمىن قىلىپ، باھالاپ باج ئالاتتى، بۇنداق ئەھۋال خۇسۇسلارغا باج ئوغۇرلاشنىڭ ئىمكانىيىتىنى يارىتىپ بەرگەنلىكتىن بۇ ئىمكانىيەت باج تاپشۇرغۇچىلارغا ئەمەس ئەمەلىيەتتە باج ئالغۇچى باجگىرلار پايدىلىنىدىغان ئىمكانىيەت بولۇپ قالاتتى. ئىمكانىيەتتىن پايدىلانغان باجگىرلار خۇسۇسى تىجارەتچىلەرنى يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى بازارغا ئېلىپ كىرگەن دېھقانلارنى قاقتى - سوقتى قىلاتتى. باج ئالغۇچى باجگىرلارنىڭ سەككىز يانچۇغىنىڭ بىرىسى دۆلەت ئۈچۈن خىزمەت قىلسا، يەتتە يانچۇقى، خوتۇن - بالا چاقىسىغا، خوجايىنلىرىغا، دوست - يار بۇرادەرلىرىگە خىزمەت قىلاتتى. باجگىرلارنىڭ خىيانەتچىلىكى، پارىخورلىقى شۇ دەرىجىگە يەتكەن ئىدىكى، خۇسۇسى تىجارەتچىلەرنى ۋەيران قىلىشتىن باشقا ئىش باجگىرلارنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى. يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتىگە ئالاقىدار قانۇن تۈزۈلىدىغان بولسا، ئۇيغۇر دېھقانلىرى قانداق ئاقىۋەتلەرگە دۇچار بولار؟

يەنە بىر قانۇننىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى بۇ كىشىلەرنى تولمۇ قىزىقتۇرىدىغان بىر ئىش بولۇپتۇ. يەنى «مۈلۈكچىلىك ھوقۇقى قانۇنى». بۇ قانۇن

ئاتالمش خىتايچە خۇسۇسى مۈلۈكنى قوغداشقا ئالاقىدار قانۇن بولغانلىقتىن، بۇ قانۇن

خۇسۇسى مۈلۈكنىڭ دائىرىسىنى قانداق بەلگىلەيدۇ؟ يەر، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئاساسى قانۇنىدا دۆلەتنىڭ زېمىنى دەپ، بەلگىلەنگەن. يەرگە خۇسۇسى ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقى يوق ئۇيغۇر دېھقانلىرى زادى نېمىنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسى مۈلكى دەپ، ھېسابلايدۇ؟

گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا: بۇ قېتىم قانۇن لايىھىلىرى تۈزۈلۈپ بولغان ھامان ئاممىنىڭ پىكرىنى ئېلىشقا توغرا كېلىدىكەن. بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان ئامما، خەلق زادى قايسى خەلق، زادى قايسى ئامما؟! خىتاي خەلقى، خىتاي ئاممىسىمۇ ياكى قانۇن لايىھىلىرىگە پىكىر بېرىدىغان خەلقنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇر خەلقىمۇ بارمۇ؟

قانۇن تۇرغۇزۇشنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى بىلەن بىردەكلا، كىشىلەر بۇ ئىش دائىرىلىرىنىڭ دېموكراتىك قانۇن تۈزۈشىنى سىناپ بېقىشى دەپ، پىكىر قىلىشتى. مۇبادا دائىرىلەر قانۇن لايىھىلىرىنى تۈزگەندە ياكى خەلقنىڭ تۇرمۇشىغا بىۋاسىتە مۇناسىۋەتلىك قانۇنلارنى تۈزگەندە، ئاممىدىن پىكىر رېئېلىنى راسىتىنلا ئەمەلىيەشتۈرىدىغان بولسا، ئۇنداقتا ئاساسى قانۇننى ئەمەلىيەشتۈرۈش، ئىجرا قىلىشنى تەلەپ قىلىدىغان دەۋىرنىڭ تەلەپلىرىگە جاۋاب بېرىشكە توغرا كېلىدۇ. ئۇ ھالدا ئۇيغۇر خەلقى جۇڭخۇا خەلق رېسپۇبلىكىسىنىڭ ئاساسى قانۇنىنى زادى قانداق ئاساسى قانۇن دەپ، سوئال قويايلىدۇ. ئۇ ھالدا ئۇيغۇر مىللىتى، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسى قانۇنىنى قايتا تۈزۈدىغان چاغدا ئۇيغۇرلار ۋەكىل ئەۋەتىپ قاتناشتۇرالايدۇ؟ بۇرۇن ئاساسى قانۇن تۈزۈلىدىغان چاغدا ۋەكىل ئەۋەتىپ قاتناشتۇرالىغانمۇ؟ ئۇيغۇرنىڭ قانۇنشۇناسلىرى خىتايدا قانۇن تۈزۈشكە قاتناشتۇرۇلغانمۇ؟

نۆۋەتتە خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى قانۇن لايىھىسىنى ئاڭلىغۇچىلار ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن پىكىر بەرگۈچىلەرنى پىكىر بېرىشكە تەكلىپ قىلدى.

پىكىر بەرگۈچىلەر، قارشى تۇرغۇچىلار، ئىنكار قىلغۇچىلارنى، قانۇن لايىھىسى قانۇن بولۇپ ماقۇللىنىشتىن ئاۋۋال ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلغۇچىلارنى پىكىر بېرىشكە چاقىرىمىدى. ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ قانۇن تۇرغۇزۇشنىڭ ئاممىۋى ئاساسى كەم بولدى. پۇقرالارنىڭ قانۇن تۈزۈشكە ئاممىۋى ئىشتراك قىلىش ھوقۇقى، ئاممىۋى نازارەت قىلىش ھوقۇقى ئېتىراپ قىلىنمىدى. بىراق خىتاي دائىرلىرى قانۇن ۋە تۈزۈم دەۋرىدىن، قانۇن بىلەن دۆلەت باشقۇرۇشنىڭ بۇرۇلۇش دەۋرىگە كېلىپ قالدۇمۇ، قانداق؟

خىتاي جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىيات تەلەپلىرىدىن پەيدا بولغان ئۆزگىرىشلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئىجتىمائىي، ئەخلاقىي، سىياسىي بېسىم، خەلقئارا جەمئىيەتنىڭ خىتايىنى «تارىخنىڭ توغرا تەرىپىدە تۇرۇشقا چاقىرىق قىلىشى» دېموكراتىيە، ئەركىنلىك، كىشىلىك ھوقۇق غايىلىرىنىڭ شەخسلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆتكۈر سىياسىي تەلەپكە ئايلىنىشى، خىتاي دائىرلىرىنى قانۇن تۈزۈمىگە، تۈزۈلگەن قانۇنلارنى ئۆزگەرتىمىسە، ئاللاھ بۇرۇن تۈزۈلگەن قانۇنلارنى ئىجرا قىلمىسا، قانۇن ئىجرا قىلىش ھوقۇقىنى، قانۇن ئالدىدا ئادەملەرنىڭ باراۋەرلىك ھوقۇقىنى، قانۇنسىزلىق ۋە قانۇنلۇق بولۇشنى نازارەت قىلىش ھوقۇقىنى پۇقرالارغا قايتۇرمىسا بولمايدىغان بىر دەۋىرنىڭ ئاچا يولىغا كەلتۈرۈپ قويدى.

بۇ يىل 7 – ئايدا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن خىتايىنىڭ قانۇن ئورگانلىرى ئوتتۇرىسىدا، خىتايىنىڭ قانۇن تۇرغۇزۇش ئورگانلىرى ئوتتۇرىسىدا، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ «پۇقرالار ھوقۇقى ۋە سىياسىي ھوقۇق خەلقئارا ئەھدىنامىسى» نى، خىتاي خەلق ۋەكىللىرى قۇرۇلتىيىنىڭ قاچان تەستىقلاپ يولغا قويۇشى توغرىسىدا توختام تۈزۈلدى. توختامنىڭ مەزمۇنى ئېلان قىلىنمىغان بولسىمۇ، قانۇن تۈزۈش، ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ قانۇن تۈزۈش دەۋرىگە يېتىپ كەلگەن خىتاي دائىرلىرى قانۇن تۈزگەندە ياكى ئاساسى قانۇننى ئۆزگەرتىپ تۈزگەندە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ «پۇقرالار ھوقۇقى ۋە

سىياسى ھوقۇق خەلقئارا ئەھدىنامىسى»نى خىتايدا تۈزۈلگەن بارلىق قانۇنلارنىڭ قانۇن تۈزۈش ئاساسى قىلىپ بەلگىلەمدۇ، قانداق ؟

ئوتتۇرا ئاسىيا

2005 – يىلى 11 – ئاينىڭ 2 – كۈنى

ختاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياسىتىگە دۇچ كەلگەن ئوتتۇرا ئاسىيا

1991 – يىلى 12 – ئايدا ئاسىيا – ياۋرۇپا قۇرۇقلۇقىدا روسىيە – سوۋېتلەر ئىمپېرىيىسى يىمىرىلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا ئاسىيادا يەتتە دۆلەت ئارقىمۇ – ئارقا مۇستەقىللىق جاكارلاپ دۆلەت قۇرۇشنىڭ تارىخى تەرەققىيات باسقۇچىغا كىرگەن بولدى.

ختاينىڭ ئاتالمىش «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئەتراپىدا، ئەمەلىيەتتە مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاننىڭ ئەتراپىدا كوممۇنىزىمنىڭ ۋە روسىيەلىك موڭىللارنىڭ بويۇنتۇرقىدىن قۇتۇلۇپ يەتتە دۆلەتنىڭ تولۇق ئېيتقاندا 15 دۆلەتنىڭ ياكى ئېتنىك مىللەتلەرنىڭ مۇستەقىللىق جاكارلىشى خىتاي مۇستەملىكچىلىرى ھاكىمىيىتىنى تەمىنلەپ قويدى، ئالاقىزادە قىلىۋەتتى. ئۇيغۇرىستانغا مىللى ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى پۇتى كۆيگەن توخۇدەك ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

تەشۋىش، ئەندىشە ۋە بىخەتەرلىك مەسىلىسىگە دۇچ كەلگەن خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى، 1992 – يىلى مۇستەملىكىسى ئۇيغۇرىستاندا، ئۇيغۇر مىللەتچىلىرىگە قارشى تەشۋىقات، ئۇيغۇر مىللەتچىلىرىگە قارشى ئىدىئولوگىيە زوراۋانلىقىنى يولغا قويۇپ، مەرھۇم تارىخچىمىز تۇرغۇن ئالماسنىڭ ئۈچ كىتابىنى تەنقىد قىلىش ھەرىكىتى ئۇيۇشتۇردى.

قانداقتۇر پانتۇركىزىم، پان ئىسلامىزم دەيدىغان دۇنيا سىياسەت تارىخىنىڭ كۇلاھۇ – جەندىسىگە ئايلىنىپ كەتكەن كونا شۇئارلارنى يەنە كۆتۈرۈپ چىقىپ، تەنقىد قىلىشنىڭ ئويىپكىتىپ سەۋەبىگە

ئايالاندۇرۇپ، ئۇيغۇر زىيالىلىرىغا يەنە بىر قېتىم زەربە بېرىشكە تەييارلانغاندا، ئۇيغۇرستان تۇپرىقىنى ۋەھىمە قاپلىدى. يەنە كىملىرى قولغا ئېلىنار، يەنە كىملىرى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنار، غۇلغۇلا – زىيالىيلار ئىچىدە ئاستىرتتىن غۇلغۇلا ۋە ئاشكارە غۇلغۇلا باشلانغان ئىدى.

ئەسلىدە ئۇيغۇرستانغا مىللى ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى، ئۇيغۇر مىللەتچىلىرىگە قارشى تەشۋىقات زوراۋانلىقىنى يولغا قويغان بىر ۋاقىتتا، دىپلوماتىيە ساھەسىدە ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئۇ تەرىپىدە قۇرۇلغان مۇستەقىل دۆلەتلەرنى ئېتىراپ قىلىشقا تەييارلىق قىلىۋاتتى. خىتاينىڭ قولى بىلەن يېزىلغان «خىتاينىڭ بۈيۈك ئىستراتېگىيىسى» ماۋزۇلۇق كىتابتا، «20 – ئەسىرنىڭ ئاخىرى خەلقئارا سىياسى ۋەزىيەت ۋە خەلقئارا مۇناسىۋەتلەر سىستېمىسىدا زور ئۆزگىرىش يۈز بەرگەن ئارقا كۆرۈنۈش ئاستىدا تىنچلىق سۆيەر خىتاي خەلقىنىڭ ئورتا ئاسىيا خەلقلىرى بىلەن ئەنئەنىۋى دوستلۇقى، يېڭى ئاساسلارغا تايىنىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى ۋە تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى، دەپ كۆرسىتىلگەن. بۇنداق كەلىمىلەر خىتاي تارىخىدىكى ساۋ ساۋ بىلەن لىۋ باڭنىڭ سىياسى ھېلىگەرلىكىدىن ھېچقانداق پەرىقلەنمەيتتى.

يەنە شۇ كىتابتا كۆرسىتىپ: «خىتاي بىلەن ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىنىڭ ئىناق، قوشنىدارچىلىق، دوستلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى ئاسىيانىڭ مەركىزىدە تىنچلىق، مۇقىملىقنى قوغداشنىڭ ۋە بۇ يولدا گۈللىنىش ۋە تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈشنىڭ ھالقىسى بولۇپ قالدى» دېيىلدى.

كىتابتىن نەقىل كەلتۈرۈلگەن يۇقىرىقى ئىبارىلەر خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئۈچۈن ئېيتقاندا ئورتا ئاسىياغا ھەربىي، سىياسى، ئىقتىسادى ۋە بىخەتەرلىك تەدبىرلىرى بويىچە سىڭىپ كىرىشنىڭ ناھايىتى يۇمشاق خىتابنامىسى ئىدى.

1992 - يىلدىن باشلاپ 1996 - يىلى 4 - ئاينىڭ 26 - كۈنىگىچە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئۇيغۇرىستاندا زور كۆلەملىك باستۇرۇش ئېلىپ بېرىشقا تەييارلىق قىلدى. 1996 - يىلى 4 - ئاينىڭ 26 - كۈنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى خىتاينىڭ شاڭخەي شەھىرىدە روسىيە، قازاقىستان، تاجىكىستان، قىرغىزىستان ۋە خىتاي ئۆزى قاتناشقان «شاڭخەي بەش دۆلەت گۇرۇھى» نى تەشكىللەپ چىقتى. 1996 - يىلى 4 - ئاينىڭ 26 - كۈنى يېرىم كېچىدە مۇستەملىكىكە ئۇيغۇرىستاندا 100 كۈنلۈك زەربە بېرىش ھەرىكىتىنى يولغا قويدى. «شاڭخەي بەش دۆلەت گۇرۇھى» خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ ئۇيغۇرلارنى باستۇرۇشىغا يېشىل چىراغ يېقىپ بەردى. «شاڭخەي بەش دۆلەت گۇرۇھى» خىتاي زوراۋانلىرىنىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياسىتىگە، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا سىڭىپ كىرىشىگە ۋە دىپلوماتىيىگە ئالاقىدار يول خېتى يېزىپ بەردى .

قازاقىستاننىڭ پىرىزدېنتى نازاربايېۋ «قازاقىستاننىڭ تەرەققىيات ئىستراتېگىيىسى» ماۋزۇلۇق كىتابىدا: خىتاي بىلەن كەڭ كۆلەملىك مۇناسىۋەت ئورنىتىشىمىز كېرەك، بەلكى، خىتاي ئارقىلىق شەرقىي ئاسىيا ۋە تىنچ ئوكيان رايونىغا چىقىشىمىز كېرەك دەپ، كۆرسەتتى. نازاربايېۋ ئەپەندى كىچىك ئاسىيا - تۈركىيە ئارقىلىق پۈتۈن ياۋرۇپاغا يېتىپ بارالشى مۇمكىن ئىدىغۇ؟! بۇ دۆلەت قازاقىستاننىڭ نېمىشقا خىتاي ئارقىلىق تىنچ ئوكيانغا چىقىشى زۆرۈر بولۇپ قالدى؟

«خىتاينىڭ بۈيۈك ئىستراتېگىيىسى» دېگەن كىتابىدا، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى بەش دۆلەتنىڭ جۇغراپىيىلىك سىياسى قىممىتى ئىنتايىن مۇھىم. غەرب ۋە شەرق مەدەنىيىتىنىڭ ئۇچرۇشۇش بەلۋىغى بولۇپلا قالماستىن ئورتا ئاسىيا، شىمال ۋە جەنۇبىنىڭ مۇھىم قاتناش تۈگۈنى، كەلگۈسى خىتاينىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئېيتقاندا ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ مۇقىملىقى ئۆزىدىن - ئۆزىگە مەلۇم دەپ، كۆرسىتىلدى.

كۆرۈپ يەتتۇكى، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئىستراتېگىيەلىك قىممىتى، ماددى ئەشيانىڭ قىممىتى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادا شىمال - جەنۇب قاتنىشىنىڭ مۇھىملىقىنى قىسقىسى كېڭەيمىچىلىك قىلىشقا بولىدىغان رايون ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ يەتكەن.

ئېيتقىنا قەشقەر

2005 - يىلى 11 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

ئېيتقىنا قەشقەر...

ئەزىزانە قەشقەر، زامان - زامانلار ئۆتۈپ كەتتى، ئۇيغۇرنىڭ توققۇزى تەل بولمىدى. ئۇيغۇرنىڭ بىر چاپىنى ئىككى بولمىدى، چولاق كەتمەن پۈتۈن بولمىدى، ئاز دېگەندەك خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھۆكۈمىتى تۆمۈر يولىنى قەشقەر شەھىرىگە تارتىپ كەلدى. ھېيتگاھ، قەدىمى قەشقەر خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ يۇپۇرۇلۇپ كۆچۈپ كىرىشىگە دۇچ كەلدى. ئېيتقىنا قەشقەر جانان كوچاڭدىن كىملىرى، ئەمدى بۈگۈن كىملىرى «باگا يالاجى» ناخشىسىنى توۋلاپ جانان كوچاڭدىن ئۆتمەكچى؟ سەندۇڭلۇق، خۇنەنلىك خىتايلار پويىزنىڭ ۋاگونلىرىغا قاچىلاندى، قەشقەر شەھىرىگە تۆكۈلۈشكە باشلىدى. لەنجۇ - شىنجاڭ تۆمۈر يولى ئۇيغۇرلارغا باياشاتلىق ئېلىپ كېلەمدۇ؟ شىمالى ئۇيغۇرىستاننىڭ كۆمۈر كانلىرىدىن قېزىلىۋاتقان كۆمۈر ۋاگونلارغا قاچىلىنىپ قەشقەرگە كېلىپ تۆكۈلۈپ قەشقەر ئۆلكىسىنىڭ ئېنېرگىيە مەسلىسىنى ھەل قىلامدۇ ياكى ۋاگونلارغا قاچىلىنىپ شاڭخەي شەھىرىگە توشۇلامدۇ؟ ئۇيغۇرىستاننىڭ كۆمۈرى، تۆمۈر رودسى، خام نېفىتلىرى يەر ئاستى بايلىقى زادى قەيەرگە يۆتكىلىدۇ؟

لەنجۇ - شىنجاڭ تۆمۈر يولى ئىقتىسادى تۆمۈر يول دەپ، ئاتالدى. قۇرۇلغاندىن باشلاپ قەشقەر ئۆلكىسىگە زادى قانچىلىك ئىقتىسادى مەنپەئەت يەتكۈزدى؟ قەشقەر ئۆلكىسىدىن ۋاگونلارغا قاچىلىنىپ چىقىپ كەتكەن بايلىق، ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتلىرى پۇلغا ئايلىنىپ

قەشقەرگە قايتىپ كەلدىمۇ، يوق؟ ياكى خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىدىن قەشقەرگە يۆتكەپ كېلىنگەن دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى، دېھقانچىلىق سايمانلىرى، باھاغا باھا قوشۇلغاندا قەشقەر خەلقىنىڭ ئىجتىمائىي سېتىۋېلىش كۈچى بەرداشلىق بېرەلدىمۇ؟

يۇقىرىدا ئېيتقانداك شىمال ئۇيغۇرىستاننىڭ كۆمۈر مەھسۇلاتلىرى قەشقەرگە - جەنۇبى ئۇيغۇرىستانغا ئەمەس شائىخەيگە توشۇپ كېتىلگەنلىكتىن قەشقەر ئۆلكىسى تەۋەسىدە ئېنېرگىيە بولغان ئېھتىياج بىلەن تەمىنلەش ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت گەۋدىلىك بولدى. لەنجۇ - قەشقەر تۆمۈر يولى ئىقتىساد، مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان تۆمۈر يول ئەمەس بەلكى ھەربىي قىسىملارنى توشۇيدىغان ھەربىي تۆمۈر يول، خىتاي كۆچمەنلىرىنى قاچىلاپ كېلىپ قەشقەرگە تۆكىدىغان تۆمۈر يول، ئىقتىسادى جەھەتتە قەشقەر ئىلكىسىگە ھەرقانداق ئىقتىسادى مەنپەئەت يەتكۈزمەيدىغان، بەلكى قەشقەر ئۆلكىسىنى تالان - تاراج قىلىدىغان تۆمۈر يول بولۇپ قالدى.

ئىستراتېگىيەلىك ماددى ئەشپىلار قەشقەر ئۆلكىسىدىن تۆمۈر يول ئارقىلىق توشۇلۇپ كېتەتتى. پاختا قەشقەر ئۆلكىسىدىن توشۇلۇپ كەتتى. قەشقەر ئۆلكىسىدە ئىشلەپچىقىرىلىدىغان پاختا، مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاندا ئىشلەپچىقىرىلىدىغان پاختا مەھسۇلاتىنىڭ %45.5 نى ئىگىلەيدۇ.

ئەمدى كان مەھسۇلاتلىرىغا قارايلۇق !

قەشقەر ئۆلكىسىنىڭ گىئولوگىيەلىك قۇرۇلمىسى ئىنتايىن مول ۋە ئىنتايىن مۇرەككەپ. ھازىر بايقالغان كان مەھسۇلاتلىرى نېفىت، ئالتۇن، تۆمۈر، مىس، خرۇستال، چىرىمتال (چىرىمتال ئەڭ قىممەتلىك كان مەھسۇلاتى ھېسابلىنىدۇ) قوغۇشۇن، سىنىك، كۆمۈش، سېمۇنت، ھاك جىنىسى، قاشتېشى، ئاشتۇزى، بىرىللى، لىتسى، نىئوبى، تانتال، رۇلۇمت، ئېرىتكۈچى ھاك جىنىسى، گۈڭگۈرت، گۈڭگۈرتلۈك تۆمۈر، تاشپاختا، ئۇران

(يەنى ئاتوم بومبىسى ياسايدىغان مەرەن) گېپس قاتارلىق مەدەنلەر قەشقەردىن پويىز ئارقىلىق ئىچكىرى خىتايغا توشۇلۇپ كەتتى. قەشقەر ئۆلكىسى، قەشقەر خەلقى ياغاچ قوشۇق ياساپ بازارغا ئېلىپ كىرىپ سودا - تىجارەت قىلىدىغان قەشقەر خەلقى، بۆشۈك، جامبۇ - جاۋەن ياساپ سودا - تىجارەت قىلىدىغان قەشقەر خەلقى، چاي پەزىلىك، گازىرچىلىق قىلىپ تىرىكچىلىك قىلىدىغان قەشقەر خەلقى، بايلىغىنى كىم ئېلىپ كەتتى؟! يەر ئاستى مەدەن بايلىقىنى، نېفىت بايلىقىنى، تەبىئى گاز بايلىقىنى ھەتتا، پىستە - باداملىرىنى ياڭاق، ئانارلىرىنى ۋاڭۇنلارغا قاچىلاپ كىم قەيەرگە توشۇپ كەتتى؟! تەبىئەت ساڭا پەقەت ساڭىلا ئاتا قىلغان بايلىقلار ئىدىغۇ، بۇ؟! «ئېيتقىنا قەشقەر» يېڭىسار ناھىيىسى، دېھقان، دېھقانچىلىق، يېزا - سەھرا تۇرمۇشى، ئوتتۇرا ئەسىر، 15 - ئەسىردە ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ تۇرمۇش قۇرۇلمىسى قانداق بولسا، ھازىرمۇ ھېچقانداق ئۆزگەرگىنى يوق! خىتاي ئۇيغۇرنى قانداق «ئازاد» قىلىپتۇ؟ خىتاي «شىنجاڭنى قانداق تەرەققىي قىلدۇرۇپ» تۇ؟

قەشقەر خەلقى، 2001 - يىلى يېڭىسار ناھىيە ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 7.92 يۈەن بولدى. («شىنجاڭ يىلنامىسى خىتايچە نەشرى 2002 - يىللىق سانغا قارالسۇن) بىر يىلدا 7.92 يۈەن؟! ئاستىڭغا سالدىغان كۆرپە، ياپىدىغان يوتقىنىڭ بارمۇ، يېڭىسارلىق؟! بىر يىلدا 7.92 يۈەن ئۇچاڭغا كىيىدىغان چاپنىڭ بارمۇ، يېڭىسارلىق! بىر سەر گۆش قانچە پۇل، بىر سەر سۇ ماي قانچە پۇل، بىر ھەپتىلىك ئاشتۇزى قانچە پۇل، يېرىم لېتىر كىرىس قارا چىراققا... قانچە پۇل يېڭىسارلىق؟! 7.92 يۈەن بالاڭ گىردە دەپ، يىغلايدۇ، قىزىڭ ياغلىق دەپ، خەخش قىلىدۇ، ئايالىڭ ھېچنەرسە، ھېچنەرسە دېيەلمەيدۇ، ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ. بالىلىرىڭ ئوقۇيدىغان مەكتەپ بارمىدى، دەپتەر - قەلەم پۇلغا كېلىدۇ، پۇلغا يېڭىسارلىق!!! بىر يىلدا 7.92 يۈەننىڭ قولۇڭغا نەخ تېگىدىغانلىقىدىن گۇمان قىلمەن. قىزىڭ

ھامىلىدار بولدى... كۆيئوغلۇڭ خىتاي كۆچمەنلىرىگە پىلانلىق تۇغۇت بويىچە توختام تۈزگەنلىكتىن، جەرىمانە تۇلىشى كېرەك. 7.92 يۈەن يېڭىسارلىق!!! مۇبادا ئەجەل يېتىپ ئۆلۈپ قالساڭ كېيەنلىك ئېلىشقا پۇل كېتىدۇ، يەرلىك كولاشقا پۇل كېتىدۇ، نەزىر - چىراققا پۇل كېتىدۇ، تۇغقانلىرىڭنىڭ قارىسىنى ئۇشتۇشقا پۇل كېتىدۇ، پۇل ھاياتلىقنىڭ كاپالىتى، پۇل ھايات كەچۈرۈشنىڭ ۋاستىسى. ھازىرقى دۇنيادا پۇل بارلىق! پۇلنىڭ مەنىسى ئەركىنلىك، پۇلنىڭ مەنىسى دېموكراتىيە، پۇلنىڭ مەنىسى كىشىلىك ھوقۇق؛ خىتاي كۆچمەنلىرى بۇ پۇلنى شاڭخەيدە پويىزغا قاچىلاپ، قەشقەرگە ئېلىپ كېلىپ ساڭا تارقىتىپ بەرمەيدۇ، بەلكى سېنىڭ، ئۇيغۇرنىڭ قان تەر بەدىلىگە ئۇيغۇرستاندا ياشايدۇ... بىر ئۇيغۇر دېھقاننىڭ يىللىق كىرىمى بادى - يوق 7.92 يۈەن! يۈز دوللارغىمۇ يەتمەيدۇ..

خىتاي ئەمەلدارلىرى ئوۋمىندا قىمار ئوينايدۇ.

بىر مەيدان قىمار 12 مىليون، پارىخور خىتاي ئەمەلدارلىرى بىر يولى 12 مىليون يۈەننى ئۇتتۇرۇۋەتتى. دەتسكامغا خەجلىۋەتتى... بىر يىلدا 7.92 يۈەن يېڭىسارلىق! دۇنيادا كىشىلەر توۋلاپ يۈرگەن مەۋجۇتلۇق ھوقۇقى، ياشاش ھوقۇقى، تەرەققىيات ھوقۇقى دېگەن ئۇقۇملارنى چۈشەنگىڭ بارمۇ، يېڭىسارلىق!!!

ئۆلۈم يېڭىسارلىق! سەن ئۈچۈن «ھېچبىر تاۋاق بىلەن قوشۇقنىڭ ئارىلىقى بىر كىلومېتىر، ئۆلۈمنىڭ ئارىلىقى ساڭا بىر غېرىچ!». پويىز قەشقەردە گۈدۈك چالدى... ساڭا ئاچارچىلىق، ۋاقتىسىز ئەجەل يېقىنلاپ كەلمەكتە. پويىز قەشقەردە گۈدۈك چالدى، ۋەھىمە، قورقۇنچلۇق بەلكى ئۆلۈمدىنمۇ قورقۇنچلۇق ۋەھىمە! ئۈمىدىڭ بارمۇ، يوقمۇ بىلمەيمەن. ۋەھىمە بىلەن ئۈمىدىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېتىقاد بولىدۇ، دېگەن ئىدى يەنە مېمبەر جەينىمازغا ئولتۇر، يېڭىسارلىق!!!

قىسقىچە مۇلاھىزە

2005 – يىلى 11 – ئاينىڭ 9 – كۈنى

خەلقئارا ۋەزىيەت ۋە خىتاينىڭ ئىچكى ۋەزىيىتى توغرىسىدا مۇلاھىزە 1985 – يىلى گورباچىۋ «يېڭى تەپەككۈر» ماۋزۇلۇق كىتابىنى نەشر قىلىپ، قايتا قۇرۇش سىياسىتىنى پۈتۈن روسىيە زېمىنىدا يولغا قويغاندىن كېيىن 1991 – يىلى بىزنىڭ تىلىمىز بىلەن ئېيتقاندا سوۋېتلەر ئىمپېرىيىسى يېمىرىلدى، ئىجابى سۆز – ئىبارىلەر بىلەن پىكىر قىلغاندا سابىق سوۋېتلەرنىڭ قايتا قۇرۇش سىياسىتى غەلبە قىلدى. سابىق سوۋېتلەر تىنچ يول بىلەن مۇستەقىل بىر قانچە دۆلەتكە پارچىلاندى. خەلقئارا تەجرىبىلەرنى ئەينەك قىلغان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى، مەتبۇئات، ئاخبارات ساھەسىنى كونترول قىلىپ، سابىق سوۋېتلەردە، قايتا قۇرۇشنىڭ غەلبە قىلغان خەۋەرلىرىنى، خىتاي پۇقرالىرىنىڭ بىلىپ قېلىشىنى چەكلىدى. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئىسلاھاتنى ئىقتىساد ساھەسىدىلا قانات يايدۇرۇپ، سىياسى تۈزۈلمە ساھەسىدە ھەرقانداق ئۆزگىرىش ھاسىل قىلمىدى ياكى ئۆزگىرىش قىلالىمىدى. ھەتتا سوۋېتلەردە ئىسلاھات ھەرىكىتىگە رەھبەرلىك قىلغان گورباچىۋنى «رادىكال ئىسلاھاتچى»، «مەغلۇپ بولدى»، «گورباچىۋنىڭ قايتا قۇرۇشى مەغلۇپ بولدى» دەپ ئەيىپلىگەن بولدى.

ئەمدى جۇڭگو قانداق ۋەزىيە ئىچىگە كىرىپ قالدى؟

جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى ئىچكى تالاش – تارتىش قىلىپ، جۇڭگونىڭ دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ كىرىشىنى 17 يىل كېچىكتۈرگەن بولسىمۇ، ئاخىر 2001 – يىلى 12 – ئايدا دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ كىرىشكە مەجبۇر بولدى. ھازىرغىچە تولۇق بولمىغان مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا ئامېرىكىنىڭ 400 دىن ئارتۇق چوڭ سودا شىركەتلىرىنىڭ 300 دىن ئارتۇقى خىتاينىڭ بازىرىغا كىرىپ بولدى.

ئەنگلىيە، گېرمانىيە قاتارلىق يەنە باشقا غەرب دۆلەتلىرىنىڭ قانچىلىغان شىركەتلىرى جۇڭگونىڭ ئىچكى بازىرىغا كىرىپ بولدى؟ قىسقىسى جۇڭگونىڭ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار ئىقتىسادنىڭ %75 چەت ئەل مالىيە گۇرۇھلىرىنىڭ قولىغا ئۆتۈپ بولدى. ئىقتىساد ئۆتۈپ بولغان ئىكەن، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى، كوممۇنىست خىتايىلار جۇڭگودا قانچە ۋاقىت ھوقۇق تۇتۇپ تۇرالايدۇ؟ يېقىندا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى رومس فىلت ئەركىن سودىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەركىن جەمئىيەت، دېموكراتىيەلەشكەن جەمئىيەت كېرەك دەپ، دەل جايدا كۆرسەتتى.

يۇقىرىدا خىتاينىڭ ئىچكى ۋەزىيىتى توغرىسىدا قىسقىچە توختالدىق. ئەمدى خىتاينىڭ تاشقى ۋەزىيىتىگە كىلەيلى. 10 - ئاينىڭ 29 - كۈنى ۋاشىنگىتوندا ئامېرىكا، ياپونىيە دۆلەتلىرىنىڭ دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىرى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى دەرىجىلىك بىر يىغىن بولۇپ ئۆتتى. يىغىندا ئامېرىكا، ياپونىيە ھەربىي ئىشلار ھەمكارلىقى ئوتتۇرىغا چىقتى. ئېنىقراق ئېيتقاندا ئاسىيا - تىنچ ئوكيان رايونىنىڭ كەلگۈسى سىياسى مەنزىرىسى ۋە تەيۋەن بوغىزىنىڭ كەلگۈسى بىخەتەرلىك ۋەزىيىتى، ئامېرىكا بىلەن ياپونىيەنىڭ ھەربىي ئىشلار ھەمكارلىقى تەرىپىدىن بەلگىلىنىپ بولدى، دېيىشكە بولىدۇ.

خاتىرىلەش

2005 - يىلى 11 - ئاينىڭ 18 - كۈنى

خۇياۋباڭنى خاتىرىلەش نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ؟
خىتاي مۇستەملىكىچىلەر ھۆكۈمىتى سابىق سېكرىتار خۇ ياۋ باڭنى خاتىرىلەشكە تەييارلىق قىلدى. پىرىزدېنت بوش بېيجىڭنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھارپىسىدا، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ خۇياۋ باڭنى كۆتۈرۈپ چىقىشى ئامېرىكىغا ياخشىچاق بولۇشنىڭ بىر قەدىمى ھېسابلىنسا، خىتاي

ھۆكۈمىتىنىڭ سىياسى تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا، قانۇن تۈزۈش ۋە پۇقرالارنىڭ قانۇن تۈزۈشكە ئىشتىراك قىلىشىغا يول قويۇش، سىياسى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ خۇياۋباڭنى خاتىرىلەش ئارقىلىق خىتايىنى دېموكراتىيىگە يۈزلەندۈرۈشنىڭ بىر قەدىمى بولۇپ قالامدۇ، ياكى رەڭگۈزۈلۈشنىڭ ئىككىنچى قەدىمى بولۇپ قالامدۇ، قانداق؟

1978 - يىلى «ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى» توغرىسىدا باشلانغان مۇنازىرە خىتاي جەمئىيىتىدە دېموكراتىك كەيپىيات پەيدا قىلغاندا، كىشىلەر نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەي قايىمۇقۇپ يۈرۈشكەن «ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى» مۇنازىرىسى ئارقىلىق خىتاي جەمئىيىتىدە دېموكراتىك كەيپىيات پەيدا قىلىپ، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورنىتىشقا تەييارلىق قىلغانلىقىنى كىم ئويلىغان دەيسىز؟

شۇ يىللاردا ئۇۋال قىلىنغان ئادەملەر، ناھەق تۈرمىلەرگە قامالغان ئادەملەر 1977 - يىللاردىن باشلاپ تۈرمىدىن قويۇپ بېرىلىپ ئاتالمىش ئەسلى قىياپىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن .

1979 - يىلى 1 - ئايدا خىتاي ھۆكۈمىتى، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتتى. ئوخشاشلا بىر ۋاقىتتا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، تەيۋەن، گومىنداڭ ھۆكۈمىتى بىلەن بولغان بارلىق دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلەرنى ئۈزۈپ تاشلىدى.

كىشىلەرنى تېخىمۇ كۆپ ئويغا سالىدىغان يەنە بىر تەرەپ شۇ بولدىكى، شۇ ۋاقىتتا خىتاي ھۆكۈمىتى، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورنىتىپ بولغاندىن كېيىن، 1980 - يىلى تىبەت توغرىسىدا ئالتە ماددىلىق سىياسەت، شىنجاڭ (ئۇيغۇرىستان) توغرىسىدا ئالتە ماددىلىق سىياسەت بەلگىلەپ ئوخشاشلا ۋاقىتتا تىبەتتىن، شىنجاڭ يەنى ئۇيغۇرىستاندىن چېكىنىپ چىقىشنى قارار قىلغان، ھۆججەت ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىغا يېتىپ كەلگەندە، خىتايىنىڭ ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومى ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى

چاقىرىپ، چېكىنىشنىڭ ئىجابى سەۋەبلىرىنى، تەرتىپلىرىنى، قاچان چېكىنىشىنى، چېكىنىشتىن ئاۋۋال شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خىزمەتلىرىنى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇشنى مۇزاكىرە قىلىشقان، خۇياۋباڭ ئاقلانلىق قىلغانىدى؟ خىتاي دېموكراتىك جەمئىيەتكە ئۆتۈشتىن ئاۋۋال تىبەت، ئۇيغۇرلار مەسىلىسى ھەل قىلىۋېتىشنى ئويلىغانىدى؟ سىياسەت ساھەسىدە مۇنداق ئۆزگىرىش ھاسىل قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى نېمە ئىدى؟ بولۇپمۇ ئۇيغۇرىستاندىن، تىبەتتىن چېكىنىپ چىقىشىنى بەلكى ئوخشاشلا ۋاقىتتا چېكىنىپ چىقىشىنى قارار قىلىشنىڭ ئامېرىكا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى نېمە ئىدى؟ ئىككى دۆلەتنىڭ دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورنىتىشىدا تىبەت مەسىلىسى، ئۇيغۇرىستان مەسىلىسى بىر مەسىلە بولۇپ قالغانىدى؟ ھېچكىم، ھېچنەرسە دەپ بېرەلمەيدۇ. ئەمما، كىشىلەر پەرەز قىلىشقا، قىياس قىلىشقا تامامەن ھوقۇقلۇق.

پىرىزدېنت بوش 9 - كۈنى دالاي لامانى ئادەتتىن تاشقىرى يۇقىرى دەرىجىدە قوبۇل قىلدى، ئاسىيا سەپىرىدە خىتاي، تەيۋەننىڭ دېموكراتىيىسىدىن ئۆگىنىشى كېرەك، دېدى. لىدىڭخۇي ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە كىرىپ بىمالال نۇتۇق سۆزلىدى. 7 - ئاينىڭ 10 - كۈنى دۆلەت ئىشلار كاتىپى كاندىلىزا رايىس خانىم خىتاي رەھبەرلىرى تەيۋەن دۆلەت باشلىقى چىن شۈي يىەن ۋە تىبەتنىڭ داھىسى دالاي لاما بىلەن سۆھبەتكە ئولتۇرۇشى كېرەك دەپ، كۆرسەتكەن. سىياسى ۋەقەلەر بىر سىستېمىدا ھەرىكەتكە كەلگەندەك تەسىر بېرىدۇ، كىشىلەرگە 11 - ئاينىڭ 14 - كۈنى بېيجىڭدە ئۆتكۈزۈلگەن خىتاي، ئامېرىكا مۇناسىۋەتلىرى تەتقىقاتى يىغىنىدا، خىتاي تەتقىقاتچىلار تەيۋەن مەسىلىسى جۇڭگونىڭ ئىچكى ئىشى دېگەندە، ئامېرىكىلىق سابىق يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلار: تەيۋەن مەسىلىسى ئوخشاشلا ئامېرىكىنىڭمۇ ئىچكى ئىشى دەپ، كۆرسەتتى... تەيۋەن مەسىلىسىگە مۇناسىۋەتلىك كەسكىن مۇنازىرە بولۇپ ئۆتتى. دەل شۇنداق پەيتلەردە، خەلقئارا سىياسى مۇھىت ئىچىدە، خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردە ئۆزگىرىش

بولۇۋاتقان پەيتلەردە خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەشنى قارار قىلىشى ئەلۋەتتە ياخشى بىراق، خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەش پائالىيىتى بىر خىل رەسمىيەتچىلىكلا بولۇپ قالماسلىقى لازىم. خىتاينىڭ جەمئىيەت تەرەققىياتى يالغۇز - يېگانە ئىقتىسادنىڭ تەرەققىياتى بىلەنلا بەلگىلەنمەيدۇ. مەنئىيەت، ئىجادى ئىقتىرا كۈچىنىڭ تەرەققىياتى، ئەركىن جەمئىيەت كەيپىياتى ئەركىن بازار، بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ھەققى مەنلىك تەرەققىياتتا بىر - بىرىنى شەرت قىلىدىغان ئامىللاردۇر. خەلقئارا بېسىم جۇڭگوغا مۇناسىۋەتلىك خەلقئارا ۋەزىيەت پىشىپ يېتىلگەندەك تۇرامدۇ، قانداق؟ خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەش يۇقىرىقى ۋەزىيەتكە ماسلاشقانلىقىمۇ، قانداق؟ خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەش ئەگەر توسقۇنلۇق پەيدا بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا جۇڭگودا دېموكراتىك ئۆزگىرىشنىڭ باشلىنىشى بولۇپ قالامدۇ، قانداق؟

باھا

2005 - يىلى 11 - ئاينىڭ 19 - كۈنى

پىرىزدېنت بوشنىڭ بېيجىڭ سەپىرىگە باھا .

پىرىزدېنت بوش 19 - كۈنى بېيجىڭغا يېتىپ كەلدى. يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ئاسىيادا باشقا دۆلەتلەرگە قاراتقان سەپىرىدە 78 قېتىم جۇڭگونى دېموكراتىيىلەشتۈرۈش توغرىسىدا توختۇلۇپ ئۆتتى. خىتاي كوممۇنىستلىرى تەبىئەتنىڭ دېموكراتىيىسىنى ئۆگىنىش كېرەك دەپ كۆرسەتتى. شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك گېزىتلەر، پىرىزدېنت بوش بېيجىڭدە خىتاي رەھبەرلىرى بىلەن جىددى سىياسى سۆھبەت ئۆتكۈزدى دەپ، خەۋەر قىلدى.

جىددى ئۆتكۈزۈلگەن سىياسى سۆھبەتنىڭ مەزمۇنى نېمە؟ دىپلوماتىيە ساھەسىدە ئاشكارە بولمىغاندىن كېيىن گېزىتلەرمۇ بۇ توغرىدا زۇۋان سۈرەلمىدى.

11 - ئاينىڭ 13 - كۈنى دالاي لاما ۋاشىنگىتوندا 16 مىڭ كىشىلىك دوكلات بېرىش يىغىنى تەشكىللىگەن. بۇ يىغىن داغدۇغۇلۇق ۋە ئۈنۈملۈك بولغان ئىدى. مۇڭغۇللارنىڭ، ئۇيغۇرلارنىڭ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا تارتىۋاتقان ئازابلىرىنىمۇ دالاي لاما بىر - بىرلەپ سۆزلەپ ئۆتتى.

مۇخبىرلار، خىتاي تىبەتكە قاچان تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن دەپ، سوئال قويغاندا، 1949 - يىلى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندا ماۋ زېدۇڭ بىلەن ستالىننىڭ مۇناسىۋىتى ئىنتايىن يېقىن ئىدى. كوممۇنىستىك ئىنتىرناتسىئونالنىڭ يەر شارى خاراكتېرلىك ئىنقىلاب ئىستراتېگىيىسى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تىبەتكە تاجاۋۇز قىلىپ كىرىشىنىڭ سەۋەبى بولۇپ قالغان ئىدى دەپ، كۆرسەتتى، دالاي لاما .

كوممۇنىستىك ئىنتىرناتسىئونالنىڭ، خەلقئارا كوممۇنىزم ھەرىكىتىنىڭ ۋە ستالىننىڭ دىپلوماتىيە ساھەسىدىكى ھىلە - نەيرەڭلىرىنىڭ تىبەتكە ئوخشاشلا خىتاي كوممۇنىستلار ئارمىيىسىنىڭ ئۇيغۇرىستانغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىشىنىڭ سەۋەبى بولۇپ قالغانلىقىنى تارىخ تېخى ئۇنتۇپ قالمىغان بولسا كېرەك. ھازىرغىچە دالاي لاما، خەلقئارا كوممۇنىزم ھەرىكىتىنىڭ ئىستراتېگىيلىك مەخسەتلىرىنى تۈزۈپ چىققان ستالىن ئېقىمىدىكىلەرنىڭ خىتاي قىزىل ئارمىيىسىنى تىبەتكە باشلاپ كىرگەنلىكىنى ئېغىزغا ئېلىپ باقمىغان ئىدى. تىبەت، تىبەت خەلقىگە مەنسۇپ، تىبەتنىڭ سىياسى ئىستىقبالىنى تىبەت خەلقى بەلگىلەيدۇ، دېگەن سىياسى ئىبارىمۇ دالاي لامانىڭ ۋەزىنىلىك تەلەپپۇزى بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

قىزىقى شۇ يەردىكى دالاي لاما 13 - كۈنى 16 مىڭ كىشىلىك يىغىن تەشكىللىگەندىن كېيىن، 14 - كۈنى بېيجىڭدە «خىتاي - ئامېرىكا مۇناسىۋەتلىرى تەتقىقاتى يىغىنى» بولۇپ ئۆتتى. گېزىتلەر بۇ يىغىنغا «تەيۋەن مەسىلىسى بويىچە خىتاي كوممۇنىستلىرى بىلەن ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى كەسكىن ئېلىشقان يىغىن بولدى» دەپ باھا بېرىشتى.

خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەش

2005 – يىلى 11 – ئاينىڭ 28 – كۈنى

خۇياۋ باڭنىڭ سىياسى پاجىئەسى ۋە خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەشنىڭ سىياسى ئارقا كۆرۈنۈشى

ئامېرىكىلىق پروفېسسور ياڭ لى يۇ، رەئىس خۇجىنتاۋنىڭ خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەش پائالىيىتى ئۇيۇشتۇرغانلىقىنى، ۋاپاغا، ۋاپا قىلىش دەپ، چۈشەندۈرىدىغان بولساق، خۇجىنتاۋغا ئادىل باھا بەرمىگەن بولىمىز. خۇياۋ باڭنى خاتىرىلەشكە مۇناسىۋەتلىك خۇجىنتاۋ ئەپەندىنىڭ باشقا بىر غەربى بار دەپ، كۆرسەتتى.

خۇياۋباڭ 1978 – يىلى خىتاي كوممۇنىستلار پارتىيىسى 11 – نۆۋەتلىك 3 – ئومۇمىي يىغىن چاقىرىلغاندىن كېيىن، ئېتىراپ قىلىشىمىز لازىمكى، خىتاينىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا تۇرغان خىتاي جەمئىيىتىنى پۇقرالار جەمئىيىتىگە ئايلاندۇرۇش يولىدا كۆپ خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن سېكرىتار ئىدى. «يازغۇچىلار ئۆزلىرى ئۆزلىرىگە ئىگە بولۇشى كېرەك» دەپ كۆرسەتكەن خۇياۋباڭ ئىش بېشىدا تۇرغان يىللاردا، مەتبۇئات، نەشرىياتچىلىق ساھەلىرى پۈتۈنلەي بولمىسىمۇ بىر ئاز قويۇۋېتىلگەن. ئۇۋال قىلىنغان، ناھەق قولغا ئېلىنغان كىشىلەر تۈرىمىلەردىن قويۇۋېتىلگەن. خىتاي جەمئىيىتىدە، ئەدەبىيات – سەنئەت ساھەسىدە دوكلات ئەدەبىياتى جانلىنىپ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ئورداكەشلىك، گۇپياچىلىق، مەدھىيەۋازلىق ئاخىرلىشىپ خىتاينىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرى جانلىنىپ «پاش قىلىش ئەدەبىيات ئېقىمى» بارلىققا كەلگەن ئىدى. مۇبادا خىتاي جەمئىيىتى شۇنداق جانلىنىشى مەسىلەن، جامائەت پىكرى ساھەسىدە جانلىنىشى باشتىن كەچۈرمىگەن بولسا، شۇ چاغدا خىتاي جەمئىيىتى ئىچكى جانلىنىش ئارقىلىق ئويغىنىشنىڭ يېڭى دەۋرىگە كىرمىگەن بولسا 1989 – يىلى

تيەنئەنمەن مەيدانىدا دېموكراتىك ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ يۈز بېرىشىنى تەساۋۇر قىلغىلى بولمايتتى.

قايتا يەنە بىر قېتىم تەكرارلاشقا رۇخسەت قىلغۇلار! مەيلى ھازىر بولسۇن ياكى كەلگۈسىدە بولسۇن، خىتايدا ئاز - تولا دېموكراتىك جانلىنىش ئوتتۇرىغا چىقىدىغانلا بولسا مەسىلىنىڭ سىياسى خاھىشى ئاۋۋال مىللى مەسىلىگە بېرىپ چىتىلىدۇ.

خۇددى شۇنداق خۇياۋباڭنىڭ ئاقلانە سىياسەتنى يولغا قويۇشى دېگۈدەك ئاۋۋال ئۇيغۇر مەسىلىسى ۋە تىبەت مەسىلىسى بىلەن باشلانغان ئىدى.

مۇبادا خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ سابىق سېكرىتارى خۇياۋباڭ تىبەت توغرىسىدا ئالتە ماددىلىق سىياسەت، شىنجاڭ (ئۇيغۇرىستان) توغرىسىدا ئالتە ماددىلىق سىياسەت بەلگىلەپ ئوخشاشلا بىر ۋاقىتتا تىبەتتىن، ئۇيغۇرىستاندىن خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ مۇستەملىكىگە ئاپپاراتىنى چېكىندۈرۈشىنى قارار قىلمىغان بولسا بەلكى يەر ئاستى تەرەتخانىغا مەجبۇرى چۈشمىگەن، يۈرەك ئاغرىقى قوزغۇلۇپ تەرەتخانىدا ئۆلۈپ قالغان بولاتتى. خۇياۋباڭنىڭ تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىشى، ھوقۇقىنى تاپشۇرۇشقا مەجبۇرلىنىشى، سولچى دەپ ئاتالغان خىتاي مىللەتچىلىرىنىڭ خىتاينىڭ سىياسى ئەنئەنىسى بويىچە بىر مەيدان ئوردا سىياسى ئۆزگىرىشى قىلغانلىقىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. «خۇياۋباڭ خاتالاشتى»، «تارىخى خاتالىق ئۆتكۈزدى»، «بۇرژۇئازىيە ئەركىنلىكىنى يامرىتتەۋەتتى» دېگەندەك، ئەڭ مۇھىمى خىتاينىڭ مىللەتچى كوممۇنىستلىرى خۇياۋباڭنىڭ تىبەتتىن، ئۇيغۇرىستاندىن چېكىنىپ چىقىشىنى قارار قىلىشىنى قوبۇل قىلالمىغان ئىدى.

يېقىندا دالاي لاماڭ: «خۇياۋباڭ دەۋرىدىلا تىبەت مەسىلىسى ھەل بولۇپ كېتەتتى، دەپ كۆرسەتكەنلىكى، خىتاي تارىخىنىڭ دەل يۇقىرىقى تارىخى - سىياسى دەۋرىنى كۆزدە تۇتقان يالغۇز يۇقىرىقىلارلا ئەمەس رەئىس خۇجىنتاۋنىڭ تەيۋەن مەسىلىسىدە پاسسىپ ھالەتتىن ئاكتىپ

تەشەببۇسكارلىققا ئۆتكەنلىكى كىشىنى قايمۇقتۇرىدىغان يېڭىلىق بولۇپ قالدى. لىيەنجەن، سوڭ قاتارلىق گومىنداڭ پارتىيىسىنىڭ ئۈچ نەپەر ۋەكىلىنى تەيۋەندىن چوڭ قۇرۇقلۇقنى زىيارەت قىلىشقا تەكلىپ قىلىپ، تەيۋەندە ھاكىمىيەت سىرتىدىكى پارتىيىنىڭ داھىلىرىنى جۇڭنەنخەيدە ئۆزى شەخسەن قوبۇل قىلدى. ھەتتا، ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقۇق، دېموكراتىيە ۋە ئۇيغۇرىستان مۇستەقىللىقى ھەرىكىتىنىڭ جەڭچىسى رايىيە قادىرنى ئۈرۈمچى باچاخۇ تۈرمىسىدىن قويۇپ بېرىپ، ئامېرىكىنىڭ تەلەپ مەخسەتلىرىگە يانداشتى. رەئىس خۇجىنتاۋ ۋە بېيجىڭ دائىرلىرى شياڭگاڭ دېموكراتلىرىغا قاراتقان سىياسى پوزىتسىيىسىنى قاتمىللىقتىن جانلىقلىققا ئۆزگەرتتى .

خۇجىنتاۋ بۇ يىل 9 - ئاينىڭ باشلىرىدا بېيجىڭدە ئۆتكۈزۈلگەن 22 - نۆۋەتلىك دۇنيا قانۇن تەتقىقاتى يىغىنىدا نۇتۇق سۆزلەپ: دېموكراتىيە شەكىللىرىنى بېيىتىش، دېموكراتىك تۈزۈمنى ساغلاملاشتۇرۇش (قايسى دېموكراتىك تۈزۈمنى)، پۇقرالارنىڭ دېموكراتىك سايلام، دېموكراتىك ئۇسۇلدا سىياسەت بەلگىلەش، دېموكراتىك باشقۇرۇش، دېموكراتىك نازارەت قىلىش ھوقۇقلىرىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش توغرىسىدا توختۇلۇپ ئۆتتى. راست بولسۇن، يالغان بولسۇن خىتاي ھۆكۈمىتى ۋە خۇجىنتاۋ 10 - ئاينىڭ 19 - كۈنى «جۇڭگونىڭ دېموكراتىك سىياسى قۇرۇلۇشى» ماۋزۇلۇق ئاق تاشلىق كىتاب ئېلان قىلدى.

چەت ئەللەردە ياشاۋاتقان ۋە خىتاي جەمئىيىتى خىتايلىرىنىڭ خۇجىنتاۋدىن كۈتكەن ئۈمىدى زور بولدى. «دېموكراتىيە»، «سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە» دېگەن سۆزلەرنى ماۋ زېدۇڭ ھۆكۈمرانلىق قىلغان مەزگىللەردىن تاكى ھازىرغىچە تەكرارلاپ كەلگەن خىتاي رەھبەرلىرىنىڭ سەمىمىيىتى، جۈرئىتى زادى قانچىلىك؟ ئىچكى - تاشقى ۋەزىيەتنىڭ پىشىپ يېتىلىشىدىن قارىغاندا، ئەگەر ئالاھىدە ئۆزگىرىش بولمايدىغان بولسا، دەۋىر خۇجىنتاۋ ئەپەندىنى تاللىۋالدىمۇ

ياكى خۇ جىنتاۋ ئەپەندى دەۋىرنى تاللىۋالدىمۇ ياكى يەنە بىر قېتىملىق خىتايچە رەڭۋازلىقمۇ؟

جۇڭگو ياپونىيە مۇناسىۋەتلىرى

2005 – يىلى 11 – ئاينىڭ 28 – كۈنى

ئاسىيا تىنچ ئوكيان ئىقتىسادى ھەمكارلىق يىغىنىدا، رەئىس خۇجىنتاۋ ياپونىيەنىڭ ۋەزىرى كۇزۇمى بىلەن كۆرۈشۈشنى رەت قىلدى. خىتاي – ياپونىيە دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتقان كۈندىن باشلاپ تاكى بۈگۈنگىچە ياپونىيە ھەر يىلى جۇڭگوغا 18 مىليارد ياپونىيە ئۆسۈمىسى ياردەم بېرىش تەرتىپىنى ساقلاپ كەلگەن. خىتاينىڭ ھەرقانداق بىر رەھبىرى ھازىرغىچە ياپونىيەنىڭ خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىگە ئۆسۈمىسى ياردەم بېرىشنى رەت قىلماي مەمنۇنىيەت بىلەن قوبۇل قىلىپ كەلدىغۇ؟ خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەملىكەت بويىچە سەھىيە سىستېمىسىنى ئېلېكترونلۇق تىببى ئۈسكۈنىلەر بىلەن ھەقسىز تەمىنلىگەن دۆلەت ياپونىيە ئىدىغۇ؟ خىتاينىڭ دۆلەت رەھبەرلىرى ھازىرغىچە ياپونىيە تەرەپنىڭ خىتاي جۇمھۇرىيىتىگە تاجاۋۇز قىلغانلىقىدىن ئىبارەت تارىخى ئەسلىمىلەرنى ئېتىراپ قىلىشنى تەلەپ قىلىپ كەلدى. بىراق، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، ئەينى چاغدا ياپونىيە ئارمىيىسىنىڭ فېرلغاربېرغا ھۇجۇم قىلغانلىقىنى ياپونىيە تەرەپنىڭ ئېتىراپ قىلىشىنى بىر قېتىم تەلەپ قىلمىدى.

ئۇرۇش دېگەن بەربىر ئۇرۇش. ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە ساقلانغىلى بولمايدىغان ئالاھىدە ھادىسىدۇر. «دۆلەتلەر ئارا مۇناسىۋەتلەردە مۇتلەق دۈشمەنلىكمۇ بولمايدۇ، مۇتلەق دوستلۇقمۇ بولمايدۇ» دۆلەتلەر ئارا مۇناسىۋەتتە پەقەت پايدا – زىيان توقۇنىشىلا بولىدۇ، خالاس.

تارىختا، تىنچ ئوكيان ئۇرۇشى قانداق پارتلىدى؟ ياپونىيەنىڭ مانجۇرىيەگە زېمىن تەلپى بار ئىدى؛ ياپونىيەنىڭ غەرب مۇستەملىكىچىلىرىنى

ئاسيادىن قوغلاپ چىقىرىش غايىلىرى ئۇرۇشقا مۇراجىئەت قىلدى. شەرقىي ئاسىيانىڭ كېسەل كۆرىشى خىتايىنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈش، خىتايغا مەدەنىيەت ئۆگىتىش ئۇلۇغ ئوكيان ئۇرۇشىنىڭ سىياسى مەخسەتى ئىدى. شۇڭا ياپونىيىلىكلەر شەرقىي - جەنۇبىي ئاسىيا ئورتاق گۈللىنىش چەمبىرىكى» نى كۈزۈتۈپ چىقتى. خىتاي گومىنداڭى ۋە خىتاي كوممۇنىستلىرى ياپونىيىنىڭ ئاسىيا ۋە تىنچ ئوكيان سىياسىتىنى «تاجاۋۇزچىلىق» دەپ تەرىپلىدى. 1960 - 1970 - يىللىرى خىتايچە مۇستەبىتلىنىمى ئەڭ يۇقىرى چەككە يەتكۈزۈپ ماۋ زېدۇڭ «ئىنسانىيەتنى ئازاد قىلايلى» دەپ، شۇنار توۋلىغان. ئىنسانىيەتنى ئازاد قىلىش بۇياقتا تۇرسۇن، ئوردا سىياسى ئۆزگىرىشى ئارقىلىق كارىۋاتقا بەنت قىلىنغان ماۋ زېدۇڭ ھەتتا، ئاخىرى ئۆزىنىمۇ ئازاد قىلالمىدى. تىراڭبىدىلىك ھەسرەت ئىچىدە ئالەمدىن ئۆتتى. دىڭ شياۋپىڭنى يوقىتىلى، دېگەن شۇنار بىلەن مەدەنىيەت ئىنقىلابىنى باشلىغان ماۋ زېدۇڭ مەدەنىيەت ئىنقىلابى ئاخىرلاشقاندا، دىڭ شياۋپىڭنىڭ تەختكە چىقىشقا شارائىت يارىتىپ بەرگەن ماۋ زېدۇڭ ئىدى. «ئىنسانىيەتنى ئازاد قىلىش» ئۇرۇشتىن دېرەك بېرەتتى. «شەرقىي - جەنۇبىي ئاسىيا ئورتاق گۈللىنىش چەمبىرىكى» تىنچلىق، ئاسايىشلىق، تەرەققىيات، ئۆزئارا ياردەم ئىچىدە گۈللىنىشتىن دېرەك بېرەتتى. ياپونىيە ئۇرۇشخۇمار دۆلەت بولدىمۇ ياكى خىتاي ئۇرۇشخۇمار دۆلەت بولۇپ قالدۇمۇ؟ ياپونىيە ئارمىيىسىنىڭ فىلغارىيىغا ھۇجۇم قىلىشى بىردىنبىر خاتارلىق بولۇپ، بۇ ئۇرۇش بەلكى ياپونىيە ئارمىيىسىنىڭ ئۇرۇشتا يېڭىلىنىشنى باشلىنىشى بولۇپ قالغان ئىدى.

بۈگۈنمىزگە قايتىپ كەلسەك، قاتمۇ - قات قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەن خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي - جەنۇبىي ئاسىيادا دەرىجىدىن تاشقىرى دۆلەت بولۇشنىڭ، ياپونىيىگە خىرىس پەيدا قىلىپ ئاسىيادا دەرىجىدىن تاشقىرى دۆلەت بولۇشنىڭ چۈشىنى كۆرمەسلىكى لازىم. تەيۋەنگە

ھۇجۇم قىلىپ يەتتە كۈندە تەيۋەننى ئىشغال قىلمەن، دەپمۇ جۆيلىمەسلىك لازىم .

«جۇڭگو - ياپونىيە ئوتتۇرىسىدىكى رىقابەت كۈرەشكە ئايلاندى دەپ، ماۋزۇ قويغان ماقالىدا «دۇنيا گېزىتى» ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەشنىڭ سىجىللىقى كۈچەيگەنسىمۇ ياپونىيە - خىتاي دۆلەتلىرىنىڭ مۇناسىۋىتى ئۇرۇشقا ئايلىنىشى مۇمكىنمۇ؟ دەپ، سوئال قويۇپ ياق، دېدى. بۇ گېزىت، ئۇرۇش قىلغاندا قانچىلىك بەدەل تۆلەيدىغانلىقىنى ياپونىيە ئوبدان بىلىدۇ، شۇنداقلا خىتاي رەھبەرلىرىمۇ ياپونىيەنى ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرىشنىڭ جۇڭگو ئۈچۈن ئېيتقاندا ئاقسۇتېنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدۇ دەپ، كۆرسەتتى.

خىتاي ئىككى تۈرلۈك قانۇنغا قول قويدى

2005 - يىلى 12 - ئاينىڭ 13 - كۈنى

1998 - يىلى 1997 - يىلى خىتاي ھۆكۈمىتى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىككى تۈرلۈك كىشىلىك ھوقۇق توغرىسىدا تۈزۈلگەن قانۇنلىرىغا قول قويغان ئىدى.

ھەر يىلى 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق كۈنىنى خاتىرىلەش ھەرقايسى ئەللەردە ھەرخىل يول بىلەن ئېلىپ بېرىلاتتى. بۇ يىل ھەم شۇنداق ئېلىپ بېرىلدى. جاھان مەتبۇئاتلىرى ۋە كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرى بۇ كۈننىڭ قانداق كۈن ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم كىشىلەرنىڭ سەمگە سېلىپ قويدى. كىشىلىك ھوقۇقنى ئۇيغۇرىستاندا، تىبەتتە دەپسەندە قىلىپ كېلىۋاتقان خىتاي مۇستەملىكچىلىرى مەتبۇئات يۈزىدە بولسىمۇ بىر ئېغىز گەپ قىلالىمىدى.

1948 - يىلى 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق خىتاپنامىسى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندە قىلىنغان ئەللەردە خەلق كىشىلىك ھوقۇقنى قوغداش جەھەتتە ھارماي

– تالماي، چېكىنمەي تۈرلۈك ۋاستىلەرنى ئىشقا سېلىپ كۈرەش قىلىپ ئۆزلىرىگە تەبئەت ئاتا قىلغان لېكىن مۇستەبىت ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغان تەبىئى كىشىلىك ھوقۇقلىرىنى قولغا كەلتۈردى.

نەتىجىلەر مۇئەييەنلەشكەن، كىشىلەرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق تەلەپ قىلىش كۈرەشلىرى تازا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەن، بولۇپمۇ 60 – يىللاردا ئافرىكا قىتئەسىدە قىسقا مۇددەت ئىچىدە 50 دۆلەت مۇستەقىللىق جاكارلىغاندىن كېيىن، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى دۇنيا مىقياسىدا جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىۋاتقان كىشىلىك ھوقۇق ئۈچۈن كۈرەش قىلىشنىڭ ۋەزىيىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق خىتاپنامىسىنىڭ ماددا – پرىنسىپلىرىنى ئاساس قىلىپ، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئومۇمى يىغىنىدا 1966 – يىلى 12 – ئاينىڭ 16 – كۈنى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىككى تۈرلۈك قانۇنى «ئىقتىساد، جەمئىيەت، مەدەنىيەت ھوقۇقى خەلقئارا ئەھدىنامىسى» ۋە «پۇقرالار ھوقۇقى ۋە سىياسى ھوقۇق خەلقئارا ئەھدىنامىسى» نى ماقۇللىدى.

ھەر پارچە قانۇننىڭ 1 – ماددىسىدا: بارلىق خەلقلەر ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەش ھوقۇقىغا ئىگە، دېيىلدى. لوگىكىلىق ھۆكۈم بىلەن ئاياغلاشقان 1 – ماددا، جۈملە شەكلىدە چېكىت بىلەن ئاياغلاشقان بولدى.

1979 – يىلى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ قاتناشقان جۇڭخۇا خەلق رېسپوبلىكىسى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ بىخەتەرلىك كومىتېتىغىمۇ ئەزا بولۇپ كىرگەن تۇرۇقلۇق تاكى 1997 – يىلى 3 – ئايغىچە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ خىتاپنامە، نىزامنامە، قانۇنلىرىغا قول قويۇشنى رەت قىلىپ كەلدى. خەلقئارا بېسىمغا، بولۇپمۇ ئامېرىكا خەلقىنىڭ بېسىمىغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن جۇڭخۇا تەبىئىيەتنىڭ بەلگىلىرى شۇ ۋاقىتتا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا دائىمى تۇرۇشلۇق ۋەكىلى چىن خۇا سۈنگە بۇيرۇق چۈشۈرۈپ 1997 –

يىلى ۋە 1998 - يىلى جۇڭخۇا خەلق رېسپوبلىكىسى يۇقىرىقى ئىككى قانۇنغا ئىمزا قويغان .

ختاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى ھازىرغىچە «پۇقرالار ھوقۇقى ۋە سىياسى ھوقۇق خەلقئارا ئەھدىنامىسى» نى مۇھاكىمە قىلىپ تەستىقلاشنى رەت قىلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ قانۇنلىرى بىلەن قارشىلىشىپ، تامام تەتۈر يول تۇتۇپ، 2005 - يىلى 2 - ئايدا جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى دۆلەت مەھكىمىسىنىڭ «مىللى تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىنى قايتا شەرھىلدى ۋە قانۇن تۈزۈش تەرتىپلىرىگە خىلاپ ھالدا بۇ قانۇننى تولۇقلىغاندەك بولدى. قانۇننىڭ 1 - ماددىسىدا: «ختاي جۇمھۇرىيىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە كۆپ مىللەتلىك دۆلەت دېيىلدى. ئۆزگەرتىلگەن، ياساپ چىقىلغان خىتاي تارىخىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ئاپتونومىيە قانۇنىنى تۈزەشكە تارىخى ئاساس قىلماقچى، «كۆپ مىللەتلىك دۆلەت» دېگەن سىياسى ئىبارىنى ئاپتونومىيە قانۇنىنى تۈزەشتە يېتەكچى ئىدىيە قىلماقچى بولدى ياكى شۇنداق قىلدى. خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى تۈزۈپ تارقاتقان ئاتالمىش ئاپتونومىيە قانۇنىنى، ئۇيغۇرىستاندا ئۇيغۇرلار قوبۇل قىلمىدى. چۈنكى، بۇ قانۇننى تۈزۈشكە ئۇيغۇرنىڭ قانۇن شۇناسلىرى قاتناشتۇرۇلمىدى. ئومۇمىي خەلق ئاۋاز بېرىش ئارقىلىق قانۇن ماقۇللاش ياكى رەت قىلىش تەرتىپى ھەم ئۇيغۇر ئارىسىدا پىكىر ئېلىشنىڭ بىر خىل شەكلى سۈپىتىدەمۇ قوللىنىلمىغان .

بۈگۈن «ئىقتىساد، جەمئىيەت، مەدەنىيەت ھوقۇقى خەلقئارا ئەھدىنامىسى» غا ۋە «پۇقرالار ھوقۇقى ۋە سىياسى ھوقۇق خەلقئارا ئەھدىنامىسى» غا قول قويغان جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ھۆكۈمىتى، قانداقتۇر ئاتالمىش ئاپتونومىيە قانۇنىنىڭ توغرىلىقى، خىتاينىڭ دۆلەت قۇرۇش ئەمەلىيىتىگە باب كېلىدىغانلىقىنى تەكىتلەش بىلەن ئاۋارە بولۇپ يۈرمەي، تارىخى تەرەققىياتىنىڭ توغرا تەرىپىدە تۇرۇپ، سىياسەت ۋە دۇنيا ئىقتىسادى بىرگەۋدىلەشكەن دۇنياۋى ۋەزىيىتىنى نەزەردە تۇتۇپ

يۇقىرى ئىككى تۈرلۈك قانۇن ئاساسدا، ئاتالمىش جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسى قانۇنىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇيغۇر ۋە تىبەت قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەش ھوقۇقلىرىنى ئېتىراپ قىلىشى شەرت. بۇنىڭدىن باش تارتىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ، ۋاقىتنى كەينىگە سۆرەپ پائالىيەت ماكانغا ئېرىشكىلى بولمايدۇ، ئىككى تۈرلۈك قانۇنغا قول قويۇلغان ئىكەن، بۇ قانۇنلارنى ئىجرا قىلماقتىن باشقا يول يوق!

باياناتچىنىڭ باياناتىغا باھا

2005 – يىلى 12 – ئاينىڭ 17 – كۈنى

ختاي خەلق جۇمھۇرىيىتى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ باياناتچىسى چىن گاڭ 15 – دىكابىر بايانات ئېلان قىلىپ: رابىيە قادىرنىڭ ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىلىرىگە مۇناسىۋەتلىك گۇۋالىقتىن ئۆتكەنلىكىگە دائىر خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ نارازىلىقىنى بايانات قىلدى .

مۇخبىرلار: رابىيە قادىر ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ ھۇۋاھلىق ئېلىش ۋە گۇۋاھلىق بېرىش يىغىنىغا قاتنىشىپ، نۇتۇق سۆزلەپ، خىتاي كوممۇنىستىلار ھۆكۈمىتى بىرنەچچە مىڭ ئۇيغۇر سىياسى ئاكتىپلارنى قولغا ئالدى. بۇلارنى تۈرمىدە خورلىدى، قىيىندى، دېدى. بۇ ئىشقا جۇڭگو ھۆكۈمىتى قانداق جاۋاب بېرىدۇ، دەپ سوئال قويغاندا، باياناتچى چىن گاڭ: نۆۋەتتە شىنجاڭدا ئىقتىساد تەرەققىي قىلدى، جەمئىيەت مۇقىم، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ياخشى. خەلق خاتىرجەم دەپ كۆرسەتكەندىن كېيىن، رابىيە قادىر قانداق ئادەم ھەممىمىزگە بەلگىلىك . جۇڭگودا جىنايەت ئۆتكۈزگەن جىنايەتچى ئىدى. ئىنسانپەرۋەرلىككە ئاساسلىنىپ بىز ئۇنى ئامېرىكىدا داۋالاشقا قويۇپ بەرگەن دەپ، كۆرسەتتى .

باياناچى چىن گاڭ: شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادى تەرەققى قىلدى، دېدى. كىمنىڭ ئىقتىسادى تەرەققى قىلدى؟ خىتاي كۆچمەنلەرنىڭ ئىقتىسادى تەرەققى قىلدىمۇ ياكى يەرلىك ئۇيغۇرلارنىڭ ئىقتىسادى تەرەققى قىلدىمۇ؟ قۇرۇق سۆزلەپ باز - بازچىلىققا كۈنۈپ كەتكەن خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ باياناچىلىرى، خىتاي كۆچمەنلىرى بىلەن يەرلىك ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىقتىسادى تەرەققىيات پەرقىنى ھازىرغىچە ھەقىقىي يوسۇندا مۇخبىرلارغا سۆزلەپ بېرىشنى راۋا كۆرمىدى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ياخشى دېگەن سۆزگە كەلسەك، باياناچى چىن گاڭ، ھۆكۈمران مىللەت خىتاي كۆچمەنلىرى بىلەن ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچى مىللەت ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدا نۆۋەتتە ھەل قىلغىلى بولمايدىغان، پەقەت ھەل قىلغۇچ دەۋرلەر يېتىپ كەلگەندىلا ئاندىن ھەل قىلغىلى بولىدىغان كەسكىن مىللىي زىددىيەتلەرنى ئاشكارىلاشنى خالىمىدى.

باياناچى چىن گاڭ: رابىيە قادىر قانداق ئادەم ھەممىمىزگە بەلگىلىك دەپ كۆرسەتتى .

رابىيە قادىر قانداق ئادەم؟ ئۇيغۇرنىڭ يېڭى زامان تارىخىدىن خەۋىرى بارلىقى ھەرقانداق كىشى ئىنكار قىلمايدىكى 1933 - يىلى ئۇيغۇرىستاننىڭ قەشقەر ئۆلكىسىدە تۇنجى جۇمھۇرىيەتنىڭ قۇرۇلغانلىقىنى جاكارلىغان سابىت داموللام شۇ دەۋردە باش كۆتۈرگەن ئۇيغۇر مىللىي بۇرژۇئازىيىنىڭ سىياسى ۋەكىلى بولۇپ سىياسى سەھنىگە چىققان. 30 - 40 - يىللاردا زەربە يېگەن، مىللىي ھۆكۈمرانلار تەرىپىدىن بىرقانچە قېتىم ئۇچۇغداغان مىللىتارىست شىڭ شىسەي تەرىپىدىن بۇلاڭ - تالاڭ قىلىنىپ يالڭاچ ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇلغان ئۇيغۇر مىللىي بۇرژۇئازىيىسى شۇ يىللاردا يەنە بىر قېتىم باش كۆتۈرگەن.

ئۇيغۇر مىللىي بۇرژۇئازىيىسى دەسلەپتە يېزا ئىگىلىك كاپىتالىزىمىدىن، سودا - سانائەت كاپىتالىزىمىغا، سودا - سانائەت كاپىتالىزىمىدىن، سانائەت كاپىتالىزىمىغا تەرەققى قىلغان مىللىي بۇرژۇئازىيە بولۇپ قالغان ئۇيغۇر مىللىي بۇرژۇئازىيىسى سىنىپ - تەبەقە بولۇپ يېتىشكەن كۈندىن

باشلاپلا مىللى بۇرژۇئازىيىنىڭ بازار ئېھتىياجى ۋە تەلەپلىرى سىياسەت ساھەسىدە ھوقۇق ئېھتىياجلىرى ۋە تەلەپلىرى بولۇپ ئىپادىلەنگەن . شۇڭا 30 - 40 - يىللاردا ئىنقىلاب، مىللى دېموكراتىك ئىنقىلاب، مىللى جۇمھۇرىيەتچىلىك ئۇيغۇر مىللى بۇرژۇئازىيىنىڭ ئاساسلىق سىياسى نىشانى بولۇپ قالغانى .

ھۆرمەتلىك چىن گاڭ ئەپەندىم! 1895 - يىلى ئۇيغۇرنىڭ مىللى بۇرژۇئازىيىسى مۇسا بايىپلار ئائىلىسىنىڭ ئۇيغۇرستاننىڭ ئىلى ئۆلكىسىدە كۆن - خىروم زاۋۇتى قۇرغاندا، شۇ ۋاقىتتا خىتايىلار دۇفۇ ئىشلەش زاۋۇتلىرىنى قۇرالمىغانمۇ، يوق؟ 25 يىل ئۆتكەندىن كېيىن 1920 - يىلى خىتاينىڭ شاڭخەي شەھىرىدە ياپونىيىدە تاشلىۋېتىلگەن بىرنەچچە مىڭ ئۇرچۇقلۇق يىپ ئىگىرىش زاۋۇتىنى يۆتكەپ كېلىپ زاۋۇت قۇرۇلغانلىقىنى ئۆزئارا سېلىشتۇرسام گەرچە مۇستەملىككە بولسىمۇ ئۇيغۇرنىڭ ئەقلى بىلەن خىتاينىڭ ئەقلىنىڭ پەرقىنى كۆرۈپ يېتەلەرسىزمۇ چىن گاڭ ئەپەندى .

تاجاۋۇزچى خىتاي قىزىل ئارمىيىسىنىڭ گېنرال ۋاڭ جىننىڭ ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى 50 - يىللاردا كەيگەن كىيىم - كېچەكنىڭ رەختلىرى، سۆڭىكلىرى مۇسابايىپلار ئائىلىسىنىڭ شۇيىمۇگو توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا توقۇلۇپ چىققان ئەمەسمىدى؟ ئۇيغۇرلار، ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ ئاساسىنى شۇنداق تىكلەنگەن مىللەت ئىدى .

رابىيە قادىر، قانداق ئادەم؟ دەپ سوئال قويدى چىن گاڭ ئەپەندى . مېنىڭ جاۋابىم مۇنداق .

رابىيە قادىر ئۇيغۇرستاندا ئۈچىنچى قېتىم باش كۆتۈرگەن ئۇيغۇر مىللى بۇرژۇئازىيىنىڭ ۋەكىلى؛ شۇنداقلا رابىيە قادىر يېڭى دەۋىردە يېتىشىپ چىققان ئۇيغۇر مىللى بۇرژۇئازىيىنىڭ سىياسى ۋەكىلى . چىن گاڭ قاتارلىقلار ۋە چىن گاڭ ئېقىمىدىكىلەر رابىيە قادىرنى «جىنايەتچى» دەپ، ئاتىغاندا، جۆپلىگەندىمۇ قانداق جۆپلىشىنى ئۇنتۇپ قالماستىكى كېرەك ئىدى . لېكىن فرانسىيە ئاگېنتلىقىنىڭ خەۋىرىدە، باياناتچى چىن

گاڭ قاتارلىقلارغا ياخشى تەلىم - تەربىيە بېرىلدى. فرانسىيە ئاگېنتلىقى: رابىيە قادىر مىليونېر، مىليون دوللارلىق كاپتالغا ئىگە قەيسەر ئايال. ھازىر نامىيولۇق، نامى تونۇشلۇق سىياسى جىنايەتچىگە ئايلىنىپ، ھاياتلىق ئۈچۈن جان تالىشىۋاتقان 10 مىليون ئۇيغۇرنىڭ سىمۋولى بولۇپ قالدى دەپ، كۆرسەتتى .

جىنايەتچى كىم چىن گاڭ ئەپەندى؟ خەقنىڭ يۇرتىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، زورلۇق - زۇمبۇلۇق قىلىپ، قانۇنسىز ھاكىمىيەت قۇرغان كىشىلەر جىنايەتچىمۇ ياكى شۇ ۋەتەننىڭ ئىگىلىرى ئۇيغۇرلار جىنايەتچىمۇ؟

ئاخبارات ئەركىنلىكى بولمىغان يەردە، ئىقتىساد تەرەققىياتىنىڭ

بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

2006 - يىلى 1 - ئاينىڭ 2 - كۈنى

يېقىندا خىتاي مۇستەملىكىچىلەر ھۆكۈمىتى بېيجىڭدە: «شىنجاڭ گېزىتى» ئىدارىسىنى تەرتىپكە سالدى. ياڭ بىن قاتارلىق باش تەھرىرلەرنى ئىشتىن بوشاتقاندا، گېزىتخانىدا ئىشلەيدىغان 200 دىن ئارتۇق مۇخبىر ئىشچى - خىزمەتچىلەر قىسقا مۇددەتكە ئىش تاشلىدى. ئاخبارات - مەتبۇئات ساھەسىدە خىتاي جەمئىيىتىدە 55 يىلدىن بېرى چەكلەنگەن رايون، ئەركىن پىكىر قىلغۇچىلارغا چەكلەنگەن رايون، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تەشۋىقات ئورگانلىرى ئۈچۈن ئېيتقاندا مەخسەتلىك كونترول قىلىنىدىغان رايون بولۇپ كەلگەن .

ھالا بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيىتى ئۆزلىرى داۋىراڭ قىلىپ، ئۆزلىرى كۆپتۈرۈپ يەنە ئۆزلىرى ۋاز كەچكەن سوتسىيالىزىمدىن كېيىن يېتىپ كەلگەن كاپىتالىزىمنىڭ ئۆتكۈنچى دەۋرىدە تۇرۇۋاتقان خىتاي جەمئىيىتى گاڭگىراپ قالدى. جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئاخبارات - مەتبۇئات ساھەسىگە قويغان تەلىپى ئېغىرلىشىپ كەتتى. خىتاي پۇقرالىرى ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا

مەتبۇئات ساھەسىگە بېسىم پەيدا قىلدى. خىتاي جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىيات تەلپى ئالدىدا «شىنجاڭ باۋ» گېزىتى ھازىرغىچە ئۆزىنى بىر ئاز قويۇۋەتكەن، جەمئىيەتنىڭ ھالى - دەردىگە قۇلاق سالغان، سەزگۈر جەمئىيەت ھادىسىلىرىنى خەۋەر قىلغان ياكى مەخسۇس سىتون ئاجرىتىپ تەھلىل، ئانالىز يۈرگۈزگەن گېزىت ئىدى. گېزىت تاللىۋالغان نىشان كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ نىشانى بىلەن ئوخشاش بولمىغانلىقتىن جۇڭنەنخەي بۇ گېزىتكە تەدبىر قوللاندى .

ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە ئىنسانلارنىڭ ئۆزئارا ئالاقىسى ئارقىلىق جەمئىيەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدۇ، تەرەققىي قىلالايدۇ، مەتبۇئات - ئاخبارات ئەركىنلىكى ئىنسانلارنىڭ ئۆزىنى - ئۆزى ئازاد قىلىشى، مەنئى مەنئى، تەلەپلەرنى ئۆزئارا ئوتتۇرىغا قويۇشنىڭ، تەلەپلەرنى ئۆزئارا قاندۇرۇشنىڭ، ئۆزئارا بىر - بىرىنى قانائەتكە ئىگە قىلىشنىڭ بىردىنبىر ۋاستىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ئاخبارات - مەتبۇئات ئەركىنلىكى، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە ماددى بايلىق يارىتىش جەريانىدا كەم بولسا بولمايدىغان يەنە بىر ۋاستىدۇر.

گېزىتلەر خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ تەشۋىقات قورالىغا ئايلانغاندىن باشقا كۆپرەك ئەركىنلىك تەلەپ قىلىدىغان تور بەتلەرمۇ، خىتاي تەشۋىقات ئورگانلىرىنىڭ كونتروللۇقى ئاستىغا چۈشۈپ قالدى.

«تەبىئەتتىن قانلىق ۋەقەسى»، «تەبىئەت مۇستەقىللىقى»، «تەبىئەت مۇستەقىللىقى»، «شىنجاڭ مۇستەقىللىقى»، «كىشىلىك ھوقۇق»، «دېموكراتىيە» دەيدىغان ئۇقۇملارنىڭ تور بېتىدە پەيدا بولۇشىغا مۇھىم قىلىنىشىغا چەك قويغاندىن باشقا ھەتتا بۇ ئۇقۇملارنىڭ تور بېتىدە ئۇقۇم شەكلىدە پەيدا بولۇشىغىمۇ يول قويدى .

خىتاي جەمئىيىتىدە مەتبۇئات ئەركىنلىكى، جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرىگە بېرىلگەن ئەركىنلىك، سىياسى كېڭەش، خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىللىرىگىلا بېرىلگەن ئەركىنلىك، ئۇلار پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىنى قوللايمىز دەپ، سۆزلەيدىغان ئەركىنلىك بولۇپ قالدى.

مەتبۇئات ئەركىنلىكى چەكلەش ئارقىلىق، جەمئىيەتتە سىياسى داۋالغۇش يۈز بېرىشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولامدۇ؟ ياق!
مەتبۇئات ئەركىنلىكى چەكلەش ئارقىلىق جەمئىيەتنىڭ ئىقتىسادى تەرەققىياتىنى كاپالەتكە ئىگە قىلغىلى بولامدۇ؟ ياق!
مەتبۇئات ئەركىنلىكى چەكلەش ئارقىلىق خىتاي جەمئىيەتتە خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ مۇتلەق ھۆكۈمرانلىقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلغىلى بولامدۇ؟ ياق!

بۈگۈن، جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى ئىقتىسادى قۇرۇلمىسى يەنى پىلانلىق ئىقتىساد ئىگىلىكى قۇرۇلمىسى (ئۇيغۇرىستاندىن باشقا يەردە) پارچىلاندى. ھەربىر گىراژداننىڭ ئىقتىسادى ئورنىدا ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىش ھاسىل بولدى. ئادەملەر ئىندىنورئال خاراكتېرىدە ئاستا - ئاستا ئۆزگىرىش ھاسىل بولۇشقا باشلىدى. ئادەملەر شەخس مەنپەئەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، كۆلپىكتىپ مەنپەئەت دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، مىللى مەنپەئەت دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قىسقىسى مەنپەئەت دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشكە باشلىدى. كىشىلەر كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ زادى قانداق پارتىيە ئىكەنلىكىنى بۇ پارتىيىنىڭ ئاتالمىش سۇغا چىلاشقانلىقىنى، ۋاقتى ئۆتكەنلىكىنى تولۇق تونۇپ يەتتى .

ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى كوممۇنىزىم، سوتسىيالىزىم دېگەننىڭ ئورنىغا جۇڭخەنخەينىڭ بەگلىرى «شاۋكاڭ جەمئىيىتى» دېگەن ئۇقۇمنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، خىتاي پۇقرالىرىنى ئالدىماقچى بولغان بولسىمۇ، بۇمۇ ئاقىمىدى. خىتاي جەمئىيىتى ئىككى قۇتۇپقا ئايرىلىپ كەتتى. خىتاي جەمئىيىتى مەتبۇئات ئەركىنلىكى ئۈچۈن زېمىن تەييارلىمىغان جەمئىيەت بولۇپ قالدى.

بۈگۈن خۇ جىنتاۋ ئەپەندى مەتبۇئات ئەركىنلىكى مەسىلىسىدە تارىختىكى جاڭ چۈنچياۋغا، ۋىنجىياۋ ئەپەندى تارىختىكى ياۋۇيۈەنگە

ئوخشاش بولۇپ قالدى. بۇلار تەقدىرداش بولۇپ قالامدۇ، قانداق؟
دەۋىرنىڭ تەرەققىياتى بەلگىلەيدۇ!

يېڭى يىل ئۇيغۇرلار ئۈچۈن قۇتلۇق باشلاندى

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 3 – كۈنى

يېڭى يىل كىرىپ كەلدى. ئۆتكەن بىر يىلدا، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتلىرى غەرب دۇنياسىنىڭ ھەرقايسى ئەللىرىدە ياشاۋاتقان ئۇيغۇر ۋە تەنداشلارنىڭ ھەر تەرەپلىمە تىرىشچانلىقى ئارقىلىق ئويلىمىغان دەرىجىدە زور مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتى. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارى نوۋاڭ ئەپەندى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ مۇستەملىكىگە ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرىستان، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ «سىياسى مەھبۇس» دەپ، ئاتالغان پەرزەنتلىرىنى يوقلاپ ئۈرۈمچى شەھىرى، غۇلجا شەھىرىگە بېرىپ تۈرمىلەرنى كۆزدىن كەچۈردى.

نوۋاڭ ئەپەندى، تۈرمىلەردە سىياسى مەھبۇسلارغا تەن جازاسى بېرىشنىڭ خىتاي جەمئىيىتىدە ئومۇميۈزلۈك ئەھۋال ئىكەنلىكى توغرىسىدا خۇلاسە چىقاردى. ئۆتكەن بىر يىلدا كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىسى رابىيە قادىر، غەربىي ياۋرۇپا، شىمالىي ياۋرۇپا ھەرقايسى دۆلەتلەردە ياشاۋاتقان ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىلىرى ۋە ياۋرۇپا ئەللىرىدىكى ئىنسانپەرۋەر كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىلىرى بىلەن بىرلىكتە، كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە پائالىيەت ئېلىپ بېرىپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيىتىنى خەلقئارا سىياسى سەھنىدە تەڭقىش ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويغاندىن باشقا، يېڭى زامان، يېڭى ماكان ئىچىدە خىلمۇخىل قىياپەتتە پەيدا بولىدىغان ئۇيغۇرنىڭ دۈشمەنلىرىنى قان قۇسۇدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويدى.

ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى ئەزاسى تام لەتتۇس ئەپەندى ۋە ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى، ئاۋام پالاتاسى خەلقئارا مۇناسىۋەتلەر كومىتېتىنىڭ رەئىسى كرىستوفر سىمىت ئەپەندىلەرنىڭ تەكلىپ قىلىشى، فرانىك ۋولف قاتارلىق دۆلەت مەجلىسى ئەزالىرىنىڭ مەدەت بېرىشى ئارقىسىدا رابىيە قادىر، 2005 - يىلى 4 - ئاينىڭ 27 - كۈنى، 7 - ئاينىڭ 21 - كۈنى، 8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى، 12 - ئاينىڭ 14 - كۈنى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ جەمئى تۆت قېتىم ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە بېرىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى توغرىسىدا گۇۋاھلىق ئېلىش ۋە گۇۋاھلىق بېرىش يىغىنىغا قاتناشتى .

رابىيە قادىر تۆۋەندىكى تۆت مەسىلە بويىچە گۇۋاھلىقتىن ئۆتتى. (1) خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قاراتقان پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى ۋە بۇ سىياسەتنىڭ ئۇيغۇر جەمئىيىتىگە ئېلىپ كەلگەن ئاچچىق ئاقىۋەتلىرى توغرىسىدا؛ (2) خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئۇيغۇرىستاندا دىنى ئېتىقاد ئەركىنلىكىنى قانداق شەكىللىك زوراۋانلىق بىلەن چەكلىگەنلىكى توغرىسىدا؛ (3) خەلقئارا تېررورىزىمغا قارشى تۇرۇش ھەرىكىتىدىن پايدىلىنىپ تاكى ھازىرغىچە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارنى قانداق شەكىلدە باستۇرغانلىقى توغرىسىدا؛ (4) خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ئۈزلۈكسىز، توختىماي ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىغا قانۇنسىز كۆچۈپ كىرگەنلىكى توغرىسىدا رابىيە قادىر ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىگە تەپسىلىي دوكلات بېرىپ ئۆتتى .

ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى يىل ئاخىرىدا بىر يىللىق خىزمىتىدىن خۇلاسە چىقىرىپ رابىيە قادىرنى 2005 - يىلى 3 - ئاينىڭ 17 - كۈنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تۈرمىسىدىن ئازاد قىلىپ چىققانلىقىنى، ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى 2005 - يىلى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلىغان خىزمەتلەرنىڭ قاتارىغا كىرگۈزدى. ياۋرۇپا ئەللىرىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان سىياسى پانالىق ئاللىغان ياكى تېخى سىياسى پانالىق

ئالالمىغان ئۇيغۇر ۋە تەنداشلارنىڭ تىرىشچانلىقى، رابىيە قادىرنىڭ يەتتە دۆلەتنى زىيارەت قىلىشى ۋە شۇ دۆلەتلەردە ياشاۋاتقان ئۇيغۇر سىياسى ئاكتىپلار بىلەن بىرلىكتە كۈرەش قىلىش ئارقىلىق گوللاندىيە پارلامېنتى 2005 - يىلى 11 - ئاينىڭ ئاخىرىدا ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى توغرىسىدا قانۇن لايىھە ماقۇللىدى. 2006 - يىلى 1 - ئاينىڭ 2 - كۈنى كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىسى زەينىدىن ئەپەندى ئامستردامدىن تېلېفون بېرىپ، يەتتە - سەككىز يىلدىن بېرى گوللاندىيە سىياسى پانالىق ئالالمىغان بىرنەچچە نەپەر ئۇيغۇرنىڭ سىياسى پانالىققا ئېرىشكەنلىكىنى خوش خەۋەر قىلدى.

تەبىرىكلەيمىز گوللاندىيە خەلقى سىلەرنى، تەبىرىكلەيمىز كەچۈرۈم تەشكىلاتى گوللاندىيە شۆبىسىنىڭ بارلىق ئەزالىرىنى ۋە بارلىق رەھبەرلىرىنى!

يېڭى يىل ئۇيغۇرلار ئۈچۈن قۇتلۇق باشلاندى. ئەنگىلىيە پارلامېنتى ۋە ئەنگىلىيە كۆچمەنلىرى ئىدارىسىمۇ تولۇق بولمىغان مەلۇماتلارغا قارىغاندا، بىرنەچچە نەپەر ئۇيغۇرغا سىياسى پانالىق بەردى. شۇنداق يېڭى يىل ئۇيغۇرلار ئۈچۈن تۇغۇشلۇق باشلاندى! شۋىتسىيە پارلامېنتى ھىندىستاندا نەزەربەنت قىلىنغان بەش نەپەر ئۇيغۇرنى شۋىتسىيەگە يۆتكەپ كەلدى. بۇ يولدا كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن شۋىتسىيە پارلامېنتىنىڭ ئەزاسى ئاناكسۇن خانىمغا ئۇيغۇرلار نامىدىن رەھمەت ئېيتىمىز.

ئامېرىكا خەلقىنىڭ بۈگۈنكى كۈندە كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەردىنى ئاڭلىشى ئۇيغۇرلارنى كىشىلىك ھوقۇق ۋە سىياسى ھوقۇق مەسىلىلىرى بويىچە قوللاپ قۇۋۋەتلىشى، ياۋرۇپا دۆلەتلىرى خەلىقلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنى قوللىشىغا تۈرتكە بولدى. بۈگۈن غەربىي ياۋرۇپا، شىمالىي ياۋرۇپا ئەللىرى كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسى بويىچە ئۇيغۇرلارغا ئىگە بولدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن

رابىيە قادىر ۋە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىلىرى سىلەرنى تەبرىكلەيدۇ، ئۇيغۇر خەلقى! كىشىلىك ھوقۇق كاۋاتتا خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان كىشىلەرگە ئۆزلۈكىدىن يېتىپ كەلمەيدۇ، كىشىلىك ھوقۇق ئىشىك تاراققىدە قىلسا قورقۇپ كېتىپ كارۋاتنىڭ ئاستىغا چۈشۈۋالغان كىشىلەرگە ئۆزلۈكىدىن يېتىپ كەلمەيدۇ، كىشىلىك ھوقۇق مىسقالدەك مەنپەئەت ئۈچۈن ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئىگىلىپ تازىم قىلىدىغان كىشىلەرگە ئۆزلۈكىدىن يېتىپ كەلمەيدۇ، كۈرەش قىلغاندىلا كىشىلىك ھوقۇق كۈرەش قىلغان تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. ھاياتلىقنىڭ مەنسى نېمە؟

تەھدىت بىلەن باشلانغان يېڭى بىر يىل

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 11 – كۈنى

يېڭى يىل كىرگەندە ئاپتونوم رايونىنىڭ قورچاق رەئىسى ئىسمائىل تىلىۋالدى يېڭى يىل نۇتقى سۆزلەپ: 2006 – يىلى ۋەتەن ئىچى ۋەتەن سىرتىدىكى مىللى بۆلگۈنچىلەرگە قارشى كۈرەش كەسكىن بولىدۇ، جىددى بولىدۇ دەپ، بىلجىرلىدى. بىز ھەم ۋەتەن سىرتىدىمۇ شۇنداق بولىدىغانلىقىنى قىياس قىلىپ تۇرۇپتۇق. 2006 – يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتنىڭ خەلقئارا سەپتە، ۋەتەن ئىچىدە يەنە بىر بالداق يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىنى ئۈمىد قىلىمىز. ئىسمائىل تىلىۋالدى، ۋاڭ لېچۈن تەييارلىغان ھەرقانداق زوراۋانلىققا قارشى كۈرەش قىلىش ئۈچۈن كەمەرىمىزنى چىڭ باغلاپ تۇرغان ئىدۇق ... كەينىدىن ۋەھىمىلىك بىر ۋەقە سادىر بولدى.

يېڭى يىل كىرىپ كەلدى. ھەربىر ئادەم ئائىلىسىدە، ھەربىر دۆلەت دۆلەت سىياسىتىدە ئىگىز – پەسلىك يۈز بەرمەسلىكىنى، ھەتتا تەبىئى ئاپەت يۈز بەرمەسلىكىنى ھاياتنىڭ ئاسايىشلىق ئىچىدە داۋام قىلىشىنى ئويلىماي قالمىدۇ؟

بىراق يېڭى بىر يىل ئىچىدە يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھادىسىلەرنىڭ قانداق خاراكتېردە ۋە قانداق تەرىزدە يۈز بېرىشىنى ھەرقانداق كىشى پەرەز قىلالمىغاندەك ھەرقانداق دۆلەتمۇ پەرەز قىلالمايدۇ.

1 - ئاينىڭ 5 - كۈنى كەچ سائەت يەتتىگە 10 مىنۇت قالغاندا ۋىرجىنىيە شىتاتى فاير فاكس ناھىيىسىنىڭ لى خاي ۋەي كوچىسىنىڭ سىركول تاۋىر بىناسىغا قايرىلىدىغان دوقمۇشنىڭ ئېغىزىدا سىرلىق قاتناش ۋەقەسى بەلكى مەخسەتلىك قاتناش ۋەقەسى يۈز بەردى .

كاتىپ سۈرەييە خانىم ھەيدىگەن، رابىيە قادىر ئولتۇرغان ماشىنىغا قارشى تەرەپتىن كېلىۋاتقان ساندۇق كوزۇپلۇق بىر دانە ئاق ماشىنا ئۇدۇل كېلىپ قەستەن ئۇرۇلدى. رابىيە قادىر، سۈرەييە خانىم ماشىنا بىرىنچى قېتىم ئۇرۇلۇشتا ساق قالغاندىن كېيىن، بەل تاسمىنى يېشىۋېتىپ ماشىنىدىن قېچىپ چىقىشقا تەييارلانغاندا، ھېلىقى ماشىنا كەينىگە تۆت - بەش مېتىر يېنىپ، شوپۇر يۇقىرى سۈرئەتتە ھەيدەپ كېلىپ رابىيە قادىر، سۈرەييە خانىم ئولتۇرغان ماشىنىنى يەنە بىر قېتىم سوقتى. رابىيە خانىم ئورنىدىن قاڭقىپ ئەينەككە ئۈسۈۋالدى. دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىنگەندە رابىيە خانىم سەگەك ئىدى، بۇرۇنقىدەكلا ئەس - ھۇشى جايدا ئىدى.

دوختۇرخانىدىن چىقىپ ئۆيدە يېتىپ داۋالنىشىنى ئىشقا ئاشۇردى. بىرنەچچە كۈن ھۇشسىز ياتقان بولسىمۇ، رابىيە قادىرنىڭ تەپەككۈر ئىقتىدارى ھەرقانداق زەيىم - زەخمەتكە ئۇچرىمىدى. بويۇن سۆڭىكى ئازراق زەخمىلەندى خالاس .

ھاياتلىق پەقەت ھاياتقا مەخسەتلىك ئىزدەنگۈچىلەرگىلا نىشان بولالايدۇ! ھاياتلىقنىڭ ۋاسىتىسى رەھىمسىز كۈرەشتىن باشقا نېمە بولۇشى مۇمكىن ئىدى؟

رابىيە خانىم 1989 - يىلى يەتتە قەۋەتلىك ئائىلىكلەر بىناسىنى سېلىپ پۈتتۈرگەندە 1 مىلياردتىن ئارتۇق نوپۇسقا ئىگە خىتاي مىللىتى ئاتالمىش 5 مىڭ يىللىق مەدەنىيىتىنى كوز - كوز قىلىپ، كۆرەڭلەپ يۈرگەندە تېخى

بىر خىتاي ئوتتۇرىغا چىقىپ بىر تەرەتخانا ياكى بىر توخۇ كاتىكىمۇ سالمىغان ئىدى. 13 مىڭ يىللىق ئۇيغۇر مەدەنىيىتى 5 مىڭ يىللىق خىتاي مەدەنىيىتىنىڭ ئۈستىدىن غالىپ كەلدى. كۆڭزى بىلەن مىڭزى تەلىماتىنىڭ ئۈستىدىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلەن مەخمۇد كاشغەرىنىڭ تەلىماتى غالىپ كەلدى. غىكشىيدىغان ئىككى تارلىق ئەرخۇنىڭ ساداسىدىن بەش تارلىق تەمبۇرنىڭ ساداسى غالىپ كەلدى، خىتاينىڭ ئەقلى ۋە جۇرئىتىدىن ئۇيغۇرنىڭ ئەقلى جۇرئىتى غالىپ كەلدى. خىتاي مىللىتىنىڭ مىللى روھىدىن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ مىللى روھى غالىپ كەلدى. مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاننىڭ ئۈرۈمچى شەھىرىدە بۇلاق بېشى كۆچىسىدا ئۇيغۇر ئەقلىنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە يەتتە قەۋەتلىك بىنا قەد كۆتۈرگەن بولدى. رابىيە قادىر ئۈچۈن يەتتە قەۋەتلىك بىنادىن ئېيتقاندا بۇ ئىش تۇنجى باشلىنىش تۇنجى غەلىبە بولۇپ قالدى.

يۇقىرىقى يەتتە قەۋەتلىك بىنانى سېلىش جەريانىدا رابىيە قادىر يازغان ئىلتىماسقا 75 تامغا باستۇرۇشقا توغرا كەلدى. بېسىلغان بىر تامغا ئۈچۈن قانچىلىك پۇل بېرىلگەنلىكىنى ھېسابلاپ چىقماق تەس. خىتاي كۆچمەنلىرى تامغا كۆتۈرۈپ چىگرادىن كىرىپ كەلدى. ئۇيغۇر پۇقرالىرى قەغەز كۆتۈرۈپ ئالدىغا چىقىپ تامغا باستۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. قىسقىسى رابىيە قادىر ماڭدامدا بىر ھوقۇققا دۇچ كەلدى. رابىيە قادىر كىشىلىك ھوقۇققا، ھاياتلىق - ماماتلىق مەھكۇملۇقنىڭ كەسكىن زىددىيەتلىرىگە دۇچ كەلدى. ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ مۇستەملىككە رېئاللىقى رابىيە قادىرنى كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىشقا مەجبۇر قىلدى. ئاخىر ئۇيغۇر قىزى رابىيە قادىر مۇستەملىكچى خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سەككىز يىللىق قاماق جازاسى بېرىشكە دۇچار بولۇپ، ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق جەڭچىسىگە ئايلىنىپ قالدى .

رابىيە قادىر خىتاينىڭ تۈرمىسىدىن ئازاد بولۇپ 3 - ئاينىڭ 17 - كۈنى ۋاشىنگىتونغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئامېرىكا خەلقى تەييارلاپ بەرگەن كىشىلىك ھوقۇق ئۈچۈن كۈرەش قىلىش سەھنىسىدە ئۇيغۇر

مىللىتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى، سىياسى غايىلىرى ئۈچۈن دەم ئالماي، تىنىمسىز ئارام تاپماي كۈرەش قىلدى.

رابىيە قادىر سىدىقھاجى روزى ئائىلىسى جەم بولۇپ تېخى ئۇھ... دېمىگەن ئىدى. 1 – ئاينىڭ 5 – كۈنى يەنە بىر قېتىم قاباھەتلىك چۈش كۆردى. بۇ ئائىلىنى يەنە بىر قېتىم قارا باستى. مۇبادا ھاياتلىق رەھىمسىز سىياسى كۈرەشنىڭ سەھنىسى بولىدىغانلا بولسا، مۇبادا ھاياتلىق مىللى مەنپەئەتتى، مىللى مەۋجۇتلۇقنى قوغداشنىڭ سەھنىسى بولىدىغانلا بولسا، ئۇ ھالدا كۈرەش ئۈزلۈكسىز بولىدۇ، دەھشەتلىك بولىدۇ؛ بەزىدە كۆزىمىزدىن ياش تۆكۈلىدۇ؛ بەزىدە ۋۇجۇدىمىزدىن قان تۆكۈلىدۇ .

رابىيە قادىر ئاياغقا دەسلەپ دوختۇرخانىدىن ئۆزى مېڭىپ چىقتى. ئۇ يەنە ئورنىدىن دەست تۇردى، بالىلىرىغا چاقچاق قىلدى. ئىشداشلىرىغا ئىش تاپشۇردى، دۈشمەنلەر كۈلۈشكە ئۈلگۈرەلمىدى، دوستلار قايقۇرۇشقا، يىغلاشقا مۇپتىلا بولمىدى، رابىيە قادىر ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇقى، سىياسى ھوقۇقلىرى ۋە مۇقەددەس سىياسى كەلگۈسى ئۈچۈن دۋاملىق كۈرەش قىلىشقا بەل باغلىدى .

ئەجەلى مۇتلەق بولىدۇ، يەنە ئەجەلى مۇئەللەق بولىدۇ دەپ، ئاڭلىغان ئىدىم؛ ئاللاھتىن كەلگەن ئۆلۈم پېشانىگە پۈتۈلگەن مۇتلەق ئۆلۈمدۇر. بەندىدىن، قارا تۈرك بەندىدىن – بەندىگە كەلگەن ئۆلۈم ئەجەلى مۇئەللەق بولىدۇ. رابىيە قادىر قاباھەتلىك ماشىنا ۋەقەسىدىن ساق – سالامەت ئامان قالدى. ئاللاھقا ئېيتقىنى بار ئىكەن رابىيە قادىرنىڭ، ئاللاھقا دېگىنى بار ئىكەن رابىيە قادىرنىڭ خۇدا رابىيە قادىرنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قالدى. خۇدا بىر مىسكىن مىللەتنىڭ سىياسى داۋاسىنى قۇتقۇزۇپ قالدى. تۇمارسىنىڭ روھىنى، سادىرنىڭ روھىنى ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ، ھاجى قۇتلۇق شەۋقىنىڭ تالايى – تالايى مىللى قەھرىمانلارنىڭ رابىيە قادىرنىڭ پائالىيەتلىرىگە مەدەت تىلىگەن ھەر بىر ئاڭلىق ۋەتەنپەرۋەر ئۇيغۇر روھىنىڭ تەلەپلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئاللاھ قۇتقۇزۇپ قالدى.

ختاي جاسۇسلىرى ماشنا ۋە قەسگە باھانداپ رابىيە قادىرنى
ئۆلتۈرەلمىدى!

ئىككى خىل قىسمەت ۋە ئىككى خىل قىممەت

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 13 – كۈنى

ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ئالىي سوت مەھكىمىسىگە ئەمەلدار تەيىنلەش مەسلىسى بويىچە پىرىزىدېنت بوش تەرىپىدىن تەيىنلەنگەن، ئالىي سوت مەھكىمىسىنىڭ مەھكىمە باشلىقى ساماۋېل ئالتو، ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە گۇۋاھلىقتىن ئۆتكەندە كەسكىن مۇنازىرە بولۇپ ئۆتتى . مۇنازىرە كىشىلىك ھوقۇق، مەمۇرىيەت ھوقۇقىنى كېڭەيتىش، ئىرقى كەمسىتىش، سايلام ھوقۇقى، سۆز – مەتبۇئات ئەركىنلىكى قاتارلىق تېمىلارغا بېرىپ چىتىلدى. بولۇپمۇ بۇنىڭ ئىچىدە ئېغىر ئاياغ ئاياللارنىڭ بالا چۈشۈرۈۋېتىش ياكى بالا چۈشۈرۈۋەتمەسلىك مەسلىسى ئالتو ئەپەندىنى ئالىي سوت مەھكىمىسىگە تەيىنلەش مەسلىسىدە ھالقىلىق مۇنازىرە قوزغىغان مەسلىگە ئايلىنىپ قالدى.

بالا چۈشۈرۈش مەسلىسى يېقىنقى 10 يىلدىن بېرى ئامېرىكا جەمئىيىتىدە ئىنتايىن ئېغىر ئىجتىمائىي مەسىلە بولۇپ قالغانىدى. بالا چۈشۈرۈشنى قوللىغۇچىلار: ئاياللارنىڭ جىسمانى جەھەتتە قوغدىنىش ھوقۇقى بولىدۇ؛ شۇڭا بالا چۈشۈرۈشنى ياكى چۈشۈرمەسلىكىنى تاللاش ھوقۇقى بولىدۇ، دېيىشتى. بۇ مەزھەپ ئادەتتە تاللىغۇچىلار مەزھەبى دەپ، ئاتالدى .

بۇ مەزھەپكە قارشى تۇرغۇچىلار: ئىنساننىڭ پانى ئالەمگە كېلىشى ۋە باقى ئالەمگە كېتىشىنى ئاللاھ بەلگىلەيدۇ، ئاننىڭ قورسىقىدىكى تۆرەلمە بۇ بىر ھاياتلىق، ئانا قورساقتىكى بالىنى چۈشۈرۈۋەتكەندە، ئاللاھنىڭ ئالدىدا قاتل بولۇپ قالىدۇ، دېيىشەتتى. بۇ ئېقىمدىكى كىشىلەر ھاياتلىق ئېقىمى مەزھەپى، دېيىلەتتى. بۇ ئىككى ئېقىم

جەمئىيەتتە سۆز – ئىبارە ئارقىلىق مۇنازىرلىشىپلا قالماي بەزىدە ھەتتا قارشى تەرەپكە زوراۋانلىق ئىشلىتەتتى .

مەن ئويلاپ قالدىم، ئويلاش ۋە ئۆكۈنۈش، غەزەپلىنىش ئىچىدە ئامېرىكا جەمئىيىتى بىلەن خىتاي جەمئىيىتىنى ۋە خىتاينىڭ مۇستەملىكىسى ئۇيغۇر جەمئىيىتىنى ئۆزئارا سېلىشتۇردۇم. ئاساسى قانۇنلۇق ئامېرىكا جەمئىيىتى بىلەن ساختا ئاساسى قانۇنلۇق خىتاي جەمئىيىتىنى ئۆزئارا سېلىشتۇردۇم. ئادەمگەرچىلىك، مېھرىبانلىققا تولغان ئامېرىكا جەمئىيىتى بىلەن زوراۋانلىق، قانۇنسىزلىق سۈرگەنخىتاي جەمئىيىتىنى ئۆزئارا سېلىشتۇردۇم. ئامېرىكا پۇقرالىرىنىڭ ئىنسانىيەتچىلىك تەبىئىتى بىلەن خىتاي پۇقرالىرىنىڭ غەيرى ئىنسانى تەبىئىتىنى ئۆزئارا سېلىشتۇردۇم.

ئاددى قائىدە شۇكى بىر مىللەتنىڭ ئىجتىمائىيلاشقان ئادەم تەبىئىتى، دۇنيا قارشى، دىنى ئېتىقاد ئەقىدىسى، ئەخلاق قاراشلىرى، شۇ مىللەت قۇرۇپ چىققان دۆلەتنىڭ خاراكتېرىنى بەلگىلەيدۇ. ئۆز نۆۋىتىدە دۆلەتنىڭ دۆلەتلىك خاراكتېرى، ئىچكى – تاشقى سىياسەتلەرنىڭ تۈزۈلۈشى، پۇقرالارنىڭ قىسمەتلىرى ۋە بۇ قىسمەتلەرنىڭ ئىجتىمائىي، سىياسى، ئەخلاقى قىممىتىنى دۆلەتنىڭ دۆلەتلىك خاراكتېرى بەلگىلەيدۇ.

مەسىلەن، ھامىلەنى چۈشۈرۈۋېتىش ياكى چۈشۈرۈۋەتمەسلىك مەسىلىسى بويىچە ئامېرىكا جەمئىيىتىنىڭ قورساقىنى ھامىلىگە قانداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقى بولۇپمۇ ھامىلىنى چۈشۈرۈۋېتىشكە قارشى تۇرۇش ئەمەلىيەتتە ئادەمنىڭ قەدىر – قىممىتىگە قانداق مۇئامىلە قىلىش مەسىلىسىدۇر.

يېقىندا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھۆكۈمىتى ستانستىكا قىلىپ 1 مىليارد 300 مىليون (راستىمۇ؟) خىتاي پۇقراسىنىڭ تۇپراقتا ئۆمىلەپ يۈرگەنلىكىنى جاكارلىدى. غالىچا رەئىس ئىسمائىل تىلىۋالدى: پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى يولغا قويۇلغان 18 يىلدىن بۇيان ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا 3 مىليون 5 يۈز مىڭ بوۋاقنىڭ كەم تۇغۇلغانلىقىنى جاكارلىدى. ئەگەر قانۇن، قانۇن بولىدىغان بولسا، ياكى قانۇن يەنە قانۇن بولۇپ

تۈزۈلدىغان بولسا، ياكى خىتاي بۇ مىللەت تەبىئىتىنىڭ زەررىچە ئەخلاق ئامىللىرىغا ئادەم سۈپىتىدە يانداشقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدىغان بولسا، پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى ئاز سانلىق (خىتايغا سېلىشتۇرغاندا) ئېتىك مىللەت ئۇيغۇرلار ئارىسىدا يولغا قويۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمىدى؟ بۇ سىياسەت زوراۋان بىر سىياسەت ھېسابلىنىشى كېرەك ئەمەسمىدى؟

18 يىلدا 3 مىليون 5 يۈز مىڭ بوۋاق كەم تۇغۇلغان بولسا، يەنە 20 يىلدا ئۇيغۇر مىللىتى يەر شارىدىن پاك – پاكىز يوقالغان بولمامدۇ؟

ئېھتىمال بەزىلەر پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى، ئاتالمىش شىنجاڭ (ئۇيغۇرستان)غا كۆچۈپ كىرگەن، خىتاي كۆچمەنلىرى ئارىسىدىمۇ يولغا قويۇلدىغۇ؟ دېيىشلىرى مۇمكىن. ئەگەر پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى ئۇيغۇرستانغا كۆچۈپ كىرگەن خىتاي كۆچمەنلىرى ئارىسىدىمۇ يولغا قويۇلدىغان بولسا، ئۇيغۇرستانغا توختىماي كۆچۈپ كىرىۋاتقان خىتاي كۆچمەنلىرى ھادىسىنى نېمە دەپ چۈشەندۈرگۈلۈك، كۆچمەنلەر كۆچۈپ كېلىپ ئۈلگۈرەلمەيۋاتسا يەنە پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى خىتاي كۆچمەنلىرى ئارىسىدا يولغا قويۇشى مۇمكىنمۇ؟

خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ كۆچۈپ كىرىشىگە دۆلەت ئىقتىسادى ياردەم بېرىدۇ؛ دۆلەت ئىشقا ئورۇنلاشتۇرىدۇ؛ دۆلەت يەر – سۇ بىلەن تەمىنلەيدۇ؛ دۆلەت تۇرالغۇ ئۆي بىلەن تەمىنلەيدۇ؛ دۆلەت خىتاي كۆچمەنلىرىنى كاماندۇرۇپكا راسخودى بىلەن تەمىنلەيدۇ؛ دۆلەت خىتاي كۆچمەنلىرىگە مائارىپ ئەسلىھەلىرىنى سەپلەپ بېرىدۇ؛ ھەممىگە پۇل كېتىدۇ، پۇل قەيەردىن كېلىدۇ؟ دۆلەت بانكىسى بانكىدىن پۇل ئاجرىتىپ بەرمەيدۇ؛ بۇ پۇلنى ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مالىيە ھۆددىگە ئالىدۇ. مالىيە ئورگانلىرى پەقەت ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەمگەك، قان – تەرى بىلەنلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدۇ، باشقىچە بولۇشى مۇمكىنمىدى؟

نېمىشقا ئامېرىكا پۇقرالىرى بىلەن خىتاي جەمئىيىتى پۇقرالىرىنىڭ بولۇپمۇ مۇستەملىككە ئۇيغۇرستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ قىسمەتلىرى، ئادىملىك

قىممەتلىرى شۇ دەرىجىدە پەرىقلىنىدۇ؟ مەسلىنى سىياسەت ۋە قانۇنغا تەدبىقلاپ كۈزەتكەندە ھەرقانداق پۇقرا ئامبېرىكىدا ئۆز تەقدىرنىڭ ئىگىسى بولالايدۇ، خىتاي جەمئىيىتىدە، مۇستەملىكىگە ئۇيغۇرىستاندا پۇقرالار ئۆز تەقدىرنىڭ ئىگىسى بولالمايدۇ.

ئامبېرىكىدا پۇقرالار قانۇن تۈزۈشكە قاتنىشالايدۇ؟ قانۇننى ئىجرا قىلىش، قانۇنغا ئەمەل قىلىش ھوقۇقلىرىغا ئىگە، ئەمما، مۇستەملىكىگە ئۇيغۇرىستاندا پۇقرالارنىڭ قانۇنغا، سىياسەتكە ئارىلىشىش، قانۇن تۈزۈش، سىياسەت بەلگىلەشكە ئارىلىشىش ھوقۇقلىرى يوق. شۇڭا ئامبېرىكىدا مەلۇم پۇقرانىڭ مەلۇم قىسمىگە تەكە دۇچار بولۇشى قانۇنغا يۈزلەنگەن دۇچار بولۇشتۇر، خىتاي جەمئىيىتىدە، ئۇيغۇرىستان جەمئىيىتىدە پۇقرالارنىڭ بېشىغا كېلىدىغان قىسمى تەلەر زوراۋانلىقتىن كېلىدىغان قىسمى تەلەردۇر.

ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ ھامىلە چۈشۈرۈشىنى تاللاش ياكى ھامىلىنى چۈشۈرمەسلىكىنى تاللاش ھوقۇقى يوق. ئۇيغۇرلارنىڭ تەبىئى نەسل قالدۇرۇش، ئۆيلۈك – ئوچاقلق بولۇش ھوقۇقى يوق. خىتاينىڭ پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى ئۇيغۇرلارنىڭ رەت قىلىش ھوقۇقى يوق. ھازىر ئۇيغۇرىستاندا يېزا – قىشلاق دەرىجىلىك ھاكىمىيەت ئورگانلىرى، تۇغۇت يېشىغا يەتكەن ياكى ھامىلىدار بولغان ئاياللارنىڭ تەقدىرىنى خالىغانچە بىر تەرەپ قىلىش ھوقۇقلىرىغا ئىگە بولدى. ھەتتا ۋاڭ لې چۈەن گۇرۇھى پىلانلىق تۇغۇت دوختۇرلىرى نامدا ئۆزىنىڭ يۇرتى سەندوڭدىن خىتاي قاسساپلىرىنى يۆتكەپ كېلىپ، ئۇيغۇر يۇرتلىرىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ تۇغۇتلۇق ئاياللارنى ئوپىراتسىيە قىلىشقا يول قويدى. ئۇيغۇر دادىلار قېنى؟ دادا بولغۇچىنىڭ، ئەركەك بولغۇچىنىڭ ئەرلىك غۇرۇرى قېنى!؟

تەيۋەن بوغزىنىڭ ۋەزىيىتى يەنە جىددىيلەشتىمۇ؟

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 15 – كۈنى

قارىغاندا تەيۋەن بوغزىنىڭ ۋەزىيىتى جىددىيلەشمىدى، بىراق تەيۋەن تەرەپ، تەيۋەن بوغزىنىڭ ۋەزىيىتىنى جىددىيلەشتۈرىدىغان سۆزلەرنى، سىياسى ئىبارلەرنى يەنە تىلغا ئېلىشقا باشلىدى.

گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا تەيۋەن مۇستەقىللىقىنى تەشەببۇس قىلىدىغان كىشىلەر ياكى تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىقىنى ئويلايدىغان كىشىلەر، پىرىنسىپتە چىن شۈي بىلەن سۆزلىگەن بېشى يىل ئۆتۈشنىڭ تېكىستىنى ئامېرىكا تەرەپ كۆزدىن كەچۈرگەن، دېگەن سۆزنى مەتبۇئات يۈزىگە ئېلىپ چىققان ئىمىش.

«دۇنيا گېزىتى» باش ماقالىسىدا: ئەگەر تەيۋەن مۇستەقىلچىلىرى شۇ ئورۇنغا چۈشۈپ قالغان بولسا، بۇ تولىمۇ بىمەنىلىك بولۇپتۇ، دەپ كۆرسەتتى.

پىرىنسىپتە چىن شۈي بىلەن پۈتۈنلەي دېگۈدەك ئامېرىكا تەرەپكە قۇلاق ئۆزاتمىسىمۇ، بىراق، ئامېرىكا بىلەن تەيۋەننىڭ يېتەكلەش، ئەگىشىش مۇناسىۋىتىنىڭ خاراكتېرى ئەسلى كىرىتۈلۈشىمىگەن. ئامېرىكا، تەيۋەن ھەمكارلىقى يۇقىرىقىدەك بولغاندا تولۇق ئاشكارىلانغان بولىدۇ.

خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورنىتىپ، تەيۋەن ھومىنداڭ ھۆكۈمىتى بىلەن مۇناسىۋەتنى خالاس قىلغان 1979 – يىللاردىن باشلاپ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ ھەر نۆۋەتلىك پىرىنسىپلىرى بىر جۇڭگو سىياسىتىنى تەكىتلىگەندىن باشقا، تەيۋەن بوغزى سىياسىتىنى چوڭ قۇرۇقلۇق قورال ئىشلەتمەيدۇ، تەيۋەن مۇستەقىللىق جاكارلىمايدۇ، دەيدىغان سىياسى ئىبارىگە يىغىنچاقلىغان ئىدى. ئامېرىكىنىڭ سىياسى رەھبەرلىرى كۆپ قېتىم بىر قانچە سورۇندا ناھايىتى ئېنىق قىلىپ: ئىككى قىرغاقنىڭ مەسلىسى ئامېرىكىنىڭ دۆلەت مەنپەئىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈشى كېرەك، دەپ كۆرسەتكەنتى .

تەيۋەننىڭ پرېزىدېنتى چىن شۈي بىەن يېڭى يىل نۇتقى سۆزلىگەندە: تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىق تەلەپلىرىگە ماس كېلىدىغان يېڭى ئاساسى قانۇن تۈزۈشمىز كېرەك، دەپ تەكىتلەپ، يېقىندىن بېرى پەسكويغا چۈشكەن تەيۋەن، جۇڭگو مۇناسىۋىتىنىڭ ھارارىتىنى يەنە ئۆزلىتىشكە ئۇرۇنغان ئىدى.

دۆلەتلەر مۇناسىۋىتى ۋە رايونلار مۇناسىۋىتى كۆپ خىل، تولىمۇ مۇرەككەپ بولىدىكەن. تېخى يېقىندىلا شياڭگاڭ پۇقرالىرى، شياڭگاڭ مەمۇرى رايونىنىڭ رەھبىرىنى 2007 - يىلى ئومۇمى سايلام ئارقىلىق سايلايلىمىز دەپ، كوچىغا چىققان ئىدى. يېڭى يىل كىرگەندە تەيۋەننىڭ پرېزىدېنتى چىن شۈي بىەن 2007 - يىلى تەيۋەندە، تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىق تەلەپلىرىگە ماس كېلىدىغان يېڭى ئاساسى قانۇن تۈزۈشمىز كېرەك، بەلكى بۇنداق ئاساسى قانۇن تۈزۈش ھەرىكىتىنى ئومۇمى خەلق بېلەت تاشلاش ھەرىكىتى ئارقىلىق كاپالەتكە ئىگە قىلىشىمىز كېرەك دەپ، ئوتتۇرىغا چىقتى .

جۇڭتەنخەينىڭ بېشىنى ئاغرىتىدىغان ئىشلار تەرەپ - تەرەپتىن كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. بۇنىڭ ئىچىدە سىياسى جەھەتتىن ئېيتقاندا ئەڭ مۇھىمى تەيۋەن مەسلىسى بولۇپ، ھەرقايسى دۆلەتلەر ھازىرغىچە تاشقى سىياسەت تۈزگەندە جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ تەيۋەن توغرىسىدىكى مەيدانىنى چۈشىنىدىغانلىقىنى ئەسكەرتكەن، تەيۋەن جۇڭگونىڭ بىر قىسمى دېيىشكەن .

2002 - يىلى 9 - ئاينىڭ 19 - كۈنى تەيۋەن مەركىزى ئاگېنتلىقى، «ۋولسروپىت گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان ئامېرىكا ئالىملىرىنىڭ ماقالىلىرىدىن نەقىل كەلتۈرگەندە تەيۋەن مەسلىسىنىڭ زادى قانداق مەسلىە ئىكەنلىكى ئايدىڭلاشقان .

ئامېرىكا ئالىملىرىنىڭ ماقالىسىدا مۇنداق كۆرسىتىلدى: قانۇنى جەھەتتىن ئامېرىكىغا نىسبەتەن بىر جۇڭگو سىياسىتىدىن ئېيتقاندا ئاتالمىش بىر جۇڭگو سىياسىتى - خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ تەيۋەنگە ئىگىلىك

ھوقۇقى بارلىقىنى ئامېرىكىنىڭ قوبۇل قىلغانلىقىدىن، تەكلىپلەنگەنلىكىدىن دېرەك بەرمەيدۇ، قانۇنى جەھەتتە ئاتالمىش بىر جۇڭگو سىياسىتى، ئامېرىكا، تەيۋەننىڭ مۇستەقىل بولۇشىغا ياردەم قىلامدۇ، قىلامدۇ، دېگەن مەسىلىگە مۇناسىۋەتسىز، چۈنكى، ئامېرىكا 1979 - يىلىدىن باشلاپ، بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنى خىتاينىڭ بىردىنبىر ھۆكۈمىتى دەپ، ئېتىراپ قىلغان بولسىمۇ، بىراق، تەيۋەن مەسىلىسىدە بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسىدە چىڭ تۇرۇپ كەلدى.

ماقالدا يەنە مۇنداق كۆرسىتىلدى: ئاتالمىش بىر جۇڭگو سىياسىتىنىڭ مەنىسى - ئامېرىكىنىڭ ئوخشاش بىر ۋاقىتتا بىر ھۆكۈمەتتىن ھالقىپ كەتكەن ئىككىنچى بىر خىتاي ھۆكۈمىتىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئامېرىكا، ئىككى گېرمانىيە مەسىلىسىنى شۇنداق بىر تەرەپ قىلدى. ئىككى كورىيە مەسىلىسىنىمۇ شۇنداق بىر تەرەپ قىلىشى مۇمكىن. شۇنداق ئىكەن پىرېزىدېنت رېگاننىڭ 1982 - يىلى ئوتتۇرىغا قويغان تەيۋەن توغرىسىدىكى ئالتە ماددىلىق كاپالەتنامىسىگە، ھەمدە ھەر نۆۋەتلىك ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ قايتا - قايتا شەرھىلىگەن ۋەدىلىرىگە ئاساسلانغاندا تەيۋەننىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى مەسىلىسىدە ئامېرىكىنىڭ ھېچقانداق كۆزقارشى يوق .

ماقالدا ئامېرىكا دۆلەت مەھكىمىسى ئادۋوكاتلىرىنىڭ كۆزقاراشلىرىدىن نەقىل كەلتۈرۈپ مۇنداق كۆرسىتىلدى: خەلقئارا قانۇنلار ئاستىدا، تەيۋەننىڭ تەۋەلىك ئورنى بېكىتىلمىگەن. بۈگۈنگىچە ئامېرىكىنىڭ بېيجىڭ ھۆكۈمىتىگە بەرگەن ۋەدىلىرىدە شۇنداق كۆزقاراش ھەرگىز ئۆزگىرىپ كەتمىگەن. بۇ ئىشلار شۇنىڭ ئۈچۈن شۇنداق بولىدىكى، تەيۋەن 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن تەسلىم بولغان ياپونىيىنىڭ قولىدىن ئامېرىكا قاپتۇرۇپ كەلگەن تەيۋەن ئىدى. ئامېرىكا، تەيۋەن پۇقرالىرىنىڭ تولۇق ھوقۇقلۇق قوغدىغۇچىسى سۈپىتىدە يۇقىرىقى ئىشلار مۇۋاپىق بولۇپ، شۇڭا ئامېرىكىلىقلار تەيۋەننى ئەبەدى ئۆزىنىڭ قولىدىن باشقا ھەرقانداق كىشىگە تاپشۇرۇپ بەرمەيدۇ.

خۇلاسلىغاندا تەيۋەندە يۈكسەك دېموكراتىك سايلام تۈزۈمى يولغا قويۇلدى. ئاخبارات - مەتبۇئات ئەركىنلىكى قويۇۋېتىلدى، تەيۋەننىڭ تۈرمىلىرىدە سىياسى مەھبۇسلار يوق. خەلقئارا ئۆلچەملەردىن ئېيتقاندا، بۈگۈنكى تەيۋەن ھۆكۈمىتىنى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىگە سېلىشتۇرغاندا تېخىمۇ قانۇنلۇق ھۆكۈمەتتۇر.

ئىسمايىل تىلىۋالدىنىڭ دوكلاتىغا باھا

2006 - يىلى 1 - ئاينىڭ 19 - كۈنى

قورچاق ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىنىڭ 10 - نۆۋەتلىك 4 - ئومۇمى يىغىنىدا، ئاپتونوم رايوننىڭ قورچاق رەئىسى ئىسمايىل تىلىۋالدى، خىتاي كۆچمەنلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ خىزمىتىدىن دوكلات بەرگەندە: مىللى بۆلگۈنچىلەرگە، تېررورستلارغا، رادىكالىستلارغا قاتتىق زەربە بېرىپ، جەمئىيەت ئامانلىقىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى قوغدايمىز، دېدى، بىلجىرلىدى .

ئەپسۇسكى ئەينى چاغدا مىللىتارىست شىڭ شىسەيمۇ گومىنداڭ خىتاي ھۆكۈمىتىمۇ، ئۇيغۇرنىڭ قوراللىق كۈچلىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلىۋاتقان دەۋرلەردىمۇ يۇقىرىقىدەك قان ھىدى، مىللىت دورسى ھىدىگە تولغان چاقىرىقلارنى كۆتۈرۈپ چىقالمىغان.

ۋاڭ لى چۈەن قويۇپ بەرگەن بىر ئىستاكىن قايناق سۇنى ئىچىۋېتىپ، خىقراپ قالغان كارنىيىنى نەملىۋېلىپ ئىسمايىل تىلىۋالدى: يۇقىرىقى قان ھىدى پۇراپ تۇرغان چاقىرىق خاراكتېرلىك ئۇقۇملارنىڭ ئابستىراكتلىق دەرىجىسىنى كونكرېت دەرىجىگە يۆتكەپ كېلىپ: مەركىزى كومىتېتنىڭ نۆۋەتتە شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقىنى قوغداش توغرىسىدىكى ئىستراتېگىيىلىك ئورۇنلاشتۇرۇشى - مىللى بۆلگۈنچىلەرگە تەشەببۇسكارلىق بىلەن زەربە بېرىش، ئاۋۋال مۇش كۆتۈرۈش، باش كۆتۈرگەننى يوقۇتۇش سىياسىتىنى داۋاملىق ئىزچىللاشتۇرىمىز دەپ، بىلجىرلىدى.

بۇ سۆزلەرنى باشتىنلا سەندۇڭلۇق كۆچمەن ۋاڭ لې چۈەن سۆزلەپ كەلگەنتى. مەسلەن، 2001 - يىلى 12 - ئاينىڭ 11 - كۈنى قورچاق ئاپتونوم رايوندا تېلېۋىزىيە، تېلېفون يىغىنى چاقىرىپ يىغىندا كۆچمەن ۋاڭ لې چۈەن: نۆۋەتتە شىنجاڭ (ئۇيغۇرىستان) ئىنتايىن ئېغىر، مۇرەككەپ ۋەزىيەتكە دۇچ كەلدى. ھۇشيارلىقىمىزنى ئۆستۈرۈپ، مىللى بۆلگۈنچىلەرگە، تېررورستلارغا، دىنى رادىكالىستلارغا قاتتىق، قاتتىق زەربە بېرىشىمىز لازىم، دەپ بىلجىرىلغان ئىدى. بۈگۈن قان ھىدى بىلەن پوپوزا قىلىش نۆۋىتى قورچاق رەئىس ئىسمائىل تىلىۋالدىنىڭ ئاغزىغا يۆتكۈلۈپتۇ. ئىسمائىل تىلىۋالدىنى ھەرقانداق بىر ئۇيغۇر بېلەت تاشلاپ قورچاق ئاپتونوم رايونغا رەئىس قىلىپ سايلاپ بەرگەن ئەمەس. شۇڭا ھەرقانداق ئۇيغۇر ئىسمائىل تىلىۋالدىنى رەئىس دەپ، تونۇمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەرقانداق ئۇيغۇر، ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دەيدىغان مەمۇرى بىرلىكنى ئۇيغۇرلارنىڭ مەمۇرى بىرلىكى دەپ، تونۇمايدۇ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى نامىدىكى ئاتالمىش سىياسى مەمۇرى ھۆكۈمەت ئاپپاراتى - شەكىل ۋە ماھىيەت جەھەتتىن ئېيتقاندا خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ مەمۇرى، سىياسى مۇستەملىكىچى ھۆكۈمەت ئاپپاراتىدۇر.

ئىسمائىل تىلىۋالدى پەقەت مۇستەملىكىچى ھۆكۈمەتكە ياللىنىپ ئىشلەيدىغان ئادەم، بۇ كىشىنىڭ مىللى بۆلگۈنچىلەرنى ئاتالمىش تېررورست ۋە رادىكالىستلارنى باستۇرۇش ۋە ئۇلارغا زەربە بېرىش ھوقۇقى يوق، مۇستەملىكىچى ۋاڭ لې چۈەن شۇنداق باستۇرۇشقا «ھوقۇقلۇق» كىشىدۇر.

تاجاۋۇزچىلىقنىڭ تەبىرى

2006 - يىلى 1 - ئاينىڭ 19 - كۈنى

1974 - يىلى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئومۇمىي يىغىنىدا ماقۇللانغان «تاجاۋۇزچىلىقنىڭ تەبىرى توغرىسىدا قارار» نىڭ 1 -

ماددىسىدا، تاجاۋۇزچىلىققا مۇنداق تەبىر بېرىلگەن: تاجاۋۇزچىلىق بىر دۆلەت قورال كۈچى ئىشلىتىپ ئىككىنچى بىر دۆلەتنىڭ ئەھلىگە ھوقۇقىغا، زىمىن پۈتۈنلىكىگە ياكى سىياسى مۇستەقىللىقىغا تاجاۋۇز قىلىش ياكى مۇشۇ قاراردا كۆرسىتىلگەن، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ نىزامنامىلىرىغا خىلاپ بولغان ھەرقانداق ئۇسۇللار بويىچە قورال ئىشلىتىش بۇ تاجاۋۇزچىلىق بولىدۇ. ئۇنداقتا ئۇيغۇرىستان تارىخىنىڭ شۇ دەقىقىلىرىدە دۆلەت دەپ ئاتىلامتى يوق؟

بىز يەنە يۇقىرىدىكى «قارار» نىڭ دۆلەت بۇ ئىسىم ياكى دۆلەت بۇ ئۇقۇم توغرىسىدىكى تەبىرىگە نەزەر ئاغدۇرايلىق . «قارار» نىڭ شەرھىلەش خاراكتېرلىك چۈشەندۈرىشىدە، دۆلەت بۇ ئۇقۇمغا مۇنداق تەبىر بېرىلدى.

(دۆلەت دېگەن ئۇقۇمنى ئىشلىتىش – ئېتىراپ قىلىنغانمۇ ياكى ئېتىراپ قىلىنمىغانمۇ؟ دېگەن مەسىلىگە ياكى بىر دۆلەت بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا ئەزا دۆلەت بولغانمۇ ياكى بولمىغانمۇ؟ دېگەن مەسىلىگە بېرىپ چىتىلمايدۇ.

بۇ تەبىر ئۇيغۇرىستاننىڭ شۇ ۋاقىتتىكى تارىخى ئەھۋالىغا تازا باب كېلىدىغان تەبىردۇر.

باچ ئېلىش خىزمىتى بىلەن ئاتالمىش نامراتلارنى يۆلەش خىزمىتىنىڭ

ماھىيىتى نېمە؟

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 20 – كۈنى

1 – ئاينىڭ 18 – كۈنى ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ 2006 – يىللىق باچ ئىشلىرى خىزمىتى يىغىنى ئۈرۈمچى شەھىرىدە ئېچىلدى. يېقىنقى ئۈچ يىلدىن بۇيان ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى مەسئۇل

بولۇپ تەشكىللىگەن باج كىرىمى زور مىقداردا ئاشقان ئىشىمىش. يەنى 2005 – يىلى 24 مىليون يۈەن باج يىغىپ ئېلىنغان ئىشىمىش.

نومۇس دېگەن سۆز خىتاي تىلىدا نېمە دېيىلىدىغان بولغىدى، يالغانچىلىق دېگەن سۆز خىتاي تىلىدا يەنە نېمە دېيىلىدىغان بولغىدى؟ چۈنكى، خىتاي كۆچمەنلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ باج ئىشلىرى كادىرلىرى، «نېفىتتىن قىلىنغان باج كىرىمى ئاپتونوم رايونىمىز باج كىرىمىنىڭ ئېشىشىدا زور رول ئوينايدۇ دەپ، يالغان سۆزلىدى.

«شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھوقۇقى ئاپراتلار مۇناسىۋەت دائىرىسىگە باغلىق «ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق نېفىت شىركىتى» قۇرۇلغانمۇ، ياكى يوق؟ ئاپتونوم رايوندا نېفىت مەنبەئەلىرىنى ئېچىش، قېدىرىپ تەكشۈرۈش، يۆتكەش ھوقۇقى، جۇڭگو نېفىت شىركىتىنىڭ ھوقۇقى دائىرىسىدىكى ئىشىمۇ ياكى سەندۇڭلۇق كۆچمەن ۋاڭ لې چۈەننىڭ ھوقۇقى دائىرىسىدىكى ئىشىمۇ؟ ئېچىش، قېدىرىپ تەكشۈرۈش، يۆتكەشكە باج قويۇپ، نېفىتتىن باج ئالالايدىغان بولسا، ئۇنداقتا ۋاڭ لې چۈەن، ھەقىقەتەن ۋاڭ دۈبەنلىك دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەن بولمامدۇ؟

جۇڭگو نېفىت شىركىتى ئۇيغۇرىستاندىن نېفىت ئالىدۇ، لېكىن ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىغا بىر دوللار باج تۆلىمەيدۇ، بۇنىڭ تامام ئەكسىچە ئۇيغۇرىستاندا نېفىت چارلاش بېجىنى، ئۇيغۇرىستاندا نېفىت ئېچىش بېجىنى، يۆتكەش، توشۇش بېجىنى ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تۆلەپ كەلدى. ئىشەنمىسەڭلار تۆمۈر دۈگامەتتىن سوراپ كۆرۈڭلار: ھەر ئايدا «شىنجاڭ» مالىيىسىدىن 36 مىليون دوللار ئاجرىتىپ، تۆمۈر دۈگامەت ئەينى چاغدا نېفىت ئىشلىرى بېجى ئورنىدا مەركىزى ھۆكۈمەتنىڭ مالىيىسىگە تاپشۇرۇپ تۇراتتى .

ۋاڭ لې چۈەن كۆچمەنلەر ھاكىمىيىتى نېمىشقا يالغان سۆزلەيدۇ، ئۇيغۇر مىللىتىنى قاچانغىچە ئالدايدۇ؟

ئۇيغۇرىستاندا سەككىز ئورۇندا چېگرا ئېغىزى چەت ئەللىك سودىگەرلەرگە، خىتاي مىللىتىنىڭ پارخور سودىگەرلىرىگە ئېچىپ

بېرىلدى. بىگتۇەن شىنجاڭ (ئۇيغۇرستان) تاموژنىسىنى باشقۇرىدۇ. تاموژنا ئۆتكەن بىر يىلدا تۆت مىليارد يۈەن باج پايدا كۆرسەتكەن ئىمىش، لېكىن بىگتۇەن بۇ پۇلنى يەرلىك مالىيە - شىنجاڭ مالىيىسىگە ئەمەس بەلكى بىۋاسىتە مەركىزى ھۆكۈمەتكە تاپشۇرىدۇ. ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاموژنا باشقۇرۇش ھوقۇقى بارمىدى؟ بىگتۇەن نېمە؟ ئاتماققا بىگتۇەن؛ ئەمەلىيەتتە بىگتۇەن خىتاي مەركىزى ھۆكۈمىتىنىڭ ئاتالمىش «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا قۇرۇلغان، كۆچمەن خىتايلاردىن تەشكىللەنگەن كارخانىسىدۇر. بىگتۇەننى مەركىزى ھۆكۈمەت باشقۇرىدۇ. «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ بىگتۇەننى باشقۇرۇش ھوقۇقى يوق .

بىگتۇەن، ئۇيغۇرستاننىڭ ئىككىنچى يەرلىرىنى تىزگىنلىدى، بىگتۇەن ئۇيغۇرستاننىڭ دەريا - ئېقىن سۇ مەنبەئەلىرىنى تىزگىنلىدى... بىگتۇەن ئۇيغۇرستاننىڭ ئىقتىسادى جان تومۇرىنى كونترول قىلدى. بىگتۇەن سۇ ئىشلىتىش بېجىنى، بوز يەر ئېچىش بېجىنى مەركىزى ھۆكۈمەتكە تاپشۇرىدۇ، «شىنجاڭ» مالىيىسىگە تاپشۇرمايدۇ. ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا قاتناش - ترانسپورت بېجى، مەركىزى ھۆكۈمەت مالىيىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ؛ «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا پوچتا - تېلېگراف بېجى «شىنجاڭ» مالىيىسىگە تاپشۇرۇلمايدۇ؛ مەركىزى ھۆكۈمەت مالىيىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ؛ «شىنجاڭ» ئاپتونوم رايونىدا كان ئېچىش، كان مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش بېجى «شىنجاڭ» مالىيىسىگە تاپشۇرۇلمايدۇ؛ مەركىزى ھۆكۈمەت مالىيىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ؛ تۆمۈر يول قاتناش بېجى، تۆمۈر يول مىنىستىرلىكى ئارقىلىق مەركىزى ھۆكۈمەت مالىيىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ؛ «شىنجاڭ» مالىيىسىگە تاپشۇرۇلمايدۇ، ئورمانچىلىق - ياغاچ ماتېرىياللىرىنى كېسىپ ئىشلىتىش بېجى «شىنجاڭ» مالىيىسىگە تاپشۇرۇلمايدۇ؛ مەركىزى ھۆكۈمەت مالىيىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ. «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا

تۆمۈر يول ياتقۇزۇش، تاش يول ياساش بېجى «شىنجاڭ» مالىيىسىگە تاپشۇرۇلمايدۇ، مەركىزى ھۆكۈمەت مالىيىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ. ئۇنداقتا «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دېگەن بۇ قورچاق مەمۇرى ئورگاننىڭ ئىقتىساد ساھەسىدىكى ھوقۇق دائىرىسى زادى قەيەردىن - قەيەرگىچە؟ مىللى تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇندا، ئاپتونوم رايوننىڭ ئىقتىساد ساھەسىدە ھوقۇق دائىرىسى بەلگىلەنگەنمۇ؟ بۇ مەسىلە تېگى - تەكتىدىن ئېيتقاندا بىر مىللەتنىڭ ئىگىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدۇر. ئىگىلىك ھوقۇق، سىياسى ھوقۇقنىڭ يەنە بىر شەكلى يەنى دۆلەت قانۇنى ئارقىلىق كاپالەتلەندۈرۈلگەن شەكىلدۇر. سىياسەت ساھەسىدە بۇ مىللەتنىڭ سىياسى ھوقۇقلىرى ئېتىراپ قىلىنمىغان ئىكەن، ئوخشاشلا ئىقتىساد ساھەسىدە بۇ مىللەتنىڭ ئىقتىساد ھوقۇقلىرىمۇ ئېتىراپ قىلىنمايدۇ.

يۇقىرىدا باج تاپشۇرۇش تەرتىپلىرىنى كۆرۈپ ئۆتتۇق . 2005 - يىلى بىر يىلدا 28 مىليارد باج پايدىغا ئېرىشكەن «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى يۇقىرىقى باجنى كىمنىڭ ۋۇجۇدىدىن يۇلۇۋالدى؟ بۇ باج ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قان - تەرىدىن يىغىۋېلىنغان ئەمەسمۇ؟ 10 - بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدە ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى، ئالاھىدە قىيىنچىلىقى بار 440 مىڭ نوپۇسنىڭ قورسقى توق، كىيىمى پۈتۈن بولۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلغان ئىمىش. نامراتلارنىڭ نوپۇس سانى 3 مىليوندىن 1 مىليونغا چۈشكەن ئىمىش.

نامراتلىق ئۇيغۇرنىڭ مىللى جەمئىيىتىدە قانداقتۇر 3 مىليون، 1 مىليون دەيدىغان سان ئىچىدە كۆرۈنۈپ تۇرغان نامراتلىق بولماستىن بەلكى ئۇيغۇر مىللىتىگە نىسبەتەن نامراتلىقتىن ئېيتقاندا ئومۇميۈزلۈك نامراتلىقتۇر.

ئۆتمۈشنىڭ قايسى بىر زامانلىرىدا ئېرىق - ئۆستەڭلىرىدە سۈت - قىمىز ئاقىدىغان ئۇيغۇرنىڭ مىللى جەمئىيىتى، دىۋانلىرى ئات ئۈستىدە ئولتۇرۇپ

تەلەمچىلىك قىلىدىغان ئۇيغۇرنىڭ مىللى جەمئىيىتى، بۈگۈن ئىقتىساد ساھەسىدە قايسى ھالغا چۈشۈپ قالدى؟
خام - خىياللاردا بولماڭلار ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ پۇقرالىرى: گادايلاشتۇرۇش ئاخىر ئۇيغۇر بۇ مىللەتنى جىسمانىي جەھەتتە زەئىپلەشتۈرۈش، يوقۇتۇش، مىللەت سۈپىتىدە يەر شارىدىن يوقۇتۇش، بۇ جۇڭنە نىخەي بەلگىلىگەن سىياسەتنىڭ ماھىيىتىدۇر.
ئۇيغۇرنىڭ مىللى جەمئىيىتىنى ۋە ئادەملەرنى ئۆز ئەمگىكى بىلەن ئۆزىنى باقالمايدىغان ھالەتكە، ئۇيغۇر مىللىتىنى قارا خەلق ھالىتىگە چۈشۈرۈپ قويۇش، ئەتراپتىكى ھادىسىلەرگە ئەلەڭ - سەلەڭ قارايدىغان، ئەلەڭ - سەلەڭ كۈزىتىدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇش، مىللى ئاڭنى، مىللى ھېسسىياتلىق تۇيغۇنى، مىللى غورۇرنى، مىللى ئۆزۈمچىلىك ۋە ئۆز - ئۆزىنى تەن ئېلىش تۇيغۇسى ۋە ئەقلى كامالىتىنى يوق قىلىش بۇ جۇڭنە نىخەي بەلگىلىگەن سىياسەتنىڭ يەنە بىر ماھىيىتىدۇر.

ئالدامچى كۆچمەنلەر ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇلۇغ قۇرۇق گەپلىرى

2006 - يىلى 1 - ئاينىڭ 25 - كۈنى

ختاي جەمئىيىتىدە ئاز سانلىق مىللەت پۇقرالىرى ئاساسى قانۇندىن، قانۇندا بەلگىلەنگەن پۇقرالار ھوقۇقىدىن خىتاي پۇقرالىرىغا ئوخشاشلا بەھرىمەن بولغان ئىمىش. ھەرقايسى ئاز سانلىق مىللەتلەر، مەملىكەتلىك «خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى» نىڭ ۋەكىللىرىنى سايلام ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلتۈرەلەيمىش. ئۇلۇغ قۇرۇق گەپ، چوپىلدا توختىمايدىغان ئەمما، خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ قىزىل باشلىق ھۆججەتلىرىدە توختايدىغان ئۇلۇغ قۇرۇق گەپ .
ختاي مۇستەملىكچىلىرى 2004 - يىللىق ۋە 2005 - يىللىق كىشىلىك ھوقۇق ئىشلىرى تەرەققىياتى توغرىسىدا تارقاتقان ھۆججەتلىرىدە يۇقىرىقىدەك كاپىشىدى.

داۋاملاشتۇرۇپ: مىللى تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە يۈرگۈزۈلگەن جايلاردا، ئاز سانلىق مىللەتلەر، ئاسى قانۇندا ۋە باشقا قانۇنلاردا ئاز سانلىق مىللەتلەرگە بېرىلگەن سايلاش، سايلاننىش ھوقۇقىنى ئىشقا سالالايدۇ، دېدى.

ئۇلۇغ قۇرۇق گەپ، ئۆتكەمدىن ئۆتسىمۇ غەلۋىردە توختاپ قالدىغان ئۇلۇغ قۇرۇق گەپتۇر. 55 يىلدىن بېرى قايسى ئۇيغۇر سايلامغا قاتناشتى، قايسى ئۇيغۇر ئۆزلىرىنىڭ رەھبەرلىرىنى سايلام ئارقىلىق سايلاپ بېرىش ھوقۇقىغا ئېرىشكەنتى؟ سايلاش، سايلاننىش ھوقۇقى بارمىدى، قېنى قايسى ئۇيغۇر سايلاش سايلاننىش ھوقۇقىنى ئىشقا سالالدى؟ خىتايدا سايلام قانۇنى دەيدىغان بىر قانۇن تۈزۈلگەنمىدى؟

«ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش ئورگانلىرىنى تەشكىللىگەن» ئىمىش. شۇ مىللەتنىڭ، شۇ رايوننىڭ ئىچكى ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان دېموكراتىك ھوقۇقلارنى ئىشقا سالغان ئىمىش. ئۇلۇغ قۇرۇق گەپ، خىتاي «دانالىقى» بىلەن خىتاي يالغانچىلىقى بىرلىشىپ كەتكەن ئۇلۇغ قۇرۇق گەپ.

ئاتالمىش ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا «ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش» ئورگانلىرى قەيەردە قۇرۇلدى؟ بۇ ئورگانلار قانچە نەپەر ئۇيغۇردىن تەشكىللەندى، قايسى خىتاي رەھبەر بولۇپ بىزگە شۇنداق پاكىتنى «ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش» پاكىتلىرىنى كۆرسىتىپ بېرەلەيدۇ؟

بۈگۈن ئۇيغۇرلار ئۆلۈپ - تارتىپ كەتسە، جەسەت قويدىغان يەرلىكىنىمۇ خېنەنلىك، سەندۇڭلۇق خىتاي كۆچمەنلىرى تەستىقلاپ بېرىدىغان كۈنگە قالغان تۇرسا!

يېزىلاردا، ھەتتا كەنتلەردە بىگىتۈەندىن يۆتكەپ كېلىنگەن خىتاي دادۇيجاڭ، خىتاي شاۋ دۇيجاڭلار پەيدا بولۇپتۇ. كۆڭخوزى دەۋرىدىن خىتاي خۇ جىنتاۋ دەۋرىگىچە يالغان سۆزلىگەن خىتاي مىللىتى، قاچانى - قاچان بىر جۈملە راست سۆزلەشكە ئۆگەنگەندە مەن ئىشىنىمەنكى، ئادەم بولۇشنىڭ تۇنجى قەدىمىنى شۇ چاغدا تاشلىغان بولسۇ.

«ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونىدا مائارىپ تەرەققىي قىلدى» دېيىلدى دوكلاتتا .

ئاتالمىش «شىنجاڭ» ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا «مەجبۇرى مائارىپ باسقۇچىدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ %83 تى ھەقسىز ئوقۇتۇش ماتېرىياللىرىغا ئېرىشكەن ئىمىش، شۇنداقمۇ؟ مەسىلەن، مارالبېشى ناھىيىسىدە ئۇيغۇر باشلانغۇچ ئوقۇغۇچىلىرى تامغا قارا دوسكا ياساپ بېرىلگەن بولسىمۇ، خەت يازدىغان بور يوق. تاشقىرىغا چىقىپ توپىسىنى سۇپۇرۇۋېتىپ، سېغىز يەرگە كېسەك بىلەن خەت يېزىپ خەت ئۆگىنىدىكەن بۇ قانداق باشلانغۇچ مائارىپ؟

ھەر يىلى 9 - ئايدا «ئىمتىھان قەغىزىنى تەكشۈرۈش ئورنى» قىلىپ تاللىۋېلىنغان مېھمانخانلارنىڭ ئالدىدا ئېڭىكىنى تۇتۇپ، ئەسنەپ ئولتۇرغان ئۇيغۇر دېھقانلىرى قەيەردىن كەلدى، مائارىپ تەرەققىي قىلغان يېزىلاردىن كەلمىگەنمۇ؟ پەرزەنتلىرنىڭ نومۇر چېكىنى بىلمەكچى، نومۇرى تۆۋەن بولسا ئارقا ئىشىك بىلەن يول ماڭماقچى، تالاي ئادەملەر، ئاتالمىش ئىمتىھان تەكشۈرۈشتىن ئۆتەلمىگەن تالاي ئۇيغۇر ياشلىرى ئېسىت ھەي، ئۇيغۇر ياشلىرى!

ئۈرۈمچىدە قۇرۇلغان تۆت يۈرۈش ئالىي مەكتەپنى كىم قۇرغان؟ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى قۇرۇپ بەرگەن ئالىي مەكتەپمىدى، بۇ؟ ھازىرقى «شىنجاڭ» ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەسلى ئاساسى بولغان قىزىل بىنانى، شىڭ شىسەيگە سابىق سوۋېتلەر ئىتتىپاقى سېلىپ بەرگەن ئەمەسمىدى؟ تېببى ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئاساسىنى داۋالاش بۆلۈملىرىنى، ئوقۇتۇش بىنالىرىنى، شىڭ شىسەيگە سابىق سوۋېتلەر ئىتتىپاقى سېلىپ بەرگەن ئەمەسمىدى؟ ھازىرقى كان ئىشلىرى ئىنستىتۇتىنى سابىق سوۋېتلىك تېخنىكلار 50 يىللاردا سېلىپ بەرگەن ئەمەسمىدى؟ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيىتى يۇقىرى مەكتەپلەرنى ياساپ تارىغاندىن باشقا، بىر ئىككى بىنا سېلىپ كۆپەيتكەندىن باشقا 55 يىلدىن بېرى ئۇيغۇرلارغا ئالىي مەكتەپ سېلىپ بەرگەن ئىش بارمىدى؟ مىللىتارىست

شېڭ شىسەي ئۇيغۇرلارغا قىلىپ بەرگەن «ياخشى ئىش» نىڭ ئۈندەن بىرىنىمۇ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى قىلىپ بېرەلمىدى. ئۇيغۇرستاننىڭ جاي - جايلىرىدا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارغا ئوقۇيدىغان تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ يوق. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارغا ئوقۇيدىغان ئالىي مەكتەپ يوق... قايتىشى كېرەك... ئوقۇغۇچىلار يېزىلارغا قايتىشى كېرەك... بۇ ئوقۇغۇچىلار بۇ قۇسا - سۆرە ياسايدىغان ياغاچچىلارغا ئايلىنىشى لازىم. بۇ ھۈنەرنىمۇ خىتاي كۆچمەنلىرى تارتىۋالمايدىغانلا بولسا!

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيىتى 2004 - يىلى غەربىي قىسىمنى ئېچىش نۇقتىلىق قۇرۇلۇشىغا 8 مىليارد يۈەن مەبلەغ سالدى. قاتناش، ئېنېرگىيە، مائارىپ، سەھىيە قاتارلىق ئون تۈر بويىچە قۇرۇلۇش باشلىدى. بۇ تۈرلەرگە قانچىلىك ئىشچى ئۇيغۇرلاردىن قوبۇل قىلىندى؟ خىتاي كۆچمەنلىرىگە بېرىلگەن ئىمتىياز، داۋالنىش راسخوتى، مائارىپ، ئوقۇتۇش راسخوتى، ئىش كۈنى ھەققى، كۆچمەن خىتايلارغا ئولتۇراق ئۆي سېلىپ بېرىش راسخوتى، خىتاي كۆچمەنلىرىنى شەھەرلەشتۈرۈش، ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى سەھرالاشتۇرۇش... غەربنى ئېچىشنىڭ مەخسىتى شۇنىڭدىن باشقا يەنە نېمە بولۇشى كېرەك؟

خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئۇيغۇرستانغا كۆچۈرۈپ كېلىش، شاللىۋېتىلگەن ستانوك - زاۋۇتلارنى ئۇيغۇرستانغا يۆتكەپ كېلىش، مەيلى يېنىك سانائەت ياكى ئېغىر سانائەت تورلىرىدا بولسۇن، مەلىكىلىك مەشغۇلاتنى خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇش، خىتاي مىللىتىنى سانائەت مىللىتىگە ئايلاندۇرۇپ، ئۇيغۇر مىللىتىنى تەبىئى ئىگىلىك - دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا مەجبۇرلاش... غەربنى ئېچىشقا مۇناسىۋەتلىك مۇستەملىكىچىلىككە ئائىت سىياسەتتۇر.

ئۇيغۇرلار مۇستەملىكىگە ئۇيغۇرستاندا ھوقۇقى مۇناسىۋەتلەر تورىغا يېقىنلاشتۇرۇلمىدى، سىياسەت ۋە ئىقتىساد تارىختىن بېرى قوشكېزەك

بولۇپ كەلگەن. شۇڭا سىياسەت ئىقتىسادنىڭ مەركەزلىك ئىپادىسى دېيىلىمۇ كەلگەن. ئۇيغۇرلارنىڭ نامراتلىقىنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ بەلگىلىگەن سىياسىتى كەلتۈرۈپ چىقاردى. ئۇيغۇرلارنىڭ ئاڭسىزلىقىنى، قاششاق، قالاڭلىقىنى مۇستەملىكىگە سىياسەت ۋە مۇستەملىكىگە مائارىپ كەلتۈرۈپ چىقاردى. ئۇيغۇر خەلقى قانچە قالاق بولغانسىمۇ بۇ مىللەتنىڭ ئۈستىدىكى سىياسى زۇلۇم، ئىقتىسادى ئېكسپولئاتاتسىيە شۇنچە ئېغىرلاشتى. زۇلۇم ئېغىرلاشقانسېرى ئۇيغۇرلار شۇنچە ئاڭسىز قېلىۋەردى. شۇڭا خىتايچە سوتسىيالىزم، خىتايچە كاززايلىق، خىتايچە يالغانچىلىق ئاتالمىش خىتايچە دېموكراتىيە ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە بازار تاپتى، خىتاينىڭ ئالدامچىلىقى بىلەن كاززايلىقىنى نادان ئۇيغۇرلار ھەقىقەت دەپ، يۈرۈۋەردى.

دۇنيا سودىسى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ ئىقتىسادى ئەھۋالى

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 28 – كۈنى

1 – ئاينىڭ 26 – كۈنى «دۇنيا گېزىتى» ماۋزېدۇڭنىڭ سۆزى – «ئەنگلىيىدىن ئۆتۈپ كېتىش، ئامېرىكىنى قوغلاپ يېتىش دېگەن سۆزى راستقا ئايلاندى» ماۋزۇلۇق ماقالىسىدا: خىتاي كوممۇنىستلىرى 25 – كۈنى مۇخبىرلارغا، مىللى دارامەت ئومۇمى قىممىتىنىڭ %9.9 ئاشقانلىقىنى، خىتاي دۆلىتىنىڭ دۇنيا بويىچە تۆتىنچى ئىقتىساد دۆلىتىگە ئايلانغانلىقىنى جاكارلىدى دەپ، كۆرسەتتى .

خىتاي ئىقتىسادىنىڭ يىلىسىرى ئېشىپ بارغانلىقىغا قارشى پىكىرىمىز يوق. ئەكسىچە ئالقىشلايمىز ئەلۋەتتە. ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ ئىقتىساد ساھەسىدە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش بۇ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئىجادىيىتى ئەمەس ئىدى. خىتاي جەمئىيىتى 80 – يىللارغا كىرىپ كەلگەندە ئىقتىسادى جەھەتتە گۇمران بولۇشنىڭ

گېرۋىكىگە كېلىپ قالغان. ئارىلىقتا خىتاي دېموكراتى ۋى جىڭ شىڭ ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە گۇۋاھلىقتىن ئۆتكەندە، دۆلەت ئەزالىرىنى تەنقىدلەپ: سىلەر 20 - ئەسىرنىڭ 70 - يىللىرىدا، سوۋېتلەر روسىيىسى خىتايغا قارشى ئاتوم ئۇرۇشى قوزغىماقچى بولغاندا، بۇ ئۇرۇشنى توسۇپ قېلىپ خىتايىنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭلار؛ خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ پىلانلىق ئىگىلىك ئىقتىساد سىستېمىسى گۇمران بولۇش گىرۋىكىگە يېتىپ كەلگەندە «مەڭگۈلۈك نورمال سودا مۇناسىۋىتى بېرىش» سىياسىتىنى ۋاقىتلىق تەقدىم قىلىپ، كوممۇنىست خىتايىنىڭ ئىقتىسادى جەھەتتە يىمىرىلىشنىڭ ئالدىنى ئالدىڭلار، دېگەن ئىدى. قىسقىسى خىتايىنى باشقىلار ئەمەس ئامېرىكىلىقلار سىلەر قۇتقۇزۇپ قالدىڭلار دېگەن ئىدى.

راست شۇنداق ئىدى. 1912 - يىلى شۇ ۋاقىتتىكى خىتاي مىللى دېموكراتىك ئىنقىلابىنىڭ داھىسى سۇنجۇڭشەن، ئاۋدام لىنكىننىڭ «ئۈچ مەسىلەك سىياسىتى» نى ئېلىپ كالفورنىيىدىن ۋەتەننى خىتايغا قايتقاندەك؛ 1980 - يىلى خىتاي كوممۇنىستلار پارتىيىسىنىڭ سېكرىتارى دىڭ شياۋپىڭ، ئامېرىكىنىڭ سودىدا ئېتىبار بېرىش سىياسىتىنىڭ ھۆججەتلىرىنى سومكىسىغا قاقچىلاپ ۋاشىنگىتوندىن بېيجىڭغا قايتقان. شۇنداق قىلىپ مىللى دارامەتنىڭ ئېشىش نىسبىتى %9.9 گە يەتكەن خىتاي جەمئىيىتى خەلقئارا ئىقتىساد ساھەسىدە پەيدا بولدى.

يەنە شۇ «دۇنيا گېزىتى» 3 - بېتىدە «جۇڭگونىڭ تاشقى سودىسىدا تەتۈر پەرق سەپەرداش مالىيە ئىلاھى بولۇپ قالدى، سەرلەۋىچىلىك ماقالىسىدا: كۆچمەس مۈلۈككە مەبلەغ سېلىش قىزغىنلىقى، خىتاي ئىقتىسادىنىڭ تېز سۈرئەتتە ئۆسۈشى كەلتۈرۈپ چىقاردى. بىراق ئىقتىسادشۇناسلار خىتاي ئىقتىسادىدا يۈز بېرىدىغان ئېشىندى ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتلىرى مەسىلىسى، ياۋرۇپا، خىتاي، ئامېرىكا

ئوتتۇرسىدا يۈز بېرىدىغان سودا سۈركۈلۈشىدىن ۋە خەلق پۇلىنىڭ قىممىتىنى ئۆستۈرۈش بويىچە ئەنسىرەشمەكتە دەپ، كۆرسەتتى. تەيۋەن خىتايلىرى 2001 - يىلى 12 - ئاينىڭ 14 - كۈنى ئوخشاشلا بىر ۋاقىتتا دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا ئەزا دۆلەت بولۇپ قاتناشتى. باشقىنى قويۇپ تۇرغۇچى، بۈگۈن تەيۋەن دېھقانلىرى ئىشلەپچىقارغان يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى خىتاينىڭ ئىچكى بازىرىغا كىرىشكە باشلىدى. تەيۋەن خىتايلىرى خىتاينىڭ ئىچكى بازىرىغا تەيۋەنلىك خىتاي سۈپىتىدە قاتناشتى. دېمەك، تاۋار بىلەن تاۋارنى ئىشلەپچىقارغۇچى ئوخشاش بىر ۋاقىتتا بازارغا كىردى. ئۇنداقتا يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقارغۇچى ئۇيغۇرلار، تاۋار ئىشلەپچىقارغۇچى ئادەم ئورنىدا خەلقئارا بازارغا قاتنىشالدىمۇ؟

ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئىشلەپچىقارغان پاختا - كەندىر، كۆك تاماكا، ئاشلىق، ياغلىق زىرائەت، نەشپۈت، قۇرۇتۇلغان ئۈزۈم خەلقئارا بازارغا كىردى، بىراق ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئىشلەپچىقارغۇچى، ئايرۇۋاشلىغۇچى ئورنىدا خەلقئارا بازارغا كىرەلمىدى. بىر توننا پاختىنىڭ خەلقئارا بازاردىكى قىممىتى قانچىلىك؟ خىتاي ئۇيغۇر دېھقانلىرىدىن سېتىۋالغاندا قانچە پۇلغا سېتىۋالىدۇ؟

خىتاي مۇستەملىكچىلىرى نېمىشقا ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئىشلەپچىقارغان يۇڭ - تېرە، پاختا - كەندىر، ئاشلىق، كۆك تاماكا قاتارلىق يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىغا مەجبۇرى باھا بەلگىلەپ بېرىدۇ؟ زادى نېمىشقا؟ مەيلى يېنىڭ سانائەت ياكى ئېغىر سانائەت مەھسۇلاتلىرى بولسۇن، ياكى سانائەت تورلىرىغا كېرەك بولغان خام ئەشيا ياكى يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى بولسۇن، باھا بازار ئارقىلىق بەلگىلەنمەمدۇ؟ باھا بازار ئارقىلىق تەڭشەلمەمدۇ؟

خەلقئارا بازاردا پاختىنىڭ باھاسى ئۆرلىگەندە خىتاي كۆچمەنلىرى ھۆكۈمىتى ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ قولىدىن سېتىۋالدىغان پاختىنىڭ باھاسىنى ئۆرلەتمىدى؛ خەلقئارا بازاردا پاختىنىڭ باھاسى تۆۋەنلىگەندە

ختاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ قولىدىن سېتىۋالدىغان پاختىنىڭ باھاسىنى تۆۋەنلەتتى. باھانە تېپىش ختاي ئۈچۈن بەك ئاسان ئىدى. بۇ يىل قۇرغاقچىلىق بولدى... پاختىنىڭ تالاسىغا تەسىر يەتتى... بۇ يىل ھۆلچىلىك بولدى... پاختىنىڭ سۇ تەركىبى ئېغىرلىشىپ كەتتى... بۇ يىل پاختىنىڭ قەن تەركىبى ئېشىپ كېتىپ، ئۇزۇن تالالىق پاختىنىڭ تالاسىغا تەسىر يەتكۈزدى ۋەھاكازا . يۇقىرىقىلار باھا چۈشۈرۈپ ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى قاقتى - سوقتى قىلىدىغان ختاينىڭ باھا مەسىلىسىدىكى ھېلىگەلەنكى ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاق ھۆججەت يېزىپ بېرىش دېگەنلەرچۇ؟

ختاي دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا ئەزا دۆلەت بولۇپ قاتناشتى. يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىمۇ بىر خىل تاۋارغا ئايلاندى. بازاردا تاۋارنىڭ قىممىتىنى ياراتتى، دېگەن سۆز. ئەمما، تاۋار ئىشلەپچىقارغۇچى ئۇيغۇر دېھقانلىرى تاۋارنىڭ قىممىتىنى ياراتتى - يۇ، بىراق ئۆزلىرىنىڭ قىممىتىنى يەنى ئادىمىيلىك قىممىتىنى يارتالمىدى. ئايرىۋاشلاش، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنى باشقا تاۋارلارغا ئالماشتۇرۇش جەريانىدا ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئىختىيارى باھا قويۇپ ساتالمىدى. بازار مېخانىزمىدىن پايدا كۆرەلمىدى، بازار فونكسىيىسىدىن پايدىلىنالمىدى، چۈنكى ئۇيغۇر دېھقانلىرى ھوقۇقسىز دېھقانلار ئىدى. تاۋارنى، تاۋارغا ئالماشتۇرغاندا، يەنى بىر كىلوگرام پاختىنى بىر كىلوگرام خىمىيىۋى ئوغۇتقا ئالماشتۇرۇش، تاۋارنى - تاۋارغا ئايرىۋاشلاش، تەڭ قىممەتتە ئايرىۋاشلا بولىدىكەن، بۇنداق ئايرىۋاشلارنىڭ ئالدىنقى شەرتى تەڭ ھوقۇقلۇق ئايرىۋاشلاش بولۇشى كېرەك ئىدى. شۇڭا ئۇيغۇر دېھقانلىرى بۈگۈن ختاي كۆچمەنلىرى قاقتى - سوقتى قىلىدىغان ئىقتىسادى زۇلۇم سېلىشىنىڭ ئويىپكىنىغا ئايلىنىپ قالدى. مىللى زۇلۇم ئېغىرلاشتى .

ختاينىڭ ئىقتىسادى كۈنساين ئېشىشقا باشلىدى. مونوپولىيىلىك تالان - تاراج قىلىش، ختايدا ئىقتىسادى يۈكسۈلۈشنى كەلتۈرۈپ چىقارغان يەنە بىر ئامىل بولۇپ قالدى. ئامېرىكا بىلەن ياۋرۇپا ئىتتىپاقىنىڭ ختاي

بىلەن بولغان سودىسىدا ئىنتايىن زور تەتۈر پەرق كۆرۈلدى. پەقەت ئامېرىكىنىلا مىسالغا ئالساق 2005 - يىللىق خىتاي ئامېرىكا سودىسىدا ئامېرىكا 200 مىليارد دوللارلىق تەتۈر پەرق بىلەن زىيان تارتتى. ئەگەر دۆلەتلەر ئارا قوغدىنىش خاراكتېرلىك سودا - تىجارەت يولغا قويۇلدىغان بولسا ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئىشلەپچىقىرىدىغان يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنىڭ تەقدىرى قانداق بولار؟

بوھرانغا يېتىپ قالغان خىتاي جەمئىيىتى

2006 - يىلى 1 - ئاينىڭ 29 - كۈنى

خىتاي دۆلەتلىك سىتاتىستىكا ئىدارىسى، خىتاي ئىقتىسادىنىڭ 2005 - يىلى تەرەققىي قىلىپ %9.9 گە يەتكەنلىكىنى ئامېرىكا، ياپونىيىدىن قالسىلا خىتاي دۆلىتىنىڭ دۇنيادا 4 - دەرىجىلىك ئىقتىساد دۆلىتىگە ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

«دۇنيا گېزىتى» 27 - كۈنى باش ماقالە ئېلان قىلىپ: «ئەنگىلىيىنى قوغلاپ ئۆتۈپ كېتىپ، ئامېرىكىنى قوغلاپ يېتىۋالدىغان ياخشى كۈنلەرنىڭ يېتىپ كېلىشى ۋە بايراق كۆتۈرۈپ قوزغىلاڭ قىلىش كىرىزىسى» ماۋزۇلۇق ماقالىدا بوھران دەۋرى يېتىپ كەلگەن خىتاي جەمئىيىتىنى ئانالىز قىلدى.

خىتاي جەمئىيىتىنىڭ كىرىزىسى ئىقتىساد ۋە تاشقى سودا ساھەسىدە قىزىپ كېتىشىنىلا ئەمەس بەلكى خىلمۇخىل كېسەل ھالەتلىك زىددىيەتلەرنىڭ چوڭقۇرلاشقانلىقى جۈملىدىن بايلىق، گاداىلىق پەرقىنىڭ كېڭىيىپ كېتىشى، مەنپەئەت گۇرۇھلىرى ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشنىڭ كەسكىنلىشىشى، ھوقۇقنى قالايمىقان ئىشلىتىش، تەپتارتىماسلىق، پۇقرالارنىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىرى، پۇقرالارنىڭ دەردىنى ئېيتىدىغان يەر تاپالمىغانلىقى، كەسكىنلەشكەن مىللى توقۇنۇش ۋە مىللى زىددىيەتلەر،

ختاي جەمئىيىتىنى بۆھرانىڭ گىرۋىكىگە كەلتۈرۈپ قويدى، دەپ كۆرسەتتى .

شۇ گېزىتنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، ختاي دۆلىتىنىڭ ساقچى مىنىستىرلىكى: ئۆتكەن بىر يىلدا ئاممىۋى تەرتىپنى بۇزغۇچى دېلوالارنىڭ كۆپىيىپ %6.6 گە يەتكەنلىكىنى، 87 مىڭ قېتىم دېلو سادىر قىلغانلىقىنى، جەمئىيەت تەرتىپىنى قالايمىقانلاشتۇرغۇچى دېلوالارنىڭ تېخىمۇ كۆپىيىپ %19 گە يەتكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

بۈگۈنكى كۈندە ختاي جەمئىيىتىدە شەرقىي - شىمال خىلوڭجياڭدىن تارتىپ جەنۇبتا گۇۋاڭدۇڭ ئۆلكىسىگە قەدەر كۆلپىكىتىپ قارشىلىق كۆرسىتىش ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر كۈنى 240 قېتىمدىن كۆپرەك يۈز بېرىشكە توغرىلاندى. 2004 - يىلى ئالاقىدار تەرەپلەر تىزىمغا ئالغان ئاممىۋى خاراكتېرلىك قارشىلىق كۆرسىتىش 74 مىڭ قېتىم يۈز بېرىپ قاتناشقان ئادەملەرنىڭ سانى 3.760 مىڭدىن ئېشىپ كەتكەن .

نېمىشقا بۇنىچىلا ئادەم كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ كوممۇنىستلارغا يۈزمۇ - يۈز تاقابىل تۇردى ۋە توغرىدىن - توغرا ئادالەت تەلەپ قىلدى؟ زادى نېمىشقا ختاي پۇقرالىرى شۇنداق جۈرئەتكە كېلەلدى؟ چۈنكى، ختاي پۇقرالىرى مەركەزگە خەت ئەۋەتىپ مەسلى ھەل قىلغىلى، ئەرز ھال ئېيتىپ مەسلى ھەل قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندى. ۋاقتى يېتىپ كەلگەندە ختاي پۇقرالىرى ئۆزىنى - ئۆزى ئالداشنىڭ ئەھمىيەتسىزلىكىنى تونۇپ يەتتى. چۈنكى، ختاي پۇقرالىرى زوراۋان ھاكىمىيەتتىن ئاقىلانلىق تەلەپ قىلىشنىڭ ئاقمايدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتى .

ختاي جەمئىيىتىدە سىياسەت ۋە ئىقتىسادنىڭ تەرەققى قىلىپ ئۆزگىرىشى ختاي جەمئىيىتىنىڭ ئاپتونوم رايون مەمۇرى بىرلىكىدىن باشقا، تەشكىلى قۇرۇلمىسىنىمۇ ئۆزگەرتىۋەتتى. مەسلى، شەھەرلەشكەن ختاي پۇقرالىرنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى مىڭ يۈەنگە يەتكەندە،

يېزىلاردا دېھقانلار ۋە ئاجىز تەبەقەلەرنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 300 يۈەنگىمۇ يەتمەي قالدى.

ھوقۇقدارلار يېڭىدىن يېتىشىپ چىققان بايۋەچچىلەر توقۇلۇققا شوخلۇق قىلىپ يۈرگەندە، دېھقانلار كەمبەغەل بولۇپ قېلىۋەردى، داۋالنىش، پەرزەنتلىرىنى ئوقۇتۇشقا چارسىز قالدى. قانۇن – ئەدلىيە ئادىل بولمىدى، بىر پارتىيە ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا، قانۇن پۇقرالارنىڭ ھەق – ھوقۇقلىرىنى ئەمەس، بىر پارتىيە كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ھوقۇق مەنپەئەتلىرىنى قوغدايدىغان قانۇن بولۇپ قالدى. مەتبۇئات – ئاخبارات ساھەسى يېزىق تۈرمىسىگە ئايلىنىپ قالدى. مەدھەلەشكە يول قويدى پاش قىلىشقا يول قويمىدى. گۇپپاڭچىلىققا يول قويدى، مەتبۇئات ساھەسىنىڭ ھەقىقەتنى ئېچىپ بېرىشكە يول قويمىدى.

بۇنىڭدىن 50 يىل بۇرۇن ماۋ زېدۇڭ ئەنگلىيىنى قوغلاپ ئۆتۈپ كېتىش ئامبىرىكىنى قوغلاپ يېتىۋېلىش چاقىرىقىنى ئاۋازلىق تۇتۇلغان. خىتاي جەمئىيىتى ھەقىقەتەن ئىقتىساد ساھەسىدە ئەنگلىيىدىن ئۆتۈپ كەتتى. بىراق، سىياسىنى دېموكراتىيەلەشتۈرۈش، تۇرمۇشنى ئەركىنلەشتۈرۈش جەھەتتە ئەنگلىيىدىن ئۆتۈپ كېتەلمىدى. ئىقتىساد ساھەسىدە خام ئەشيا مەنبەئەلىرىنى بۇلاڭ – تالاڭ قىلىش ۋە مونوپولىيەلىك ئىقتىساد سىياسىتى، سىياسەت ساھەسىدە تۈرىچىلىك، بىئوكراتىزىملىق سىياسەت، خىتاي جەمئىيىتىنى ئادەملەرنىڭ جەمئىيىتىگە ئەمەس ياۋۇزلارنىڭ جەمئىيىتىگە ئايلاندۇرۇپ قويدى.

ئامبېرىكا، خىتاي مۇناسىۋىتىنىڭ «شېرىن ئايلىرى» ئاخىرلاشتى

2006 – يىلى 1 – ئاينىڭ 30 – كۈنى

2001 – يىلى 9 – ئاينىڭ 11 – كۈنى ئوساما بن لادىن رەھبەرلىكىدە خەلقئارا تېررورستلارنىڭ ئامبېرىكىغا ھۇجۇم قىلىش ۋەقەسى يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئامبېرىكا خەلقئارا تېررورستلارغا زەربە بېرىش

بىرلىكىدە خىتاي بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ياخشىلىغان ئىدى. يېقىندا نەشىردىن چىققان «ۋاشىنگىتون پەسىللىك ژۇرنىلى»دا، خىتاي دۆلىتىنى تەتقىق قىلغان بىر قاتار ماقالىلەر ئېلان قىلىنىپ، «11 - سىنتەبىر» ۋەقەسىدىن كېيىنكى، ئامېرىكا، جۇڭگو مۇناسىۋىتىنىڭ «شېرىن ئايلىرى» ئاخىرلاشتى دەپ، خۇلاسە چىقاردى.

«ئامېرىكا ئاۋازى» رادىئو ئىستانسىسىنىڭ 29 - كۈنى خەۋەر قىلىشىغا ئاساسلانغاندا، «ۋاشىنگىتون پەسىللىك ژۇرنىلى» 2005 - 2006 - يىللىق قىش پەسىللىك نەشىرىدە: مىللەتچىلىكتىن تارتىپ ياپونىيە، جۇڭگو مۇناسىۋىتىگىچە؛ ئامېرىكا بىلەن جۇڭگونىڭ ھەربىي مۇناسىۋەتلىرىدىن تارتىپ ئېنېرگىيە ھەمدە ئىككى دۆلەتنىڭ ئىستراتېگىيىلىك ئىشلىرىغىچە چوڭقۇر قاتلاملىق ئانالىز ئېلىپ باردى.

«تېررورىزمغا قارشى ئۇرۇش ئامېرىكا، جۇڭگو مۇناسىۋىتىنى تۆت يىل ياخشىلىغاندىن كېيىن، ئامېرىكا، جۇڭگو مۇناسىۋىتىگە ئالاقىدار قوش تەرەپلىك، كۆپ تەرەپلىك مەسىلىلەر كۈنساين مۇرەككەپلەشتى. ئامېرىكا بىلەن جۇڭگو ئوتتۇرىسىدىكى «شېرىن ئايلىرى» ئاللىقاچان ئاخىرلاشتى دەپ، ھۆكۈم قىلىندى ماقالىدا.

ماقالدا 1990 - يىللاردىن باشلانغان ئامېرىكا، خىتاي مۇناسىۋەتلىرى ئەسلىپ ئۆتۈلدى. 1989 - يىلى تىيەننەنمىندە يۈز بەرگەن دېموكراتىك ھەرىكەتنى خىتاي كوممۇنىستلار ھۆكۈمىتى قوراللىق باستۇرغاندىن كېيىن، ئامېرىكا، خىتاي مۇناسىۋەتلىرى يامانلىشىپ كەتكەن. ئامېرىكا، خىتاي، ئامېرىكا ئوتتۇرىسىدىكى دۆلەت مۇداپىئەسىگە ئائىت تۈزۈلگەن توختاملارنى توڭلىتىپ، ھەربىي ئىشلارغا ئائىت سودا - تىجارەت پائالىيەتلىرىنى توختىتىپ قويغان ئىدى. «11 - سىنتەبىر» ۋەقەسىدىن كېيىنلا ئىككى دۆلەتنىڭ مۇناسىۋىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن.

باردى - كەلدى ھەربىي ئىشلار جەھەتتە تۈرلۈك ئاكتىپ ئىلگىرىلەشلەرنى خۇلاسلاپ ماقالىدا: ئامېرىكا، خىتاي ئىككى دۆلەت ھەل قىلغۇچ تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ئىككى دۆلەتنىڭ ھەربىي ئىشلار

بويىچە ھەمكارلىقنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ھەربىي جەھەتتە خاتا ھۆكۈم قىلىشنىڭ ئالدىنى ئالدى ھەمدە ئامېرىكا، خىتاي ئىككى دۆلەت قوش تەرەپلىك ۋە كۆپ تەرەپلىك ھەربىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ چەكلىشىنى ئىشقا سېلىپ قارشى تەرەپنىڭ ھەرىكەتلىرىنى قېلىپلاشتۇرۇشقا بولىدىغانلىقىغا ئىشەندى، دېيىلدى.

ماقالدا: مۇتەخەسسسلەر ئامېرىكا بىلەن جۇڭگونىڭ ئاسىيا - تىنچ ئوكيان رايونىدا يوشۇرۇن ئىستراتېگىيەلىك ئېلىشىۋاتقانلىقىنى ئەتراپلىق يورۇتۇپ بەردى.

خىتاي دۆلىتىنىڭ ئاسىيا - تىنچ ئوكيان رايونىدا تەسىرى ئۈزلۈكسىز ئېشىۋاتقاندا، خىتاي بىلەن ئامېرىكىنىڭ بۇ رايوندا ئىستراتېگىيەلىك ئېلىشىشىدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ دەپ، كۆرسىتىلدى.

ماقالدا: ئامېرىكا بىلەن خىتاينىڭ ئاسىيا - تىنچ ئوكيان رايونىدا رىقابەتلىشىپ قېلىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئۈچ خىل ئامىل كۆرسىتىلدى: (1) تەيۋەن مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلىش؛ (2) رايون خاراكتېرلىك مەسىلىلەرگە ئىنكاس قايتۇرۇش؛ (3) ئىككى دۆلەتنىڭ ئىچكى مەسىلىلىرىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك رىقابەتلىشىش، ئاسىيا - تىنچ ئوكيان رايونىنىڭ مۇقىملىقىغا، ئامېرىكا بىلەن خىتاي مۇناسىۋىتىنىڭ مۇقىملىقىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ئامىللار ئىدى.

ماقالىنىڭ ئاخىرىدا: يۇقىرىقى ئۈچ ئامىل ئىككى دۆلەت تەرىپىدىن ئېھتىياتچانلىق بىلەن كونترول قىلىنمايدىكەن، ئامېرىكا، خىتاي مۇناسىۋىتى «يېقىنچىلىق» قىلىش مۇناسىۋىتى ھالىتىدىن مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلىك ھالەتكە ئۆزگىرىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئىككى دۆلەتنىڭ سەلبى رىقابەتلىشىدىغان دەۋرى يېتىپ كېلىدۇ، ھەتتا، ئىككى دۆلەت ئىستراتېگىيەلىك سىياسەتتە بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى رەقپىلەرگە ئايلىنىپ قالدۇ، دەپ كۆرسىتىلدى.

رايون خاراكتېرلىك مەسىلىلەردە خىتاينىڭ ئىنكاسى بەزىدە ئاكتىپ، بەزىدە پاسسىپ بولدى. كورىيەنىڭ ئاتوم قوراللىرىنى ياساشىغا،

ئرانلارنىڭ يادرو قوراللىرىنى ياساشقا قانداق ئىپادە بىلدۈرۈشى كېرەك خىتاي ھۆكۈمىتى؟ دۆلەت ئىچىدە مۇستەملىكىچىلىرى - ئۇيغۇرىستان، تىبەت مەسلىسىنى بۇ رايونلارغا مۇناسىۋەتلىك كىشىلىك ھوقۇق ۋە سىياسى تارىخى مەسلىلەرنى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ قانداق بىر تەرەپ قىلىشى مېنىڭچە ئامېرىكا، خىتاي مۇناسىۋىتى ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتەلمەيدىغان يىرىك مەسلىگە ئايلىنىپ قالدى.

قارا نوپۇس ئۇيغۇرلار...

2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 2 - كۈنى

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھۆكۈمىتى كونا دېموكراتىزىملىق ئىنقىلاب دەۋرىدىن يېڭى دېموكراتىزىملىق ئىنقىلاب دەۋرىگە سەكرەپ چىقىشنى؛ كونا دېموكراتىزىملىق ئىجتىمائىي تۈزۈمدىن يېڭى دېموكراتىزىملىق ئىجتىمائىي تۈزۈمگە سەكرەپ ئۆتۈشنى تازا توۋلىغان 50 - يىللاردا، روسىيە ك گ ب جاسۇسلار تەشكىلاتىنىڭ ئاھالە باشقۇرۇش سىياسى سەنئىتىنى يۆتكەپ كېلىپ ئۆگىنىپ، مەنچىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ پۇقرالارنى باشقۇرۇش سىياسى ئەنئەنىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ «يېڭى دېموكراتىزىملىق» جۇڭگو جەمئىيىتىدە ئومۇملاشتۇرغان ئىدى. دېھقانلارنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ھاكىمىيەت تىكلەنگەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى پارتىيىسى دېھقانلارنى خىتايچە سوتسىيالىزىم غالجىرلىقىنىڭ قۇربانلىرىغا ئايلاندۇرۇپ، ئاۋۋال يېزىلاردا نوپۇس تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، شەھەرلەرگە كېڭەيتىپ، دېھقانلارنى ۋە شەھەر پۇقرالىرىنى بىر قەدەم نېرىغا باسالمايدىغان، ئاشلىق نورما بەلگىلەپ بېرىپ، بىر كىشى بىرونىڭ ئۆيىگە كىرىپ قالسا بىر پىيالە چاي قويالمايدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى. بۇ توغرىدا توختالغان «دۇنيا گېزىتى»: «خىتاي جەمئىيىتىدە شەھەرلەر بىلەن يېزىلارنىڭ پەرقى بارغانسېرى كېڭىيشكە باشلىدى. شەھەرلەر 2 - دۇنياغا، يېزىلار 3 -

دۇنياغا مەنسۇپ قالغانتى. نوپۇس تىزىملاش، كېنىشكە تارقىتىپ بېرىش تۈزۈمىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىغان دېھقانلار شەھەرلەرگە كىرگەندە، ئاجىز تەبەقەلەرگە، قارا نوپۇسقا ئايلىنىپ، بالىلىرىنى تەربىيەلەش، ئۆي سېتىۋېلىش، پاراۋانلىقتىن بەھرىمەن بولۇش جەھەتتە كەمسىتىشكە ئۇچرايتتى دەپ، كۆرسەتتى .

ئەمدى خىتاي مۇستەملىكچىلىرى نوپۇس تۈزۈمىنى بىكار قىلىپ، زامانىۋىلاشتۇرۇلغان باشقۇرۇش تۈزۈمىگە يول ئاچار ئىمىش.

نوپۇس تۈزۈمى بىكار قىلىنغاندىن كېيىن، خىتاي دېھقانلىرى شەھەرمۇ - شەھەر، ناھىيىمۇ - ناھىيە ئاققۇن بولۇپ يۈرۈيدىغان ۋەزىيەت شەكىللىنىدۇ؛ ئۇنداقتا ئۇيغۇر دېھقانلىرىچۇ؟ خىتاي دېھقانلىرى شەھەر قۇرۇلۇشىدا ئىشچى بولۇپ ئىشلەيدۇ، ئۇيغۇر دېھقانلىرىچۇ؟ ئالتايدىن - چۆچەكتىن قوي يۆتكەپ كېلىپ ئۈرۈمچى شەھرىدە قاسساپلىق قىلىدۇ، قۇرۇلۇش كۆترە ئېلىپ قۇرۇلۇش سالالمايدۇ، قۇرۇلۇش ئىدارىلىرىغا ۋاقىتلىق ئىشچىمۇ بولالمايدۇ، پويىز ئىستانسىسىدا زۇڭ چۈشىرىدىغان، زۇڭ قاچىلايدىغان ھامالمۇ بولالمايدۇ، قاراماي، مائىتاغ، كورلا شەھەرلىرىدە دات باسقان ماي تۇرۇبىلىرىنى تازىلايدىغان ئىشچىمۇ بولالمايدۇ، ھەتتا ئۇيغۇر دېھقانلىرى زاۋۇتلاردا قايناقسۇ قاينىتىپ بېرىدىغان ئادەتتىكى ئىشچىمۇ بولالمايدۇ.

«دۇنيا گېزىتى» باش ماقالىسىدا: خىتاي شەھەرلىرىدە تەرەققىيات تەلەپلىرى ئۆسكەنسېرى، خىتاي دېھقانلىرى ئاستا - ئاستا شەھەرلەردە ئولتۇراقلىشىپ، شەھەر ئەتراپلىرىنى شەھەرلەشتۈردى .

شەھەرلەرگە كىرىپ - چىقىپ يۈرەن ئۇيغۇر دېھقانلىرى قايسى شەھەرنىڭ ئەتراپىنى شەھەرلەشتۈردى؟ غۇلجا شەھرى بىلەن نوغايىتا يېزىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى يولنى خىتاينىڭ قاتناش قوراللىرى ئىگىلىدى، غۇلجا شەھرى بىلەن قورغاس ئېغىزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا خىتاي كىراكەشلىرى قاتنايدىغان بولدى، قەشقەر شەھرى بىلەن ئاتۇش

شەھرنىڭ ئارىلىقىدا خىتاي كۆچمەنلىرى تەكشۈرۈش پونكىتى قۇرۇۋالدى، زادى نېمە ئىش ئۇيغۇر دېھقانلىرىغا ئېشىپ قالدى؟
«دۇنيا گېزىتى» مۇنداق كۆرسەتتى: نوپۇس تۈزۈمى بىكار قىلىنغاندىن كېيىن، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئەنئەنىۋى ھۆكۈمرانلىق ۋاستىسى كۈچىدىن قېلىپ، مائارىپ، تەربىيەلەش، جەمئىيەت نامانلىقى، داۋالنىش مەسلىھىلىرى، مەسلىھەت ئىچىدىكى مەسلىھەتگە ئايلىنىپ شەھەرلىكلەرنىڭ ئەۋزەللىك ئىدىيىلىرى غايىپ بولدى. بۇنداق ئۆزگىرىشكە ئۈچ كەلگەن خىتاي كوممۇنىستلىرى، قاسساپقا پۇل بېرىپ ناۋايغا قارايدىغان خىزمەت ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتىپ، يۈرۈشلەشكەن ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىشى لازىم، دەپ كۆرسەتتى.

داۋالنىش ھەقسىز داۋالنىش، مائارىپ تەربىيەلىنىش ھوقۇقلىرىنى ئۇيغۇرلارغا بولۇپمۇ ئۇيغۇر دېھقانلىرىغا تەدبىقلاشقا بولامدغاندۇ؟ يۇقىرىقى سۆزنىڭ مەنىسى - بارغانسېرى كەسكىنلىشىۋاتقان خىتاي جەمئىيىتىنىڭ ئىجتىمائىي زىددىيەتلىرى، نوپۇس تۈزۈمىنى بىكار قىلىش ئارقىلىق خىتاي دېھقانلىرىنى شەھەرگە قۇۋۋىتىپ، تېخىمۇ ئېغىر ئىجتىمائىي، سىياسى داۋالغۇش پەيدا قىلىشتىن ئاۋۋال، سىياسى، ئىجتىمائىي تۈزۈم ئىسلاھاتىنى يولغا قويۇپ، زىددىيەتلەرنى يۇۋاشلاشتۇرۇشنىڭ ۋاستىسىنى تېپىش لازىم، دېگەنلىكمۇ؟
نوپۇس تۈزۈمىنى بىكار قىلىپ خىتاي دېھقانلىرىنىڭ شەھەرلەرگە كىرىشىگە يول قويۇلىدىغان بولسا، ئۇيغۇر دېھقانلىرىچۇ؟ ئۇيغۇر دېھقانلىرى تاغ ئارىسىغا سۇ ئامبىرى ياساشقا ئەۋەتىلدى. بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈشكە ئەۋەتىلدى، ھەقسىز ئەمگەك ھاشا ئۆستەڭ چېپىشقا ئەۋەتىلدى. ئىختىيارى ئەمگەك دەپ، ئاتىلىدىغان بۇ خىل ئەمگەك شەكلى، خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ئۇيغۇرستانغا كىرىشكە تەييارلاپ قويىدىغان بوز يەرنى ساللاشتۇرۇش ئەمگىكى ئۇيغۇرنىڭ زىممىسىغا چۈشتى، دېگەنلىكتۇر.

ئۇيغۇرلار ئاچقان بوز يەردە خىتاي كۆچمەنلىرى تېرىقچىلىق قىلىدۇ، سۇ ئامبىرىدىن خىتاي كۆچمەنلىرى پايدىلىنىدۇ. ئاقسۇ ۋىلايىتى، يەكەن ۋىلايىتى قاتارلىق ۋىلايەت ناھىيىلەرگە بىگتۇەنلىك خىتايلاردىن دادۇيچاڭ، شاۋدۇيچاڭ بېكىتكەندىن كېيىن، ئېقىپ كەلگەن خىتاي كۆچمەنلىرىنى شۇ يېزىلار، كەنتلەرگە يەرلەشتۈرۈپ، ياغاچ كېسىپ خىتاي كۆچمەنلىرىگە ئۆي سېلىپ بېرىدىغان، «ئارتۇق قىسمى» دېگەن باھاندا، ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ قولىدىن يەرلەرنى تارتىۋېلىپ، خىتاي كۆچمەنلىرىگە تەقسىم قىلىپ بېرىدىغان ئىشلار باشلاندى. كۆچمەن خىتايلار ھەرگىز قارا نوپۇس دەپ، ئاتالمىدى. قاتتىق چىقىپ كەتكەن دېھقان ئۇيغۇر ياشلىرى شەھەرلەرگە كىرگەندە قارا نوپۇس دەپ ئاتالدى، تۈرمىلەرگە قامالدى، تۈرمىدىن - تۈرمىگە يۆتكەلدى. قارا نوپۇس ئۇيغۇرلار قاچان ئاق نوپۇس ئۇيغۇرغا ئايلىنىدۇ، ئۆزىنىڭ ۋەتىنىدە، ئۆزىنىڭ يۇرتىدا ئۇيغۇرلار نېمىشقا قارا نوپۇس بولۇپ قالدى؟

خىتاينىڭ دىپلوماتىك پائالىيىتىگە باھا

2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

2006 - يىلى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە دىپلوماتىيىدىن ئېيتقاندا، بۇرۇلۇش يىلى بولۇپ قالامدۇ، - قانداق؟ ئىچكى سىياسەت، ئىقتىساد، جەمئىيەت تەرەققىياتى قاتارلىق ساھەلەردە بۇرۇلۇش ھاسىل قىلىپلا قالماستىن، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئۆزگىرىۋاتقان خەلقئارا ۋەزىيەتكە ئەگىشىپ ئىستراتېگىيىلىك دىپلوماتىك سىياسىتىنىمۇ يۆتكۈلۈش نۇقتىسىغا كەلتۈرۈپ قويدى.

ئامېرىكا بىلەن خىتاي ئوتتۇرىسىدىكى دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلەر خىتاي دىپلوماتىيىسىنىڭ مەركىزىدە تۇرۇپ كەلگەنتى. يېڭى يىلدىن باشلاپ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى دىپلوماتىك سىياسىتىنىڭ تىغ ئۈچىنى غەربىي

– جەنۇبتا ھىندىستانغا، شەرقىي – شىمالدا ياپونىيىگە، شىمال تەرەپتە روسىيە فېدېراتسىيىسىگە قاراتماقچى بولدى.

ئاۋۋال ھىندىستان بۇ دۆلەتنىڭ خىتاي بىلەن بولغان دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتەيلى. خىتاي، ھىندىستان دۆلەتلىرى يېڭى يىلدا دۆلەتلەر ئارا تېلېگرامما يوللاپ، قارشى تەرەپنىڭ يېڭى يىل بايرىمىنى تەبرىكلەپ «خىتاي، ھىندىستان دوستلۇق يىلى» باشلانغانلىقىنى رەسمى جاكاردى. ئىككى دۆلەت چەت ئەللەردە نېفىت مەنبەئەلىرىنى ئىزدىگەندىمۇ، ئىككى دۆلەت ياردەملىشىدىغان، ھەمكارلىشىدىغان مۇناسىۋەتلەرگە ئاساس سالغاندەك بولدى.

تارىختا بىر ئۇرۇشۇپ بىردە يارىشىپ كەلگەن، خىتاي، ھىندىستان دۆلەتلىرىنىڭ بۈگۈنكى مۇناسىۋەتلىرى، خەلقئارا سودا مۇناسىۋەتلىرىدىن باشقا يەنە بىر ئىش – تەرتىپكە سالىدىغان چېگرا ئايرىش تىبەت مەسىلىگە بېرىپ تاقىلاتتى .

ياپونىيە – خىتاي دۆلەتلىرىنىڭ دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرىگە كەلسەك، 2005 – يىلى ئىككى دۆلەت مۇناسىۋەتلىرىدە مۇزلاش – تۈگۈلەش ھالىتى كۆرۈلگەن، ئىككى دۆلەتنىڭ ئىككى دۆلەتنىڭ سىياسەت ساھەسىدىكى مۇناسىۋەتلىرى سوغۇق بولۇش، ئىقتىساد ساھەسىدىكى مۇناسىۋەتلىرى قىزغىن بولۇشتەك قارىمۇ قارشى مۇناسىۋەت ھالەتلىرى ئەمدى بۈگۈن ئۆزگىرىپ، ئىككى دۆلەتنىڭ ئىقتىساد ساھەسىدىكى مۇناسىۋەتلىرىگە قىش پەسلى يېتىپ كېلىپ، ئىككى تەرەپنىڭ قاپقىدىن مۇز ياغدىغان دەۋىگە كىرىپ قالدى.

ياپونىيە، خىتاي يۇقىرى قاتلام رەھبەرلىرىنىڭ قارشى تەرەپنى زىيارەت قىلىش پائالىيەتلىرى توختاپ قالدى. ئىككى دۆلەت ھۆكۈمەتلىرىنىڭ ھەرقايسى ساھەلەر بويىچە ھەمكارلىقمۇ ئەمەلىيەتتە ئۆز ئىزىدا توختاپ قالدى. پىرىنسىپال مەسىلىلەردە مۇناسىۋەتلەرنى يىرىكلەشتۈرۈپ ھەر ئىككى دۆلەت كەينىگە چېكىنمەكچى بولىدۇ، لېكىن چېكىنەلمىدى. گەرچە ياپونىيە، خىتاي دۆلەتلىرىنىڭ خەلقئارا سودىسى

يۇقىرى مىقداردا ئالماشتۇرۇش سەۋىيىسىدە تۇرغان بولسىمۇ، گەرچە ياپونىيە سودىگەرلىرى خىتاي دۆلىتىگە مەبلەغ سېلىشنى داۋاملىق كۆپەيتكەن بولسىمۇ، باشقا دۆلەتلەرگە سېلىشتۇرغاندا، ياپونىيە بىلەن خىتاي دۆلىتىنىڭ سودا - تىجارەت مۇناسىۋەتلىرى ئىلگىرلىمىدى بەلكى چېكىندى. شۇنىڭدىن كېيىن ياپونىيە، خىتاي دۆلىتى مۇناسىۋەتلىرى ئاستا - ئاستا يامانلىشىپ، ئىككى دۆلەت پۇقرالىرى ئارىسىدا مىللەتچىلىك كۈن تەرتىپكە كېلىپ قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن خىتاي مۇستەملىكچىلىرى ياپونىيە بىلەن خىتاينىڭ دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرىگە ئېتىبار بەرمەكچى بولدى.

خىتاي مۇستەملىكچىلىرى روسىيە فېدېراتسىيىسى بىلەن بولغان دىپلوماتىك مۇناسىۋەتنى كۈچەيتمەكچى بولدى. روسىيە فېدېراتسىيىسى بىلەن خىتاي دۆلىتىنىڭ يوشۇرۇن ئۇيغۇرلار مەسلىسىگە مەركەزلەشكەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرى بىرقانچە يىلدىن بېرى كۆزلىگەن نۇقتىغا قاراپ ئىلگىرلىدى. يېقىندا خىتاي تەرەپ بېيجىڭدە «روسىيە يىلى» ئۆتكۈزگەندەك بولدى. يېڭى يىلدا ئىككى دۆلەتنىڭ مۇناسىۋەتلىرى ھارارىتىگە يەنە ھارارەت قوشۇلدىغانلىقى مۆلچەرلەنمەكتە. خىتاي روسىيىدىن قورال - ياراغ سېتىۋېلىشنى كۆزلىگەندىن باشقا، نېفىت - ئېنېرگىيە مەنبەئەلىرىنى روسىيىدىن تېپىشنى ئىزدىگەندىن باشقا، خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ روسىيە دىپلوماتىسىگە ئېتىبار بېرىشنىڭ تەكىتكە يەنە قانداق سىياسى مەخسەتلەر يوشۇرۇنغاندۇ؟

ھىندىستانلىقلار ئەينى يىللاردا خەلقئارا بېسىمغا بويسۇنۇپ تىبەت مۇساپىرلىرىغا سىياسى پاناھلىق بەرگەندىن باشقا، دادامسىلا ئۆلكىسىدە تىبەت مۇساپىرلىرىغا لاگېر قۇرۇپ بەرگەندىن باشقا، خەلقئارا دىپلوماتىيە ساھەسىدە تىبەت مەسلىسى بويىچە جاھان جەمئىيىتى خوش بولغۇدەك بىر جۈملە سۆزلەپ قويغىنى يوق - ئۇنداقتا تىبەت مەسلىسى

نېمىشقا خىتاي بىلەن ھىندىستان ئوتتۇرىسىدىكى ئىككىنچى مەسىلە بولۇپ قالدى؟

يەنە خىتاي بىلەن روسىيىنىڭ دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرىگە كېلەيلى. ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا كىشىلەرگە ئېيتقىلى، ئاشكارىلىغىلى بولمايدىغان، سىياسى مۇناسىۋەتلىرىگە باغلىق يەنە قانداق مەسىلە بار؟ 1949 - يىلى 12 - ئاينىڭ 6 - كۈنى ماۋ زېدۇڭ ستالىننىڭ 70 ياشقا تولغانلىقىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن موسكۋاغا كەلگەندە مىللى مۇناپىق سەيپىدىن ئەزىزى ئەگەشتۈرۈپ كەلگەن. ماۋ زېدۇڭ بىلەن ستالىن 1950 - يىلى 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى «جۇڭگو، سوۋېت دوستلۇق ئىتتىپاقداشلىق شەرتنامىسى» نى ئىمزالىغان - قىزىل كىرىمىل 1991 - يىلى ئىمپېرىيىسى يىمىرىلىپ، 1992 - يىلى «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون» نىڭ سابىق قورچاق رەئىسى تۆمۈر دۇگامەتنى يېتىلەپ، خىتاينىڭ سابىق ۋەزىرى لى پىڭ موسكۋانى زىيارەت قىلدى.

2000 - يىلى 11 - ئاينىڭ 24 - كۈنى روسىيە فېدېراتسىيىسىنىڭ پېرېزىدېنتى ۋىلادىمىر پۇتىن بېيجىڭنى زىيارەت قىلىپ ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن، يەنە بىر قېتىم «دوستلۇق ئىتتىپاقداشلىق شەرتنامىسى» ئىمزالىماقچى بولغان بېيجىڭ ھۆكۈمىتى موسكۋا تەرەپكە ئۇقتۇرۇش قىلىپ: تەيۋەن مەسىلىسى بىلەن تىبەت مەسىلىسىنى «شەرتنامە» گە بىر ماددا قىلىپ كىرگۈزۈشنى تەلەپ قىلغاندا، بۇ تەلەپ موسكۋا تەرەپنىڭ كەسكىن رەت قىلىشىغا ئۇچرىغان ئىدى.

2002 - يىلى 8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى خىتاينىڭ ۋەزىرى جۇرۇڭجى، موسكۋانىڭ ۋەزىرى كاشيانوپ بىلەن شاڭخەيدە ئۇچراشقاندا، بىرلەشمە ئاخبارات ئېلان قىلىپ: روسىيە تەرەپ، تەيۋەن مەسىلىسى، تىبەت مەسىلىسى ۋە ئۇيغۇر مىللى بۆلگۈنچىلەرگە زەربە بېرىش جەھەتتە بېيجىڭنىڭ مەيدانىنى قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن .

2002 - يىلى 12 - ئاينىڭ 1 - كۈنى روسىيە فېدېراتسىيىسىنىڭ پېرېزىدېنتى ۋىلادىمىر پۇتىن چاقماق تېزلىكىدە بېيجىڭنى زىيارەت قىلىپ

قايتتى. 12 - ئاينىڭ 18 - كۈنى ئامېرىكىنىڭ سابىق مۇئاۋىن دۆلەت ئىشلار كاتىپى لورىن كېرەينىر باشچىلىقىدىكى كىشىلىك ھوقۇق ۋەكىللىرى ئۆمىكى قەدىمى ئۇيغۇرىستاننىڭ قەدىمى پايتەختى ئۈرۈمچىنى زىيارەت قىلدى، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا، كىشىلىك ھوقۇق توغرىسىدا دوكلات بەردى.

بۈگۈن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى روسىيىدىن قورال سېتىۋېلىپ خوشامەت قىلىپ، نېفىت، ئېنېرگىيە ئېچىش، بېرىش مۇناسىۋىتىنى كۈچەيتىپ، دىپلوماتىك جىلۋە كۆرسىتىپ روسىيىگە قۇيرۇق شىپاڭلىتىپ، ئۇيغۇرىستان مەسلىسى بويىچە روسىيىنى يەنە بىر قېتىم خۇپىيانە ئىندەككە كەلتۈرمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئوكرائىنا رەڭلىك ئىنقىلابىغا روسىيىنىڭ قولى يەتمەي، قىرغىزىستاننىڭ رەڭلىك ئىنقىلابىغا روسىيىنىڭ قولى يەتمەي، 21 - ئەسىردە ئۇيغۇرىستان مەسلىسى بويىچە روسىيە تارىخىنى ۋاراقلاپ جاھاننىڭ تەلەپلىرىگە ماسلاشماقتىن باشقا ھېچقانداق ئىش قولىدىن كەلمەيدۇ. دىپلوماتىيە ساھەسىدە روسىيىگە جىلۋە كۆرسىتىپ ئاۋارە بولما خۇجىنتاۋ «جاناپلىرى!»

مەدەنىيەت «قىزغىنلىقى» ۋە مەدەنىيەت يوقىتىش ۋەھشىلىكى
2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 7 - كۈنى

خىتاي دۆلىتىدە مەدەنىيەت ئىشقىۋازلىقى، مەدەنىيەت شەيدالىقى ياكى مەدەنىيەت مەپتۇنلۇقى قوزغالغان ئىمىش. ئون يىللىق «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نى بېشىدىن كەچۈرگەن خىتاي جەمئىيىتى، ئىسلاھات، ئىشىكىنى ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، بىر پارچە نانغا ئەمدىلا كۆزى تويغان خىتاي پۇقرالىرىنىڭ مەدەنىيەتكە ئىشقىۋاز بولۇپ قېلىشى، مەدەنىيەتكە مەپتۇن بولۇپ قېلىشى قالىتىس گەپقۇ، بۇ؟ مەدەنىيەتكە شەيدا بولۇش قىزغىنلىقى خىتاي جەمئىيىتىدە ئىقتىساد تەرەققىياتىنىڭ يۈزلىنىشىنى تەرتىپكە سېلىشقا، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىيات

نشانىنى ئۆزگەرتىشكە تۈرتكە بولار ئىشمىش. ئۇنىڭدىن قالسا كۆپ تەرەپلىك تۈزۈم ئىسلاھاتىنى يولغا قويۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلار ئىشمىش. خىتاي پۇقرالىرى قانداق مەدەنىيەتكە قانداق شەيدا، يەنە قانداق مەدەنىيەتكە يەنە قانداق مەپتۇن بولۇپ قالغاندۇ؟

ئاتالمىش «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دەۋرىدە خىتاي مۇستەملىكچىلىرى تۆت كۈننى يوقىتىش يەنى فېئودالزىملىق ئۆرپ - ئادەتلەرنى، فېئودالزىملىق ئىدىئولوگىيىلىك قالدۇقلىرىنى، فېئوداللىق ئىجتىمائىي - سىياسى مۇناسىۋەتلەرنى يوقىتىش توغرىسىدا ھۆججەتلەر چۈشۈرۈلگەندە ماۋ زېدۇڭنىڭ قىزىل قوغدىغۇچىلىرى كوچىلارغا چىقىپ كىتابلارنى كۆيدۈرگەن. بۇ خۇددى ناتىسالار پارتىيىسى گېرمانىيىدە تەختكە چىققاندا كىتابلارنى كۆيدۈرگەندەك بىر ئىش ئىدى. مەدەنىيەت ئىنقىلابى ئاخىرلاشتى. ماۋ زېدۇڭ رەھبەرلىك قىلغان بۇ ئىنقىلاب خىتاي جەمئىيىتىدە فېئودالزىمنى يوقاتمىدى. تامامەن ئەكسىچە خىتاي جەمئىيىتىدە فېئودال سوتسىيالىزمنى بازارغا سېلىپ، خىتاي پۇقرالىرىنىڭ جۈملىدىن ئۇيغۇرلارنىڭ ئىنسانى قەدىر - قىممەت تۇيغۇسىنى ۋۇجۇدىدىن تارتىۋالدى - ئىنسانى، ئادىمى مۇناسىۋەتلەرنى ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرى دائىرىسىدىن تارتىۋالدى. ئادەمنى ئادەم چاغلما سىلىق، ئادەمنى ئادەم قاتارىدا كۆرمەسلىك، ئادەمگە ھايۋانغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىش - بۇ كونا شەكىللىك فېئودالزىم ۋە يېڭى شەكىللىك فېئودال سوتسىيالىزىم ئەسلى ماھىيىتى ئىدى.

خىتاي مۇستەملىكچىلىرى ئىجتىمائىي تۈزۈم ئىسلاھاتىنى يۈرۈشلەشتۈرۈشتىن ئاۋۋال، مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ياكى مەدەنىيەت قۇرۇلمىسى ساھەسىدە سىناق ئېلىپ بارماقچى بولدى. شۇڭا «مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش» دېگەن ئىبارە ئوتتۇرىغا چىقتى. بۇ جەرياندا خىتاي مۇستەملىكچىلىرى بىر تۈركۈم نەشرىيات - ئاخبارات ئورگانلىرىنى تاللىۋېلىپ، ئورگانلار ئىچىدە ئاز - تولا ئىسلاھات ئېلىپ بارغاندىن كېيىن، دەسلەپكى قەدەمدە مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرى

ئىشلەپچىقارغۇچى گۇرۇھلارنى تەشكىللىگەن بولدى. بۇ، ئاخبارات – نەشرىيات ئورگانلىرى قانداق شەكىللىك، قانداق مەزمۇنلۇق مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقارماقچى؟ شەخسكە خۇراپىلارچە چوقۇنۇش، كوممۇنىستىك پارتىيىگە خۇراپىلارچە چوقۇنۇش، بىر پارتىيە دېكتاتورىسىغا چوقۇنۇش، بىر پارتىيە ھۆكۈمرانلىقىنى مەدھلەيدىغان مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقارماقچىمۇ؟

مەسلەن، مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاندا، «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى»نى تەكىتلەيدىغان، «مىللى باراۋەرلىك»، «مىللى تەڭلىك»نى تەكىتلەيدىغان، ئەمما، ھوقۇق باراۋەرلىكىنى تەكىتلىمەيدىغان، زوراۋان مىللى سىياسەتكە يانداشقان مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقارماقچىمۇ؟

ختاي جەمئىيىتىدە قوزغالغان «مەدەنىيەت قىزغىنلىقى» ئەمەلىيەتتە مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستان جەمئىيىتىدە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى يوقىتىش قىزغىنلىقى بولۇپ قالدۇ. 55 يىلدىن بېرى ختاي مۇستەملىكچىلىرى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا قانداق كۈچ چىقاردى دەپ، سوئال قويغاندىن كۆرە، ختاي مۇستەملىكچىلىرى مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاندا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى يوقىتىشقا قانداق كۈچ سەرپ قىلدى دەپ، سوئال قويغان تۈزۈك .

20 – ئەسىرنىڭ 50 – يىللىرىدىن باشلاپ ختاي مۇستەملىكچىلىرى مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاندا دىنى مەكتەپلەرنى، مەدرىسەلەرنى، ۋەقەپىلەرنى تاقىۋەتتى. جاي – جايلاردا ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە دىنى تەبلىخ قىلىش پائالىيەتلىرىنى چەكلىدى، كېيىنكى چاغلاردا 18 ياشقا توشمىغان بالىلارنىڭ مەسچىتلەرگە كىرىپ ناماز ئوقۇشىنى چەكلىدى. دىنى ئۆرپ – ئادەت، دىنى مۇراسىم سورۇنلىرىنى بىكار قىلدى. دىنى ئېتىقاد مەسىلىسى ئەقلى كاپالەتكە ئىگە قىلىشنىڭ تەپەككۈر يوللىرىنى چەكلىدى. ھازىرغىچە بىر نەپەر ئۇيغۇر زىيالىي قولىغا قەلەم ئېلىپ ئىسلام دىنى

ئەخلاق دەستورنىڭ پەلسەپىۋى ئاساسلىرىنى تەتقىق قىلىشقا ئەقلى ئۆزلەشتۈرۈشكە يېتىنالمىدى.

ھەممىمىزگە مەلۇم بىر جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى ياكى ماركسىزمچىلار تەكىتلىگەندەك ياكى ماۋ زېدۇڭزىمچىلار تەكىتلىگەندەك سىنىپى كۈرەش بىلەن ئىشقا ئاشمايتتى. بىر جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى، ھەربىر جەمئىيەت ۋارىسلىق قىلىپ كەلگەن مەدەنىيەت ئەنئەنىسىنىڭ ئىچكى ئۆزگىرىشى، ئىجاد قىلىش، ئىختىرا قىلىش، ئومۇملاشتۇرۇش ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدىغان تەرەققىيات ئىدى. 55 يىل ئۆتتى، ئۇيغۇر مىللىتى ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيىسى ساھەسىدە، ئىجتىمائىي پەنلەر ساھەسىدە، ئۇيغۇر تارىخ تەتقىقاتچىلىقى ساھەسىدە، بارلىق مەنىۋى مەدەنىيەتكە تەئەللۇق ساھەلەردە زادى نېمە، زادى قانداق ئۇقۇملارنى، زادى قانداق پەلسەپىۋى كاتېگورىيىلەرنى ئىجاد قىلالىدى؟

ھەرقانداق مىللەت جەمئىيەتلەشكەن بولىدۇ، جەمئىيەتلىشىش ئادەمنىڭ ۋە ھەرقانداق مىللەتنىڭ ئالاھىدىلىكىدۇر. شۇنداق ئەھۋالدا بۇ جەمئىيەت ئاندىن مەدەنىيەت، جەمئىيەت، مەرىپەت مۇناسىۋەتلىرىنى ئۈزلۈكسىز ھەل قىلى تۇرىدۇ ۋە ئۈزلۈكسىز تەرتىپكە سېلىپ تۇرىدۇ. ئۇيغۇرلار شۇنداق تەرتىپكە سېلىش، ئىجاد قىلىش، دادىل ئىختىرا قىلىش ئاخبارىدا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ مەۋجۇدلىقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش ھوقۇقلىرىغا ئېرىشەلگەنمۇ؟

ئۇيغۇرنىڭ تىلى يوقۇلۇشقا يۈزلەندى (خۇدا ساقلىغاي) ئۇيغۇرنىڭ دىنى ئېتىقادى چەكلەشكە ئۇچرىدى، ئۇيغۇرنىڭ مەدەنىيىتى ھالاكەتكە يۈزلەندى (خۇدا ساقلىغاي). خىتاي جەمئىيىتىدە مەدەنىيەت قىزغىنلىقى قوزغالغان بولسا، ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى ساقلاپ قېلىش قىزغىنلىقى قوزغىلىشى كېرەك، جۈرئەت قېنى؟ ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلەيدىغان ئادەملەردىكى جۈرئەت قېنى؟ ئىشىنىشلار ۋە تەنداشلىرىم! بىر مىللەت ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەش ھوقۇقلىرىغا ئېرىشكەنچە ھەربىر ئۇيغۇر ئۆزىنى قوغداشنى ئۆزلىرى ئىشقا ئاشۇرۇش لازىم!

دۇنياۋى خىتاي تەھدىتى ۋە مەھكۇم مىللەتنىڭ تەقدىرى
2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 7 - كۈنى

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ باياناتچىسى كوڭچۇەن 7 - كۈنى بايانات ئېلان قىلىپ :
ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكىنىڭ «تۆت يىللىق دۆلەت مۇداپىئەسىگە ئىزلىنىش» ماۋزۇلۇق دوكلاتىدا مەخسۇس جۇڭگونى تاللىۋېلىپ، ئامېرىكىنىڭ ھەربىي ئۈستۈنلۈككە ئېغىۋاگەرچىلىك قىلالىشى مۇمكىن بولغان بىردىنبىر دۆلەت، - دېدى. بۇنداق دېيىش جۇڭگو ھەربىي تەھدىتى نەزەرىيىسىنى كۆپتۈرگەنلىك دەپ، كۆرسەتتى .
ئامېرىكا دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى 3 - كۈنى دوكلات ئېلان قىلىپ، جۇڭگو قۇرۇقلۇقى ئامېرىكا بىلەن ھەربىي جەھەتتە رىقابەتلىشەلەيدىغان بىردىنبىر دۆلەت بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، دەپ كۆرسەتكەنتى .

خىتايىنىڭ باياناتچىسى كوڭچۇەن : بۇ دوكلاتتا جۇڭگونىڭ نورمال دۆلەت مۇداپىئە قۇرۇلۇشى ئەيىبلەندى، جۇڭگونىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشتى، جۇڭگو تەھدىتى نەزەرىيىسىنى كۆپتۈرۈپ، جامائەتنى خاتا يولغا باشلىدى، دېدى.

مەسىلىنىڭ ئەسلى قىياپىتى خىتايىنىڭ باياناتچىسى كوڭچۇەن سۆزلەپ ئۆتكەندەكمۇ؟ ھەربىي ئىشلارنىڭ ئىچكى قاتلاملىق پاكىتلىرىدىن تولۇق خەۋىرىمىز بولمىسىمۇ، تۆۋەندىكى پاكىتلارغا نەزەر ئاغدۇرۇڭلار!
2001 - يىلى 10 - ئاينىڭ 23 - كۈنى خىتايىنىڭ مەركىزى ھەربىي ئىشلار كومىتېتى لەنجۇ ھەربىي رايونىغا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ 9 بەلگىلىك 30 دانە تىك ئۇچار ئايروپىلاننى قەشقەر - ئافغانىستان چېگراسىغا ئەۋەتتى. بۇ ھەرىكەت جۇڭگونىڭ ھەربىي تەھدىتى بولماي نېمە؟

2001 - يىلى 10 - ئاينىڭ 31 - كۈنى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى مەركىزى ھەربىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، مۇئاۋىن شىتاپ باشلىقى بوچۇن يۇ، شىنجاڭ ھەربىي رايونى ۋە لەنجۇ ھەربىي رايونى قوماندانلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا، خىتاي «ئازادلىق» ئارمىيىسىنىڭ قەشقەر بىلەن ئافغانىستان چېگراسىغا ئورۇنلاشتۇرغان ھەربىي كۈچىنى كۆزدىن كەچۈردى. تېررورستلارغا قارشى ئۇرۇش بولۇۋاتقان ئۇرۇش مەيدانى ئافغانىستان بىلەن چېگراسىدىكى ئۇيغۇرىستاننىڭ قەشقەر ئۆلكىسىگە، خىتاي دۆلىتى ھەربىي قوماندانلىرىنىڭ يېتىپ كېلىشى بۇ ھەربىي تەھدىت بولماي نېمە، جۇڭگو تەھدىتى بولماي يەنە نېمە؟!

2003 - يىلى 8 - ئاينىڭ 10 - كۈنى ئورتا ئاسىيالىق ھېسابلانمايدىغان روسىيە فېدېراتسىيىسى، ئورتا ئاسىيالىق ھېسابلانمايدىغان جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئورتا ئاسىيادىكى قازاق، قىرغىز، تاجىك دۆلەتلىرى بىلەن بىرلىشىپ، ئۇيغۇرنىڭ ۋەتىنى ئۇيغۇرىستاندا بىرلەشمە ھەربىي مانېۋېر ئۆتكۈزدى. بۇ ئىش ئۇيغۇرلارغا، ئۇيغۇر مىللەتچىلىرىگە ھەيۋە كۆرسەتكەنلىك، ئەركىنلىك ۋە كىشىلىك ھوقۇققا ھەربىي تەھدىت پەيدا قىلغانلىق بولماي نېمە؟

2003 - يىلى 10 - ئاينىڭ 17 - كۈنى ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ قۇرۇقلۇق ئارمىيىسى بىلەن تاشقى مۇڭغۇلىيىنىڭ قۇرۇقلۇق ئارمىيىسى تاشقى مۇڭغۇلىيىدە «خان 3 -» بەلگىلىك بىرلەشمە ھەربىي مانېۋېر ئۆتكۈزگەندە، خىتاينىڭ شىنخۇاشى ئاگىتىلىقى بۇ ھەربىي مانېۋېرغا، خىتاي ھەربىي تەرەپنىڭ چوڭقۇر كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى، بۇ ئىش جۇڭگو تەھدىتى، جۇڭگونىڭ ھەربىي تەھدىتى بولماي نېمە؟

ھازىرغىچە خىتاينىڭ «ئازادلىق» ئارمىيىسى فۇجىيەن ئالدىنقى سېپىگە 400 دىن ئارتۇق ئوتتۇرا مۇساپىلىق راکېتا ئورۇنلاشتۇرۇپ، تەيۋەن بوغىزىنى ۋە تەيۋەن ئارىلىنى ھەربىي نىشانغا ئالدى. 2001 - يىلىدىن كېيىن خىتاينىڭ «ئازادلىق» ئارمىيىسى ئاتالمىش «شىنجاڭ» ئۇيغۇر

ئاپتونوم رايوندا ختاي ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ راکېتا ھەربىي بازىسىنى قۇردى.

2003 - يىلى 6 - ئاينىڭ 26 - كۈنى لەنجۇ ھەربىي رايونىنىڭ قوماندانى ۋە ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ، مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاننىڭ ختاي گوبېرناتورى ۋاڭ لې چۈەن قاتارلىقلار ئۈرۈمچىدە سەپەرۋەرلىك يىغىنى چاقىرىپ، ئۈرۈمچىدە كوچا - كوچىلاردا، مەكتەپ، ئىدارە - زارۋۇتلاردا «خەلق ئەسكەرلىرى» تەشكىللەش خىزمىتىنى ئورۇنلاشتۇردى. بۇ جۇڭگو تەھدىتى ۋە جۇڭگونىڭ ھەربىي تەھدىتى بولماي نېمە؟

بىر دۆلەتنىڭ تاشقى سىياسىتى شۇ دۆلەت ئىچكى سىياسىتىنىڭ داۋامىدۇر. ياكى ئىچكى سىياسەت تاشقى سىياسەت بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ. ختاينىڭ ئىچكى سىياسىتى زوراۋانلىق قانۇنىنىڭ سىرتىدىكى، ئەخلاقنىڭ سىرتىدىكى سىياسىتى زوراۋانلىق، مىللىتار بىزىملىق زوراۋانلىق دېسەك بىزگە كىم قارشى تۇرىدۇ؟

تېبەت بىلەن بېيجىڭنىڭ سۆھبىتى

2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 12 - كۈنى

دالاي لاما نىڭ سەرگەردان بولۇپ چەت ئەلگە چىقىپ كەتكىنىگە تەخمىنەن 46 يىل بولدى. 46 يىلدىن بېرى بۇ ھۆرمەتلىك سىياسى ئەرباب، دىنى ئەرباب دالاي لاما تۈرلۈك قىيىنچىلىقلارنى بېشىپ، ختاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ ئىچكى - تاشقى سىياسى بېسىملىرىغا بەرداشلىق بېرىپ، تېبەت خەلقىنىڭ دېموكراتىيە، ئەركىنلىك، كىشىلىك ھوقۇق تەلەپلىرىگە مۇۋاپىق خەلقئارا سەپتە ھارماي - تالماي كۈرەش قىلدى. ئەنگىلىيە رادىئو - تېلېۋىزىيە شىركىتىنىڭ تور بېتىدە 2 - ئاينىڭ 11 - كۈنى تېبەتنىڭ روھانى داھىسى دالاي لاما، جۇڭگو دائىرلىرى بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈشكە ئۈمىدۋار ئىكەنلىكىنى، تېبەتنىڭ ئۆز تەقدىرىنى

ئۆزى بەلگىلىشىگە ئالاقىدار بەشىنچى قېتىملىق سۆھبەتنىڭ پات - ئارىدا ئۆتكۈزۈلدىغانلىقىنى ئاشكارىلىدى دەپ، كۆرسىتىلدى . مەن بۇ ماقالەمدە، تىبەت بىلەن خىتاينىڭ بۇرۇنقى ئۇچرىشىشلىرى ۋە سىياسى سۆھبەتلىرىگە ئالاقىدار ۋە قەلەم توغرىسىدا توختىلىشنى كېيىنگە قالدۇرۇپ، 2002 - يىلىدىن تاكى ھازىرغىچە جۇڭگو دائىرلىرى بىلەن دالاي لامانىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن سىياسى سۆھبەتكە ۋە باشقا مەسىلىلەر ۋە ئالاقىدار سەزگۈر مەسىلىلەر ئۈستىدە توختۇلۇپ ئۆتمەن .

2002 - يىلى 5 - ئاينىڭ 31 - كۈنى دالاي لاما ئاۋسترالىيە رادىئو ئىستانسىسى مۇخبىرنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندا: 1993 - يىلىدىن كېيىن مېنىڭ ۋەكىللىرىم جۇڭگونىڭ ئالاقىدار تەرەپلىرى بىلەن رەسمى ئۇچراشمايدى. تىبەت ۋەكىللىرى 1998 - يىلى جۇڭگونىڭ يېرىم - ياتە ئالاقىدار تەرەپلىرى بىلەن ئۇچرۇشۇپ ئاندىن بەزى سودىگەرلەر ۋە جۇڭگو زىيالىيلىرى بىلەن ئۇچراشقان ئىدى دەپ، كۆرسەتتى .

دالاي لاما: جۇڭگو قۇرۇقلۇقى ئۆزگەرمەكتە، جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىرى ئۆزگەرمەكتە، دېگەن ئىدى.

ئۇ يەنە: ئەگەر تىبەتنىڭ ئاساسلىق ئەھۋالىدا ئۆزگىرىش بولىدىكەن، جۇڭگو رەھبەرلىرى تىبەت مەسىلىسىگە جىددى قاراشقا ماقۇل بولىدىكەن، مەن تىبەتكە قايتىپ كېتىمەن، دېگەن ئىدى.

2002 - يىلى 6 - ئاينىڭ 1 - كۈنى دالاي لامانىڭ ئاكىسى لورى گېرەي ئەپەندى شياڭگاڭ ئارقىلىق بېيجىڭغا يېتىپ كېلىپ، تىبەت، چىڭخەي، ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنى زىيارەت قىلدى.

2002 - يىلى 6 - ئاينىڭ 5 - كۈنى ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ كېڭەش پالاتاسى قارار لايىھە ماقۇللاپ، بالا جىنايەتچى بەنچەن لامانى تۈرمىدىن قويۇپ بېرىش توغرىسىدا خىتاي ھۆكۈمىتىگە بېسىم ئىشلەتتى .

2002 - يىلى 7 - ئاينىڭ باشلىرىدا لورى گېرەي بېيجىڭدە ۋاڭ جاۋگو بىلەن كۆرۈشكەندە، جياڭ زېمىننىڭ دالاي لاما بىلەن كۆرۈشۈشىنى تەلەپ قىلدى.

2002 - يىلى 9 - ئاينىڭ 9 - كۈنى دالاي لاما نىڭ سىياسى سۆھبەت ۋەكىللەر ئۆمىكى بېيجىڭغا يېتىپ كەلدى. ۋەكىللەرنىڭ بېيجىڭغا كېلىشى رەسمى زىيارەت دەپ، ئاتالدى. شۇ كۈنى ئامېرىكا دۆلەت مەھكىمىسىنىڭ باياناتچىسى بايانات ئېلان قىلىپ: مەنمۇ بولغانلىقىنى، بۇنداق ئۇچرۇشۇشنىڭ تىبەتنى تېخىمۇ كۆپ ئەركىنلىككە ئىگە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئۆتتى .

ئىككىنچى قېتىم 2002 - يىلى 9 - ئايدا دالاي لاماغا ۋەكىل بولۇپ بېيجىڭغا كەلگەن دالاي لاما نىڭ ئۆكىسى لورى گېرەي، گېساڭ جىەنزەن ئىككى نەپەر ۋەكىل لىخاسا، تىبەتنىڭ باشقا جايلىرى ۋە بېيجىڭ قاتارلىق جايلارنى 16 كۈن زىيارەت قىلىپ 28 - كۈنى زىيارەت ۋە سىياسى سۆھبەتنىڭ نەتىجىسىنى دالاي لاماغا دوكلات قىلدى.

2002 - يىلى 10 - ئاينىڭ 29 - كۈنى سىياسى ئەربابلار: بېيجىڭ بۇ يىل كۆپ خەيرىخاھلىق كۆرسەتتى، بىرنەچە يىللاردىن بۇيان چىرىملىق تۇرغان تىبەت مەسىلىسى تۆتىنچى ئەۋلاد خىتاي رەھبەرلىرى ۋەزىپە ئۆتەنگەن مەزگىلدە ھەل بولۇشقا ئۈمىد تۇغۇلدى دېيىشكەنتى.

2003 - يىلى 4 - ئاينىڭ 8 - كۈنى تىبەتنىڭ داھىسى دالاي لاما دادامسالادا: كەلگۈسى ئىككى ھەپتە ئىچىدە تىبەت ۋەكىللىرىنىڭ بېيجىڭغا بارىدىغانلىقىنى، تىبەت خەلقىنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەشنى خالىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەنتى .

2003 - يىلى 5 - ئاينىڭ 16 - كۈنى پىرىزدېنت بوش: تىبەت تەرەپ بىلەن جۇڭگو تەرەپ ۋەكىللىرىنىڭ ئەمەلىي سۆھبىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، پىرىزدېنت بوش ھۆكۈمىتىنىڭ ئەڭ مۇھىم نىشانى، تىبەت مەسىلىسى ھەل بولمايدىكەن، ئامېرىكا بىلەن جۇڭگونىڭ سىياسى، ئىقتىسادى مۇناسىۋەتلىرىگە توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ دەپ، كۆرسەتتى .

2003 - يىلى 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى دالاي لاما ئالاھىدە ئەلچىسى لورى گېرەي ۋە گېساڭ، جىھىنساڭ قاتارلىقلارنى بېيجىڭنى زىيارەت قىلىشقا ئەۋەتىپ، بۇ قېتىمقى زىيارەت تىبەت مەسلىسىنى سۆھبەت بىلەن ھەل قىلىشنىڭ ئەمەلىي مەزمۇنلىرىنى ھەل قىلىشى لازىم دەپ، كۆرسەتتى .

2003 - يىلى 6 - ئاينىڭ 11 - كۈنى ھۆرمەتلىك ئەرباب دالاي لاماڭ بايانا تەجىسى: دالاي لاماڭ ئالاھىدە ئەلچىلىرى جۇڭگونىڭ نوپۇزلۇق ئەربابلىرى بىلەن قايتا - قايتا سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ، ئىككى تەرەپنىڭ تىبەت مەسلىسى توغرىسىدىكى خاتا چۈشەنچىلىرىنى ئېنىقلاشقا ئۆزئارا ھەمكارلاشتى دەپ، كۆرسەتتى .

2005 - يىلى 6 - ئاينىڭ 2 - كۈنى تىبەت ۋەكىللىرى بىلەن جۇڭگو ۋەكىللىرىنىڭ تۆتىنچى قېتىملىق سىياسى سۆھبىتى شۋېتسارىيىنىڭ بېرىن شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى سۆھبەت تۇنجى قېتىم باشقا بىر دۆلەتتە ئۆتكۈزۈلگەنچەك سىمۋوللۇق خاراكتېرگە ئىگە سۆھبەت بولۇپ قالدى.

خۇ جىنتاۋ ئەپەندى! دالاي لاما لىخاساغا قايتىدىغان ۋاقىت پىشىپ يېتىلدى. خىتاي جەمئىيىتىمۇ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى خىلمۇخىل ئۆزگىرىشلەرنى باشتىن كەچۈردى، باشقىلارنىڭ زېمىنىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، ۋەتەننىڭ ئەسلى ئىگىلىرىنى سىياسى مۇساپىرلارغا ئايلاندۇرۇپ قويۇشنى جاھاننىڭ ئەقلى ۋە جاھاننىڭ تەرتىپلىرى قوبۇل قىلالمايدۇ. ئىنساننىڭ ئەقەللى ئادالەت قاراشلىرى ۋە ئەخلاق - پەزىلەتلىك ئىنسان ھەرگىزمۇ قوبۇل قىلالمايدۇ. تىبەت مەسلىسىنىڭ تىنچ يول بىلەن ئاقىلانە ھەل قىلىنىشىنى قارشى ئالىمىز. دالاي لاماڭ لىخاساغا، تىبەتكە قايتىپ بېرىپ ۋەتەنداشلىرى بىلەن دەقەمتە بولۇشنى ۋە ئەركىن دېموكراتىك بىر تىبەت قۇرۇپ چىقىشنى قارشى ئالىمىز.

ۋاڭ دارىن نېمە دەيدۇ؟

2006 – يىلى 2 – ئاينىڭ 16 – كۈنى

«تەڭرىتاغ تور بېتى» دە، ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خىتاي گوبېرناتورى ۋاڭ دارىننىڭ ئاتالمىش قوش تىللىق مائارىپ توغرىسىدا، يەلپۈگۈچى بۇتساتىۋادەك ئوينۇتۇپ تۇرۇپ سۆزلىگەن سۆزلىرى ئېلان قىلىندى.

ۋاڭ دارىنچە بولغاندا (1) ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار مەكتەپكە كىرىشتىن بۇرۇنقى باسقۇچنى چىڭ تۇتۇپ خىتاي تىلىنى ئۆگىنىشى كېرەك ئىمىش؛ (2) ئۇيغۇر نارسىدىلەر مەكتەپكە كىرىشتىن بۇرۇن، ئۇلارغا خىتاي تىلى ئۆگىتىدىغان ئوقۇتقۇچىلارنى كۆپەيتىش كېرەك ئىمىش؛ (3) خەلقنىڭ تۈپ مەنپەئەتىگە مۇناسىۋەتلىك يۇقىرىقى 100 يىللىق پىلاننى قانچىلىك بەدەل تۆلەشكە قارىماي ھەل قىلىش كېرەك ئىمىش.

تارىختا، مانجۇلارنىڭ مىللى ھۆكۈمرانلىقىغا تايىنىپ 20 – ئەسىرنىڭ 10 – 20 – يىللىرىدا ئۇيغۇرىستانغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان ياڭ زىڭ شىن، جىن شۇرىن دېگەنلەر ئۇيغۇرلارنىڭ قولىدىن يەنى مائارىپنى، دىنى مائارىپنى تارتىۋالغان ئىدى. ياڭ ۋە جىن قاتارلىق مىللىتارىستلارنىڭ تەخت ۋارىسى شىڭ شىسەي، خوجاينى سىياسى لۈكچەك ستالىننىڭ كۆرسەتمىسىگە ئاساسلىنىپ، مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاندا سىنىپى كۈرەشنى سىياسەتكە ئايلاندۇرۇپ، ئۇيغۇرنىڭ چارۋىدارلىرىنى، ئۇيغۇرنىڭ بايلىرىنى ئۆلتۈرۈپ مال – بىسات، بايلىقنى بۇلۇۋالغان ئىدى.

خىتايىنىڭ قىزىل پاچاق پارتىيىسى ئۇيغۇرىستانغا مىللى ھۆكۈمرانلىق قىلغان كۈندىن باشلاپ، ئاۋۋالقى ۋاڭ دارىن ۋە بۈگۈنكى ۋاڭ دارىنلار گۇرۇھى ئۇيغۇرىستاننىڭ يەر ئاستى – يەر ئۈستى بايلىقلىرىنى بۇلاپ – تالىغاندىن باشقا، ئۇيغۇر بايلىرىنىڭ مال بېساتىنى، ئۆي – ماكانىنى مۇسادىرە قىلغاندىن باشقا، ئۇيغۇرنىڭ مىللىمائارىپىنى خىتايىنىڭ مۇستەملىككە مائارىپىغا ئايلاندۇرغاندىن باشقا ئەمدى بۈگۈن ۋاڭ دارىن

يەنە ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئۇيغۇرنىڭ تىلىنى، ئۇيغۇرنىڭ زىكرىدىن، ئۇيغۇرنىڭ ئانا تىلىنى ئۇيغۇرنىڭ تەلەپپۇزىدىن تارتىۋالماقچى، بەلكى ھەر بىر ئۇيغۇرنى خېنەن تىلىدا، گۇاڭدۇڭ تىلىدا سۆزلەيدىغان خىتايلىرىغا ئايلاندۇرماقچى، شۇ ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنى مەجبۇرى ئاسسىمىلاستىيە قىلىشنى تېزلىتىش ئۈچۈن بولدى.

ۋاڭ دارىن ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە يوقىتىشنى قارار قىلدى. (1) ئۇيغۇرلارنىڭ دىنى ئېتىقادىنى يوقىتىشقا بولدى؛ (2) ۋاڭ دارىن ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا تىلىنى يوقىتىشقا بولدى؛ (3) ۋاڭ دارىن ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيىتىنى يوقىتىشقا بولدى؛ (4) ۋاڭ دارىن ئۇيغۇرلارنى ئىقتىسادى جەھەتتە گادايلاشتۇرماقچى بەلكى شۇنداق قىلىش ئارقىلىق يۇقىرىقى مەخسەتلەرگە يەتمەكچى بولدى؛ (5) ۋاڭ دارىن پىلانلىق تۇغۇت ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنى ئېتىك تازىلاشنى جىددىيلەشتۈرمەكچى بولدى؛ (6) ۋاڭ دارىن ئۇيغۇرستانغا خىتاي كۆچمەنلىرىنى كۆچۈرۈپ چىقىپ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئۇيغۇرستاندا ئومۇمى خەلق بېلەت تاشلاشقا توغرا كەلسە، كۆچمەن خىتايلىرىنىڭ نۇپۇسىنى كۆپەيتىپ ئۇيغۇرنىڭ مۇستەقىللىق تەلەپلىرىگە قارشى تاشلىنىدىغان بېلەتنىڭ سانىنى ئاشۇرماقچى بولدى. ئەينى چاغدا لىن دەيۈ قىزىل راۋاقتا چۈش كۆرگەن بولسا، ئەمدىلىكتە ۋاڭ دارىن ئاتالمىش شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا قىزىل گىلەم ئۈستىدە يۇقىرىقىدەك ئۇخلىماي چۈش كۆرمەكتە .

ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا تىلىنى ئۇيغۇرلارنىڭ تەلەپپۇزىدىن يوقۇتۇپ، خىتاي تىلىدا سۆزلەيدىغان مىللەتكە ئايلاندۇرۇش، بۇ خىيال، ۋاڭ دارىننىڭ «100 يىللىق» پىلانى ئىكەن. توۋا دەيمەن، ھەرقانداق خىتاي «100 يىللىق پىلان»، «50 يىلغىچە ئۆزگەرمەيدۇ»، «يەنە 20 يىلدا ئامېرىكىنى قوغلاپ يېتىۋالغۇز» دېيىشىدىكەن. بۇ دىنسىزلىقنىڭ ئالامىتى ۋە سۆز – ئىبارە كاساپىتى بولماي نېمە؟ تەبىئەت بىر ئۆمۈر ئۈچۈن جانابى ۋاڭ دارىنغا قانچىلىك ۋاقىت بەرگەندۇ، خىتاي

ئىمپېراتورلىقى يىمىرىلمەيدۇ، دەپ خۇدا جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرىگە ۋەدە بەرگەنمىدۇ؟

ۋاڭ دارىن دىققەت ! تەبىئەتتىكى كۈللەھۇم ماددىيەتنىڭ ئىچكى ئۆزگىرىشىنى ۋە جەمئىيەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئىچكى توقۇنۇشلىرىنى پەيدا قىلغۇچى زىددىيەتلەردىن ھاسىل بولىدىغان ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىشلەرنى تارىخ يەنى تارىخ بولغاندىن بېرى ھەرقانداق دۆلەت، ھەرقانداق پارتىيە، ھەرقانداق پادىشاھ، ھەرقانداق ئىمپېرىيە ھەتتا ھەرقانداق قۇدرەتلىك ئارمىيىمۇ ئۆزگەرتەلگەن ئەمەس. كونترول قىلالىغان ئەمەس. بۇنىڭدىن كېيىن يۈز بېرىدىغان شۇنداق زىددىيەتلىك ھادىسىلەرنى ھەم ھەرقانداق قۇدرەتلىك كۈچ توسۇپ قالايمىدۇ. بۇ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان قانۇنىيىتىدۇر.

رومانوپلار ئائىلىسىنىڭ روسىيىدە لىن - ستالىنغا ھاكىمىيەتنى بوشۇتۇپ بېرىشى، لىن - ستالىن ئەۋلادىنىڭ ھاكىمىيەتنى گورباچۇغا بوشۇتۇپ بېرىشى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مىللەتلەرنى مۇستەملىككە زەنجىرىدىن قويۇپ بېرىشى بۇ، جۇڭنەنخەيگە دەرس ئۆتكەن تۈنۈگۈنكى دۇنيانىڭ تارىخىدۇر.

ۋاڭ دارىن جانابلىرى! خىتايچە كۆرەڭلىكمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ، ئاجىزلىق ۋە كۈچلۈكلۈكمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ، باياشاتلىق، گادايلىقمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ، ھوقۇقسىزلىق، ھوقۇقدارلىقمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ، غېرىبلىق - ناتىۋانلىقمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ، مەزلۇملۇق - مەھكۇملۇقمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ، ھاكىملىق، ھاكىم مۇتلەقلىقمۇ ۋاقىتلىق بولىدۇ. شۇڭا ئېنىقكى، ۋاڭ دارىن بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ ئورنى مۇتلەق ئالمىشىدۇ.

2 - ئاينىڭ 8 - كۈنى «دۇنيا گېزىتى» مۇنداق خەۋەر قىلدى: ئامېرىكا ئەمەلدارلىرى: جۇڭگو رەھبەرلىرى دۇچ كەلگەن بەلكى كۈنساين ئېغىرلىشىۋاتقان جەمئىيەت، مۇھىت، ئىشسىزلىق، ئېنېرگىيە كىرىزىسىگە ئالاقىدار خىتايىنىڭ ئىچكى سىياسەتلىرىدىن ئەنسىرەيدىغانلىقىنى، شۇڭا

جۇڭگو رەھبەرلىرى سىياسى تاللاشقا دۇچ كەلگەندە ئامېرىكىنىڭ ياردەملىشىشىنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈردى .

ياپونىيە بىلەن جۇڭگو ئۇرۇشۇپ قالامدۇ؟

2006 – يىلى 2 – ئاينىڭ 18 – كۈنى

2 – دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ياپونىيە بىلەن جۇڭگو ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇن كۆڭۈلسىزلىكلەر بولۇپ ئۆتكەن. ياپونىيە ئۇلۇغ ئوكيان ئۇرۇشىدىن چېكىنىپ چىققاندىن كېيىن، جۇڭگودا تىنچلىق ئەسلىگە كەلگەن. جۇڭگولۇقلارنىڭ ئەنسىرەشلىرى شۇ ۋاقىتتىن تاكى ھازىرغىچە بىر دەققە توختاپ قالغىنى يوق. گەرچە ياپونىيە تىنچلىق سىياسىتىنى ئىپادىلەپ تۇرسۇمۇ.

«دۇنيا گېزىتى» نىڭ 2 – ئاينىڭ 16 – كۈنىدىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، نۆۋەتتە ئامېرىكىدا چاقىرىلغان، ياپونىيە، جۇڭگو مۇناسىۋىتى مۇھاكىمە يىغىنىدا مۇتەخەسسسلەر جىددى ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ: «ئاسىيادىكى ئىككى چوڭ دۆلەت – ياپونىيە، جۇڭگو بىر مەيدان يوشۇرۇن ھەربىي توقۇنۇش كىرىزىسىگە، ھەتتا تەيۋەن بوغىزىنىڭ ۋەزىيىتىدىن ھالقىپ ئامېرىكىنىمۇ ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرىش ئېھتىمالى بولغان كىرىزىسكە دۇچ كەلدى» دەپ كۆرسەتتى.

قارىغاندا مۇشۇ كۈنلەردە ياپونىيە – جۇڭگو دۆلەت باشلىقلىرى ئوتتۇرىسىدا دىپلوماتىك بېرىش – كېلىشلەردىمۇ ھېچقانداق ئۈمىد قالمىدى.

توكيو بىلەن بېيجىڭ ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ۋەزىيەتنىڭ بۇ دەرىجىدە جىددىيلىشىپ كېتىشىنى كۆرۈشنى خالىمايتتى. مۇئاۋىن تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى دەرىجىلىك سۆھبەتمۇ ھازىرغىچە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئۈزۈلۈپ قالمىغان ئىدى. بىراق، سۆھبەت ئىككى تەرەپنىڭ

مەخسەتتىنى ئۆزئارا چۈشىنىدىغان سۆھبەت بولۇپ قېلىپ نېگىزلىك نەتىجىگە ئېرىشەلمىدى.

بەزىلەر: ئىككى چوڭ ئاسىيا دۆلىتى جۈملىدىن تارىختا جۇڭگو ياپونىيىدىن كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگەنگەن، ھېچقاچان ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا باراۋەر مۇناسىۋەت بولۇپ باققان ئەمەس. ئەمدىلىكتە ئوخشاش دەرىجىلىك رىقابەتچىلەرگە ئايلىنىپ قالدى. شۇڭا ئىككى دۆلەتنىڭ بىر مەزگىللىك سۈركۈلۈش دەۋرى بولۇشى كېرەك، دېيىشتى .

يەنە بەزىلەر ياپونىيىنىڭ ۋەزىرى كۇزۇمى دەۋرىدە ياپونىيىلىكلەر ئۇرۇشتىن چېكىنىپ چىقىشىنىڭ تارىخى كۆلەڭگۈسىدىن ھالقىپ چىقىپ ياپونىيىنىڭ دۇنياۋى چوڭ دۆلەتلىك ئورنى تىكلەندى. خۇ جىنتاۋ دەۋرىدە جۇڭگو «باش كۆتۈرۈپ ئاسىيا «ئاكاڭ قارىغاي بىرىنچى» بولماقچى بولدى. شۇنداق قىلىپ ياپونىيە بىلەن جۇڭگو بىر - بىرىگە تىكىلىپ قېلىپ ھەر ئىككى تەرەپ بىر - بىرىگە ئۆزىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولۇشتى، دېيىشتى .

يۇقىرىقى پىكىرلەر دەرۋەقە دۇرۇس ئىدى. لېكىن ئەڭ ئاساسلىقى ياپونىيە ئامېرىكا مۇناسىۋىتى، ئامېرىكا جۇڭگو مۇناسىۋىتى، جۇڭگو، ياپونىيە مۇناسىۋىتى بىر - بىرىگە تۇپتىن ئوخشىمايدىغان دۆلەتلەر ئارا مۇناسىۋەتلەر بولۇپ، ياپونىيە بىلەن جۇڭگو ئوتتۇرىسىدىكى قوشنىدارچىلىق مۇناسىۋىتىمۇ، ئىككى دۆلەتنىڭ دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرىمۇ، تەيۋەن مەسىلىسى، شىمالىي ئاسىيادىكى مەسىلىلەر ۋە زېمىن تالاش - تارتىشى، ئېنېرگىيە مەنبەئەلىرى تالاش - تارتىشى قاتارلىق نازۇك مەسىلىلەرنىڭ سىناقلىرىغا دۇچ كېلەتتى .

ئۇنىڭ ئۈستىگە يېقىندىن بېرى خىتايدا ياپونىيىگە قارشى ئەسەبى مىللەتچىلىك قوزغالدى. %80 جۇڭگولۇق «يېڭىچە ۋەتەنپەرۋەرلەر» گە ئايلىنىپ قالدى. ياپونىيىدە %70 ياپونىيىلىكنىڭ خىتايدا قارشى كەيپىياتى ئۆرلەشكە باشلىدى. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، جۇڭگو، ياپونىيە ئوتتۇرىسىدىكى يوشۇرۇن زىددىيەتلەرنىڭ كۆڭۈلسىز ۋەقەلەر يۈز

بېرىش ئېھتىمالى بولغان تەرەپلەرگە قاراپ تەرەققى قىلىشىدىن جۇڭگولۇقلارنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئەنسىرەشلىرى ئارتۇقچە بولمىسا كېرەك .

تاپاۋەت پەرقى ۋە تەخسىمات كىرىزىسى

2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 18 - كۈنى

ختاي دۆلىتى 1980 - يىللاردا ئىقتىسادى ئىسلاھات سىياسىتىنى كۆتۈرۈپ چىققاندا ئاۋۋال ئىشنى يېزىلاردىن باشلىغان. ئېتىز - ئېرىق يەرلەرنى دېھقانلارغا كۆتۈرە بېرىپ، ختاي دېھقانلىرىنى جۈملىدىن ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى مۇستەملىككە ئۇيغۇرىستاندا ئىجارەكەش دېھقانلارغا ئايلاندۇرۇپ قويغان. 30 يىل بۇرۇنقى ئىشلارنى ئەسلەپ ئۆتسەك كۈلكىلىك بىر ھادىسە ئېسىمىزگە كېلىدۇ.

1951 - يىلى ختاي مۇستەملىكچىلىرى ھۆكۈمىتى «ئىجارە كېمەيتىش» سىياسى ھەرىكىتىنى قوزغاپ، ئۇيغۇر يەر ئىگىلىرىنى پومىشچىك، باي دېھقان تەركىبلىرىگە ئايرىپ باستۇرغان. ئىجارەكەش دېھقانلارنى يەردىن، سۇدىن ئايرىۋېتىپ، كوپراتىپنىڭ يالاڭتۇش قوللىرىغا ئايلاندۇرۇپ قويغان ئىدى. ئۇيغۇر يېزىلىرىدا ئەمگەكنىڭ ياللانمىلىق خاراكتېرىنى ۋە ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى، يەرلەرنى ئىجارىگە ئېلىش ۋە ئىجارىگە بېرىش ئىش تەرتىپلىرىنى قىسقىسى ئۇيغۇر يېزىلىرىنىڭ ئىقتىساد ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى ۋەيران قىلىپ، ئۇيغۇر مىللىتىگە ئىقتىسادى جەھەتتە زەربە بېرىشنى تولۇق ئىشقا ئاشۇرغان ئىدى.

1986 - يىللاردىن باشلاپ كولىپكتىپ ئىگىلىك باشقۇرۇشىدىكى تېرىلغۇ يەرلەرنى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى تېرىلغۇ يەرلەرگە ئايلاندۇرۇپ، ئۆزلىرى ئاتاپ يۈرگەن «كولىپكتىپ» دېگەن ئىسمىنى ساقلاپ قېلىپ مەزمۇنىنى ۋە ئىگىلىك شەكلىنى ئۆزگەرتىپ، ئەمدى بۈگۈن ختاي كۆچمەنلىرى

ھاكىمىيىتى ئىجارىگە بەرگۈچى، ئۇيغۇر خەلقى بولسا، تېرىلغۇ يەرلەرنى ئىجارىگە ئالغۇچى ئىجارەكەش دېھقانلارغا، ياللانما دېھقانلارغا ئايلىنىپ قالدى.

ختاي مۇستەملىكىچىلىرى ئاساسلىقى يېزىلاردا «پىلانلىق ئىقتىسادى ئىگىلىك» دەيدىغان ئىقتىساد باشقۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ كەلگەن. پىلان ئىچىدە تېرىقچىلىق قىلىش، پىلان ئىچىدە مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش، پىلان ئىچىدە دۆلەتكە تاپشۇرۇش، پىلان ئىچىدە باھا قويۇپ سېتىش قاتارلىق بەلگىلىمىلەرنى پىلان ئىچىدە يولغا قويۇپ، ئۇيغۇر مىللىتىنى يېزىلاردا 30 يىل قاقىتى - سوقىتى قىلغان ئىدى. ئىسلاھات يولغا قويۇلغاندىن كېيىن «پىلانلىق ئىقتىسادى ئىگىلىك» ئىچكىرى خىتايدا بىكار قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن خىتاينىڭ مۇستەملىكىسى ئۇيغۇرىستاندا «پىلانلىق ئىقتىسادى ئىگىلىك» ھەرگىز بىكار قىلىنغىنى يوق .

شىمالىي ئۇيغۇرىستاندا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىش، كۆك تاماكا ئىشلەپچىقىرىشقا زورلىدى. جەنۇبىي ئۇيغۇرىستاندا ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى كېۋەز تېرىپ پاختا ئىشلەپچىقىرىشقا زورلىدى. خوتەن ۋىلايىتىدە ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى پىلە بېقىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىشقا زورلىدى. بازار، بازار ئىگىلىكى، ئەركىن بازار ئىگىلىكى، بازارغا قاتنىشىش، بازارنىڭ تەلەپ ئېھتىياجىغا قاراپ ئىشلەپچىقىرىش، تەمىنلەش ۋە ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ باھا قويۇش ئەركىنلىكىدىن ئۇيغۇر دېھقانلىرى 60 يىلدىن بېرى ھېچقاچان بەھرىمەن بولالمىدى .

ھوقۇقسىزلىق ئۇيغۇرلارنى شۇنداق ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويدىكى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقارغان يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىغا ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئۆزلىرى باھا قويۇپ ساتالماي خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى باھا قويۇپ سېتىۋالدى. بىر كىلوگرام پاختا قانچە پۇل بولىدۇ؟ خىتاي كۆچمەنلىرى باھا قويۇپ ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ قولىدىن سېتىۋالدى،

ختاي مۇستەملىكچىلىرى خالسا باھانى ئۆستۈردى، خالسمسا باھانى چۈشۈردى. خەلقئارا بازاردا پاختىغا ئېھتىياج تۇغۇلغاندا، خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى ئۇيغۇر دېھقانلىرىغا نەخ پۇل بېرىپ پاختىنى سېتىۋالدى، پاختا خەلقئارا بازاردا كاساتلاشقاندا خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى ئۇيغۇر دېھقانلىرىغا نەخ پۇل بېرىپ پاختىنى سېتىۋېلىشنىڭ ئورنىغا ئاق ھۆججەت يېزىپ بەردى. ھەتتا پاختىنىڭ بىرلىك باھاسىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن بۇ يىل ھاۋا سوغۇق بولغانلىقتىن پاختىنىڭ نەملىك تەركىبى ئېشىپ كېتىپتۇ. بۇ يىل ھاۋا قۇرغاق بولغانلىقتىن پاختىنىڭ شېكەر تەركىبى ئېشىپ كېتىپتۇ... ۋەھاكازا دېدى. پاختىنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ سېتىۋالدى. بۇنداق چاغدا ئۇيغۇر دېھقانلىرى بېشىنى يەرگە سېلىپ سۈكۈت قىلدى. ھوقۇقسىزلىق، گادايلىق - نامراتلىق، ئەمگەك ئارقىلىق ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ قىممىتىنى ياراتقان ئۇيغۇر دېھقانلىرى تەكرارلاپ تۇرغىنىمىزدەك ئۆزلىرىنىڭ ئادەملىك قەدەر - قىممىتىنى يارىتالمىدى.

نۆۋەتتە خىتاي مۇستەملىكچىلىرى يېزىلار بىلەن شەھەرلەر ئوتتۇرىسىدىكى كىرىم - تاپاۋەت پەرقىنى، رايونلار بىلەن ئۆلكىلەر ئوتتۇرىسىدىكى كىرىم - تاپاۋەت پەرقىنى ئېتىراپ قىلدى. كىرىم - تاپاۋەت پەرقىنى قانداق ئامىللار پەيدا قىلدى؟ ئىقتىساد ساھەسىدە تۈزۈم خاراكتېرلىك ئامىل - دۆلەت دائىرلىك مونوپولىيىلىك سىياسەت يۇقىرى تاپاۋەتتىن كېلىدىغان كىرىمنى، پايدىنى مونوپولىيە قىلىۋالدى. ئىككىنچى چوڭ ئامىل ھوقۇق ئامىلى مىللى دارامەتنى تەخسىملەشنى مونوپولىيە قىلىۋالغاندىن باشقا، ھوقۇق ئامىلى ھەتتا تىجارەت خاراكتېرلىك پايدا كېلىدىغان مەنبەئەلىرىنىمۇ مونوپولىيە قىلىۋالدى.

خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان ئۇيغۇرستاندا ئۇيغۇرلارنىڭ ئىقتىسادى ئەھۋالى قانداق بولدى؟ «شىنجاڭ يىلنامىسى» نىڭ پاكىتلىرىغا قارايلۇق.

1996 - يىلى چاقىلىق ناھىيىسى دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە يىللىق كىرىمى 1212 يۈەن بولدى، دېيىلدى. 2004 - يىلى قارىقاش ناھىيىسىدە دېھقانلارنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 804 يۈەن 52 فۇڭ بولدى، دېيىلدى. قارىقاش ناھىيىسىدە شەھەرلەردە يەنى ناھىيە بازار ئىچىدە ياشايدىغان خىزمەتچىلەرنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 15094 يۈەن بولدى، دېيىلدى. ناھىيە شەھەرلەردە كىم ياشايدۇ، ھوقۇقدار خىتايلار ياشايدۇ، دېسەڭلەرچۇ؟ كىرىم ۋە تاپاۋەت پەرقىنى كۆرۈپ يەتتىڭلارمۇ ۋە تەنداشلىرىم!

نېمە دېگۈلۈك؟ ئۇخلا ئۇيغۇرۇم دېگۈلۈك!
ئەللەي، ئەللەي، ئەللەي قوزام ئۇيغۇرۇم ئۇخلا! «جەننەت پاراغىتى» بىلەن ئۇخلا، زامان «شاپاغىتى» بىلەن ئۇخلا! جاھانغا، خىتاينغا نېمە ئۈچۈن، زادى نېمە ئۈچۈن دەپ سوئال قويماي ئۇخلا ئۇيغۇرۇم ئۇخلا!

قانداق كۈزىتىشلەر بۇ؟

2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 25 - كۈنى

يېقىندا «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 3 - ساندا خې شىن ئەپەندىنىڭ «يەر شارى ئىستراتېگىيە مەسلىھىتى ھەققىدە يېڭى كۈزىتىشلەر» ماۋزۇلۇق كىتابىدىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان «ئامېرىكىنىڭ دۇنيا مەسلىھىتى ھەل قىلىشتىكى ۋاقىت جەدۋىلى» ماۋزۇلۇق ماقالىسىنى ئوقۇپ چىقتىم.

خې شىن ئەپەندى مۇنداق دەيدۇ: «پۈتكۈل دۇنياغا مەلۇمكى، ئامېرىكا ۋە ئەنگىلىيىنىڭ ئىسلام دۇنياسىغا يۈكسەك ئېتىبار بىلەن قارشى، رايون ئىستراتېگىيىسىدىن ئېيتقاندا چوڭقۇر ئەھمىيەتكە ئىگە. بولۇپمۇ بۇنىڭ ئىچىدە نېفىت سىياسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئۇنىڭدىن كېيىن ئامېرىكىنىڭ زەربە بېرىش نىشانى شەرقىي ئاسىيادىكى بۇددا دىنى رايونلىرى بولۇپمۇ كورىيە ۋە جۇڭگو بولسۇ... ۋەھاكازا .

ختاينىڭ ئىستراتېگىيە نەزەرىيىسى خې شىن 1995 - يىلى سان فرانسىسكو شەھرى ئېچىلغان يىغىن توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: «1995 - يىلى 9 - ئاينىڭ 27 - كۈنىدىن 10 - ئاينىڭ 1 - كۈنىگىچە ئامېرىكا پۇل چىقىرىپ، «گورباچېپ فوندى جەمئىيىتى» كىچىك جورجى بوش، تونى بلالېر، ساچرخانىم، بېرېنسىكى، بىل گەيتس قاتارلىق دۇنياغا مەشھۇر بولغان 500 نەپەر مۇھىم سىياسىئون بىر يەرگە جەم بولۇپ مېھمانخانىدا يۇقىرى قاتلاملىق يۇمۇلاق ئۈستەل يىغىنى چاقىردى»

خې شىن يەنە مۇنداق دەيدۇ: يىغىنغا قاتناشقان سەرخىللارنىڭ قارشىچە ئىنسانىيەتنىڭ %80 نوپۇسى، ئەخلەت نوپۇسقا تەۋە بولۇپ ئۇلارنى سۈت بېرىپ بېقىشقا توغرا كېلىدۇ، دېدى.

«200 يىل مابەينىدە ئەنگلىيە ۋە ئامېرىكىنىڭ سەرخىللىرى ئۈچ خىل پەلسەپىۋى ئىدىيىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ كەلگەن .

1. مالتوسىزم: يەر شارىدىكى بايلىق ۋە مۇھىت كۈنسىيىن كۆپۈيۈۋاتقان نوپۇسنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدۇ دەپ قارايدۇ.

2. ئىنسانىيەتكە تەدبىقلانغان دارۋىنسىزم: بۇ ئىزىم كۈچلۈكلەر ئاجىزلارنى يەيدۇ، دېگەننى تەشەببۇس قىلىدۇ.

3. گېرمانىيىلىك پەيلاسوپ نېتسزىنىڭ پەلسەپىۋى ئىدىيىسى: «ئالاھىدە ئادەملەر ھايۋانلار توپىغا، سۈپەتسىز ئېرىقلارغا جەڭ ئېلان قىلىدىغان سەرخىلنىم: بۇ ئىدىيىلەر ئامېرىكا ئىنسانىيەتكە تەدبىق قىلىدىغان پەلسەپىۋى ئىدىيىلەردۇر. شۇڭا دەيدۇ خې شىن ئەپەندى: چوقۇم ئۇرۇش ۋە ۋابا، خىمىيىلىك قوراللاردىن پايدىلىنىپ، ئۇلارنى يوقىتىش كېرەك، خې شىنچە بولغاندا بۇ كۆز قاراشلار ئامېرىكا بىلەن ئەنگلىيىنىڭ كۆز قاراشلىرى بولسا كېرەك .

ئۆزىنىڭ سىياسى مەيدانىنى ئامېرىكا، ئەنگلىيىنىڭ سىياسى مەيدانى ئورنىدا كۆرسىتىپ يېكىر قىلغان خې شىن ئەپەندى، «ئاشۇ ھايۋانلار توپى»نى يوق قىلىۋېتىش ۋە شاللىۋېتىش كېرەك دېگەن جۈملىنى

ئامېرىكا، ئەنگلىيە دېگەن ئىسمىغا مەنداش قىلىپ قويدۇ. ئېرسىيەت، گېن قورالى تېخنىكىسى ۋە خىمىيەلىك قوراللار تېخنىكىسى ئويىچىكىنىڭ جەھەتتىن بۇ نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ تېخنىكىلىق ۋاسىتىلىرى بىلەن تەمىنلىدى، دەيدۇ، خې شىن جانابلىرى!

كىم، كىمنى يوقاتماقچى؟ ئاتالمىش «ئەخلىت نوپۇس» نى ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى يوقاتماقچىمۇ ياكى خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ نەزىرىدە «ئەخلىت نوپۇس» دەپ، قارىلىپ، سانلىق كېلىۋاتقان ئۇيغۇر، تىبەت، مۇڭغۇللارنى خىتاي مۇستەملىكچىلىرى يوقاتماقچىمۇ؟

قىزىل كىرىمىل ئىمپېرىيىسى يىمىرىلگەندىن كېيىن ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى بۇ سىنىپنىڭ ئىچكى ئۇرۇشىغا ئارىلىشىپ بۇ دۆلەتتە ئىچكى خاتىرجەملىك ۋە تىنچلىق بەرپا قىلدى. سومالىنىڭ ئىچكى ئۇرۇشىغا ئارىلىشىپ بۇ دۆلەتتە ئىچكى خاتىرجەملىك ۋە تىنچلىق بەرپا قىلدى، كوسوۋۇنىڭ ئىچكى ئۇرۇشىغا ئارىلىشىپ، مىلوشىۋىچنىڭ ئېتىنىڭ تازىلاش سىياسىتىنى ۋە مۇسۇلمان كوسوۋۇلۇققا قاراتقان ھەربىي ھەرىكىتىنى تارمار قىلىپ، بۇ دۆلەتتە تىنچلىق ۋە ئىچكى خاتىرجەملىك ئورناتتى .

ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھىندونوزىيىنىڭ ئىچكى ئۆزگىرىشىگە ئارىلىشىپ شەرقىي تىمۇرنىڭ مۇستەقىللىق جاكارلىشىغا خەلقئارا شارائىت يارىتىپ بەردى. ئافغانىستاندا تېررورىستلارنى تامامەن يوقىتىپ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ئافغانىستان ئاياللىرىنىڭ مەكتەپكە كىرىشىگە، سايلامغا قاتنىشىپ ئاۋاز بېرىشىگە دېموكراتىك شارائىت يارىتىپ بەردى. ئىراق ئاياللىرى قولىنى قارا سايغا چىلاپ سايلام بېلىتىگە ئىمزا قويدى .

خوش خې شىن جانابلىرى! ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ئاتالمىش %80 ئەخلىت نوپۇسىنى تازىلماقچى، شاللىماقچى بولغان بولسا، ھېچقانداق كۈچ چىقارمايلا يۇقىرىقى دۆلەتلەر پۇقرالىرىنى ئۆز مەيلىدە، ئىچكى ئۇرۇش قىلىش مەيلىگە قويۇۋەتكەن بولسا، ئىش تامام، ۋەسسالىم بولاتتىغۇ؟ «ئەخلىت نوپۇسلار» ئۆزىنى - ئۆزى قىرىپ تۈگەتكەن بولاتتىغۇ؟ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتىنىڭ «كىشىلىك ھوقۇق

ئىگىلىك ھوقۇقتىن ئەلا» نەزەرىيىسىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىشنىڭ ۋە شۇ ئاساستا تاشقى سىياسەت بەلگىلەشنىڭ زۆرۈرىيىتى بولمايتتىغۇ؟
ئىش ھەرگىز خې شىن ئەپەندى ئويلىغاندەك ئىش ئەمەس ئىدى. تامام ئەكسىچە خې شىن ئەپەندى بۇ يەردە ئامېرىكا دېگەن ئىسمىنى ئارىيەت ئېلىپ، ئە قىلىپ كۆرسىتىپ، جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرىگە ئۇيغۇرلارنى، تىبەتلەرنى باستۇرۇش، شاللىۋېتىش توغرىسىدا نەزەرىيىۋى ئاساس تەييارلاپ بەردى.

ئەنگىلىيەلىك ئىقتىسادشۇناس مالتوس (1766 – 1834) يىللىرى «ئاھالە نەزەرىيىسى» ماۋزۇلۇق كىتابىنى ئېلان (نەشر) قىلىپ: ئاھالە گېئومېتىرىك پروگىرىسىيە بويىچە كۆپىيدۇ، تۇرمۇش بۇيۇملىرى ماتېماتىك پروگىرىسىيە بويىچە كۆپىيدۇ. شۇڭا ۋابا كېسەللىرى ۋە ئاچارچىلىق ئارقىلىق ئاھالىنىڭ كۆپىيىشىنى چەكلەش لازىم» دېگەن .

ئەنگىلىيەلىك بئولوگ دارۋىن (1809 – 1882) – يىللاردا بئولوگىيەلىك مەۋجۇداتلار تەبىئى مۇھىتقا ماسلىشىش جەريانىدا، ئۆزئارا رىقابەتلىشىپ، ماسلاشقانلار مەۋجۇت بولىدۇ، ماسلاشمىغانلار ھالاك بولىدۇ» دېگەن تەلىماتنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى.

گېرمانىيەلىك پەيلاسوپ نېتسى: (1844 – 1900) يىللاردا ياشىغان. بۇ كىشى: «تەدرىجى تەرەققىيات ھوقۇق ئىرادىسى – ئۆزىنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان جەريان، قۇدرەتلىك كۈچ، مەغرۇرلۇق، باتۇرلۇق، كۈرەشچانلىق ھەقىقى ئادەمنىڭ بەلگىسى، ھوقۇقنى قوغلاشقان شەخسنىڭ ئىرادىسى ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات مۇساپىسىنى بەلگىلىگەن، دەپ كۆرسەتكەن .

بۈگۈنچۇ؟ جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى مالتوسىزىمىنى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تۇرمۇشىغا تەدبىقلاپ، پىلانلىق تۇغۇت، ئەيدىز كېسىلى ئارقىلىق ئۇيغۇر ئاھالىسىنىڭ كۆپىيىشىنى چەكلەپ، ئېتنىك تازىلاش سىياسىتىنى يولغا قويدى . جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى ئىجتىمائىي دارۋىننى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تۇرمۇشىغا تەدبىقلاپ، ئۇيغۇرنىڭ تىلى، مائارىپ –

مەدەنىيىتىنى رىقابەت كۈچىدىن ئايرىۋېتىپ ئۇيغۇر بۇ مىللەتنى يوقاتماقچى بولدى.

جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى، خىتاي مىللەتچىلىرى نېتىزى پەلسەپىسىنى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تۇرمۇشىغا تەدبىقلاپ، خىتاي مىللىتىنىڭ «ئىرادىسى» نى ھوقۇق ئىرادىسىگە ئايلاندۇرۇپ ۋە بۇنى يالڭاچ مىللەتچىلىك، يالڭاچ ھوقۇق، يالڭاچ مىللى شائىزىم بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، خىتاي مىللىتىنىڭ «ئىرادىسى» نى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ئىرادىسىگە تاقىماقچى بولدى. خىتاي مىللى ھۆكۈمرانلىرى بۈگۈن ئۇيغۇرلارنى %80 «ئەخلەت نوپۇس» قاتارىغا چۈشۈرۈپ قويدى. خې شىن ئەپەندىنىڭ قاراتمىلىققا ئىگە نەزەرىيىسىنىڭ ئەكسىچە ئامېرىكا بۈگۈن ئۇيغۇرلارنىڭ، تىبەتلەرنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا كۆڭۈل بۆلدى. شۇڭا خىتاي نەزەرىيىچى خې شىننىڭ ئامېرىكىنى كۈزىتىشى بىلەن بىزنىڭ ئامېرىكىنى كۈزىتىشىمىز پەرقلىق بولدى.

ئىسلاھات ۋە ھەل قىلغۇچ دەۋىر

2006 - يىلى 2 - ئاينىڭ 27 - كۈنى

جۇڭگونىڭ ئىسلاھاتى ھەل قىلغۇچ دەۋىرگە يېتىپ كەلدى. 27 يىللىق ئىسلاھات سىياسىتىنىڭ نەتىجىلىرى، سىياسەت خاراكتېرلىك نۇقسانلىرىنى مۇھاكىمە قىلىشلار بېيجىڭدە بارغانسېرى جىددى تۈس ئېلىشقا باشلىدى. بىلىم ساھەلىرى، زىيالىيلار پۈتۈن جەمئىيەت، «ئاتاقلىق» خىتاي ئالىملىرى، «نەزەرىيىچىلەر» خىتايىنىڭ ئىسلاھات سىياسىتىنى لايىھىلىگۈچىلەر يۇقىرىقى مۇھاكىمىگە ئاكتىپ قاتناشتى. مۇھاكىمە تېمىلىرى، بىر يۆنۈشلۈك ئىسلاھاتنىڭ غەلبىلىرى، مەغلۇبىيەتلىرىنى مۇھاكىمە قىلىشتىن، ئىسلاھاتنىڭ ئومۇمى نىشانى، يۆنۈلۈشى، كەلگۈسى مەنزىرىسىنى مۇھاكىمە قىلىشقا كېڭەيدى.

بازار ئىگىلىكىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە، ئۆزگىرىش دەۋرىگە كىرگەندە، ئىزىم – سوتسىيالىزىمۇ ياكى كاپىتالىزىمۇ دەيدىغان تالاش تارتىشلارغا بازار قالمىغان. ئەمدى بۈگۈن ئالاھىدە ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان ئىسلاھات توغرىسىدىكى زور مۇھاكىمە يەنە ئۆزگىرىش دەۋرىدە تۇرۇۋاتقان، بۇ ئىشلار جۇڭگو ئۈۈن ئېيتقاندا ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە ئىدى .

ئۆتكەن يىلى شياڭگاڭلىق ئالىم لاڭ شەن پىڭ جۇڭگودا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ مەغلۇبىيەتلىرى ۋە غەلبىلىرى توغرىسىدا ماقالە يېزىپ مۇنازىرە قوزغىغاندىن كېيىن، جۇڭگو دائىرلىرى تېبىيى – سەھىيە ساھەسىدە ئېلىپ بېرىلغان تۈزۈلمە خاراكتېرلىك ئىسلاھاتنىڭ مەغلۇپ بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلدى. مائارىپ ساھەسىدە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنىڭ مەغلۇپ بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلدى. نەتىجىدە جۇڭگو قۇرۇقلۇقىدا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشقا قارشى تۇرۇش ياكى ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش توغرىسىدا مۇھاكىمىلەر تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتى. تېخىمۇ كەسكىنلەشتى .

بۇ يىل، جۇڭگونىڭ ئىقتىساد، جەمئىيەت، تەرەققىياتنى پىلانلايدىغان، خۇ جىنتاۋ بىلەن ۋىنجىياۋنىڭ ئىلمى تەرەققىيات قارشىنى ئەمەلىيلەشتۈرىدىغان بىر يىل ئىدى. جۇڭگو ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ يىل كۈنچە مۇقامنى يېڭىچە توۋلاشقا ئۇرۇندىغان ئاتالمىش يېڭى سىياسەت ئەقىدىلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرىدىغان بىر يىل ئىدى. خەلقئارا جەمئىيەتكە ئاز – تولا يۈزلەنگەنلىكىنى نەزەرگە ئېلىپ، بۇ يىل خىتاي مىللىتىنىڭ ئىرادىسىنى قانۇن تۈزۈش تەرتىپلىرى ئارقىلىق خىتاي دۆلىتىنىڭ ئىرادىسىگە ئايلاندۇرىدىغان بىر يىل بولۇپ قالاتتى .

ئىسلاھاتنىڭ ئۆتكەن يىللىق نەتىجىلىرى ئاساسىدا ھۆكۈمەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى باشلىماقچى بولدى. ئەپسۇسكى پىلان – پىلان بولماي قالدى. خىيال يەنىلا خىيال بولۇپ قېلىپ رېئاللىققا ئايلىنالمىدى. يۇقىرىقى تەدبىرلەر، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش خىياللىرى ئويلىمىغان يەردىن مۇھاكىمە – مۇنازىرىگە، پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ

غۇلغۇلسىغا دۇچ كېلىپ، بۈگۈنكى جۇڭگو ئىنتايىن زور ئۆزگىرىشنىڭ ھالقىلىق دەۋرىگە كىرىپ قالدى.

جۇڭگو جەمئىيىتىنى شۇنداق ئۆزگىرىشنىڭ گىرۋىكىگە كەلتۈرۈپ قويغان جەمئىيەت ھادىسىلىرى نېمە ئىدى؟

خۇ جىنتاۋ رەھبەرلىكىدە جۇڭگونىڭ ئىقتىسادى ئۇدا ئۈچ يىل تەرەققىي قىلغاندەك بولدى. بىراق، ئىقتىسادنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ نۇرغۇن مەسىلىلەردە ياراشتۇرۇش مۇمكىن بولمايدىغان ئىجتىمائىي، سىياسىي زىددىيەتلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، بارغانسېرى كەسكىنلەشتى. دېھقانلار ۋە شەھەر كەمبەغەللىرىدىن ئىبارەت ئاجىز تەبەقەلەر ئىسلاھات جەريانىدا ئىقتىسادى، سىياسىي مەنپەئەتكە ئېرىشەلمىدى. ئىسلاھات كەلتۈرۈپ چىقارغان جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ تەۋرىنىشىنى، داۋالغۇشنى يۈمشۈتۈشنىڭ، پەسكويغا چۈشۈرۈشنىڭ چارىسى بارمۇ، يوق؟ بۇ مەسىلىلەر بۈگۈن جۇڭگودا ئىنتايىن زور مەسىلە بولۇپ قالدى.

بولۇپمۇ دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان بىر تەربىيى شۈكى، ئوخشاش بولمىغان مەنپەئەت گۇرۇھلىرى سويىپكىتى ئوتتۇرىغا چىقىپ، جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىدا ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ ھوقۇق – مەنپەئىتىنى قوغداشنىڭ يولىنى ئاچتى. ئۆزلىرىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن سۆز – سۆزلەيدىغان ۋاكالىتچىلەرنى ئىزدەشكە باشلىدى. (ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ مەنپەئەتكە كىم ۋەكىل بولۇپ سۆزلەيدىغاندۇر.)

جۇڭگودا ھوقۇق تاۋارلاشتى، ھەتتا جۇڭگودا ھوقۇق بازارغا كىردى. مەمۇرى ھوقۇق بىلەن ئوخشاش بولمىغان مەنپەئەت گۇرۇھلىرىنىڭ مەنپەئەتلىك ھوقۇقلىرىنىڭ بىرىكىشى ئىسلاھاتنىڭ «مەخسەت نىشانى» ئۆزگەرتىۋەتتى. ئاۋۋالقى ئون يىلدا ھوقۇققا، قىسمەن دائىرىدە قانۇنغا، ساقچى كالىتىكىگە تايىنىپ، كوممۇنىستلارنىڭ بىر تۇتاش رەھبەرلىكىدە ئېلىپ بېرىلغان ئىسلاھات ئەمدى تۇيۇق يولغا كىرىپ قالدى. مەنپەئەتكە تاقالغاندا، ئويغانغان خىتاي پۇقرالىرى ئىسلاھاتنىڭ

مەزمۇنىنى ئۆزگەرتىشنى، ئىسلاھاتقا ئارىلىشىشنى، ئىسلاھاتنىڭ نىشانىنى ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلدى.

20 – ئەسىرنىڭ ئاۋۋالقى يېرىمىدا جۇڭگودا ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىش يۈز بەرگەن. مەنچىڭ ھۆكۈمىتى ئاغدۇرۇلۇپ ھوقۇق شىمالى مىللىتارىستلارنىڭ قولىغا ئۆتكەن، شىمال مىللىتارىستلار ئاغدۇرۇلۇپ ھوقۇق گومىنداڭنىڭ قولىغا ئۆتكەن، گومىنداڭ ھاكىمىيىتى ئاغدۇرۇلۇپ ھاكىمىيەت جۇڭگودا كوممۇنىستلارنىڭ قولىغا ئۆتتى. لېكىن ئاخىرقى ھېسابتا ھېچقايسىسى جۇڭگونىڭ مەسلىسىنى ھەل قىلالمدى . جۇڭگونىڭ مۇتەپەككۈرى لۇشۈن : «جۇڭگودا بىر ئۈستەلنى يۆتكەش ئۈچۈن ھېسابسىز قان تۆكۈلىدۇ، بىراق، ئۈستەل يەنىلا ئورنىدىن يۆتكەلمەيدۇ» دېگەن ئىدى .

تەيۋەن بوغىزىدا بوران – چاپقۇن ۋە گاڭگىراپ قالغان جۇڭنەنخەي
2006 – يىلى 3 – ئاينىڭ 2 – كۈنى

27 يىللىق ئىسلاھات ۋە ئىشكىنى ئېچىۋېتىشنىڭ تەجرىبىلىرى خىتاي پۇقرالىرى ئىچىدە كۆڭۈلسىزلىك بىلەن خۇلاسلانغان كۈنلەردە، ياپونىيە – جۇڭگو ئىككى دۆلەتنىڭ دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرى يىرىكلەشكەن كۈنلەردە، ياپونىيە – ئامېرىكا دۆلەتلىرى تىنچ ئوكياندا – ياپون دېڭىزىدا ھەربىي مانىۋېر ئۆتكۈزۈشكە تەييارلىق قىلىۋاتقان كۈنلەردە، ئامېرىكىنىڭ پىرىزدېنتىنى جورجى بوش ئافغانىستاننى، ھىندىستاننى زىيارەت قىلىۋاتقان كۈنلەردە، تەيۋەن بوغىزىدا سىياسى بوران – چاپقۇن كۆتۈرۈلدى.

پىرىزدېنت چىن شۈي بىيەن ئىككىنچى قېتىم پىرىزدېنت بولۇپ سايلىنىپ ئالتە يىلغا يېقىن ۋەزىپە ئۆتىگىچە تەيۋەن بوغىزىدا قايتا – قايتا بوران – چاپقۇن كۆتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ قېتىمقى سىياسى بوران – چاپقۇننى ئۆتكەنكى سىياسى بوران – چاپقۇنلارغا سېلىشتۇرغاندا سەزگۈرلۈك جەھەتتە سەل – پەل ئوخشىماي قالدى. ئاۋىلىدە چىن

شۇي بىيەن «دۆلەتنى بىرلىككە كەلتۈرۈش كومىتېتى بىكار قىلىش»، «دۆلەتنى بىرلىككە كەلتۈرۈش پروگراممىسىنى بىكار قىلىش» توغرىسىدا سۆزلىگەن ئىدى. خىتاي دۆلىتىنىڭ ھازىرقى ئىچكى ۋەزىيىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، جۇڭگو - ئامېرىكا مۇناسىۋىتىنىڭ ھازىرقى ھالەتلىرىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئامېرىكىلىقلار تەيۋەن تەرەپكە ئاز - تولا خىزمەت ئىشلىگەندەك بولدى. تەيۋەن تەرەپمۇ خۇي - پەيلىدىن ئاز - تولا يانغاندەك بولدى. «بىكار قىلىش»، سۆز - ئىبارىسىنى «بىرلىككە كەلتۈرۈش كومىتېتىنىڭ پائالىيىتىنى توختىتىش» دېگەن سۆز - ئىبارىگە ئۆزگەرتكەندەك بولدى.

«ھۆرمەتلىك» جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى!

تەيۋەن مەسلىسى جۇڭگونىڭ ئىچكى ئىشى، باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئارىلىشىش ھوقۇقى دەپ، 50 يىل سۆزلەنگەن ئەمەسمىدى؟ بۈگۈن ئامېرىكىلىقلار تەيۋەن بوغىزىنىڭ ۋەزىيىتىگە كۆڭۈل بۆلۈپ سىياسى خىزمەت ئىشلىگەندە، تەيۋەنلىكلەرنى سەل - پەل پەسكويغا چۈشۈرگەندە، نېمىشقا خىتاي دۆلىتىنىڭ باياناتچىلىرى بايانات ئېلان قىلىپ: «ئامېرىكىلىقلار تەيۋەن بوغىزىنىڭ ياكى جۇڭگونىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا قوپاللىق بىلەن ئارىلاشتى دېگەن كونا ئىبارىنى يەنە تەكرارلىمىدى؟» «بارمايمەن دېگەن تۈگمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ». جۇڭگونىڭ ئىشتىن سىرتقى مىللەتچىسى خې شىن: «جۇڭگولۇقلار ئامېرىكىلىققا ياق دېيىشى كېرەك» ماۋزۇلۇق كىتابىنى نەشر قىلىپ، جۇڭنەنخەيدىن تارتىپ يەرلىككەچە جۇڭگولۇقلارنى ئامېرىكىلىققا ياق! دېيىشكە كۈشكۈرتكەن، تۈنۈگۈنكى ياق دېگۈچىلەر، جۇڭگودا، بۈگۈنكى ماقۇل دېگۈچىلەرگە ئۆزگىرىپ قالدۇمۇ، يا!

پىرىزدېنت چىن شۇي بىيەن «دۆلەتنى بىرلىككە كەلتۈرۈش كومىتېتىنىڭ پائالىيىتىنى توختىتىشنى» جاكارلىغاندىن كېيىن، تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىقىنى ياقلىغۇچىلارنىڭ كەيپىياتى ئۆزلەشكە باشلىدى. سابىق پىرىزدېنت لى دىڭخۇي تەيۋەن «ئىتتىپاق پارتىيىسى» نى ھەرىكەتكە

كەلتۈرۈپ، يېڭى ئاساسى قانۇن تۈزۈشنى تەرغىپ قىلىپ توختىماي تەيۋەننىڭ قانۇنلۇق مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش نىشانىغا قاراپ بىر قەدەم تاشلىدى.

بۈگۈن جۇڭخەنخەي تەيۋەن مەسلىسىنى قانداق ھەل قىلىش توغرىسىدا، ئەڭ ئاخىرىدا جۇڭگو بىلەن ئامېرىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەقەت سىياسى مەخسەتلەرنى ئاشكارىلاش بىلەنلا ھەل بولىدىغانلىقىنى قەيت قىلدى. جۇڭخەنخەي ئاۋىلىدە: پىرىزدېنت چىن شۈي يىەن قانچە قىلغان بىلەنمۇ ۋاشىنگىتۇنى رەنجىتىشكە جۈرئەت قىلمايدۇ، تەيۋەن بوغىزىدا كۆتۈرۈلگەن سىياسى بوران - چاپقۇن، ھەرقانداق بىر تەرەپكە زەرەر يەتكۈزمەي ئاخىرلىشىدۇ دەپ، ئويلىغانتى .

«بىكار قىلىش» دېگەن ئىبارنى چىن شۈي يىەن «بىرلىككە كەلتۈرۈش كومىتېتىنىڭ پائالىيىتىنى توختىتىش» دېگەن ئىبارگە ئالماشتۇرۇپ جاكارلىغاندا، جۇڭخەنخەي نېمە قىلارنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدى. ھەتتا ئىدىيەۋى تەييارلىقنىڭ يوقلىقىنىمۇ ئېتىراپ قىلدى. قالتىس گەپ! ۋەتەننى بىرلىككە كەلتۈرۈشكە باغلىق سىياسەتلەر مەنزىلىدە جۇڭخەنخەينىڭ ئىدىيەۋى تەييارلىقى بولغان بولسا، قالتىس گەپكە نغۇ؟! قېنى، تۈنۈگۈنكى كۆرەڭلىك!؟

ئىش تۈگىگەندىن كېيىن، ئامېرىكىنىڭ تەيۋەن بوغىزىدا يۈز بەرگەن سىياسى بوران - چاپقۇنغا ئىنكاس قايتۇرۇش ئۇسۇلىنىڭ پەقەت ئېغىزنىڭ ئۇچىدا بولغانلىقى، چىن شۈي يىەننىڭ جاكارلىغانلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئامېرىكىنىڭ «بىرلىككە كەلتۈرۈش كومىتېتىنىڭ، پائالىيىتىنى توختىتىش» ئىبارىسىنىڭ مەزمۇنىنى كېڭەيتىپ پىكىر قىلغانلىقى بېيجىڭنى خاپا قىلىپ قويدى .

قوشلاپ كەلگەندەك، ياپونىيە - جۇڭگو مۇناسىۋىتى جىددىيلىشىپ كەتكەن بىر چاغدا، ئامېرىكا - ياپونىيە جۇڭگونى قىياس قىلىنغان دۈشمەن قاتارىغا قويۇپ، ھەربىي مانئىر ئۆتكۈزمەكچى بولۇۋاتقاندا، ئامېرىكىنىڭ شەرقىي ئاسىيادا يادرو قوراللىرى بىلەن زەربە بېرىش كۈچى

داۋاملىق كۈچەيتىلىۋاتقاندا، ھەتتا، ئامېرىكىنىڭ تەيۋەن بىلەن ھەمكارلىشىشى مۇمكىنلىك ئىچىدە تۇرغاندا، يۇقىرىقى پاكىتلار خۇ جىنتاۋ ئەپەندىگە نېمىلەرنى ئېيتىپ بەردى؟ ئامېرىكىنىڭ يەنىلا ئۆزىنىڭ مەنپەئىتىنى ئويلايدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا تارىخ جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرىگە: «بىر دۆلەت ئۆزىنىڭ قۇدرەتلىك ئورنىنى تىكلەمەكچى بولغاندا، ئۇرۇشتىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتىشكە چارسىز قالدىغانلىقى» توغرىسىدا بىر نېمىلەرنى ئېيتىپ بەرگەن ئىمىش. «ۋەتەننى بىرلىككە كەلتۈرۈش ئۇرۇشى» قىلمىسا ياكى شۇنداق ئۇرۇش قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىسا ئۇنداقتا «جۇڭگونىڭ باش كۆتۈرۈشى» دېگەن سۆزمۇ قۇرۇق گەپكە ئايلىنىپ قالار ئىمىش.

لىدىڭخۇي بىلەن چىن شۇي يىەن ئېغۇاگەرچىلىك قىلىۋاتقاندا، ئامېرىكا بۇ دۆلەتنى تۆت تەرەپتىن قورشاپ تۇرغاندا، ئىچكى جەھەتتە قاتتىق قوللارنىڭ ساداسغا دۇچ كەلگەندە خۇ جىنتاۋ تەيۋەن سىياسىتىنى ئۆزگەرتەمدۇ، يوق؟ ھەرىكەت قىلامدۇ، يوق؟ پۈتۈن دۇنيا دىققەت بىلەن كۈزەتمەكتە. ھەرىكەت قىلمىسا يەنىلا خىتاي بولۇپ قالىدۇ.

تەيۋەن بوغىزىدا چۇقان – سۈرەن ئاخىرلاشتىمۇ؟

2006 – يىلى 3 – ئاينىڭ 4 – كۈنى

تەيۋەندە سىياسى ۋەزىيەتنىڭ جىملىقى، تۇيۇقسىز بىر چۇقان بىلەن ھەرىكەتلىك ۋەزىيەت پەيدا قىلغاندا، ئامېرىكا تەۋەپ تەيۋەننىڭ ۋەزىيىتىگە بىرقانچە رەت ئارىلاشقان بولسىمۇ، لېكىن پرىزىدېنت چىن شۇي يىەن قۇلىقىنى يوپۇرۇۋېلىپ بىر خىل قىياپەتكە كىرىۋالغان .

3 – ئاينىڭ 2 – كۈنى ئامېرىكىنىڭ دۆلەت مەھكىمىسى سۆز – ئىبارىلىرى قاتتىق بىر پارچە بايانات ئېلان قىلىپ: تەيۋەن «دۆلەتنى بىرلىككەت كەلتۈرۈش پروېگراممىسى بىكار قىلىنمىدى» دېگەن

مەزمۇندا ئاشكارە بايانات ئېلان قىلىپ مەيداننى شەرھىلىشى كېرەك، دەپ ئاگاھلاندۇرۇش بەردى .

ئامېرىكا دۆلەت مەھكىمىسىنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشى تاقەتسىزلىكنىڭ ئىپادىسى بولۇپ قالدى. ئامېرىكا تەرەپ تەيۋەن بوغىزىدا سىياسى بوران – چاپقۇن كۆتۈرۈلۈشى ئەمەس، بەلكى تىنچلىقتا بىللە تۇرۇشنى خالايتتى . تەيۋەندە يېڭىدىن تەيىنلەنگەن تاشقى ئىشلار مىنىستىرى خۇاڭ جى گاڭ: ئامېرىكا، بېيجىڭنىڭ دەرت ئېيتىپ بېرىش بېسىمىغا ئۇچراپ، سۆز – ئىبارىلىرى قاتتىق بايانات ئېلان قىلدى، بۇ بىر مەيدان ئۇقۇشماسلىق دەپ، كۆرسەتتى. ئەمەلىيەتتە شۇ ئارىلىقتا ئامېرىكىنىڭ غەيرى – رەسمى ۋەكىللىرى تەيۋەنگە بىرنەچە نۆۋەت بېرىپ كەلگەن. شۇڭا بۇ يەردە ئۇقۇشماسلىق دېگەن ئىبارنى ئىشلىتىشىڭمۇ ئورنى يوق ئىدى .

پېرېزىدېنت چىن شۈي بىيەن ئويناپ چىققان بىر پەردىلىك كومىدىيە ئەمىلىكتە ئامېرىكا، تەيۋەن مۇناسىۋىتى ئەڭ تۆۋەن چەككە چۈشۈرۈپ قويغاندەك بولدى.

ختىاينىڭ دۆلەت ئاتىسى دەپ ئاتالغان سۇنجۇڭشەن، ئۆزىنىڭ ئۈچ مەسلەك سىياسىتىنى خىتاي پۇقرالىرىغا شەرھىلەپ بەرگەندە: «مىللەت تەبىئەت كۈچىنىڭ مەھسۇلى، دۆلەت قوراللىق كۈچىنىڭ مەھسۇلى دېگەن ئىكەن. بۇ يەردە دۆلەت قوراللىق كۈچىنىڭ مەھسۇلى دېگەن سۆزنى خاتا دېگىلى بولمىسىمۇ بىراق، تارىخى شارائىتى نەزەرگە ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. ھازىرقى دۇنيادا قوراللىق كۈچكە تايىنىپ دۆلەت قۇرۇش بەزى ھاللاردا نەتىجىلىك بولسىمۇ، بەزى ھاللاردا نەتىجىلىك بولالماي كەلدى. مەسىلەن، ئافغانىستاندا، ئىراقتا قوراللىق كۈچ ئارقىلىق دېموكراتىك دۆلەت قۇرۇلدى. قازاقىستان، قىرغىزىستان قاتارلىق ئوتتۇرا ئاسىيا مەملىكەتلىرىدە تىنچ يول بىلەن دۆلەت قۇرۇلدى. قانداق ۋاسىتىنى ئىشلىتىپ دۆلەت قۇرۇش رېئاللىقىنىڭ تەقەززاسىغا، رېئال مۇمكىنلىككە، تارىخى شارائىتقا باغلىق بولىدۇ.

مېنىڭچە ئامېرىكىلىقلارمۇ، تەيۋەنلىكلەرمۇ، ئۇرۇشغۇ مار جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرىمۇ تەيۋەن بوغزىدا ئۇرۇش پارتلاشنى خالىمايدۇ. جۇڭگولۇقلار قورال ئىشلەتمەسلىك، تەيۋەنلىكلەر مۇستەقىللىق جاكارلىماسلىق، ئامېرىكىنىڭ تەيۋەن بوغزىغا قارتىلغان ئىزچىل سىياسىتى بولۇپ، قايتا - قايتا تەكىتلەندى. شوڭا ئارىدىكى مەسىلىلەرنى تىنچ يول بىلەن ھەل قىلىش جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرىمۇ، تەيۋەننىڭ سىياسەتتۇزلىرىمۇ ئەمەل قىلمىسا بولمايدىغان شەرت بولۇپ قالدى.

ھەممىمىزگە مەلۇم ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى بىلەن جۇڭخۇا خەلق رىسپۇبلىكىسى دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتقان 1979 - يىلى ئىككى دۆلەت «شاڭخەي ئاخباراتى» نى ئاساس قىلغان. ئوخشاشلا بىر ۋاقىتتا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى، جۇڭخۇا مىنگو ھۆكۈمىتى بىلەن ئارىدىكى بارلىق دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلەرنى ئۈزگەن. ۋەزىيەتنى جىددىيلەشتۈرۈش يەنە پەسكويىغا چۈشۈپ قېلىش تەيۋەن سىياسەتتۇزلىرىنىڭ سىياسى ئەنئەنىسىگە ئايلىنىپ قالدى.

قوشۇمچە ئەسلىشكە تېگىشلىك بىر مەسىلىنى قايتا - قايتا ئەسلىشكە، يازمىلىرىمىزدا قايتا - قايتا يېزىشقا توغرا كەلدى. كىتابخانلارنىڭ ھەرگىز تەكرارلاندىغۇ، بۇ جۈملىلەر دېمەسلىكىنى ئۈمىد قىلىمەن .

مېنىڭچە ئامېرىكا تەيۋەن مەسىلىسى توغرىسىدا جۇڭگوغا قانداق ۋەدە بەرگەن بولسا، جۇڭگو، تىبەت ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇرىستان توغرىسىدا ئامېرىكىغا قانداق ۋەدىلەرنى بېرىشى مۇمكىن ئىدى؟ مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم ئامېرىكا، جۇڭگو دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتقان مەزگىللەردە، ئامېرىكا ۋە جۇڭگو دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتقان 1979 - يىلى 1 - ئاينى ئەسلىگىنىمىزدە، خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ سابىق سېكرىتارى خۇياۋياڭ 1980 - يىلى ئوتتۇرىغا قويغان تىبەت مەسىلىسىگە ئائىت

ئالتە ماددىلىق سىياسەت، (شىنجاڭ) ئۇيغۇرستان مەسلىسىگە ئائىت ئالتە ماددىلىق سىياسەتنى ھەرگىز ئېسىمىزدىن چىقارماسلىقىمىز لازىم . بۇ سىياسەت مۇنداق ئىدى: (1) تولۇق مەندە ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش؛ (2) ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىش؛ (3) شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ماسلاشقان ئالاھىدە جانلىق سىياسەت قوللىنىپ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش؛ (4) كۆپلەپ ئىقتىسادى ياردەم بېرىپ، يېزا ئىگىلىكى، چارۋىچىلىقنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، شىنجاڭ خەلقىنىڭ ئېھتىياجىغا ئىشلىتىش؛ (5) شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت، مائارىپ، ئىلىم – پەن ئىشلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش؛ (6) شىنجاڭغا كىرگەن خىتاي كادىرلارنى مۇددەتكە بۆلۈپ، تۈركۈملەپ ئىچكىرى خىتايغا قايتۇرۇش. سابىق سېكرىتار خۇياۋباڭنىڭ ئالتە ماددىلىق سىياسىتى كېيىن دىڭ شياۋپىڭ، ۋاڭ چىن گۇرۇھى تەرىپىدىن بۆشۈگىدىلا بۇغۇپ تاشلاندى. خۇياۋباڭ «ئاقىلان» سېكرىتار بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈنلا يۇقىرىقىدەك ئالتە ماددىلىق سىياسەتنى ئېلان قىلغانىدى؟ ياق! ئامېرىكا بىلەن جۇڭگو دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتقان تارىخى ئارقا كۆرۈنۈش ئۇيغۇرلارنىڭ تەسەۋۋۇرىغا ئېلىنىشى لازىم، ئەلۋەتتە .

«مىللى بۆلگۈنچىلىك» بۇ ئۇقۇمنىڭ تەبىرى توغرىسىدا

2006 – يىلى 3 – ئاينىڭ 5 – كۈنى

نۆۋەتتە خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ لەۋزىدە «مىللى بۆلگۈنچىلىككە قارشى» تۇرۇش داۋاملىق توۋلايدىغان سىياسى شۇئارغا ئايلىنىپ قالدى. «مىللى بۆلگۈنچىلىك» ئۇقۇمى خىتاينىڭ ئاساسى قانۇندا قاچان پەيدا بولۇپ قالدى؟ ئاۋىلىدە، خىتاي ئىمپېراتورلۇقىنىڭ ئاساسى قانۇنىدا ياكى خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ ئۇيغۇرستاندا ئۇيغۇرلارغا قارشى توۋلايدىغان شۇئارلىرىنىڭ ئىچىدە، ئۇيغۇرلارغا زەربە بېرىش ئۈچۈن ئۇيۇشتۇرۇلغان، خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتىنىڭ

سىياسى ھەرىكەتلىرىدە «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش» شۇئارى ھەممىدىن جارائىلىق توۋلىناتتى .

«مىللى بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش» يەنى سىياسى ئۇقۇم «مىللى بۆلگۈنچىلىك» 1968 - يىلى 5 - ئايدا ئۈرۈمچىدە پارتلىغان ئوقۇغۇچىلار نامايىشىدىن كېيىن، خىتاينىڭ سىياسەت ساھەسىگە كىرىپ كەلگەن سىياسى ۋە جىنايى ئۇقۇم ئىدى .

1968 - يىلى 5 - ئايدا ئۈرۈمچى شەھرى ئىتتىپاق تىياتىرنىڭ ئالدىغا - مەيدانغا نامايىش قىلغۇچى 2 مىڭغا يېقىن ئوقۇغۇچى توپلانغان ئىدى. بۇلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئۈرۈمچىدىكى تۆت ئالىي مەكتەپنىڭ تولۇق ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بولۇپ قالغان قىسمى مەدەنىيەت ئىنقىلابى دەۋرىدە «ئۇزۇن سەپەرگە ئاتلىنىپ» ئىنقىلابى ئالاقە باغلاش ئۈچۈن جاي - جايلاردىن ئۈرۈمچىگە توپلانغان ئوقۇغۇچىلار ئىدى .

بۇ ھەرىكەت - نامايىشقا رەھبەرلىك قىلغان ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتى خىتاي تىلىدا «خۇڭ سەنلىيەن»، ئۇيغۇر تىلىدا «قىزىل 3 - باتالىيون» دەپ ئاتىلاتتى. (شىنجاڭ) ئۇيغۇرىستان ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات - سىياسەت، تارىخ فاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنى ئاساس قىلغان «قىزىل 3 - باتالىيون» ئوقۇغۇچىلار تەشكىلاتىنىڭ ئالدىنقى سەپ رەھبىرى قازاق ساۋاقدىشىم ئايتان ئوسمانوپ، ئارقا سەپتە رەھبەرلىك قىلغۇچى كىشى سىدىقھاجى روزى ئىدى .

ئوقۇغۇچىلار نامايىش قىلىپ «مىللى باراۋەرلىك»، «مىللى تەڭلىك» ئاساسى قانۇندا بەلگىلەنگەن ئاپتونومىيە ھوقۇقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى، ئۇيغۇر - قازاقلارنىڭ ئىقتىسادى ئەھۋالىنى ياخشىلاشنى تەلەپ قىلدى. خىتاي مۇستەملىكچىلىرى قۇرۇپ بەرگەن ئىسمى بار جىسمى يوق ئاپتونومىيە سىياسىتىنى تەنقىد قىلىش، ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ سىياسى كۈن تەرتىپلىرىگە قويۇلغان ئىدى.

60 – يىللاردا يولغا قويۇلغان ئۇيغۇر – قازاقلارنى ئاچ قويۇپ يوقىتىش – ئاقسۇ باي ناھىيىسىدە ئاچلىقتىن ئۆلگەن 20 مىڭ كىشىنىڭ، ئاقسۇ شايار ناھىيىسىدە ئاچلىقتىن ئۆلگەن 4 مىڭ كىشىنىڭ قاتلى كىم؟ ۋاڭ ئىنماۋ جاۋابكار بولۇشى، ئوقۇغۇچىلارغا ۋاڭ ئىنماۋنىڭ جاۋاب بېرىشى تەلەپ قىلىندى

مەدەنىيەت ئىنقىلابى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ۋە خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش» جىنايىتى ئۇقۇمىنى «مىللى بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش» جىنايىتى ئۇقۇمىغا ئۆزگەرتتى. «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش» قاراتمىلىققا ئىگە ئۇقۇم بولغاندا مەخسۇس ئۇيغۇرلارغا قارىتىلغان كونكرېت ئۇقۇم ئىدى. «مىللى بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش» مەۋھۇم ئابستىراكت ئۇقۇم بولۇپ، خىتابمۇ، قازاقمۇ، تۇڭگانمۇ ئوخشاشلا مىللى بۆلگۈنچى بولالايتتى. خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى يەنىلا تەشۋىقات ۋاسىتىلىرىدىن پايدىلىنىپ بۈگۈنكى كۈندە «مىللى بۆلگۈنچىلىك» سىياسى جىنايەت ئۇقۇمىنى ئۇيغۇرلارنىڭ ۋۇجۇدىغا يەرلەشتۈردى.

«مىللى بۆلگۈنچىلىك» دېگەن ئۇقۇمنىڭ تەبىرى قانداق شەرھىلىنىشى كېرەك؟ بۇ ئۇقۇم پەقەت بىر مىللەتنىڭ ئىچىگە قارىتىلغاندىلا ئاندىن ئۇقۇمغا مۇناسىپ تەبىرىگە ئىگە بولىدىغان ئۇقۇم ئىدى. ئۇيغۇر بىلەن خىتاي بىر – بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدىغان ئۆزىگە خاس مىللى خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئايرىم – ئايرىم مىللەتلەردۇر. خىتاينى قانداقلا چە ئۇيغۇرغا سېلىشتۇرغاندا «مىللى بۆلگۈنچى» دېيىشكە بولىدۇ؛ ئۇيغۇرنى قانداقلا چە خىتاينىغا نىسبەتەن «مىللى بۆلگۈنچى» دېيىشكە بولىدۇ؟ خىتاي تاجاۋۇزچى مىللەت، ئۇيغۇر تاجاۋۇزغا ئۇچرىغان مىللەتتۇر.

خىتاي ھازىر ھاكىم مىللەت، ئۇيغۇر ھازىر مەھكۇم مىللەتتۇر. ئۇيغۇر خىتاينىڭ سىياسى، ئىقتىسادى، مەدەنىيەت ئاسسىمىلاتسىيىسىگە ئۇچرىغان مىللەت. شۇڭا ئىككى مىللەت ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت

دۈشمەن بىلەن دوست ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتتۇر. خىتاي ھوقۇقلۇق، ئۇيغۇر ھوقۇقسىز، ئىككى مىللەتنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت ھوقۇقلۇق بولۇش بىلەن ھوقۇقسىزلىق ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتتۇر. زىددىيەتلەرنى ئەكس ئەتتۈرەلمەيدىغان «مىللى بۆلگۈنچىلىك» ئۇقۇمى بۈگۈن تەبىرى تاپالمىغان ئۇقۇم بولۇپ قالدى.

ئاياللار ھوقۇقى ۋە ئاياللارنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى 2006 – يىلى 3 – ئاينىڭ 7 – كۈنى

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيەتنىڭ سابىق كالا كېسەرى، پۈتۈن ھاياتىدا خىتايچە ئادەم ئۆلتۈرۈشكە خوردار بولۇپ كەتكەن ماۋ زېدۇڭ «ئاياللار دۇنيانىڭ تەڭ يېرىمى، جۇڭگو ئاياللىرى ئورنىدىن تۇرغان كۈن، جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ غەلبە قىلغان كۈندۇر» دېگەن. جۇڭگو ئاياللىرى ماۋ زېدۇڭنىڭ سۆزلىرىگە ئالدىنغان ئىدى. 1949 – يىلى 10 – ئاينىڭ 1 – كۈنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ مۇستەملىكىگە ئۇيغۇرىستاندا مۇستەملىكىگە ھاكىمىيەتنى تىكلەنگەندىن كېيىن، «ئاياللارنى قازان بېشىدىن ئازاد قىلىش» شۇئارىنى سىياسەتكە ئايلاندۇرۇپ، ئەزەلدىن ئېتىز – ئېرىق، ھويلا – ئارام ئەمگەكلىرىگە ئارىلاشمايدىغان ئۇيغۇر ئاياللار، داللىلاردا، ئېتىز – ئېرىقلاردا ئېغىر ئەمگەككە، ھەتتا، ئاياللارنىڭ جىسمانىي كۈچى يار بەرمەيدىغان ئېغىر ئەمگەكلەرنى قىلىشقا مەجبۇرلىدى. ئەرلەر بىلەن بىرلىكتە ئوما ئورۇشقا سالدى. خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيەتنى مۇستەملىكىگە ئۇيغۇرىستاندا ئۇيغۇر ئەرلەرنى قوشقا قاتقان بولسا، ئۇيغۇر ئاياللارنى سۆرەمگە سالدى. قىش كۈنلىرى ئۇيغۇر ئەرلەرنى ھاشاغا ھەيدىسە، ئاياللارنى ھەم ھاشاغا ھەيدىدى. ئېشەككە تاغار ئارتىپ توپا توشۇيدىغان، زىرائەتلەرگە ئوغۇت توشۇيدىغان ئادىتى بار ئىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ پولات تاۋلاش، چوڭ سەكرەپ ئىلگىرلەش دەيدىغان سىياسەتلەر ماۋ زېدۇڭنىڭ كۈندىلىك

ئادىتىگە ئايلانغان يىللاردا، ئېشەكلەر ئېغىر ئەمگەككە چىدماي، سۇ ئامبىرى ياسايدىغان تاغ جىلغىلاردا ئۆلۈپ تۈگىگەندىن كېيىن، تاغار يۈتكۈزۈپ ئۇيغۇر ئاياللىرىنى ئېشەكنىڭ ئورنىدا ئىشلەتتى.

توپا توشقۇزۇلغان تاغارلارنى ئۇيغۇر ئاياللىرى دۈمبىسىدە كۆتۈرۈپ، ئۆرلەپ تۇرغان سۇ ئامبىرىنىڭ قاشلىرىغا چىقاتتى. ئېغىر ئەمگەككە قاتناشقان ئۇيغۇر ئاياللىرى زىڭ بولۇپ كېتەتتى. بويىدىن ئاجراپ كېتەتتى، بالياتقۇلىرى چىقىپ كېتەتتى. مانا بۇ ئۇيغۇر ئاياللىرىنى قازان بېشىدىن ئازاد قىلىدىغان، خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى بەلگىلىگەن سىياسەتنىڭ ھەقىقى ئەپتى بەشىرىسى ئىدى. (پېقىر 1964 - يىلى تۇرپاندا يېرىم يىل دېھقانلار بىلەن بىللە ئەمگەككە قاتناشقان. شۇ چاغدا ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى سوتسىيالىستىك تەلىم - تەربىيە ھەرىكىتىگە قاتنىشىشلەر دەپ، تۇرپان ۋىلايىتىنىڭ «يەتتە بۇلاق» يېزىسىغا ئېلىپ چۈشكەن ئىدى).

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ھاكىمىيىتى «دۆلەت ئاياللارنىڭ پەرزەنت كۆرۈش ھوقۇقىنى قوغدايدۇ» دېدى. «ئۆي - ئوچاقلىق بولۇش مۇناسىۋەتلىرىنى تەبىئەت بەلگىلىگەن» دېدى - يۇ، ئەمەلىيەتتە نېمە ئىشلارنى قىلدى؟ خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى ئەمەلىيەتتە، تەبىئەت ئۇيغۇر ئاياللىرىغا ئاتا قىلغان تەبىئى ھوقۇق، جۈملىدىن ئۆيلۈك ئوچاقلىق بولۇش ھوقۇقى، پەرزەنت كۆرۈش ھوقۇقى، نەسىل قالدۇرۇش ھوقۇقى، بالا تەربىيەلەش ھوقۇقى قاتارلىق تەبىئى ھوقۇقلارنى تارتىۋالدى.

1988 - يىلى خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى مۇستەملىكىكە ئۇيغۇرىستاندا پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى ئەمەلىيەتتە ئۇيغۇرلارنى پىلانلىق ئۆلتۈرۈش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ، توي قىلىش يېشىغا يەتكەن ئۇيغۇر قىزلىرىنى نازارەت ئاستىغا ئالدى. تۇغۇت يېشىغا يەتكەن ئۇيغۇر جۇگانلارنى نازارەت قىلىدىغان پايلاقچىلارنى، كىندىك ئانا غالىچىلارنى يەنە ئۇيغۇر ئاياللىرىدىن تەربىيەلەپ، تۇغۇتلۇق جۇگانلارنى

نازارەت قىلدى. سەككىز ئايلىق، ئالتە ئايلىق قوساق كۆتۈرگەن ئۇيغۇر ئاياللىرىنى ئۈستەل ئۈستىگە ياتقۇزۇپ خىتاي قاسساپلىرى «قىشراق» بىلەن ئوپىراتسىيە قىلىپ قوسۇغىدىكى بالىسىنى سۇغۇرۇۋالدى.

1997 - يىلى شايار ناھىيىسىنىڭ مەلۇم بىر يېزىسىدا ئامان - ئېسەن كۆزەيگەن بىر جۇگاننىڭ بالىسىنى كىندىك ئانا يەنى پىلانلىق تۇغۇت غالىچىسى تەييارلاپ قويغان تەشتەكتىكى سۇغا بېسىپ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ، ھۇشسىز ياتقان ئانىنىڭ قوينىغا سېلىپ قويۇپ بالاڭ ئۆلۈك تۇغۇلدى، دېدى.

1998 - يىلى ئاقسۇ شەھىرىنىڭ ئايكۆل يېزىسىدا بىر ۋەقە يۈز بەردى. ئېتىز - ئېرىققا ئەمگەككە چىقىپ كەتكەن دادىسى قايتىپ كەلگەندە، سۇپىدا ئۆلۈك ياتقان ئايالنى تۇغۇلۇپ بولغان لېكىن، بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن نارسىدە ئوغلىنى كۆردى. بۇ كىشى پىچاقنى قولغا ئېلىپ، پىلانلىق تۇغۇت غالىچىسى ساجىمخانى ئۆلتۈردى. خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ئاقسۇ ۋىلايەتلىك سوت مەھكىمىسى بۇ يىگىتكە ئۈچ كۈن ئىچىدە ئۆلۈم جازاسى بەردى. ئانا تۇغۇت ئازابىدا ئۆلدى... بالا بۇغۇپ ئۆلتۈرۈلدى... دادا خىتاي كۆچمەنلىرى تەرىپىدىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى... ساجىمخان بالىنىڭ دادىسى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلدى. مۇستەبىت خىتاينىڭ پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتى ئۈچ كۈن ئىچىدە تۆت نەپەر ئۇيغۇرنىڭ جېنىغا زامىن بولدى.

ئىشتىن كېيىن خىتاي ۋاڭ لې چۈەننىڭ تەشۋىقات ۋاسىتىلىرى غالىچا ساجىمخانى كۆككە كۆتۈرۈپ ماختاپ «قەھرىمان پىلانلىق تۇغۇت خىزمەتچىسى» دېگەن ئۇنۋان بىلەن تارتۇقلىدى. «پالتىنىڭ سېپى ئۆزىدىن، ئۆزىنىڭ يېغىدا ئۆزىنىڭ گۆشىنى قورۇش» ئۇسۇلى ئارقىلىق خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى 55 يىلدىن بېرى ئۇيغۇرىستاندا قايسى ۋەھشىلىكنى ئىشقا سالدى؟ ئەجدادلار داۋاملىق تەكرارلىغان بىر سوئالنى تەكرارلايمەن. قاچان ئويغىنىدۇ، ئۇيغۇر خەلقى!

ختايىنىڭ ئىقتىسادى ئىسلاھات سىياسىتى ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ ئاران – ئاران مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان ماددى ۋە مەنئى قۇرۇلمىسىنى ھەتتا ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ سىياسى ئىجتىمائىي قۇرۇلمىسىنى ئۆزگەرتىۋەتتى. بۇ قۇرۇلمىلار ئاز – تولا ئەنئەنىۋى خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە ئىدى. مۇناسىپ ھالدا ئۇيغۇر كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش قاراشلىرىدىمۇ ئۆزگىرىش ھاسىل بولۇپ، خىتايلىرىغا ھازىرغىچە ئالدىنپ كەلگەن ئۇيغۇر مىللىتى ھاكىم مۇتلەق خىتاي مىللىتىنىڭ زوراۋانلىقى ئالدىدا ئۆزلىرىنىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىشكە ھەم مەجبۇر بولدى. ئۇيغۇر مىللىتى ناھەقچىلىقنى كۆرگەندە پىچاق كۆتۈرۈپ چىقىدىغان مىللەت ئىدى. زوراۋان سىياسەت ئۇيغۇرلارنى ئۈمىدسىز، زەئىپ – زەپىران، ھاڭۋاقتى – ئەبگاھ، ماڭقۇرت، قولدىن ئىش كەلمەيدىغان قىسقىسى ئىسيانكارلىق روھىنى يوقاتقان بىر مىللەت ھالىتىگە كەلتۈرۈپ قويماقچى بولدى.

ئىستىقبال توغرىلۇق ئويلىنىۋاتقان، كەلگۈسىنى يارىتىشنىڭ كويىدا بولمايدىغان، نېشەكەشلىك، خىروپىن كەشلىك، ئۆزىنىڭ تۇرمۇش مۇھىتىنى ئۆزگەرتىشنىڭ كويىدا بولمايدىغان، تەقدىرنى يارىتىش يولىدا ئىزدەنمەيدىغان بىر ھالدا ئۇيغۇر خاراكتېرىنى يېتىلدۈرۈشكە كۈچ سەرپ قىلغان خىتاي كۆچمەنلىرى ھاكىمىيىتى ۋاقىت بىلەن زامان ئىچىدە يەنى قانداق بىر خىل مىللى روھنىڭ يېتىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى خىيالغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان مۇستەملىكىچى ھاكىمىيەت ئىدى.

ھالۇ – دەردىنى سۆزلەپ بېرىش دىپلوماتىيىسى

2006 – يىلى 3 – ئاينىڭ 10 – كۈنى

بېيجىڭدە ئىككى قۇرۇلتاي ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ. مۇستەملىكىچى خىتاي پارتىيىسى قۇرۇلتاي مەزگىلىدە، يېڭى بەش يىللىق پىلانى تۈزگەندە: «تەيۋەن جۇڭخۇا خەلق رىسپۇبلىكىسى مۇقەددەس زېمىنىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى دېگەن بىر مەزمۇننى بەش يىللىق پىلان ئىچىگە كىرگۈزمەكچى بولدى. كىشىلەر مۇستەملىكىچى خىتايلىرىنىڭ بۇ ھەرىكىتى

«بىر جۇڭگو ئۇقۇمى» نىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ تارايىتىشتىن دېرەك بەردى دەپ، كۆرسەتتى .

لېكىن سەل قاراشقا بولمايدىغان بىر تەرەپ شۇكى، بېيجىڭ دائىرلىرىنىڭ تەيۋەن ئارىلىدىكى چىن شۇي بىيەنىڭ ئېغۇ خاراكتېرلىك ھەرىكەتلىرىگە قارشى تۇرۇشنى خەلقئارا سەھنىگە ئېلىپ چىققانلىقى تولىمۇ قىزىقارلىق بىر ئىش بولدى. تەيۋەن بوغىزىنىڭ ۋەزىيىتى توغرىسىدا ياۋرۇپا پارلامېنتى بايانات ئېلان قىلغان بولدى، كاتىپ ئەننان ئەپەندى تەيۋەن بوغىزى ۋەزىيىتىگە ئىپادە بىلدۈرگەندەك بولدى. ھەتتا لاتىن ئامېرىكىسى دۆلەتلىرىمۇ تەيۋەن بوغىزى ۋەزىيىتىگە ئىپادە بىلدۈرۈپ يۇقىرىقى دۆلەتلەرگە يېقىن ئەگەشتى.

تەيۋەن ئارىلىدىكى دېموكراتىيە - تەرەققىيات پارتىيىسىنىڭ قىلمىشلىرى تەنقىد ئاستىغا ئېلىپ، مۇستەملىكىچى خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ تەيۋەن مەسلىسىنى باشقا دۆلەتلەرگە سۆزلەپ بېرىپ، دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلەرنى، ھالۇ - دەردىنى سۆزلەپ بېرىش دىپلوماتىسىگە ئايلاندۇرۇش كىشىلەرنى ھەيران قالدۇردى ۋە چۆچۈتتى. ھەيران قالدۇرغان تەرىپى شۇ بولدىكى، خۇجىنتاۋ، ۋىنجىياۋ ۋە پەندىلەر باشقا دۆلەت دىپلوماتلىرى بىلەن كۆرۈشكەندە، تەيۋەننىڭ «كەپسىزلىكى» گەپ ئاڭلىمايۋاتقانلىقى توغرىسىدا ھال ئېيتىپ بەردى، كىشىلەرنى چۆچۈتكەن تەرىپى شۇ بولدىكى، قاچانكى دېھقان داھى ماۋ زېدۇڭ تىيەنئەنمىن راۋىقىدا: جۇڭگولۇقلار ئورنىدىن دەست تۇردى، دېگەن كۈندىن باشلاپ تاكى يېقىنغىچە جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى، تەيۋەن جۇڭگونىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى، ھەرقانداق دۆلەت ۋە ھەرقانداق چەت ئەل كۈچلىرىنىڭ جۇڭگونىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىش ھوقۇقى يوق، تەيۋەن مەسلىسىنى ئۆزىمىز ھەل قىلىمىز، قورال ئىشلىتىش ھوقۇقىمىزنى ساقلاپ قالمىز دەپ، تەكرارلاپ كەلگەن. بەزىدە ھۆكۈمەتنىڭ قاتتىق مەيدانىنى شەرھىلىگەن، بەزىدە جۇڭگونىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا قوپاللىق بىلەن ئارىلاشتى دېگەن ئەمەسمىدى؟

«دۇنيا گېزىتى» 9 - كۈنى «باشقا دۆلەتلەرگە (ھال ئېيتىپ بېرىش)، بولۇپمۇ، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىغا (ھال ئېيتىپ بېرىش)، (ئامېرىكىنىڭ قولى ئارقىلىق زىددىيەتلەرنى يۇۋاشلاشتۇرۇش)، تەيۋەن مەسلىسى بىلەنلا چەكلىنىپ قالمىدى. بەلكى، خىتاي (مۇستەملىكچىلىرى) ياپونىيىنىڭمۇ تىنىمىز ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقى توغرىسىدا ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىغا ھال ئېيتىپ بەردى» دەپ، كۆرسەتتى .

ئاساسسىز كۆرەڭلىك بىلەن مەدەنىيەتسىز ھاكاۋۇرلۇقنى سىياسەت ساھەسىدە تازا ماشلاشتۇرالمىغان جۇڭگولۇقلار ئەمدى بۈگۈن دۆلىتىنىڭ ئوبرازىغا تەسىر يەتكۈزۈپ باشقىلار «ھال» ئېيتىپ بېرىپ، تېشى پال - پال، ئىچى غال - غال بەشىرىسىنى ئاشكارىلاپ قويدى.

ئەزەلدىن يەنى 55 يىلدىن بېرى ئۆز - ئۆزىگە خوجا بولۇش ئاساسلىق مۇقامىنى دىپلوماتىيە ساھەسىدە تەكىتلەپ كەلگەن جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى، نېمىشقا كىشىلەرنىڭ ئېڭرا ئاجىز دۆلەت تەسىراتى پەيدا قىلىپ، باشقا دۆلەتلەرگە ھالۇ - دەردىنى سۆزلەپ بېرىدىغان دىپلوماتىيە ۋاستىسىنى تاللىۋالدى؟ دەپ، سوئال قويۇشتى كىشىلەر.

خىتاي مۇستەملىكچىلىرى دۆلىتى ئىقتىسادى جەھەتتە باش كۆتۈرۈپ، دۇنيانىڭ ھۇشيار بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى، دۆلەت ئىچىدە غالجىر خىتاي مىللەتچىلىكىنى، دۆلەتچىلىك ئىدىيىلىرى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ئاتالمىش تىنچلىق پەرۋەرلىكىنى خەلقئارا جەمئىيەتكە تارقىتىپ، «جۇڭگو تەھدىتى نەزەرىيىسى» نىڭ دۇنياۋى تەسىرىنى تازىلىماقچى بولدى. باشقا دۆلەتلەر دىپلوماتىيىسىگە سېلىشتۇرغاندا، خىتايىنىڭ دىپلوماتىيە سىياسىتى شۇڭا خەلقئارا جەمئىيەتكە ھالۇ - دەردىنى سۆزلەپ بېرىدىغان دىپلوماتىيە بولۇپ قالدى. تەيۋەن مەسلىسى بويىچە ئۇرۇشنى خالىمايدىغان خەلقئارا جەمئىيەت بېيجىڭنى قوللاپ ئىپادە بىلدۈرۈپلا قالماستىن بېيجىڭنىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋالغانلىقىنى ئوخشاشلا ۋاقىتتا مەدھىيەلىدى.

بىراق، بېيجىڭ دائىرىلىرى ھالۇ - دەردىنى سۆزلەپ بېرىش دىپلوماتىيىسىنىڭ قوش تەرەپلىك خىرىسقا دۇچ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ يەتتى. ئاۋۋال ئامېرىكىنىڭ خىرىس قىلىشىغا دۇچ كەلدى. تەنقىدى نەزەر بىلەن جۇڭگوغا قاراش ئىدىيىلىرىنىڭ ئامېرىكا جەمئىيىتىدە پىشىپ يېتىلىشى مەسىلەن، ئامېرىكا، جۇڭگو سودىسىدا تەتۈر پەرىقنىڭ ئۆرلەپ كېتىشى، خىتايىنىڭ ئېكسپورت تاۋارلىرىغا ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ %27 باج قويۇشنى ئويلىشىۋاتقانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە خەلق پۇلىنىڭ كۇرسىنى ئۆرلىتىشنى تەلەپ قىلىش، كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىنىڭ جۇڭگودا كۇنساين ئېغىرلىشىۋاتقانلىقى، شۇنىڭ ئۈچۈن جۇڭگو بىلەن قارىشىلىشىشنىڭ ئامېرىكىدا ئۆرلەۋاتقانلىقى قاتارلىق خىرىسلارغا دۇچ كەلدى. ئىككىنچىدىن، جۇڭگودا ئىچكى ۋەزىيەتنىڭ كۆڭۈلسىز تەرەققى قىلىشى مۇستەملىكىچى سولچىلار ۋە مۇستەملىكىچى مىللەتچىلەرنىڭ باش كۆتۈرۈشى ۋە بۇ سولچىلارنىڭ جۇڭگودا ئىسلاھاتنى چوققۇرلاشتۇرۇشقا قارشى تۇرۇشى، جۇڭگونىڭ ئىچكى قىسمىدا مىللەتچىلىكتىن، خەلقئارادا سىياسى ۋەزىيەتنىڭ ئۆزگىرىشىدىن پايدىلىنىپ، سولچىلارنىڭ بۈگۈن خۇ جىنتاۋنىڭ تاشقى سىياسىتىگە قارشى تۇرۇشى جۇڭنەنخەينىڭ بەگلىرى دۇچ كەلگەن ئىككىنچى خىرىس بولۇپ قالدى.

ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنى ئۆتكۈزۈلدى
2006 - يىلى 3 - ئاينىڭ 17 - كۈنى

14 - كۈنى سائەت بەشتىن توققۇز يېرىمغىچە ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىدە ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ ئىش ئامېرىكا تارىخىدا تۇنجى ئىش، شۇنداقلا ئۇيغۇرنىڭ مىللى ھاياتىدا يۈز بەرگەن تۇنجى ئىش دەپ، تەرىپلەندى. ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنى پائالىيىتىنى كىم تەشكىللىدى؟ ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى ئاۋام پالاتاسى كىشىلىك

ھوقۇق كومىتېتىنىڭ رەئىسى تام لەنتۇس ئەپەندىنىڭ ئىشخانىسى، ئىشخانا مۇدىرى خانىس ئەپەندى بىلەن «خەلقئارا ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقۇق، دېموكراتىيە فوندى» جەمئىيىتىنىڭ رەھبەرلىرى رابىيە قادىر قىزى، دوكتور رىشات ئابباسلار بىرلىكتە تەشكىللىدى. ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر ۋەتەنداشلار ھەر جەھەتتىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر قېرىنداشلار قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى.

ئۇيغۇرنىڭ ۋەتەنپەرۋەر ئوغلى، ئۇيغۇر مۇزىكىتى كۆرەش ككسەن، تاشكەنتتە ياشىغان ئۇيغۇر مۇقامچىسى سۇلتان مەمەتوپ، يەركەنت ئۇيغۇر ناھىيىسىنىڭ «يەركەنت بۇلبۇللىرى» ئانسامبلىنىڭ ئارتىسلىرى ھەم ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە قاتناشتى. دۇتتار، تەمبۇر، غېجەك، داپ ئارقىلىق نومۇرلارنى ئورۇنلاپ، سەنئەتكارلىرىمىز ئۇيغۇرنىڭ ناخشا - مۇزىكا مەدەنىيىتىنى ئامېرىكىنىڭ دۆلەت مەجلىسى زالىدا كۆرسەتتى ۋە ئاڭلاتتى. ناخشا - مۇزىكا سادالىرى، ئۇيغۇرنىڭ ھەسرەتلىك سادالىرى قوشۇلۇپ، كىشىلىك ھوقۇق، ئەركىنلىك، مۇستەقىللىق تەلەپلىرى كارىدور بويلاپ دۆلەت مەجلىسى ئەزالىرىنىڭ، سەنەتورلارنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتتى .

پاشا تۆرەم ئاپپاي، خالىدە خانىم، خۇرۇش دەم خانىم، دىلبەرخانىم، سۈررەييە خانىم، گۈلھايات خانىم قاتارلىق خانىم - قىزلار ئىتىپاقى كەلگەن مەزىلىك ئۇيغۇر تائاملىرى، ئۇيغۇرلارنىڭ يېمەك - ئىچمەك مەدەنىيىتى زال ئىچىدە كۆرگەزمە قىلىندى. مەزىلىك تاماقلارنىڭ مەزىلىك پۇراقلىرى مېھمانلارنى تېتىپ بېقىشقا ئالدىراتتى .

ناخشا - مۇزىكا ئۇسسۇل ئۇيغۇر مەدەنىيىتى - ئىپادىلەش سەنئىتىنىڭ جەۋھىرى ئىدى. ياش قىزلىرىمىز، ياش بوغۇنلىرىمىز شۇنداق چىرايلىق ئوينىدىكى، شۇنداق نەپىس ئوينىدىكى ئۇيغۇرنىڭ ئۇسسۇلىنى؛ ئارتىست قىزلار، ئوغۇللار گويا باغچىدا گۈل ئارىسىدا ئۇچۇپ يۈرگەن كېپىنەكلەرگە ئوخشاپ قالدى. بۇ كېپىنەكلەر ئۆزىنىڭ بېغىدىن، ئۆزىنىڭ گۈللىرىدىن

ئايىرىلىپ كەتكەن ئەمەسمىدى؟ بۈگۈن ئامېرىكىنىڭ دۆلەت مەجلىسى بۇ كېيىنەكلەرنىڭ باغچىسىغا ئايلاندى. ئۇيغۇر قىزلىرى پاتىنگۇل ئومەر، گۈلچىھەرە خانىملار بۇ قىزلارنى بىرنەچچە ئاي رەفتىست قىلدۇرغان ئىدى.

ئۇيغۇرنىڭ مەدەنىيەت تارىخىغا ئائىت فوت - سۈرئەتلەر ئېكراندا كۆرسىتىلىپ تۇردى. ئۇيغۇرنىڭ تۇرمۇشىغا ئائىت سىزما رەسىملەر تامارغا تارتىلدى. ئۇيغۇرنىڭ خىلمۇخىل دوپپىلىرى زال ئىچىنى چاقىنىتتۇ. دۇتتار، غېجەكنىڭ كىچىك نۇسخىلىرى، راۋاپ، ساتار، تەمبۈر، قالدۇن، چاڭ نىڭ كىچىكلىتىلگەن نۇسخىلىرى قامچا، ئارتىسلارنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى، ئۆتەكلىرى، تۇماقلىرى، دوپپىلىرى، ئۇيغۇرنىڭ سەنئىتىگە ئائىت خىلمۇخىل سەنئەت بۇيۇملىرى، ئۇيغۇر پادىشاھلار كەيىگەن كىيىم - كېچەك نۇسخىلىرى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە ئائىت خىلمۇخىل مەدەنىيەت بۇيۇملىرى ھەتتا گىلەم توقۇيدىغان دەستىگاھ قاتارلىقلار ھەممىسى، ھەممىسى ئۈرۈمچىدە بالىلىرىمىز پۇل چىقىرىپ سېتىۋېلىپ ۋاشىنگىتونغا پوچتا، دېڭىز ئارقىلىق يوللاپ بەرگەن سەنئەت بۇيۇملىرى، مەدەنىيەت بۇيۇملىرى، بۇ بۇيۇملارنىڭ ئومۇمى باھاسى 180 مىڭ يۈەن خىتاي پۇلى ھېسابلاندى. بۇ پۇل رابىيە قادىر، ئۈرۈمچىدىكى بالىلىرىمىز خەجلىگەن پۇل ئىدى .

ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىسى ئابلىكىم باقى تەييارلىغان، ئۇيغۇرنىڭ 55 يىللىق مۇستەملىككە ھاياتىنى ئەكس ئەتتۈرگەن فوتو - سۈرئەتلەر كارىدور بويلاپ تىزىپ قويۇلدى.

ئۇيغۇرلار ۋە ئۇيغۇر مىللى كىملىكى ھەققىدە سىدىقھاجى روزى تەييارلىغان ۋە دولقۇن قەمبىرى ئاللىقاچان تەييارلاپ قويغان تارىخى مەدەنىيەت ماتېرىياللىرى «خەلقئارا ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقۇق، دېموكراتىيە فوندى» جەمئىيىتى تەييارلىغان ئۇيغۇرلار توغرىسىدا ئېتنوگرافىك ماتېرىياللار ۋە ئېتنىك تەركىب توغرىسىدا تەييارلانغان تارىخى ھۆججەتلىك ۋە سىياسى ھۆججەتلىك ماتېرىياللار ئۈستەل ئۈستىگە

قويۇلدى. ئامېرىكىلىق مېھمانلار بۇ ماتېرياللارنى بىر پارچىدىن ئېلىپ ئاخىرىدا بارمۇ، يوقمۇ؟ بولۇپ كەتتى. ماتېرياللارنى ھېچكىم ئالماي بېسىپ قالدىغان ئىشلارنى تولا كۆرگەن سىدىقھاجى روزى بۇ قېتىم ھەيران قالدى.

ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسىنىڭ زالىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ سابىق مۇئاۋىن دۆلەت ئىشلار كاتىپى لورىن كېرەنېر ئەپەندى ۋە ئۇنىڭ كاتىپى باشتىن – ئاخىرغىچە قاتناشتى. قىزىپ كەتكەندە ئۇيغۇرلار بىلەن بىللە ئۇسسۇلغا چۈشتى. «كەچۈرۈم» تەشكىلاتى ۋاشىنگىتون شۆبىسى ئاسىيا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ت. كۇمار ئەپەندى ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە قاتناشتى. ئاۋام پالاتاسى دۆلەت مەجلىسى ئەزالىرىنىڭ كېڭەش پالاتاسى سەناتورلارنىڭ كاتىپلىرى، ئىشخانا مۇدىرلىرى ۋە ۋاشىنگىتوندا ياشاۋاتقان ۋەتەنپەرۋەر ئۇيغۇر ۋەتەنداشلار بولۇپ جەمئىي 200 نەپەر كىشى ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە قاتناشتى. بىلگىدە، ياۋرۇپا پارلامېنتىدا، لىوكسومبورگتا 2005 – يىلى 10 – ئايدا فرانسۇز تىلى ئارقىلىق رايىيە قانۇنغا تەرجىمانلىق قىلىپ بەرگەن رسالەت خانىم بىلگىدە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارغا ۋەكىل بولۇپ ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە قاتناشتى.

دوكتور رىشات ئابباس باشتىن – ئاخىر ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە رىياسەتچىلىك قىلدى. «دېموكراتىيە، كىشىلىك ھوقۇق فوندى» جەمئىيىتىنىڭ نىزامنامىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى. ئۇيغۇر قىزى ئەلنىگار ئىلتەبىر، ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە بېغىشلانغان سەنئەت نومۇرلىرىغا ئېلانچىك بولدى. ئۆمەر قانات ئەپەندى ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىنى تەشكىللەشتە ئەستايىدىل، بىجاندىل ئىشلىدى. بىراق ئۇيغۇرلارنىڭ ئوغۇل – قىزلىرى، ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىنى تەشكىللەشكۈچىلەر دۈشمەنلىرىنىڭ ھاقارەت قىلىشىغا ئۇچرىدى. خىتاي مەخپى ئىشلار ئىدارىسىنىڭ ئۇيغۇر تىللىق جاسۇسلىرى، ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنى

ئۆتكۈزۈۋاتقان ئۇيغۇرلارغا تور بېتى ئارقىلىق ھۇجۇم قىلدى. تور بېتى ئارقىلىق مەخپى خەت يېزىپ ئۇيغۇرنىڭ ۋەتەنپەرۋەر ئوغۇل - قىزلىرىنى ھاقارەت قىلدى.

ئۇيغۇرنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پائالىيىتى ئامېرىكىدا جىددىيلەشكەنسېرى، چوڭقۇرلاشقانسېرى ئۇيغۇر تىللىق جاسۇسلارنىڭ غالجىرلىقى بالداقمۇ - بالداق ئۆزلەشكە باشلىدى.

ئۇيغۇر ۋەتەنداشلىرىم!

ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى ئاۋام پالاتاسى كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتىنىڭ نوپۇزلۇق رەھبىرى ئەپەندى ۋە ئۇنىڭ رەپىقىسى ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنىگە قەدەم تەشرىپ قىلدى ۋە نۇتۇق سۆزلىدى:

— مەن ئاۋام پالاتاسى كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتىدىكى ئىشداشلىرىمغا ۋەكىل بولۇپ، يەر شارىدىكى ئەڭ ئەركىن مۇقەددەس ساراي دۆلەت مەجلىسىگە ئۇيغۇرلارنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى قارشى ئالمەن. بىز، دۇنيانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى سىلەر ياشايدىغان يەرنىڭ ۋەزىيىتىگە يېقىندىن دىققەت قىلىۋاتىمىز ھەمدە سىلەرنىڭ ئۈزۈل - كېسىل ئەركىنلىكىگە، ئۈزۈل - كېسىل مۇستەقىللىققا ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن پىكىر قىلىۋاتىمىز، تەرغىبات قىلىۋاتىمىز. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ ئەنئەنىسىگە، مەدەنىيىتىگە، دىنى ئېتىقادىغا، ئالەم قاراشلىرىغا ئاساسلىنىپ ياشاشقا ھوقۇقلۇق. بىز ئۇيغۇر خەلقى بىرلىكتە تاكى ئۇلار غەلبە قىلغىچە ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرىمىز، دەپ كۆرسەتتى.

تام لەنتوس ئەپەندى!

رەھمەت ئامېرىكا خەلقى، رەھمەت سىلەرگە دۆلەت مەجلىسىنىڭ ئەزالىرى! ئاخىر يۈرەك سۆزىڭىزنى ئاڭلىدۇق تام لەنتوس ئەپەندى رەخمەت سىزگە!

بۇ سۆز «ئەركىن ئاسىيا رادىئوسى» خىتاي بۆلۈمىنىڭ خەۋىرىدىن تەرجىمە قىلىندى.

ئاق ساراينىڭ دۆلەت بىخەتەرلىكى دوكلاتى ھەققىدە ئىككى

شىڭگىل پاراڭ

2006 - يىلى 3 - ئاينىڭ 18 - كۈنى

16 - كۈنى ئاق ساراينىڭ دۆلەت بىخەتەرلىكى مەسلىھەتچىسى خەدلى ئەپەندى:

ئەگەر تەبىئەت بۇغزىدا ئۇرۇش پارتلايدىكەن، ئامېرىكا، تەبىئەت، جۇڭگو ھەمدە رايون دائىرىسىدىكى دۆلەتلەر پۈتۈنلەي ئۆتتۈرۈۋېتىدۇ، دەپ كۆرسەتتى .

ئۇرۇش توغرىسىدا خەدلى ئەپەندى ئوتتۇرىغا قويغان كۆزقاراشلارغا بىزنىڭ باھا بېرىشنى قىيىنغا توختايدۇ. بىراق، دوكلاتتا: جۇڭگو ئەڭ ئاخىرىدا ئىستراتېگىيەلىك تاللاشقا دۇچ كېلىدۇ. بۇ خىل تاللاش — جۇڭگو ھامان بىر كۈنى نۆۋەتتە خەلقلەر بەھرىمەن بولۇۋاتقان ياكى بولىدىغان، تەدرىجى ئۇلغۇيىۋاتقان ئىقتىسادى ئەركىنلىكى تاللىۋالامدۇ، تاللىۋالامدۇ؟ ھەمدە ئايلىنىپ ئۆتۈپ كەتكىلى بولمايدىغان، خەلقنىڭ سىياسى ئەركىنلىك تەلەپ قىلىشلىرىغا جاۋاب بېرىشكە ماقۇل بولامدۇ، بولمامدۇ، دېگەن تاللاشقا دۇچ كېلىدۇ، دېيىلدى.

پىرىزىدېنت بوش ئاللىبۇرۇن ئامېرىكا، جۇڭگو مۇناسىۋىتى ئىنتايىن مۇرەككەپ دەپ، كۆرسەتكەن. لېكىن بۇ خىل مۇرەككەپ مۇناسىۋەت ياخشى سۈپەتلىك مۇرەككەپلىكمۇ ياكى يامان سۈپەتلىك مۇرەككەپلىكمۇ، بۇ توغرىدا بىر كىشى بىر نېمە دېمىدى. ئەمما، دوكلاتتا: بەزى ساھەلەردە ئامېرىكا، جۇڭگو ھەمكارلىشالايدۇ، لېكىن جۇڭگونىڭ بەزى ھەددى - ھەرىكەتلىرى بەزى ساھەلەردە ئامېرىكىنىڭ دىققەت قىلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىۋاتىدۇ، دېيىلدى.

ئامېرىكىنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوغدايدىغان ساھەلەر توغرىسىدا دوكلاتتا مۇنداق دېيىلدى: جۇڭگو رەھبەرلىرى، جۇڭگو پۇقرالىرىنىڭ

سىياسى ئەركىنلىك تەلەپلىرىگە جاۋاب بېرىشى لازىم، شۇنداق جاۋاب بەرگەندىلا جۇڭگو جەمئىيىتى مۇقىم بولىدۇ، خەلق يوشۇرۇن ئىقتىدارنى ئىشقا سالالايدۇ. جۇڭگو ھۆكۈمىتى خەلقئارا ۋەزىيەت، خەلقئارا جەمئىيەتكە ئىجابى تۆھپە قوشالايدۇ.

ئاق ساراينىڭ دۆلەت بىخەتەرلىكى يىغىنى ۋە بىخەتەرلىك توغرىسىدىكى دوكلاتنىڭ مەزمۇنى ئىككى تۈرلۈك ئاساسلىق مەخسەتتىن تەركىب تاپتى .

1. ئەركىنلىكنى ۋە ئادالەتنى ئىنسانلارنىڭ قەدەر - قىممىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، مۇستەبىت زىمىنى جاھان مىقياسىدا ئاخىرلاشتۇرۇش، دېموكراتىك سىياسىنى ئۈنۈملۈك ئىلگىرى سۈرۈش، ئەركىن ۋە ئادىل سودا - تىجارەت ئارقىلىق ھەمدە ئاقىلانە تەرەققىيات سىياسىتى ئارقىلىق گۈللىنىشنىڭ دائىرىسى كېڭەيتىش.

2 . دېموكراتىك جەمئىيەتكە رەھبەرلىك قىلىپ، نۆۋەتتىكى يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرگە، قىرغۇچى قوراللارنىڭ كەڭ - كۆلەملىك كېڭىيىپ كېتىشىگە، تېررورىزمغا، تەبىئى ئاپەتنىڭ خىرىسلىرىغا قارشى تۇرۇش بەللىكى كۆپ دۆلەت ھەمكارلىقى ئارقىلىق بۇ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش. جۇڭگو يەر شارىدا رول ئوينايدىغان دۆلەتكە ئايلانماقچى بولسا، دېيىلدى دوكلاتتا : مەسئۇلىيەتچان، پايدا - زىيان مۇناسىۋەتلىرىگە قاتناشقۇچى دۆلەتلىك رولىنى ئوينىشى لازىم، مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىشى كېرەك. ئامېرىكا ۋە باشقا دۆلەتلەر بىلەن بىرلىكتە جۇڭگونىڭ خەلقئارا سىستېمىسىغا كىرىشىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشى ۋە ئىلگىرلىتىشى كېرەك دەپ قايتا شەرھىلىدى ئامېرىكا.

جۇڭگو ھازىرغىچە تىنچ يول بىلەن تەرەققى قىلىشىنى سۆزلەپ ئۆتكەن بەللىكى خەلقئارا تەرتىپنىڭ بىر قىسمى بولۇشىنىمۇ ئۈمىد قىلغان. بۇنداق «سۆزلەپ ئۆتۈشلەر»نى ۋە بۇنداق «ئۈمىد قىلىشلار»نى نەزەردە تۇتقان ئاق ساراى دوكلاتتا: ئەگەر جۇڭگو مۇشۇ يولدا ماڭدىغانلا بولسا، ئامېرىكا قوللايدۇ ۋە ھەمكارلىشىدۇ دەپ، كۆرسەتتى .

www.uyghurbahari.com

ئۇيغۇر باھارى
Uyghur Bahari